

LA
NOSTRA
LITERATURA

FOGUERA
DIPUTACIÓ **RENFE** 2024

El llibre ha participat en la convocatòria dels premis de la Generalitat
per a la promoció de l'ús del valencià

En aquest llibre s'utilitza l'ús genèric del masculí basant-se en la seua condició de terme
no marcat en l'oposició masculí/femení, això implica que no hi ha cap denotació de discriminació sexista.

Edita:
FOGUERA DIPUTACIÓ - RENFE

Direcció:
Sara Rodríguez i Fernández

Coordinació:
Francisco José Grau i Bernabe
Sara Rodríguez i Fernández

Redactors:
Mariola Quiñero i Carratalá
Juan José García i Valero

Monogràfic:
Christian Martínez i Rodríguez

Fotografies
Antonio Centeno i Pérez

Coordinació Comercial:
Jesús Mora i Moreno

Disseny, maquetació, preimpresió, impressió i enquadernació
OFIBOOK S.L. Carrer Illa de Cuba 66 - 03009 Alacant
Tel. 966282801/966282820
daniel@ofibook.com

Depòsit legal
A 380-2012

Sumari

La nostra literatura

Introducció.....	5
L'Edat Mitjana; origen de la nostra llengua i les primeres manifestacions literàries.....	6
El segle d'Or valencià	56
El segle XVI valencià: el Renaixement.....	90
Els segles XVII i XVIII: la cultura del Barroc i el Neoclassicisme	98
El segle XIX: Romanticisme, Realisme i Renaixença Valenciana.....	110
L'entrada al món literari contemporani	138
La literatura alacantina: d'autors, ciutat i Fogueres.....	188
BIBLIOGRAFIA I FOTOGRAFIES	255

Foguera Diputació Renfe
256

Els nostres comerços
Els nostres guerrers

351

Introducció

La literatura, segons definició de la RAE, és l'art de l'expressió verbal, abastant textos escrits, parlats o cantats (literatura oral). El terme literatura designa també al conjunt de produccions literàries d'una llengua, d'una nació, d'una època o fins i tot d'un gènere i al conjunt d'obres que versen sobre un art o una ciència.

Sent una de les Belles Arts i una de les més antigues formes d'expressió artística, aconseguix els seus fins estètics mitjançant la paraula, tant oral com escrita. En moltes ocasions, mai resulta fàcil justificar quina cosa és i quina cosa no és literatura, ja que este es tracta d'un concepte construït històricament, el qual ha sigut revisat i redefinit nombroses vegades al llarg del temps, existint moltes definicions possibles. A tot això, la literatura és un camp d'estudi en si mateix, servint d'objecte d'estudi a la teoria literària i a la crítica literària, així com a la filologia i història de la literatura.

Dins de la literatura ens trobem amb els denominats com a gèneres literaris, els quals han anat canviant segons l'època i la zona cultural. Tradicionalment van ser establits com a bàsics tres gèneres, que partien de la imitació i de la descripció de la naturalesa. El primer gran gènere és la poesia, la qual engloba totes les obres escrites en vers, sent el primer tipus de literatura, ja que justament els recursos retòrics del vers l'allunyaven del llenguatge ordinari. Per oposició, està la prosa, que arreplega el llenguatge sense mètrica, i el teatre, sota la forma de diàleg que es representa per a un públic. El teatre té dos subgèneres principals segons el tema i l'estil de l'obra: la tragèdia i la comèdia.

En la nostra època més contemporània, a més, ens trobem amb el còmic, gènere que mescla text i il·lustracions i pot tractar qualsevol tema. La trama sol estar desglossada en vinyetes, que fan la funció de paràgrafs, sent un dels gèneres més moderns en la història de la literatura.

Tenint esta sèrie de premisses clares entorn dels termes generals de la literatura, en el monogràfic cultural del present any podrem trobar part de la nostra història literària, la dels valencians, descobrint les obres i autors clau al llarg dels segles, la qual cosa, en el seu conjunt, forma part de la nostra identitat cultural pròpia.

L'Edat Mitjana; origen de la nostra llengua i les primeres manifestacions literàries

La Reconquesta cristiana i fundació del Regne de València

L'Edat mitjana és el període històric que comprén des de la caiguda de l'Imperi Romà en el segle V fins al Renaixement, en el segle XVI. Alhora, l'Edat Mitjana es dividix en dos períodes: l'Alta Edat Mitjana, que comprén des del segle V fins al segle XI i la Baixa Edat Mitjana, compresa entre els segles XII al XV.

Segles abans que es conformara el primitiu Regne de València, van ser moltes les cultures que de llarg a llarg del territori mediterrani van deixar la seua empremta cultural, si bé les diferents conquestes territorials van arrasar en gran part amb vestigis de gran valor. Els primers vestigis de poblament humà trobats en l'actual Comunitat Valenciana daten de fa 250.000 anys, dins dels anys finals del Paleolític Inferior. Dins del Paleolític Mitjà, que comprén l'any 100.000 al 35.000 a. C., el nombre de jaciments trobats augmenta al llarg de les nostres fronteres; d'esta manera els més destacats serien els del Salt, a Alcoi, datat d'entre el 60.000 i el 30.000 a. C., on s'han recuperat restes de l'home de Neandertal i la Cova Negra de Xàtiva, amb nombroses pintures rupestres.

Dins dels períodes prehistòrics del Paleolític Superior i el Mesolític trobem vestigis humans en les coves de Parpalló i Malladetes de Gandia per al primer període i la Cova de la Cuina en el massís del Caroig, per al segon, situat a la comarca valenciana de La Canal de Navarrés.

El Neolític arribaria a les nostres terres cap a l'any 5000 a. C. amb l'aparició de l'agricultura i la ramaderia, suposant estos fets una transformació en l'ocupació i l'explotació del territori. De la mateixa manera, i gràcies a la pròpia evolució, cap al 2500 a. C. s'inicia la metallúrgia, que mostra influències i contactes de la part sud-est peninsular. La grandària i la ubicació dels poblats, ara en els vessants de les muntanyes, deixant les parts més

001

planes, és fidel reflex d'una progressiva complexitat social.

Del 1.000 a. C., en l'Edat de Bronze tardana, data el poblat del Cabeçó Redó, als habitants del qual devem el conegut com a tresor de Villena, el qual representa el major conjunt d'orfebreria de la prehistòria de la península ibèrica.

En l'època antiga, la regió estava habitada pels ibers, el poble autòcton preromà de la Comunitat Valenciana, el qual es dividia al seu torn en diversos grups: en la zona sud els contestans, en el centre els edetans, i en el nord els ilerjavons. Este període comprendria els anys 5.000 al segle III a. C.

Els ibers van mantindre relacions comercials marítimes amb fenicis, grecs i cartaginesos. Un dels fets més coneguts i estudiats d'esta època és el setge a Arse, actual ciutat de Sagunt, per

part del cartaginés Anníbal, desencadenant de la segona guerra púnica, que decidix així el destí del Mediterrani. Després de la victòria romana en la segona guerra púnica de 202 a. C., tot el litoral valencià va acabar sotmés a l'autoritat de Roma. I és que la llavors xicoteta capital d'Itàlia va anar prenent posicions estratègiques per a fer-se amb tot l'arc mediterrani i, durant els set segles de domini romà, els ibers es van anar integrant gradualment en la nova organització política, econòmica i social i adquirint el llatí com a llengua, en detriment de la llengua bètica nord-oriental.

El poble iber deixaria a la Comunitat Valenciana clares mostres del seu art, sent la més coneguda de totes la Dama d'Elx, bust de pedra que representa a una dona noble del poble il·licità. Una altra de les mostres més representatives de l'art ibèric trobades és el famós Guerrer de Moixent, trobat en la localitat del mateix nom, que repre-

003

004

sent a un guerrer ibèric nu damunt d'un cavall amb la falcata (espasa amb tall corb característica de l'època) preparat per a entrar en combat.

Roma i Cartago, les dos potències mediterrànies, es van repartir les seues zones d'influència respectivament al nord i al sud del riu Ebre l'any 226 a. C. Amb la fundació de Carthago Nova, actual Cartagena, pels púnics en el 227 a. C., comença una colonització progressiva cartaginesa en el llevant peninsular.

La conquesta romana no suposaria l'anul·lació immediata de la cultura ibèrica, ja que, per exemple, la producció de ceràmica decorada de la Contestania ibèrica seria una dels senyals d'identitat d'este poble; universos mítics i religiosos plasmats en gots fabricats en els tallers

d'àmbit contestà serien trobats en llocs tan importants en l'actualitat com L'Alcúdia d'Elx.

Les primeres ciutats a aconseguir estatus jurídics importants dins del nostre territori van ser Valentia (València), Illici Augusta (Elx), Saguntum (Sagunt), Edeta (Llíria), Lucentum (Alacant), Saetabis Augusta (Xàtiva) i Dianium (Dénia).

Les terres de l'antiga Contestània passarien a formar part l'any 197 a. C. de la Província Hispana Citerior, i els nuclis ibèrics van ser considerats ciutats en les quals els habitants eren mers súbdits de l'Imperi romà sense drets i obligats al pagament de tributs. Este Imperi romà s'inicia amb l'arribada d'Augusto al poder i l'establiment del govern personal, acabant així amb l'etapa de la República governada pel Senat de Roma.

El moment d'esplendor d'este Imperi és el que es denomina Alt Imperi, comprés entre 27 a. C.-235 d. C., quan impera la coneguda com a *pax romana*, és a dir, l'estabilitat política i social, en la qual s'aconsegueix la màxima expansió territorial i la major vitalitat econòmica. En el segle III, l'Imperi experimenta una profunda crisi que arribaria a afectar a totes les esferes de la vida: inestabilitat fronterera, política, econòmica i social.

Amb les reformes de Diocleciano (284-305) es dona inici al denominat com a període del Baix Imperi. Així, el segle IV és un període d'una certa estabilitat, però no s'evita la fallida del model sorgit segles abans i es produïx la divisió de l'Imperi. A partir d'eixe moment, l'Imperi d'Occident, envaït per pobles forans, accelera el seu declivi fins a l'any 476 quan es produïx l'acta de defun-

ció amb la deposició de l'últim emperador: Ròmul Augústulo.

Com ja s'ha esmentat en paràgrafs anteriors, el final de la Hispània romana va vindre donada per diferents factors, i al començament del segle V la capital de l'imperi, Roma, va ser incapaç de contindre la invasió dels sueus, vàndals i alans, que van creuar el Rin l'any 406 i van devastar les Gàlies.

Els visigots, poble germànic més romanitzat que els anteriors, després de segles de presència dins de l'Imperi, arriben a instal·lar-se pel seu propi compte en la Tarraconense. Així, durant un breu període, Narbona i Barcelona van ser seu de la cort d'Ataülf, en la qual la reina era la romana Gal·la Plàcidia.

005

El poble sueu aconseguiria resistir les ofensives visigodes, assentant-se en la zona nord-occidental de la península on van formar el regne sueu de Braga; mentres que els vàndals van aconseguir creuar l'estret de Gibraltar, continuant la seua trajectòria pel nord d'Àfrica. El resultat no va ser la restauració de l'autoritat imperial romana, sinó la creació d'una entitat política completament independent de Roma: el regne visigot de Tolosa. Les onades de conquesta es van succeir amb posterioritat, però ara amb la finalitat d'ocupar espais on domina encara l'Imperi romà.

006

La monarquia visigoda coneixeria un moment de debilitat durant el segle VI, ja que almenys dos reis són assassinats successivament (Teudiselo i Agila I) i en diferents zones de la península es produeixen revoltes de terratinents contra l'autoritat real. A la fi de 552, l'emperador Justinià I ja havia finalitzat la campanya de conquesta del regne ostrogot, accedint eixe mateix any a la petició d'ajuda formulada en el 551 pel rebel visigot Atanagildo a canvi d'una franja costanera des d'Alacant fins a la costa sud-atlànica portuguesa, incloent-hi el nord d'Àfrica i les illes Balears. El nou territori conquistat es va denominar Província de Spania, i es va establir la seua capital en Carthago Spartaria, Cartagena, controlant bona part del Mediterrani hispà. La col·laboració oriental va ser decisiva per a decantar la guerra civil en el regne peninsular hispà a favor d'aquell candidat enfront de Agila.

007

Al final del regnat de Teudis, la capital seria traslladada a Toledo i amb Atanagildo es consolidaria este fet. Gràcies a la decidida acció política de Leovigildo (573-586) es va produir en la segona mitat del segle VI un enfortiment de la monarquia, amb èxits com el cert nivell d'estabilitat d'esta amb reformes monetàries, restablint el control sobirà sobre territoris que s'havien declarat independents en la segona mitat del segle VI, la conquesta del regne sueu, així com contra les instal·lacions bizantines, moltes de les quals van passar de nou a mans visigodes.

La pretensió de Leovigildo, a més, seria la d'unificar els seus regnes religiosament, amb base en l'arrianisme, la qual cosa fracassaria. Va viure les seues pitjors hores amb la revolta del seu fill Hermenegildo en el sud, convertit al catolicisme. Fins al 584 no es restaurarà la pau amb la derrota del fill a les mans del pare. El seu fill i successor Recaredo (586-601), germà de Hermenegildo, va aconseguir eixa unitat religiosa, però prenent com a base el catolicisme.

La relativa pau que es respirava amb Leovigildo i Recaredo es veuria truncada novament: es succeïxen Liuva II, Witerico, Gundemaro i Recaredo II i d'ells, el que no és assassinat, mor en circumstàncies estranyes. En una carta al rei Etelredo de Mèrcia, Sant Bonifaci atribuïa l'esfondrament del regne visigot a "la degeneració moral dels gots".

Cap a l'any 710 se succeïrien els enfrontaments pel tron després de la mort de Witiza, i els pretendents a la corona, Roderico, més conegut com a don Rodrigo, i Agila II, el primer en el sud i el segon en el nord de la península, se situen en posicions completament extremes. Es convé que Witiza havia pactat abans de la seua mort la conquesta musulmana de la península ibèrica per al control del regne, encara que uns altres diferixen, sostenint que va ser Agila II, però mantenen que les forces del Califat Omeia, després d'haver conquistat el nord d'Àfrica, creuen l'estret de Gibraltar i conquisten Toledo, venent i matant a Rodrigo en la batalla de Guadalete.

Per mitjà d'una sèrie de capitulacions, un noble visigot pertanyent als cercles palatins, Teodomiro, va aconseguir mantindre durant unes dècades més una considerable autonomia en el Regne de Tudmir, un gran territori entorn de la ciutat d'Orihuela.

Diversos nobles visigots i una part de la població visigoda que fugia dels musulmans escapen cap al nord de la península, concretament a Astúries, poblada pels àsturs, fora del control musulmà ja que mai arribarien a dominar les muntanyes, les quals van servir de refugi als resistents cris-

008

009

010

011

012

013

014

tians, i un d'ells, un oficial de Rodrigo, Pelai, va aconseguir derrotar en el 722 a una expedició de conquesta musulmana en la coneguda com a batalla de Covadonga. Don Pelai, que ara tenia la col·laboració dels àsturs, antics enemics dels visigots, va ser triat príncep d'ells i així es va convertir en el primer rei d'Astúries, aconseguint la creació d'un xicotet i fort nucli de resistència que donarà lloc a la Reconquesta i a la formació dels primers regnes cristians.

Els àrabs de religió musulmana, que envairien com ja s'ha expressat gran part de la Península, començarien un procés d'arabització, la qual cosa va derivar al desplaçament de la cultura romana; els parlars derivats del llatí vulgar serien desplaçats per la llengua àrab.

En les zones situades al nord que van resistir la invasió musulmana, els diferents nobles van formar diverses entitats territorials, des de regnes fins a comtats, caracteritzades totes elles per la religió cristiana, l'ús del llatí com a llengua culta i l'ús dels parlars derivats del llatí per la comunicació quotidiana. És per això, que d'esta manera i en este lloc concret naixen les llengües romàniques de la península ibèrica.

Al voltant de la zona dels Pirineus, l'emperador Carlemany havia format la denominada com a *Marca Hispànica*, un tipus d'àrea defensiva davant l'amenaça d'invasió musulmana. L'any 878, el comte de Barcelona Guifré el Pelós unificaria tots els comtats que integraven la Marca i aconseguiria un notable poder en la zona, en la qual es començava a gestar una llengua nova a partir del llatí vulgar, que a la llarga es convertiria en el català. Al voltant del segle X, els territoris cristians comencen a prendre consciència de la seua personalitat cultural i van sentir que parlen una llengua diferent del llatí, la qual, en un principi, no li donen un nom concret i tots es referixen com a *romanç* o *vulgar*, termes emprats per a diferenciar-la del llatí.

Els documents més antics on es troben mostres dels orígens del català es remunten al segle IX. Es tracta de textos en llatí amb expressions en

- 010 Excavacions en L' Alcúdia, Elx
- 011 Cap d'una estàtua de l'emperador romà Diocleciana
- 012 Teudis, rei dels visigots entre 531 i 548
- 013 Leovigildo, rei visigot entre 571 i 586

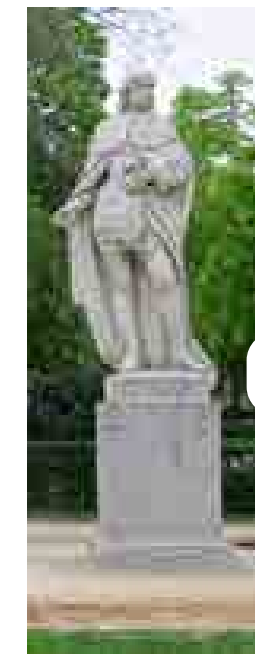
014 Retrat imaginari de Liuvig II (583-603), que va ser rei dels Visigots i també fill i successor del rei Recaredo

016

017

018

un català primitiu, que es faran més abundants a mesura que passa el temps. Les primeres mostres completes de textos en català corresponen en els segles XII i XIII: el *Llibre jutge*, la *Cançó de Santa Fe* i les *Homilies d'Organyà*.

Els comtats catalans on s'estava forjant la llengua van dirigir la seua política internacional cap a Occitània, o cosa que és el mateix, cap al nord, alhora que van començar a acostar-se als seus veïns de l'oest, i en 1137 el comte Ramon Berenguer IV es casa amb Peronella d'Aragó, donant lloc a la unió dinàstica dels comtats catalans i el Regne d'Aragó, naixent així la Corona d'Aragó. L'any 1213, catalans i aragonesos van perdre la batalla de Muret, on va morir Pere II el Catòlic, pare de Jaume I, i van veure que el seu desig d'expansió cap al nord no podria eixir bé.

Veient la impossibilitat de créixer cap al nord, podien fer-lo cap al sud, per la qual cosa el rei Jaume I va començar una sèrie de campanyes bèl·liques i diplomàtiques per a estendre els dominis catalans i aragonesos en territoris musul-

mans.

La conquesta valenciana s'iniciaria entorn l'any 1231, encara que cal esmentar que de manera prèvia s'havien rendit ja uns certs enclavaments al nord de l'actual província de València, conclouent la mateixa a Biar l'any 1245, tot això sense deixar d'esmentar les últimes annexions de Jaume II que, a la fi del segle XIII i principis del segle XIV duria a terme.

A grans trets, la conquesta no va produir una gran resistència per part islàmica. El període d'ocupació serà breu, ja que els musulmans valencians no tenien forces per a enfrontar-se als nous esdeveniments, encara que cal precisar que Jaume I no va disposar de grans contingents militars ni, sobretot, de suficients efectius repobladors per a consolidar la seua conquesta, per la qual cosa va ser necessari mantindre la població musulmana anterior en els territoris conquistats.

Les primeres terres preses als musulmans en el segle XIII van ser Castielfabib, Ademús, Serrela i

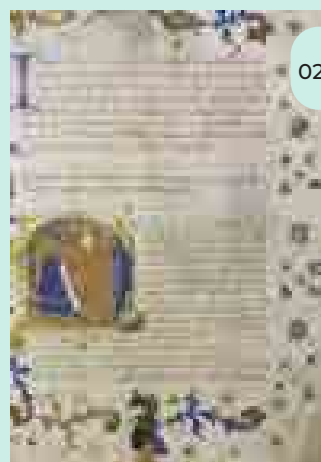
016 Monument a Don Pelai, primer rei d'Astúries

017 Anals de la Corona d'Aragó, de Jerónimo Zurita

018 Estàtua de Ramón Berenguer IV

019

020

021

022

023

El Corb l'any 1210, al nord de l'actual Comunitat, per part de Pere II, encara que no tindria continuïtat, ja que este moria a Muret l'any 1213. Li succeiria el seu fill Jaume I, qui en aquells dies només tenia cinc anys, per la qual cosa més tard, en 1225, es reprendria l'acció contra el territori valencià. A l'abril d'aquell any, el monarca convocava a corts a Tortosa als estaments catalans. La decisió presa seria la d'atacar als musulmans amb la finalitat de conquerir terres, més concretament la localitat de Peníscola, de nou situada al nord de les nostres fronteres, resultant un sonor fracàs este intent, ja que l'emplaçament esmentat era impossible de conquerir si els àrabs posseïen guarnició, queviures i armes.

Probablement l'any de 1225 va haver-hi un altre intent de Jaume I de penetrar en territori musulmà que no va arribar a consumir-se: després de convocar el monarca l'host a Terol per a conquerir terres islàmiques, sense arribar a formar-se l'exèrcit necessari, Abu Zayd va negociar amb Jaume I la seua retirada a canvi d'unes

certes compensacions econòmiques.

Entre els anys 1225 i 1229 l'enfonsament almohade serà un fet, manifestant-se més en esta última data quan Abu Zayd siga substituït per Zayyan Ibn Mardanis. Dins d'estos signes de debilitat, cal inserir la política de Jaume I per a estimular als seus nobles i vassalls a la conquesta de les terres musulmanes valencianes. Mostra d'això, l'any 1226 donaria a Balasc d'Alagó un diploma pel qual podria disposar de quants llocs i castells guanyara als musulmans.

Després de la caiguda d'Abu Zayd, s'entrevistaria amb Jaume I a Calataiud en 1229, subscriuint un acord mitjançant el qual es feia vassall del rei cristià. Dins d'un complex mecanisme de cessions de castells, rendes i salvaguardes, Abu Zayd podria conquerir quants territoris poguera. Estes possessions ja no les tindria en nom de l'estat almohade sinó, com s'ha dit, en qualitat de vassall del rei cristià.

Es desconeix el fet de si Castielfabib i Ademús, després de la conquesta de Pere II en 1210, romandrien sota control cristià o si van caure en mans musulmanes, ja que és molt probable que quan en l'acord de Calataiud de 1229 Abu Zayd sol·licitava a Jaume I eixes places a canvi dels sis castells que ell li entregaria podria obeir, com és lògic, al fet que el seu control el posseiria el propi monarca cristià. Però Castielfabib i Ademús no passarien a les mans d'Abu Zayd, ja que este tampoc va fer lliurament dels castells que havia promés. No obstant això, en 1231 Castielfabib i Ademús eren ja cristianes, perquè en eixa data Jaume I les donava al rei de Navarra, Sancho el Fort, com a garantia del préstec que havia rebut. Amb la possessió per part cristiana de Castielfabib i Ademús és lògic comprendre l'acció que, després de l'acord de Calataiud, Abu Zayd

desenvoluparà en els anys successius sobre els llocs d'Alpont, Domeño i Tuéjar o la que pretenia sobre Chelva, Chulilla, etc. Igualment, amb el domini d'eixes places i la de Terol és fàcil explicar l'acció sobre Begís.

Entre els anys 1231 i 1232, l'acció en terres valencianes no degué comptar amb la presència física de Jaume I, un fet que canviaria a partir de 1233, degut sobretot a la conquesta per la seua part de les Illes Balears.

A la Crònica de Jaume I, coneguda com *Llibre dels feyts* (Llibre del fets) es fa ressò d'este problema i presentarà este projecte o estratègia com a fruit d'una possible reunió que en la localitat d'Alcanyís (Terol) reuniria a Jaume I juntament amb el mestre de l'Hospital i Balasc d'Ara-

023 Miniatura de les Cantigues, on Jaume I apareix com un home extraordinàriament alt per a l'època

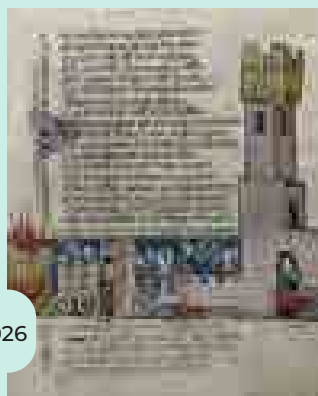
024

025

026

027

gó. En esta entrevista d'Alcanýs es va expressar de manera quina era la correlació de forces a la qual s'havia arribat en el segle XIII entre castells i ciutats que hi havia en el regne, donant com a resultat que l'equilibri entre fortificació o lloc d'hàbitat s'havia trencat en favor del segon.

Reunits Jaume I, Balasc d'Alagó i el Mestre de l'Orde militar de l'Hospital, serà este últim el que anime al monarca al fet que partícep en l'empresa valenciana. A continuació, Balasc d'Alagó faria una descripció de la conjuntura interna musulmana i de la forma que s'hauria d'actuar, desaconsellant qualsevol atac a posicions castrals, mentres que recomanava els setges a enclavaments en pla, com Borriana, amb fàcils accessos per mar i terra.

A partir d'estes recomanacions, Jaume I esbossarà el pla a seguir: s'avançaria sobre Borriana partint des de Terol, mentres que per mar es traslladarien les provisions i llançapedres. Amb posterioritat, traslladaria el seu centre d'opera-

cions al Puig, des d'on prepararia el setge a la ciutat de València que tindria lloc anys més tard. Pese al pla descrit a Alcanýs, les primeres accions posteriors a eixa reunió van tindre com a objectiu l'adquisició de dos enclavaments en altura: Morella i Ares. No obstant això, estos fets no invaliden les conclusions extretes de la reunió a Alcanýs, ja que, almenys el primer d'ells degué passar a les mans de Balasc d'Alagó a la fi de 1231 o primers dies de 1232 per causes difícils d'explicar, però sens dubte relacionades amb les rivalitats que existien en aquells moments entre musulmans.

Jaume I emprendria la seua acció directa sobre terres musulmanes l'any 1233 sota el pla logístic acordat en la reunió d'Alcanýs, sent l'objectiu Borriana. El monarca va entrar en territori valencià i va arribar fins a Jèrica, a través de Begís, destruint tota la zona, i, al mateix temps, els mestres de les ordes militars de l'Hospital i del Temple assolaven la comarca del Baix Palància, sobre la qual després marxaria Jaume I. Amb postero-

ritat, el monarca retiraria tots els efectius de la zona i els traslladaria al setge de Borriana que transcorria entre els mesos de maig i juliol de 1233. Borriana es convertiria, a partir d'eixe moment, en el centre d'operacions per als següents anys.

El territori que va quedar al nord de Borriana aniria entrant en la part cristiana sense que plantejara greus problemes, com per exemple Alcala-tén, que a mitjans de 1233 seria derrotat. Durant la segona mitat d'eixe any començarien les gestions per al lliurament d'altres llocs, com Peníscola, Cervera i Pulpis, entre altres, les cartes de poblament dels quals es formalitzarien.

De manera lògica, l'atenció de Jaume I se centraria en els territoris situats més al sud, sent la ciutat de València el seu següent objectiu. D'enclavament en pla, presentaria un gran sistema defensiu xifrat no sols en les seues muralles, sinó també en les alqueries del seu entorn.

Entre 1234 i 1235 Jaume I realitza dos expedicions cap a la línia del riu Xúquer; partint des de la localitat castellonenca de Borriana es dirigirà al sud, endinsant-se aproximadament cent quilòmetres. Si bé la que realitza entre setembre i desembre de 1234 apunta que la seua finalitat era obtindre botí i aliments, no obstant això, per a la segona d'elles, al juny de 1235, s'assenyalarà ja clarament un objectiu: la presa de Cullera. Però no aconseguit este objectiu, Jaume I decidirà actuar ja directament sobre la capital i, en primer lloc, ho farà atacant el circuit d'alqueries que la defenien, com molt bé es pot discernir en la seua Crònica. Així, prendrà Montcada i Museros, la zona més pròxima a la costa i, després d'això, decidirà apoderar-se del castell de El Puig, que tancava eixe front. Assabentats els musulmans del seu propòsit, el desallotjaran per a després destruir-lo.

Pres el mateix ja per Jaume I, ho reconstruirà, i des d'allí iniciarà els preparatius del cercol sobre València, assetjant la zona entre El Puig i la prò-

028

028 Batalla del Puig, una de les poques a camp obert de tota la conquesta on es decidiria la sort final de València. Retaule de Marçal de Sax anomenat el *Centenar de la Poma*

029 Entrada de Jaume I a la ciutat de València en les pintures murals del castell d'Alcanyís una miniatura dels Usatges i Constitucions de Catalunya del segle XIV ▶

029

031

032

030

033

031 Jurament de fidelitat de vassalls a Jaume I en una miniatura del Llibre Verd del segle XIV

032 Miniatura que representa diversos nobles davant el rei Pere el Gran, fill de Jaume I

033 Corts catalanes en un gravat de les Constitucions i altres drets de Catalunya de 1495

pia capital. Zayyan, davant estos esdeveniments, li proposarà que, si desistia del seu propòsit, li entregaria diversos castells, li construiria un alcàsser i li donaria una renda anual. Vist el nul interès per este intercanvi, Zayyan prepararia una expedició contra El Puig.

El text cronístic de Jaume I narra que els musulmans que es van presentar a El Puig serien 11.000 peons i 600 genets. Davant eixe ampli i nombrós contingent, els escassos cristians li farien front, en contra de tota lògica, descendint al pla.

A partir del 22 d'abril de 1238, Jaume I s'assenyaria entorn de la ciutat de València, iniciant el seu setge que duraria fins al 28 de setembre del mateix any, firmant-se seguidament les capitulacions, en les quals s'establien que tots els musulmans que desitjaren marxar-se el podrien fer emportant-se els seus béns, però que aquells que volgueren es podrien quedar. A més, s'establia també que la població musulmana romanaguera en el seu territori anterior. Jaume I oferia a Zayyan una treva per set anys, durant els quals ningú, ni per mar ni per terra, el molestaria en la zona compresa entre les localitats de Cullera i Dénia. Al seu torn, el musulmà entregaria a Jaume I, en el termini dels vint dies següents, tots els castells i viles que estaven al nord del riu Xúquer.

Pres a així la ciutat de València, la frontera se situava en el riu Xúquer i la política de rendicions anava augmentant en la zona nord del citat enclavament.

En una col·lecció especial facsímil editada pel diari Las Provincias, podem veure com, de manera periodística al gust de l'època, la triomfal entrada de Jaume I a València es produiria de la manera següent:

“El dia 9 d'octubre de l'any del Senyor de 1238 el rei Jaume d'Aragó, comte de Barcelona i rei de Mallorca, va fer la seua entrada triomfal a la ciutat de València, després d'haver-la aconseguit el 28 de setembre mitjançant la firma d'un document de capitulació per part del rei musulmà Abul Djumayl Zayyan. Cul-

034

035

036

mina així una campanya victoriosa, iniciada anys arrere, que va tindre el seu moment més brillant amb la victòria de les tropes cristianes en la batalla de El Puig.

El setge a la ciutat de València es va iniciar el dia 12 d'abril d'enguany i ha tingut molts episodis sagnants en els quals han caigut molts nobles cavallers. La ciutat va resistir als setges de màquines de guerra dels nostres i va haver-hi moments de gran dramatisme, com aquell en el qual el nostre Rei va ser ferit d'una fletxa en el front. No va ser, per fortuna, una ferida molt greu però el rei ha comptat, i així ho van veure diversos cavallers, que ell mateix, ple de dolor i ràbia, es va arrancar la ballesta i se va cobrir el rostre amb un cendal que prompte va quedar cobert de sang.

Però el rei mai va perdre l'ànim i tot va eixir bé al final, amb l'ajuda de Déu i moltes negociacions, i també perquè els moros de València no van ser ajudats des de l'exterior.

La capitulació va ser particularment emocionant i es va saber quan va onejar el pendó real a la torre anomenada d'Ali-Bufat, ara del Temple, de la porta d'Al-Sakhar, prop del va riure Guadalaviar i la seua rambla. Al saber que este senyal es feia com a rendició, com s'ha havia pactat, el rei Jaume va clavar en terra el genoll i va donar a Déu les gràcies de mode fervorós, plorant dels seus ulls i commogut per l'èxit de l'empresa.

L'entrada del Rei a la ciutat, el dia de Sant Dionís, va ser memorable i bé pot qualificar-se com a triomfal per la gran recepció que es va tributar al monarca.

Prompte es van celebrar misses en acció de gràcies i la primera es va fer en la mesquita major, consagrada com a temple cristià de seguida, com les altres mesquites de l'urbs”.

Abans de la Reconquesta, les terres es componien de majoria mudèjar, musulmana i mossàrab. Amb la conquesta, el Regne de València va rebre cristians principalment de la Corona d'Ara-

gó i Navarra, però també d'altres països europeus. El procés de poblament del Regne de València va ser un procés llarg que no acabarà fins al segle XVII, després de l'expulsió dels moriscos.

Estes poblacions, juntament amb els jueus, van donar com a resultat una societat multiconfessional i multicultural, sent els cristians els qui tenien plens drets en comparació amb la resta de les cultures. Estos mateixos creen les bases d'un sistema econòmic aprofitant les infraestructures musulmanes existents igual que els productes agrícoles assentats.

Malgrat compartir rei amb els territoris de la Corona d'Aragó (regne d'Aragó, regne de Mallorca i comtats catalans), el rei Jaume I instaura els Furs de València, fundant d'esta manera un regne amb identitat política pròpia, amb les seues pròpies institucions, amb la seua moneda, administració, i aranzels.

Els catalans i aragonesos que van repoblar el regne, els primers per la costa i els segons per l'interior arraconarien la llengua, la religió i la cultura àrab, que va anar reculant en benefici de la cultura, la religió i les llengües dels cristians: el català i l'aragonés, donant principi en este sentit la cultura de l'Edat Mitjana.

037

La cultura medieval i les primeres manifestacions de la literatura: poesia i prosa.

La cultura medieval és hereva de la cultura romana, encara que amb moltes i significatives transformacions; el cristianisme, que havia sigut religió oficial de Roma en el segle IV, es va convertir en la referència bàsica de la societat medieval. Estem, doncs, davant una societat teocèntrica, en la qual Déu és el centre de totes les coses. A més, la societat medieval es caracteritzaria pel sistema feudal. El territori es dividia en feus, cadascun dels quals estava format pel senyor i els vassalls. El senyor, a canvi de la protecció i la fidelitat dels vassalls, les exigia una part de la collita i una sèrie d'impostos.

D'esta manera, la societat medieval es dividia en tres estaments, dos amb privilegis i un sense ells:

-La noblesa es dedicava a la defensa de les seues propietats i els seus vassalls. Els nobles també establirien relacions de vassallatge entre ells i, encara que se suposava que el rei era el més important de tots, sovint hi havia nobles que manaven més que ell.

-El clergat es dedicava a l'oració i a l'evangelització. Es diferenciava entre l'alt clergat, que tenia uns privilegis equiparables als de la noblesa, i el baix clergat, més pròxim al poble pla.

-El poble pla es dedicava a servir els senyors. Dins d'este estament també hi havia diferències: els serfs havien de servir als senyors, però tenien llibertat individual, una sort que no tenien els esclaus, per exemple.

Els comtats catalans van establir molts vincles amb Occitània, és a dir, amb els territoris que hi havia en el sud de l'actual França. A Occitània (també coneguda pel nom d'una de les seues regions, la Provença), es desenvolupa entre els segles XI i XIII la poesia trobadoresca, que tindrà una influència decisiva en el conjunt de la literatura europea i en particular, de la italiana i la valenciana (en el cas d'Ausiàs March). A més, és un dels primers moviments poètics cultes en que s'usa una llengua romànica de manera decidida, en lloc d'emprar el llatí.

La poesia trobadoresca va tindre tant d'èxit que prompte es va exportar fora de les seues fronteres; d'esta manera, en els comtats catalans molts escriptors es van inclinar per este model literari i no sols van assumir les formes mètriques, els gèneres i els recursos estilístics, sinó la llengua, ja que en lloc d'escriure en català, van escriure poesia en occità (o provençal), la llengua dels trobadors que, per cert, s'assembla molt a la nostra.

La poesia trobadoresca es denomina així amb referència als trobadors, que componien els poemes juntament amb la me-

lodia, perquè es transmetien acompanyats de música i els intèrprets eren els joglars. Els trobadors formaven un tipus de xarxa europea d'escriptors, i hi havia des de reis i senyors fins a persones que no pertanyien a la noblesa. Un moment culminant va ser la convocatòria dels primers Jocs Florals en 1393, un festival poètic al voltant de la poesia trobadoresca que prenia com a model el que s'havia celebrat a Tolosa a partir de 1324.

El tema principal d'aquest tipus de poesia és l'amor, entès en el context de les relacions feudals que es donaven en la cort dels reis i dels senyors. Per això parlem d'amor cortés, un reflex del món regit per les relacions de vassallatge pròpies del sistema feudal. Així, la veu poètica que associem al trobador és una metàfora del vassall, mentres que la dona a la qual es dirigix, l'estimada, no és sinó una imatge del senyor. Esta dona, habitualment casada, no correspon l'amor del vassall i es mostra altiva i desconsiderada.

La cançó és el gènere més important dins de la poesia trobadoresca, encara que cal destacar altres gèneres, com la *pastorella*, que recrea trobades amoroses en el camp, la *dansa* i la *balada*, pensades per a ser cantades i ballades, l'*alba*, que parla d'una trobada amorosa, en este cas durant la nit i de la tristesa que provocava la separació en eixir el sol, el *planys* que parla sobre la mort d'algú, i el *sirventés*, únic gènere trobado-

039

resc en què el tema no és l'amor, sinó la lluita, l'odi, l'atac personal o la propaganda política.

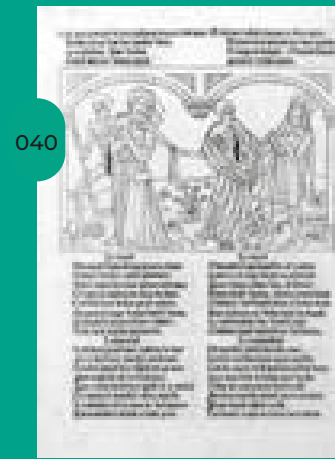
En un altre àmbit de coses, la constitució del Regne de València implicaria la incorporació del català com a llengua en l'administració, igual que passava a Catalunya i Mallorca. A part de documents menys, destaquen tres textos administratius de gran importància històrica i lingüística:

- Llibre del Furs, ordenament jurídic del Regne de València, que estaria vigent fins als Decrets de Nova Planta en 1707*
- Llibre del repartiment, registre de la propietat en el qual es consigna a qui es donava cada tros de terra conquistada.*
- Llibre del Consolat de la Mar, text legal que regulava el comerç pel Mediterrani, que era una de les principals activitats econòmiques de la Corona d'Aragó.*

Estos llibres, però sobretot els de caràcter legal, demostren que en la Corona d'Aragó hi havia una voluntat de crear un model de llengua comuna per a tots els territoris que la integraven. A partir del regnat de Pere el Cerimoniós, este model es consolidaria gràcies a l'activitat de la Cancelleria Reial, institució dedicada a la redacció dels textos administratius de la Corona. La successiva expansió de la Corona d'Aragó aniria acompanyada d'una sèrie de textos que la narraven per a la seua posteritat. D'esta manera, són les quatre grans cròniques unes obres que exalten la figura dels reis d'Aragó i de les seues gestes militars i polítiques, donant lloc a les primeres manifestacions de la prosa medieval del nostre territori.

Les cròniques són obres d'història en la mesura que donen bon compte d'uns fets que van ocórrer en la realitat, encara que també són obres pròximes a la literatura perquè s'usa un llenguatge elaborat que pretén cridar l'atenció del lector, a fi d'aconseguir efectes estètics.

En alguns casos, les cròniques es nodriren de referents literaris de l'època, encara que, per da-

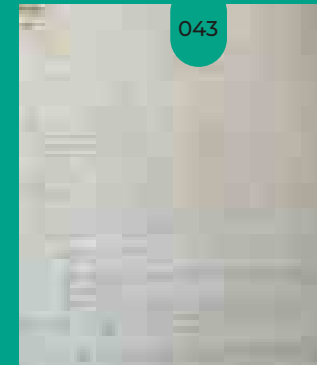
040

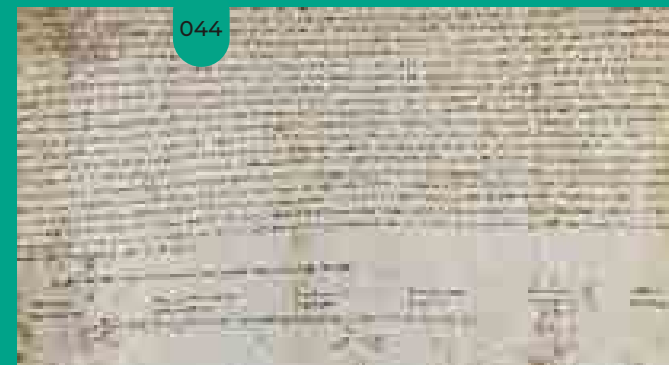
041

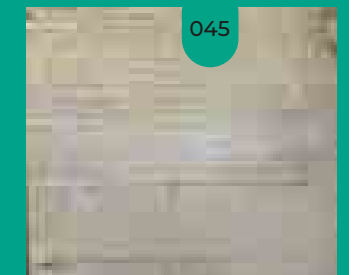
042

043

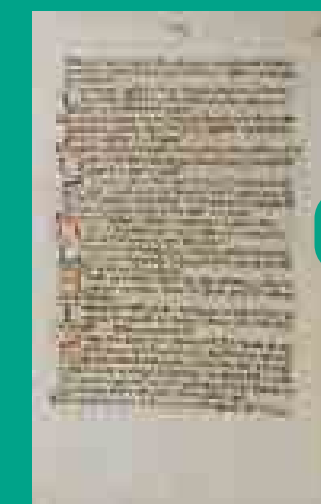
044

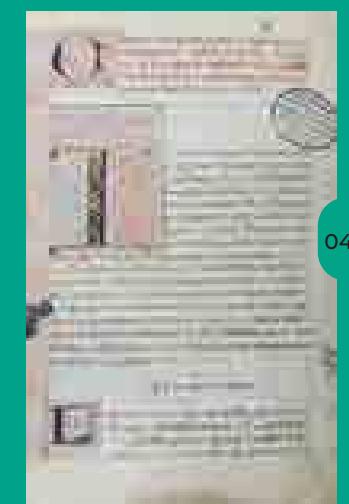
045

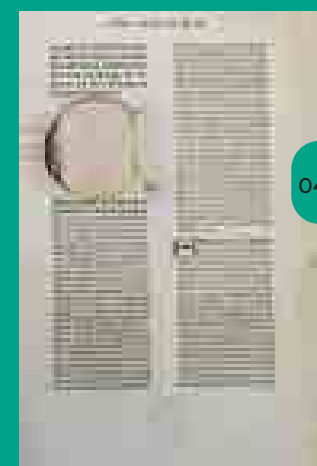
046

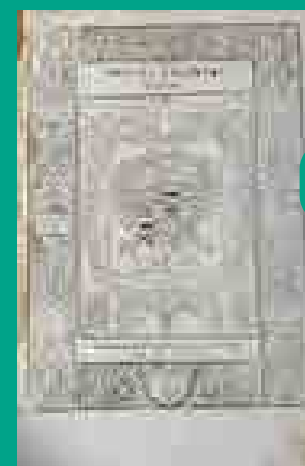
047

048

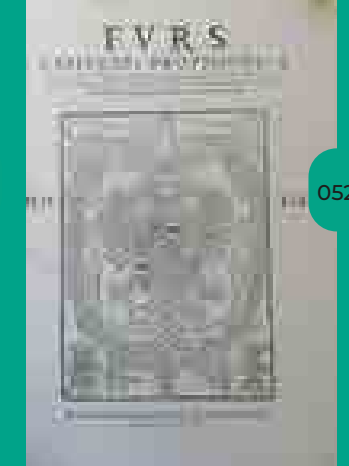
049

050

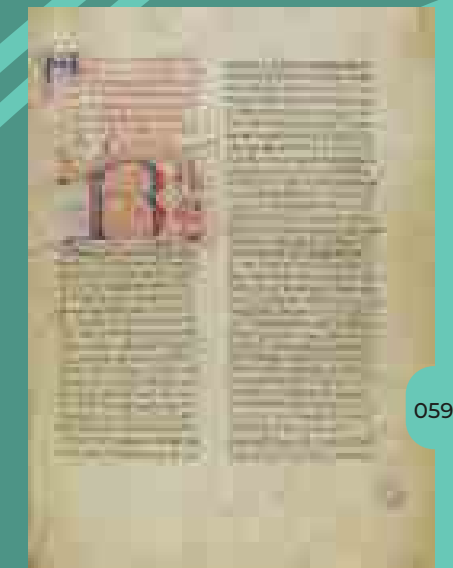
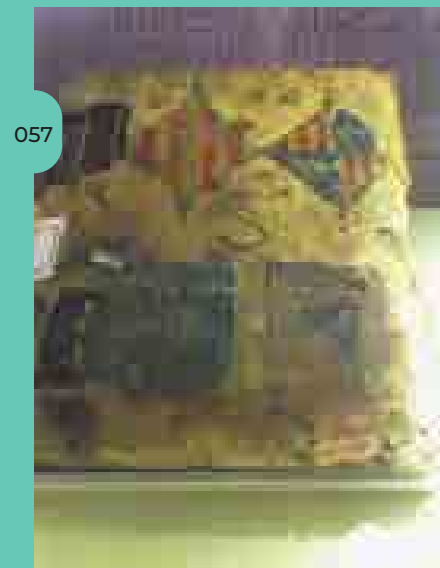
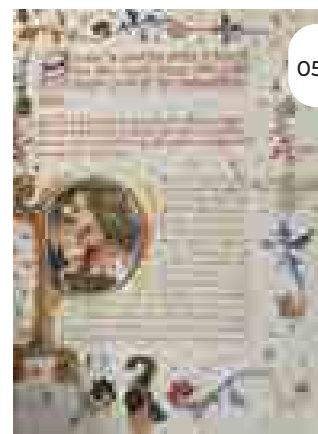
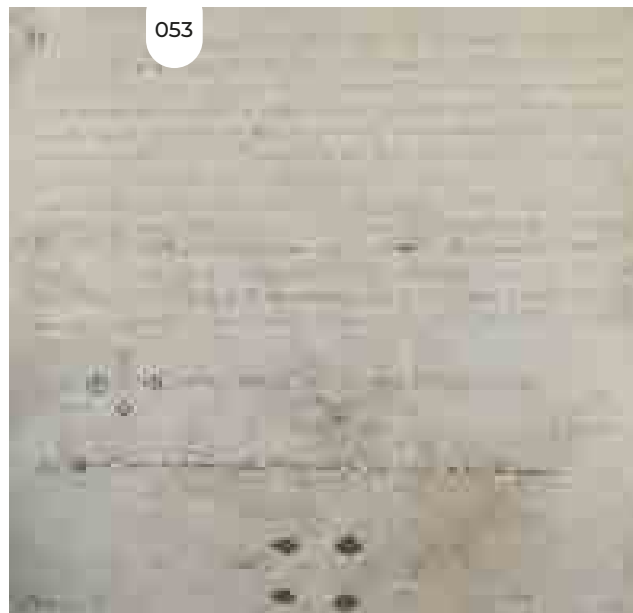
051

052

042 Furs de València de Jaume I, còpia manuscrita del segle XIV
043 Pactes entre Jaume I i Abu Sa'íd, rei destronat de València. Abril de 1229, Calatayud.
044 Jaume I de d'Aragó concedeix a Balasc d'Alagó el castell i la vila de Morella

045 Pactes entre Jaume I i el rei Zayan sobre la capitulació de València
046 Furs de València en versió llatina, datats en el segle XIV
047 Furs de València de Jaume I en versió nou llibres, del segle XIV

munt de tot, són obres polítiques destinades a transmetre una imatge heroica dels reis d'Aragó i contribuir a crear una consciència lingüística i nacional. En tots els casos podem asseverar que hi ha un fort providencialisme, o cosa que és el mateix, que tot passava gràcies a l'ajuda de Déu.

Les quatre grans cròniques serien les següents:

Crònica de Jaume I o Llibre dels Feyts

El *Llibre dels Feyts* és una narració que arreplega els principals esdeveniments del regnat de Jaume I la qual, redactada en plural de primera persona, es presenta com una autobiografia.

La crònica pot dividir-se en quatre parts; la primera, que abastaria de 1208 a 1228, en la qual s'arrepleguen fets familiars del rei anteriors al seu naixement, corresponents al regnat d'Alfons I i Pere el Catòlic, a més de diversos fets històrics, com la batalla de Muret. Esta part destaca per ser poc concisa i per presentar algunes incoherències, per la qual cosa s'accepta que va ser redactada molt després dels esdeveniments que

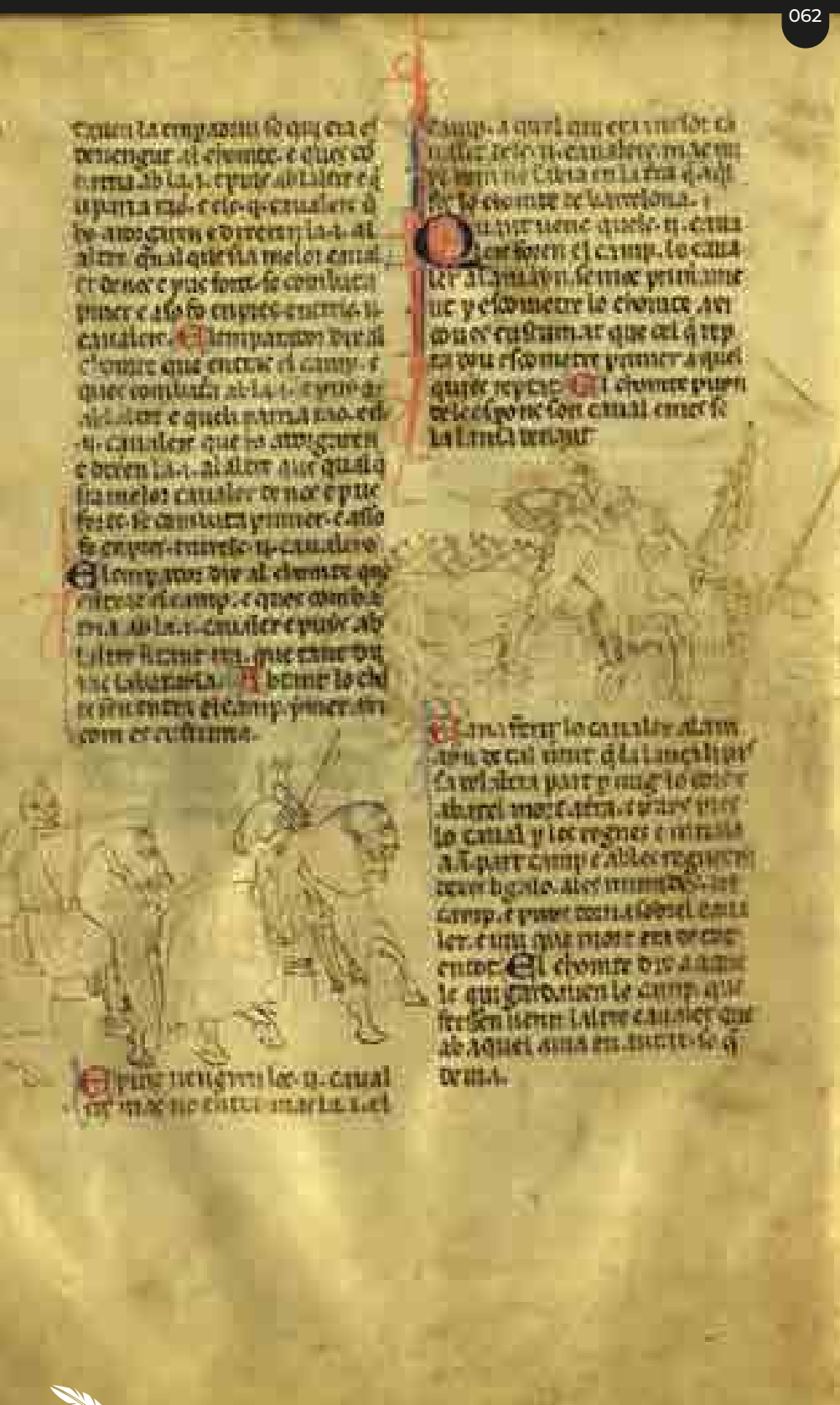
narra; la segona part mostra fets que abasten de l'any 1228 al 1240, com la Guerra d'Urgell, la conquesta de València i la de Mallorca. Tant la primera part com la segona es creuen redactades cap a l'any 1244 a Xàtiva, mentre que la resta podria haver sigut escrit a Barcelona cap a l'any 1274; la tercera part abasta de 1242 a 1265 i narra esdeveniments més pròxims al moment de la redacció, com les campanyes de pacificació de València i els conflictes amb Castella; la quarta part abasta de 1265 a 1276 i narra la conquesta de Múrcia i els problemes de la Corona amb la noblesa catalana i amb la ciutat de València, així com fets més puntuals, com la seua presència en el concili de Lió o la seua relació amb Alfons X.

Per a finalitzar, la crònica arreplega la malaltia del rei i la seua posterior mort, en 1276. Quant a l'autoria de la redacció, hi ha autors que donen suport a la teoria que els últims capítols de la crònica i el seu epíleg serien obra de Pere Marsili, mentre que el referit a la primera part, Montoliu suggerix com a col·laborador del rei a Jaume Sarroca, canceller real, el qual, per la seua posició de poder, delegaria en l'escrivà del rei,

053 Privilegi de Jaume I als jurats de València perquè pogueren elegir anualment el càrrec de justícia de la ciutat
054 Llibre de privilegis d'Alacant, concedit pel rei Alfons de Castella, el seu conqueridor. Segle XIII

055 Llibre de privilegis de la ciutat i regne de València, any 1380
056 Còdex dels Furs de València del Palau de Cervelló, 1329
057 Llibre del Consolat de la Mar

058, 059 i 060 Llibre dels feyts
061 Detall d'un manuscrit de la Crònica de Bernat Desclot

Guillem Sarroca, l'existència del qual està documentada des de 1243 a 1276. El pròleg, pel seu marcat caràcter eclesiàstic sí que podria ser obra personal del Cancellier. En tot cas, s'ha acceptat el fet que Jaume I intervinguera activament en la creació de la crònica, dirigint als escriptors i intercalant records i dades de la seua intimitat. La crònica també presenta nombrosos poemes narratius de caràcter històric que van ser convertits en prosa i inclosos en el text, així com documents i textos historiogràfics de destacada importància. La seua impressió va ser realitzada a València, sent la part que narra la conquesta de la ciutat editada en 1515 i la resta en 1557.

En les parts de la Crònica referides a les conquestes de Mallorca i València, que són les més extenses, trobem les principals característiques de text:

- Llenguatge popular i improvisat, propi de qui dicta perquè un altre escriba.
- Participació directa en el narrat (autobiografia).
- Esperit militar i heroic.
- Descripció detallada d'anècdotes personals i batalles en tota la seua cruesa.

Crònica de Bernat Desclot o Llibre del rei en Pere

No es coneix amb certesa la verdadera personalitat del seu autor, el nom del qual no apareix en cap document, la qual cosa ha portat als investigadors a deduccions interessants. Coll i Alentorn creu reconèixer-ho en un Bernat Escrivá, oficial real i home de cúria, suposant el cognom com a nom d'ofici. Segons la teoria de

l'esmentat erudit, des de 1276 regia la diòcesi valentina el bisbe Jaspert de Botonac, al qual suposa de família narbonesa i exiliada a Girona, camí que per idèntic motiu sembla recórrer Bernat Escrivá, que va passar després a València quan el referit Botonac va ser nomenat el seu bisbe, on va exercir càrrecs de cúria, la qual cosa explicaria també el detallat coneixement de la toponímia valenciana que demostra en la crònica.

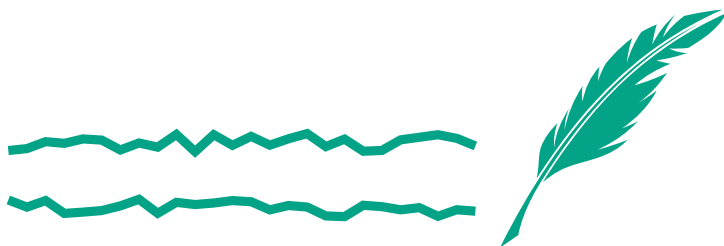
S'ha comprovat que no és certa la llarga vida que Coll li atribuïx a Bernat Escrivá, sinó que es tracta de dos personatges homònims, possiblement pare

i fill, perquè el primer va morir en 1276 i el segon va seguir la mateixa línia professional.

Els elogis al bisbe Botonac que el cronista posa en boca de Pere el Gran, ja moribund, i el fet que la crònica no abast més enllà de la vida del segon Bernat Escrivá, amb altres raonaments, ens faria suposar que este és l'autor de la crònica de Desclot i que el seu nom fora adoptat per ser el del possible lloc d'origen de la família, És *Clot*, prop de Castellnou, propi de la família materna del bisbe Botonac. Com a funcionari al servici del rei va disposar l'autor d'esta crònica de documents de primera mà i

va poder conèixer directa i personalment la majoria dels fets que relata, gran part d'ells relatius al Regne de València dels temps en què va viure i encara els anteriors a la Reconquesta, que consigna encara que més concisament.

El gran interès històric de l'obra i la conservació de nombrosos manuscrits, fins i tot dels segles XIII i XIV, en els principals arxius i biblioteques de Barcelona, Madrid i algunes estrangeres, va romandre inèdita fins a 1840, en què es va publicar a París conformement al manuscrit de la Biblioteca Nacional de França. En 1875 es va publicar la

de Orleáns, i en 1885 la de Barcelona. Posteriorment es va editar en la mateixa ciutat en 1949 i 1971. Hi ha diverses edicions fragmentàries, com la de Palma de 1850 i les de Barcelona de 1850, 1932, 1935 i 1982. Ha sigut traduïda a diversos idiomes.

Cal destacar que a esta crònica li falta la calor humana que tenen les altres, ja que, a l'ésser una obra per encàrrec i utilitzar-se els documents de la Cancelleria Reial, el resultat és una obra minuciosa i rigorosa però impersonal.

Crònica de Ramon Muntaner

Podríem asseverar que és la Crònica dels successos més importants esdevinguts en la Corona d'Aragó des del naixement de Jaume I el Conqueridor (1208) fins a la coronació d'Alfons el Benigne a Saragossa (1328). Comprén, doncs, els regnats de Jaume I, Pere el Gran, Alfons el Franc i Jaume II, i dels seus parents els reis contemporanis de Mallorca i Sicília.

En 1325, Ramon Muntaner va començar a escriure la crònica, a la qual sempre va cridar *llibre*, en l'alqueria de Xirivella de la qual era senyor i ciutadà de València, i en ella compta els fets en què va participar i aquells que pogueren servir d'ensenyament als futurs reis, ja que a estos estava dedicada l'obra. El *llibre* estava concebut no per a ser llegit individualment, sinó per a ser escoltat per un auditori de senyors, i en ell es troben constantment interpel·lacions directes als oients, principalment, a través de la fórmula "Quina us diré".

No posseïx una unitat rectilínia, ja que sovint deixa un episodi per a narrar un altre diferent, fragments que unix amb tècniques pròpies de la novel·la de cavalleries. Posseint un coneixement bastant profund de la poesia trovadoresca, de les cançons de gesta i novel·les de cavalleries, algunes escenes íntimes són molt similars a les narrades per aquella, i la comparació dels reis i cavallers de la Corona d'Aragó amb reis èpics és freqüent.

Al llarg de tota la crònica ens trobem un llenguatge hiperbòlic aplicat a la descripció de situacions extremes i enaltiment excessiu de la personalitat dels herois, exaltació de la Monarquia i dels individus més afins a ella, patriotisme molt acusat en contraposició a l'odi contra França i els francesos, i evident sentit polític de l'obra, que es reflectix fonamentalment a través dels consells que proporciona.

El bon acolliment que la reialesa va dispensar a la crònica va motivar que s'intentaren algunes continuacions, la més important de les quals es deu a Galceran Marquet. Altres autors van voler fondre-la amb la de Bernat Desclot, però la unitat va resultar impossible per l'acusada diferència d'estil. El més conegut manuscrit de la crònica de Ramon Muntaner data del segle XIV i es conserva a la Biblioteca d'El Escorial.

Crònica de Pere II el Cerimoniós o del Punyaleit.

De les quatre grans cròniques que s'ocupen dels fets esdevinguts en el primer segle del Regne de València, sens dubte la més autènticament personal és la de Pere II. Aficionat als estudis històrics, va llegir i va comentar la crònica de Jaume el Conqueridor, de la qual reproduïx, en el pròleg de la seua, idees i fins i tot expressions.

La determinació del seu autor ha originat nombroses discussions: Bernat Descoll, qui fora llocinent del mestre racional de Sardenya entre 1322 i 1353 i exercint igual càrrec en la península, va ser designat per a realitzar l'obra. Per carta escrita pel rei a Descoll en 1275 sembla que queda patent la intervenció personal i directa de Pere el Cerimoniós en l'adreça de la crònica, i fins i tot en la correcció del treball material de redacció, realitzat, no solament pel citat Descoll, sinó també per Torrelles, Tomás Canyelles i Ramon Vilanova, que cap a 1385 va acabar la redacció definitiva.

Es conserven sis manuscrits de la crònica a València, Madrid i Barcelona, quasi tots del segle XV. El de València, que és el més complet, va precedir de la Crònica general i forma part del llegat

que va fer a la Universitat el que va ser el seu rector, Vicente Blasco. A base d'este exemplar es va fer la primera edició en 1547; la segona va ser la de Bofarull, amb traducció castellana, en 1850. En 1885 la va publicar Coroleu, de manera semblant a l'edició príncep, i en 1941 va aparèixer la crítica de Papés.

Els temes centrals de la Crònica són la recuperació de l'illa de Mallorca, independent des de la mort de Jaume I, les guerres contra Castella i Gènova i la Guerra de la Unió, rebel·lió de nobles valencians i aragonesos contra el rei. El seu objectiu fonamental, doncs, és la justificació providencialista de la seua política. A més, és una crònica bé diferent de les tres anteriors, ja que el rei es mostra com un príncep renaixentista, autoritari i meticulós, intrigant i fins i tot en alguns casos cruel i sense escrúpols, per la qual cosa l'aire èpic respecte a les anteriors cròniques s'ha perdut.

L'esplendor medieval; Ramon Llull

A causa de la amplitud de l'obra de Ramon Llull unida a la seua altura intel·lectual, podríem asseverar que no només és la figura més important de la nostra literatura medieval, sinó, possiblement, és la màxima aportació de la nostra literatura a la història de la literatura universal. A més, el seu caràcter polifacètic, ja que va escriure sobre quasi totes les coses que es tenia algun coneixement en la seua època, el fa molt difícil d'encasellar en qualsevol esquema o classificació. Per damunt de tot ens interessa per què va ser un personatge fascinant, un autèntic home d'acció que va viatjar fins a l'últim moment de la seua vida, tot convertint-se en un dels homes més importants del segle XIII europeu. I també perquè el seu pensament va crear escola i la seua influència es va deixar sentir durant tot el que restava de l'Edat Mitjana i gran part de la Moderna.

Nascut en ciutat de Mallorca (1232 aprox.), seria fill d'una noble família barcelonina que es va ins-

tallar a l'illa arran de la conquesta per Jaume I en 1232. Va ser educat com corresponia a un cavaller i va servir, primer com a patge, i després com a senescal, al rei Jaume II de Mallorca. Durant la seua joventut feia una vida cortesana dedicada al plaer, amb una vida amorosa irregular i una intensa dedicació a la poesia trobadoresca, però cap als 30 anys es va produir un fet transcendental que canviaria la seua vida: mentre intentava escriure un poema amorós dedicat a una dama, se li va aparèixer cinc vegades Crist en la creu, cosa que va provocar la seua conversió. A partir d'este moment, decidix vendre totes les seues possessions, abandonar a la seua dona i fills i dedicar tots els seus esforços a dos objectius doctrinals: l'elaboració d'una teoria filosòfica que hauria de reformar el món cristià en el sentit de retornar-lo a les virtuts dels seus primers orígens i convèncer als homes poderosos (papes i reis) de la necessitat d'estendre el cristianisme, tant preparant-se militarment per a noves croades, com creant escoles per a la preparació dels missioners que haurien de convertir els infidels. Per a poder dur a terme este programa, es va dedicar primer, durant deu anys a una intensa preparació en diversos sabers (especialment llengües: llatí, àrab i hebreu, a més de filosofia i teologia), fins a arribar a concretar un pensament filosòfic personal i, posteriorment, dedicar-se a viatjar per a difondre les seues idees pel món cristià, on parla amb reis i papes i s'enfronta dins de les aules universitàries amb els defensors de les idees aristotèliques, com també pel món musulmà, on els seus intents de conversió dels infidels és rebutjat, a vegades de forma molt violenta, arribant en algunes ocasions a ser lapidat, empresonat o expulsat.

El seu últim intent de persuadir als dignataris de l'Església va ser la seua participació en el Concili de Viena del Delfinat (1311), on va poder comprovar una vegada més que l'Església es preocupava més de les lluites polítiques que de la conversió dels infidels, i, encara que Llull té una gran decepció, ni tan sols en este moment va abandonar el camí que ell mateix s'havia traçat. Així

067

veiem com amb més de 80 anys, encara es va en 1316 a predicar a Tunísia i Bugia, ciutats on, segons algunes llegendes, va morir lapidat, encara que segons altres tradicions va poder tornar a Mallorca, on va morir i es conserven les seues restes.

Durant els últims 40 anys de la seua vida, Ramon Llull es dedica intensament a escriure, sent el resultat del seu esforç les 327 obres i opuscles que hui són catalogades com a u -

tèntiques. La major part dels seus llibres els va escriure en llatí o català, però també va escriure en àrab, i les obres rimades en occità.

Els temes que tracta el seu variadíssims: Filosofia, Teologia, Fisiologia, Astrologia, Física, Ciències Naturals, Pedagogia, etc., totes aquelles branques del saber que durant l'Edat Mitjana encara no s'havien separat del tronc comú de les Arts.

La intenció amb què va escriure les seues obres no era estètica, sinó doctrinal i, malgrat això, pràcticament tots els seus textos tenen una qualitat literària excepcional, encara que trobarem algunes diferències a nivell literari entre les seues obres filosòfiques, narratives, místiques i poètiques.

L'obra Filosòfica, Científica i Pedagògica

Són els llibres en els quals Ramon Llull pretén exposar de manera clara i convincent el seu pensament i la seua doctrina. D'igual manera, estes obres tenen un gran interès literari, ja que Llull introduïa elements narratius, *eximplis* i dites populars, tant amb intenció pedagògica com estètica.

L'originalitat del seu pensament no recau tant en la novetat de les seues idees,

068

sinó en la seua capacitat d'integrar harmònicament plantejaments que secularment havien sigut enfrontats. D'esta manera, el seu pensament, que beu sobretot en la tradició del platonisme cristià incorpora també elements racionalistes, ja que no es fia tan sols de la fe, sinó que considera que la divinitat pot ser coneguda també per *raons necessàries*. D'esta manera, Ramon Llull pretendria organitzar tot el saber humà en un gran abastiment allegòric en forma d'arbre en el qual totes les ciències s'interrelacionen seguint uns criteris jeràrquics, per la qual cosa no els quedaria més remei als infidels que admetre la superioritat del cristianisme, demostrada racionalment pel seu *Ars Magna*.

Per este motiu, no ens estranya que, una vegada comprovades les dificultats per a fer entendre la seua *Ars Magna* fera noves proves simplificant, sistematitzant i fent més accessibles les seues

especulacions. És el cas, entre altres, del *Llibre del gentil i els tres savis* (1272), on un jueu, un musulmà i un cristià intenten convèncer a un pagà de la superioritat de les respectives religions; *L'Arbre de Ciència* (1296), llibre enciclopèdic que pretén estructurar tot el saber humà; el *Liber ascensu et descensu intellectu* (1304), i l'*Ars generalis ultima*, l'últim intent de simplificar l'exposició del seu pensament.

Finalment cal destacar dos obres pedagògiques: el *Llibre de l'orde de cavalleria* (1275/76), sobre l'educació que havien de rebre els senyors i *Doctrina pueril* (1278), sobre l'educació dels xiquets.

L'obra Narrativa

Sent conscient Llull que s'estava consolidant una nova classe social, la burgesia que no tenia preparació per a llegir les seues obres doctrinals

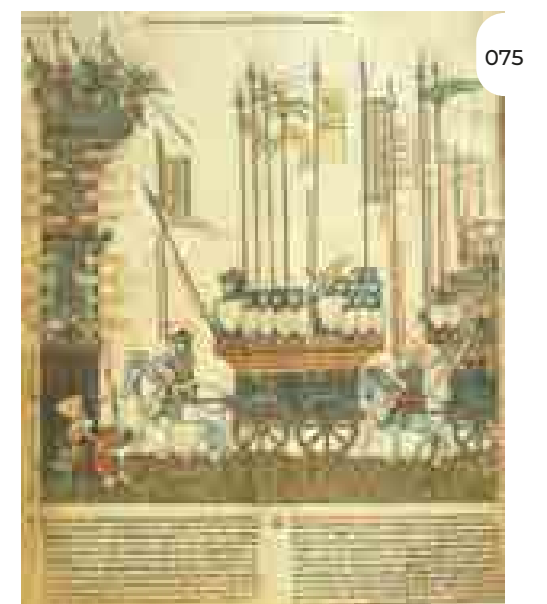
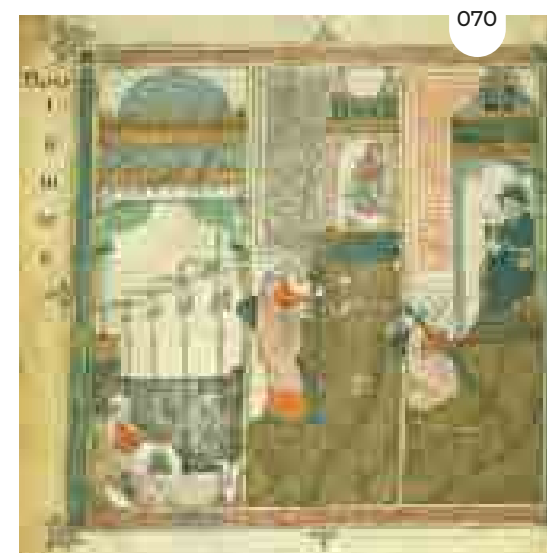
ni estava interessada en les narracions fantàstiques cavalleresques i desitjós de fer-los arribar el seu pensament, es decidix a escriure dos llargues narracions que seran les primeres mostres de novel·la en català i una de les primeres d'Europa. Són tres els aspectes més nous de les novel·les lulianes:

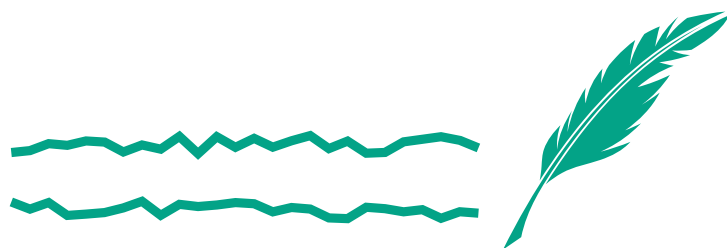
- Estan escrites en prosa i no en vers, com era habitual en aquell moment.
- Els protagonistes són burgesos i no cavallers.
- Ramon Llull fa de les seues narracions un mitjà per a expressar un punt de vista personal ja que la narrativa feudal només transmetia consciència de grup.

Això significa també que les novel·les no són autònomes dins de l'obra de Llull, sinó que cal considerar-les com uns grans *eximplis*, exemples pràctics.

Dins de la seua narrativa ens podem trobar amb dos grans obres. La primera d'elles, el *Llibre d'Evast e Blanquerna* (1274/83), considerat com la primera novel·la biogràfica de la literatura europea medieval. Blanquerna, el seu protagonista, és un home modèlic que es proposa acostar el món als ideals del cristianisme primitiu, esdevenint un *alter ego* de Ramon Llull. Blanquerna és paradigma de totes les perfeccions que li faltaven a Llull i, per tant, aconsegueix tots els objectius que Llull no va poder aconseguir. La seua vida és, doncs, un ajust cap a la perfecció a través dels successius estaments religiosos que aconsegueix, corresponents a les cinc parts en què es dividix el llibre:

1. *De matrimoni*. Evast i Aloma, els pares de Blanquerna, porten una vida santa i Déu els recompensa amb el fill que desitjaven. Després de donar-li una educació cristiana

- li proposen que es case amb Natana, però ell renuncia al matrimoni i es fa ermità.
2. *De religió*. Blanquerna es fa religiós i per la seua santedat ascendix en l'estament eclesiàstic, fent-se monjo, prior i abat.
 3. *De prelatura*. Blanquerna és designat bisbe i reforma la seua diòcesi d'acord amb els projectes lulians.
 4. *De apostolical senyoria*. Blanquerna és triat papa i reforma la cristiandat.
 5. *De vida ermitana*. Reformada l'Església i iniciada la conversió dels infidels, Blanquerna es retira en la vida contemplativa.

Una altra novella, el *Llibre de Meravelles*, va ser escrit a París entre 1288 i 1289. La seua anècdota inicial és molt senzilla: Fèlix és un jove que, aconsellat pel seu pare i desitjós de saber, abandona la seua terra i, de la mateixa manera que Ramon Llull, recorre el món amb la intenció d'aprendre dels savis i dels ermitans. Al contrari que Blanquerna, on la seua vida i personalitat són presentades meticulosament, el caràcter de Fèlix està només esbossat i l'autor se centra més a descriure les coses que el protagonista va coneixent. Estos són els deu llibres en què es dividix l'obra: *Déu, els àngels, Cel, elements, plantes, metalls, les bèsties, els homes, Paradís i infern*. Només la setèima part, el *Llibre de les bèsties*, fuig d'este esquema, en oferir-nos un xicotet apòleg, escrit uns anys abans, sobre les lluites polítiques en les corts medievals, exemplificades en una cort d'animals.

L'obra Mística

El contacte directe amb Déu mitjançant la meditació es resistix a ser expressat en la forma lògica que Llull utilitza tant en les seues llibres doctrinals com els novel·lescos. Per això la seua obra mística, plena de metàfores, imatges, al·legories i símbols d'un gran suggeriment, és el conjunt més literari de tota la producció luliana.

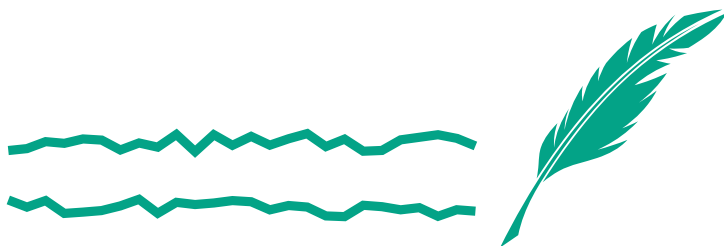
El *Llibre de contemplació en Déu* (1272/74) és una de les primeres obres que va escriure i, sens dubte, és la més extensa. Escrita originalment en àrab i traduïda posteriorment pel mateix Llull, consta de cinc llibres amb quaranta capítols cadascun.

El *Llibre d'Amic i Amat*, l'obra més difosa de Ramon Llull, forma part de Blanquerna com a obra escrita pel seu protagonista, i consta de 366 versicles. Este llibre expressa poèticament el desig d'acostar-se a Déu mitjançant un diàleg entre l'Amic, (el servidor de Déu) i l'Amat (Déu), en el qual l'Amor simbolitza la compenetració que s'establix. Ens trobem davant un exemple de prosa poètica que, com a tal, és susceptible de diverses interpretacions subjectives i aglutina materials de diverses procedències, sobretot la *mística sufi* dels musulmans i alguns dels preceptes de l'amor cortés trobadoresc, desvinculats del sentit amorós originari.

L'obra en vers

Les obres en vers de Ramon Llull, quasi totes en

forma de reguitzell monorim, no arriben a aconseguir, ni molt menys, l'altura poètica de la seua obra mística. Hi ha que tenir en compte que moltes vegades introduïa rimes internes en les seues obres en prosa.

Desgraciadament no ens ha arribat cap mostra de la seua producció trobadoresca, però és evident que constituïx la influència més fàcilment detectable en els poemes lulians. Així, Llull no sols va continuar escrivint els seus poemes en una mena d'occità, sinó que va mantindre les fórmules mètriques i alguns recursos, encara que els destina a altres objectius i els resultats, òbviament, són diferents.

Es poden dividir els seus poemes en tres grans blocs:

1. Poemes autobiogràfics, que expressen amb una sinceritat de procedència franciscana totes les seues preocupacions i fracassos, reconeixent tant la seua debilitat com els seus errors, però reafirmant la inspiració divina del seu art. Els més importants són *El desconhort* (1295), on expressa el seu desencantament en veure que el papa no vol portar a la pràctica els seus projectes i el *Cant de Ramon* (1299), repàs davant Déu del que havia sigut la seua vida.
2. Poemes programàtics i didàctics, sent els més representatius *El Concili* (1311), escrit per a donar a conèixer els seus projectes als delegats en el Concili de Viena, *Medicina de pecat* i la *Lògica de Gatzel*. El motiu pel qual escriu en vers estes obres és per a facilitar la memorització del contingut.
3. Poemes hagiogràfics, els quals es referixen a Déu, a la Verge i als sants. Els més cone-

guts són els *Cent noms de Déu* i el *Plant de la Nostra Dona Santa Maria*.

Quant a la llengua emprada dins de la seua extensa trajectòria, Ramon Llull va ser el primer que va escriure sobre ciència i filosofia en llengua vulgar. Tots els pensadors de la seua època escrivien en llatí, però Llull no escriu tan sols per a les minories intel·lectuals, sinó també per als desconexors del llatí, per la qual cosa tria la llengua del poble.

Això li suposaria moltes dificultats: el català era una llengua balbotejant, no disposava encara de les construccions lingüístiques ni del vocabulari que exigia l'expressió de la ciència i del pensament. Llull era molt conscient, per la qual cosa, partint del no-res, havia d'eleva la llengua a l'altura de les subtils idees que havia d'exposar.

Fent un gran esforç, va acréixer el nostre cabal lèxic amb infinitat de paraules que ens trobem per primera vegada en els textos lulians, i que, en molts casos, han arribat fins a l'actualitat en la forma que ell els va donar. La major part d'estos vocables provenen del llatí i la resta són "paraules estranyes" que Llull es va haver d'inventar. Ramon Llull és considerat com el creador del català literari, ja que entre el català anterior a ell i el posterior es fa un salt gegant. Sent com era, home experimentat en la lògica, sensible a la bellesa i coneixedor dels mecanismes lingüístics, seria capaç d'adoptar solucions lingüístiques que, oficialitzades posteriorment per la Cancelleria Reial, han esdevingut aspectes molt característics de la nostra llengua.

El segle XIV i la consolidació de la llengua

El segle XIV es caracteritzaria en bona part d'Europa per un cert estat de crisi, marcat per les guerres, la fam i la pesta. Un dels fets més conflictius d'este segle seria el conegut com a Cisma d'Occident, ja que, entre 1378 i 1417 va haver-hi fins a tres seus papals: Roma, Avinyó i Pisa. La coexistència de dos o tres papes va fer que els diferents estats europeus van fer costat a l'un o l'altre en funció dels seus interessos polítics. L'últim papa d'Avinyó, Benet XIII, conegut com a Papa Lluna, gràcies a la seua vinculació amb Península va tindre el suport de la Corona d'Aragó.

La Corona d'Aragó continuaria expandint la seua influència política i la seua activitat comercial pel Mediterrani, vivint

un període de creixement i estabilitat fins a mitjan esmentat segle. Això afavoriria la diversificació de la producció, el desenvolupament dels gremis i l'augment de poder per part de la burgesia.

A partir del segon terç del segle, convergrien la fam i la pesta i, a més, es van produir diferents conflictes bèl·lics, com per exemple la Guerra de la Unió (1347-1348) o la Guerra dels Dos Peres (1356-1369), que va enfrontar la Corona d'Aragó amb el Regne de Castella.

Pere el Cerimoniós (1319-1387), qui va regnar més de la mitat del segle XIV (1336-1387), sota el seu mandat organitzaria amb tot detall el funcionament de la cort, la cancelleria i altres institucions de la corona. A més, va crear unes altres, com per exemple la generalitat, que era la delegació permanent de les

corts (és a dir, el parlament on hi havia representades la noblesa, el clergat i la burgesia) a Catalunya, València i Aragó. Durant el regnat de Pere el Cerimoniós es va impulsar l'activitat de la Cancelleria Reial i es van incorporar com a funcionaris persones d'alta cultura, la qual cosa permetria, d'una banda, la creació d'un model de llengua comuna, apta per al registre estàndard i per un altre que la Cancelleria seria un centre de cultura, capaç d'importar les innovacions filosòfiques i artístiques de tota Europa.

D'esta manera ens trobaríem amb l'humanisme, corrent filosòfic que nascuda a Itàlia al començament del segle XIV, la qual es basava en una nova lectura dels clàssics grecollatins (com per exemple Plató, Aristòtil o Ciceró), però també en una nova interpretació de la

083

Bíblia a partir de les seues fonts més antigues. L'humanisme va canviar la concepció de l'home, que es posava en el centre de les coses, i del coneixement, que no depenia estrictament de la lectura de la Bíblia. Per això, establiria les bases del Renaixement, el moviment amb el qual es posava fi a la cultura medieval. Els italians Dante i Petrarca es consideren precedents literaris de l'humanisme.

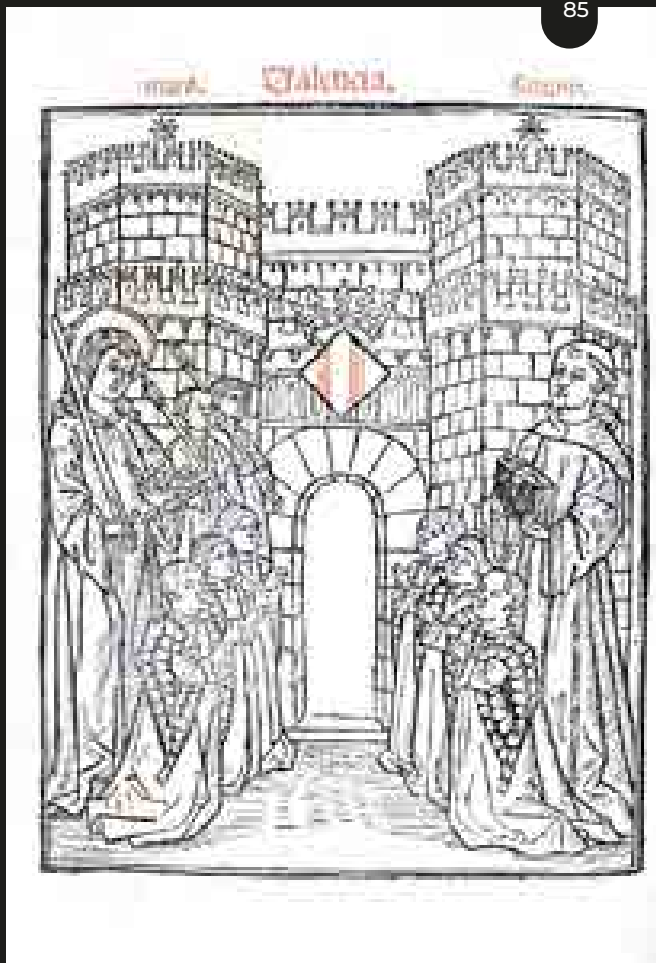
Gràcies a la Cancelleria Reial, entre altres, l'humanisme va començar a exercir la seua influència en la Corona d'Aragó; d'una banda, es van traduir molts textos del llatí al català, alhora que es van recuperar per a la literatura els autors i els referents clàssics (Virgili, Homer, Ovidio, etc.).

La influència de l'humanisme arribaria a una part molt xicoteta de la població: la noblesa, els funcionaris de la Cancelleria o l'alta burgesia. En canvi, la major part de la població va continuar vivint en una societat en la qual Déu era el centre de les coses. Esta religiositat popular, a més, es va veure enfortida per les pors i els sofriments que van provocar les calamitats del segle XIV, en particular la pesta.

El poder polític va voler aprofitar esta religiositat al seu favor i durant el segle XIV es van organitzar processons institucionals. Els nous gremis es van vincular a la devoció d'un sant o una verge determinada i, entre les masses urbanes, va tindre una gran importància la predicació, duta a terme sobretot per membres de dos ordes monàstics: dominics i franciscans.

084

La literatura religiosa: Francesc Eiximenis i Sant Vicent Ferrer

Francesc Eiximenis, nascut al voltant de 1330 a Girona, entraria a primerenca edat en l'orde franciscà, començant a Catalunya la seua formació acadèmica. Més tard, marxaria a les universitats més importants d'Europa, com la Universitat d'Oxford i la Universitat de París.

En 1374 aconseguiria obtindre el seu títol de Doctor en Teologia en la Universitat de Tolosa l'amb l'ajuda i el suport financer del rei Pere el Cerimoniós, tornant a Catalunya on obtindria la consideració de respectat intel·lectual. Va tindre bones relacions amb la Cort de la Corona d'Ara-

gó i també amb les classes dirigents de Barcelona i de València. La major part de la seua obra va ser escrita a València, on romandria des de 1382 fins a 1408. Allí, a més, seria assessor dels Jurats i del Consell.

A València l'activitat de Eiximenis, a més de les seues tasques literàries, va ser incansable. Per això, en 1391, any molt difícil per a la ciutat i Regne de València per la quantitat de problemes socials, organitzaria una espècie d'exèrcit de pregàries en alguns monestirs i convents al voltant de València. En 1392 va rebre l'encàrrec, juntament amb altres persones, de revisar els llibres jueus que van ser robats durant el Pogrom de 1391. Al final de 1397 va ser membre d'una comissió que havia d'assessorar el rei Martí I sobre el Cisma

d'Occident. Entre 1397 i 1398 va prendre part en la preparació de dos valencià-mallorquines contra la pirateria dels musulmans del Nord d'Àfrica. En 1399 va ser Eiximenis també president d'una comissió que pretenia la unificació de totes les escoles de València. El Consell rebutjaria esta qüestió en 1400, però es pot afirmar que este intent va ser un clar precedent de la Universitat de València, fundada oficialment en 1499. Els últims anys de Eiximenis a València, entre 1404 i 1408, van ser dedicats a la fundació i dotació del convent franciscà de Sant Esperit de la localitat de Gilet, prop de Sagunt.

Moriria Eiximenis a Perpinyà el 23 d'abril de 1409. Dins de la seua vasta obra literària, cal destacar els següents títols:

087 Inici de l'edició incunable del *Llibre de les Dones* de Francesc Eiximenis impresa a Barcelona en 1495
088 Inici del manuscrit de la *Scala Dei* de Francesc Eiximenis

089

-*Tractat d'usura*. Xicotet tractat sobre la usura segons el Dret Canònic.

-*Lo Crestià*. Projecte de *Summa Theologica* en llengua vulgar, l'original de la qual consistia en 13 llibres, encara que només van ser escrits un total de quatre:

- *Primer del Crestià*, que tracta dels fonaments del cristianisme.
- *Segon del Crestià*, que tracta sobre la temptació.
- *Terç del Crestià*, que tracta sobre les diferents classes de pecat i dels seus remeis.
- *Dotzè del Crestià*, que tracta sobre el govern i la política en general.

-*Regiment de la cosa pública*. Consistiria en un regal per als *Jurats* de València quan va arribar a la ciutat en 1383, tractant el mateix sobre consells per al bon govern.

-*Llibre dels àngels*. Tractat complet sobre angelologia amb moltes reflexions polítiques, dedicat el mateix al cavaller valencià Pere d'Artés.

-*Llibre de les dones*. Sent en principi un manual per a l'educació femenina, quatre quintes parts del mateix tracten de teologia i dels fonaments de la moral catòlica.

-*Vida de Jesucrist*. Biografia de Jesucrist amb reflexions teològiques i contingut contemplatiu. Este llibre també va ser dedicat al mecenes valencià Pere d'Artés.

-*Scala Dei o Tractat de contemplació*. Xicotet tractat sobre moral i teologia, sent dedicat a la reina Maria de Lluna.

-*Allegationes*. Punt de vista teocràtic de Eiximeinis sobre el conflicte entre l'Església i l'Estat.

-*Ars Praedicandi Populo*. Manual per a la predicació.

-*Pastorale*. Llibre de consells per a sacerdots i bisbes, seguint el clàssic *Pastorale* de Sant Gregori el Gran. Seria dedicat al bisbe de València, Hug de Llupià.

-*Psalterium àlies Laudatorium Papae Benet XIII dedicatum*. Col·lecció de 344 oracions dedicades al papa d'Avinyó Benet XIII.

D'altra banda, Sant Vicent Ferrer naixeria a València el 23 de gener de 1350, dins del si d'una família els pares de la qual van ser Guillermo Ferrer i Constança Miquel, iniciaria els seus estudis en una de les múltiples escoles de llatinitat de València. Després d'ingressar en el Convent dels Predicadors de València, al febrer de 1367 va prendre l'hàbit dominic.

Entre els anys 1368 i 1375 seria enviat pels seus superiors a aprofundir els seus coneixements a les ciutats de Lleida, Barcelona i Tolosa. A Lleida, on es trobava l'Estudi General de la Corona d'Aragó, faria classes com a professor de Lògica.

Vicent Ferrer treballaria de manera activa a aconseguir solucionar l'anomenat Cisma d'Occident. En 1377 tornaven els Papes a Roma després de quasi tres quarts de segle a Avinyó, però, en morir Gregori XI, es va triar a Urbà VI, la qual cosa va portar a greus disturbis i moments de tensió amb denúncies sobre la legalitat d'esta elecció. Les absències d'alguns electors i les pressions franceses a les quals es va sumar el cardenal espanyol Pere de Lluna conegut posteriorment com el Papa Lluna, va portar al fet que un grup d'electors declarara nul·la a l'agost l'elecció i triara el 20 de setembre a Climent VII. L'Europa cristiana quedava dividida entre els quals obeïen a Roma i els que feien el propi a Avinyó.

Pere el Cerimoniós faria costat a Climent VII i este va delegar en Vicent Ferrer per a intervenir en el Regne de València, on ja es trobava el delegat d'Urbà VI.

D'esta manera, la seua activitat a València a favor de Climent VII va ser intensa, la qual cosa va

portar al fet que el rei rebera diferents cartes i denúncies unes a favor i altres en contra. Esta tibant situació ho portaria a renunciar voluntàriament al seu càrrec de Prior del Convent dels Predicadors, un càrrec que ostentava des de feia algun temps.

Durant estos anys, Vicent va seguir el seu treball de predicació per tot el Regne de València, destacant la seua intervenció en sentències entre religiosos, o les seues classes com a professor de teologia en "La Seu" de València entre 1385 i 1390.

En 1394 va ser triat papa d'Avinyó Pere de Lluna com Benet XIII, i va cridar a Vicent, al qual li va oferir distincions cardenalícies i bisbats, però Vicent no veia amb bons ulls l'ambient de la cúria d'Avinyó i marxa al convent dels predicadors de la ciutat. El cisma li causava un gran dolor interior, i en eixe moment patix una malaltia que semblava portar-li a la mort. El 3 d'octubre té una visió que canvia el rumb de la seua vida i des d'eixe moment es dedica a la predicació itinerant, a la qual es consagra totalment, recorrent els camins d'Europa occidental a peu.

Després de la seua intervenció a Casp i en les seues freqüents trobades amb el rei Ferran, Benet XIII i l'emperador Segismundo tracten sobre la unió de l'Església. Vicent va arribar a Casp a l'abril de 1412 i era l'octau compromissari per orde jeràrquic, però va ser el primer, tal vegada pel seu prestigi i pes moral a emetre el vot, i segurament este fet seria el decisiu per al futur de la Corona d'Aragó i de la futura Espanya. El seu vot va ser a favor de Fernando d'Antequera i després d'ell, el seu germà i altres tres compromissaris d'Aragó i València van fer el propi votant també per Fernando.

El 6 de gener de 1416, estant Vicent a Perpinyà, va llegir un document pel qual la Corona d'Aragó se sostreïa de l'obediència a Avinyó. Al següent any seria triat Martí V com a Papa de tota la Cristiandat.

A més, se li atribueix l'any 1410 la fundació del primer orfenat del món registrat en la història europea, a la ciutat de València.

090

091

092

093

094

095

Recorreria el territori francès, passant després a la Bretanya, on transcorreran els últims mesos de vida. Trobant-se greument malalt, decidiria partir cap a València.

De camí a terres llevantines, patiria una terrible tempestat en eixir del port de Vannes, la qual cosa interpretaria com un senyal de Déu perquè tornara a Vannes a passar la resta dels seus dies. Va morir, finalment, en esta ciutat el 5 d'abril de 1419.

En 1431, el Papa Eugeni IV va ordenar estudiar l'assumpte de la seua canonització, però s'interposaria el nou cisma d'Amadeu de Savoia. Nicolás V va aconsellar als frares celebrar el Capítol general de 1453 a Nantes i preparar el procés, encarregant que tres cardenals investigaren la vida i els miracles del predicador; entre ells estava Alfons de Borja, el futur Calixt III, el primer Papa valencià d'esta família. Van mantindre entrevistes amb bisbes, abats, frares i gent comuna a Nàpols, Avinyó, Tolosa i a la regió de Nantes, interrogant a 28, 18, 48 i 310 testimonis respec-

tivament.

Seria Calixt III qui rebera les actes d'estes investigacions i, el 29 de juny de 1455, després de votar-ho en el consell de cardenals, Calixt III va anunciar la canonització de Vicent Ferrer.

860 prodigis o miracles consten en Procés de la seua Canonització com obrats pel Predicador Dominic en vida i després de morir, que van comprovar els Judges del Procés. Molts testimonis van declarar en este Procés que, parlant Vicent Ferrer en valencià, ells li entenien perfectament en la seua llengua nativa, per la qual cosa es va considerar que posseïa el "Do de llengües".

La literatura humanística: Antoni Canals i Bernat Metge

Antoni Canals, nascut a València l'any 1352, destacaria pels seus sermons i per tres traduccions o adaptacions d'obres clàssiques al valencià. Se li ha atribuït, a més, encara que amb dubtes, alguna poesia religiosa.

Va ser deixeble de Sant Vicent Ferrer, va ensenyar teologia a València fins a l'any 1398 i va estar vinculat a la Cort Reial, que ho va fer cridar per a un període de temps, de 1398 a 1401, que es va traslladar a Barcelona.

En tornada a València va exercir de lloctinent de l'inquisidor del regne des de 1401 a 1419, any en què va morir.

A diferència del seu mestre i de Eiximenis, Canals es dirigia als *hòmens de paratge (és a dir, als nobles) i a les persones científiques i lletrades*.

La seua obra té com a finalitat el seu apostolat, limitant-se el seu caràcter humanista a tres:

- La traducció al valencià de *De providentia* de Sèneca.

- La versió al valencià del *Dictorum factorumque memorabilium* de Valeri Màxim, denominada per *Llibre anomenat Valeri Màxim*.

- La traducció al valencià de la *Carta de Sant Bernat a la Seua Germana* dedicada al "Molt Honorable Mossen Galceran de Santmenat, Carmerlench del Molt Alt Senyor Rei Don Martí". La traducció, que firma com *Frare Anthoni Canals en*

la Santa Theologia Indigne Mestre, es conserva en un manuscrit del monestir de Sant Cugat del Vallés titulat *Carta de S. Bernat a sa germana traduïda en catala per Fr. Antoni Canals*.

- *Raonament fet entre Scipió e Anníbal*, la seua obra humanista per excel·lència, traducció lliure del llibre sèptim de *l'Àfrica* de Petrarca, amb interpolacions basades en altres autors.

D'altra banda, Bernat Metge va nàixer a Barcelona al voltant del 1340 i va morir el 1413. Sent membre d'una família culta i acomodada, va treballar com a notari i escrivà de la Cancelleria. En este ambient de cultura, va conèixer alguns textos dels humanistes italians i va traduir diverses obres del llatí al català, entre les quals cal esmentar una

de Petrarca, *Valter e Griselda*. També va escriure alguns textos en vers, com per exemple el *Sermó*, de marcat caràcter satíric.

En 1390 Bernat Metge va ascendir a secretari del rei Joan I el Caçador.

Després de la mort sobtada del monarca, Bernat i altres consellers reals van ser acusats d'haver conspirat contra el rei per a assassinar-lo, però finalment Metge va ser perdonat i es va convertir en secretari de Martí l'Humà.

L'obra més coneguda de Bernat Metge és un diàleg en prosa titulat *Lo somni*, que es divideix en quatre llibres. Com a part dels personatges coincideixen amb persones reals, l'obra s'ha inter-

pretat sovint com una exculpació d'ell mateix sobre la mort del rei Joan, amb l'objectiu d'aconseguir el favor de Martí l'Humà.

-En el primer llibre, a Bernat Metge se li apareix en somni Joan I, amb qui discuteix sobre la immortalitat de l'ànima.

-En el segon llibre, Bernat Metge interroga al rei sobre les raons de la seua aparició. A més, intervenen dos personatges de la tradició clàssica: el músic Orfeu i l'endeví Tirèsies.

-En el tercer llibre, Orfeu i Tirèsies expliquen les seues vides i el segon aprofita per a fer un dur atac a les dones.

-En el quart llibre, Bernat Metge replica a Tirèsies, fent una defensa de les dones. A acabar, desperta del somni.

Lo somni es considera una obra que anuncia l'humanisme per tres raons principals:

L'estructura, el diàleg en prosa, s'inspira en els models clàssics grecollatins. La sintaxi de Metge còpia el llatí, que coneixia molt bé pel treball en la Cancelleria.

Les fonts són molt diverses, des d'autors clàssics com Plató, Ciceró, Virgili o Ovidi fins a escriptors italians com Petrarca, Dante o Boccaccio. Això no quita que també hi haja referències a la Bíblia i a teòlegs com a Sant Tomàs.

Els temes i l'actitud del protagonista: davant l'home medieval, que té una fe total en la doctrina cristiana, el personatge principal del *somni* dubte i relativitza, i es fa preguntes sobre temes fins llavors inqüestionables, com per exemple l'existència de l'ànima després de la mort.

El segle d'Or valencià

L'esplendor valencià del segle XV en el vessant literari

El segle XV va ser en tota Europa un moment de crisi social, culminació dels fets que s'havien produït entre els segles XII i XIV, vegeu el progrés de les ciutats, la crisi de les estructures feudals, les epidèmies, el descrèdit de l'Església per la corrupció del clergat i el Cisma d'Occident, etc.

En el segle XV es van produir els últims conflictes medievals que van donar pas al Renaixement i l'Edat Moderna: les ciutats lluiten per a consolidar el seu poder; les monarquies volen imposar-se a la noblesa i a les ciutats en el procés de constitució dels futurs estats nacionals. Itàlia, que acabava de veure nàixer l'Humanisme, esdevé com el centre de les lluites entre França, que controla el nord, el nostre rei Alfons el Magnànim que lluita incansablement per a mantindre les seues posicions en el sud i els papes i César Borja que voldrien unificar la nació italiana sota el seu poder.

Mentres a Itàlia el *Quattrocento* va significar el definitiu assentament de l'Humanisme i el Renaixement a la resta d'Europa, durant el segle XV continua decaient la cultura medieval.

La situació de la Corona d'Aragó durant el segle XV va ser també complexa i contradictòria, començant el segle amb els problemes que provoca la mort sense descendència del rei Martí l'Humà en 1410, amb la consegüent extinció del casal de Barcelona, faltant molt poc perquè es produïra una guerra civil entre els partidaris dels diferents pretendents en la Corona, que van començar a actuar de manera violenta.

Després de dos anys d'interregne, en un exemple únic de pacte entre els territoris que constituïen la Corona, es van reunir en el Compromís de Casp tres delegats per cada regne per a decidir qui havia de ser el

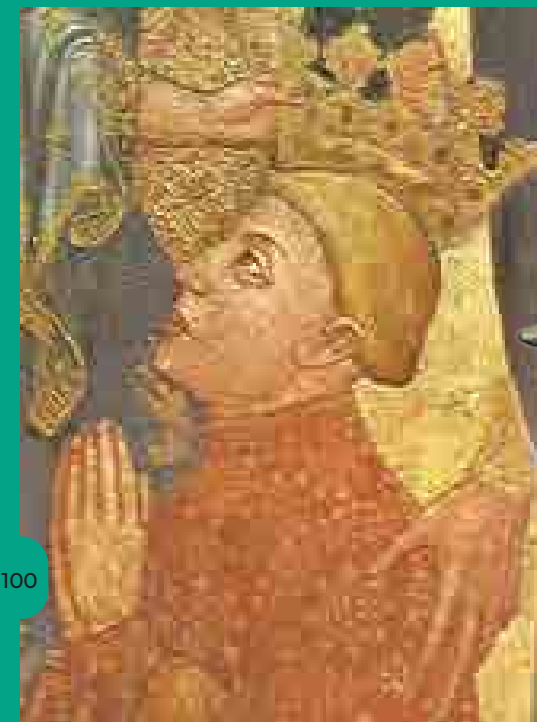
097

098

099

100

101

59

nou rei. L'elecció va recaure en el príncep castellà Fernando d'Antequera, que va rebre el suport dels compromissaris aragonesos, dos dels valencians i un dels catalans, sent rebutjades les pretensions de Jaume d'Urgell, el qual va dirigir una nova revolta que va ser fàcilment dominada pel nou rei.

Amb Ferran I (1412-1416) es va introduir en els nostres regnes la Casa de Trastàmara que, si bé en un principi va ser àmpliament acceptada, a la llarga generaria molts problemes: la castellanització de la Cort, l'aproximació política en la Corona de Castella (que s'accentuarà a partir del matrimoni entre Ferran II i Isabel de Castella) i la reducció del paper democràtic de les Corts, que rarament eren convocades.

Prompte les noves crisis afectaran Catalunya i les Balears. En el camp, a causa de la pobresa extrema en què vivien els llauradors, conseqüència en part de les epidèmies esdevingudes al final del segle XV, es produiran les revoltes antiseno-

rials dels *remences* i dels *forans* mallorquins. Barcelona es veu trastornada per les lluites violentes entre el poble pla i el patriciat burgès, la qual cosa derivaria en què entre el 1462 i el 1472 la Generalitat de Catalunya destituïra el rei Joan II, favorable a l'aproximació a Castella i s'enfronta ell en una cruenta guerra.

Contràriament, mentre Catalunya i Balears viuen una etapa de convulsió política i decadència econòmica, València viu el seu període de màxima esplendor demogràfica, econòmic, polític, cultural i literari. València, ciutat organitzada a l'estil de les repúbliques urbanes d'Itàlia, esdevé com el centre polític i econòmic de la Corona d'Aragó. La seua rica burgesia controla el comerç del Mediterrani occidental i finança les campanyes bèl·liques d'Alfons el Magnànim a Itàlia i de Ferran II i Isabel de Castella a Amèrica. La situació és també estable en el camp, treballat pels moriscos, mà d'obra submissa i resignada. La riquesa de la ciutat de València es pot deduir del seu creixement demogràfic i de les seues cons-

truccions monumentals. Es calcula que entre 1418 i 1483 va duplicar la seua població passant de tindre 35.000 a 70.000 habitants, de manera que es va convertir en la segona ciutat de la Península Ibèrica després de Granada i en una de les més importants d'Europa. El XV també és el segle en què s'edifiquen els grans monuments, tant del gòtic civil com del religiós: les torres dels Serrans (1391), les torres de Quart (1441), les drassanes del port, el Palau de la Generalitat (1482), la Llotja (1483) o la Catedral i el Micalet.

València, per la seua riquesa, es va convertir en un focus d'atracció de la cultura. Els seus certàmens poètics, tant profans com religiosos, atreïen als escriptors i, de fet, tots els grans escriptors del nostre segle van ser valencians o vivien molt de temps a València. La reina Maria, esposa d'Alfons el Magnànim (1416-58), que va residir a València mentre el seu marit lluitava de manera permanent a Nàpols, va dedicar molts esforços a la potenciació de l'*Estudi General* i a l'edificació de convents. A través de les campanyes del seu ma-

rit a Itàlia i de la presència d'un nombre de valencians a Roma durant els pontificats dels papes Borja, els nostres intel·lectuals van contactar directament amb els escriptors i artistes italians. Vist tot això, és lògic que fora a València on

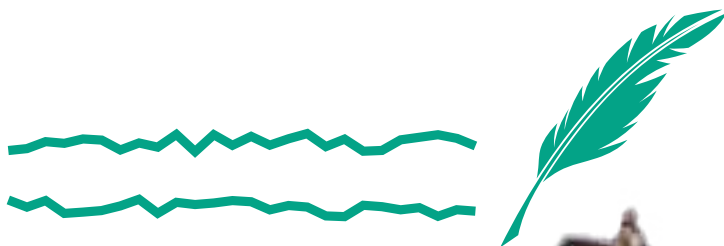
097 Escut d'armes del rei Alfons V d'Aragó el Magnànim com a cavaller de l'Orde del Toisó d'Or, a la qual va accedir després del seu seté capítol de Gant, 1445

098 El *Cançoner de Stúñiga*. Manuscrit bellament il·luminat que recull la poesia de la cort napolitana d'Alfons V d'Aragó.

099 Detall del retrat de Martí I d'Aragó en la taula del Trasl·lat de les relíquies del San Sever a Barcelona del Retaule de San Sever, 1542

100 Coronació de Ferran I d'Aragó. Detall del retaule de l'arquebisbe de Toledo Sancho de Rojas, procedent de Sant Benito el Reial Valladolid, 1410-1415)

101 Estàtua de Ferran II d'Aragó i V de Castella, el Catòlic

s'instal·lara la primera impremta de la Península Ibèrica.

Entre este brillant panorama cal destacar també la presència d'alguns factors que van facilitar la decadència que es produirà a partir del segle següent: l'assentament de l'economia sobre la falsa base del treball esclavista dels moriscos, la descapitalització de la burgesia per les subvencions a la reialesa i l'expulsió en 1492 dels jueus, els més importants

financers, van acabar incomodant a la burgesia que es va revoltar en la Guerra de les Germanies (1519-1521). I la cultura castellana dels nous reis va provocar l'assimilació cultural a Castella que es va produir brusquement a principis del segle XVI.

En la literatura del segle XV podem observar algunes transformacions que només poden ser atribuïdes als primers i tímids canvis de mentalitat que preludiaven en el Renaixement. Hi ha, d'una banda, la influència dels nous corrents humanistes, però no cal infravalorar l'evolució espontània de la pròpia societat. Com ja s'ha citat amb anterioritat, el centre literari del segle XV és la ciutat de València, i els literats que viuen i escriuen a València no poden deixar de reflectir en els seus llibres el cosmopolitisme de la seua rica vida quotidiana, la relaxació moral dels seus carrers, contra la qual clamaven Sant Vicent i Eiximenis, o els palaus i les sumptuoses exhibicions de riquesa de la noblesa i dels patricis urbans. Un altre factor

que incidirà molt sobre la literatura és la creixent difusió que tenen els llibres gràcies a la impremta.

Quan Gutenberg va inventar a Magúncia la primera impremta provocaria una autèntica revolució en el món de la cultura. El nou invent es va estendre ràpidament per tots els confins d'Europa, arribant a València en 1474, quan es va editar les *Trobes en llaor de la Verge Maria*, el primer llibre imprès en la Península Ibèrica. Amb la impremta, el llibre, que fins llavors era manuscrit i, per tant, caríssim i patrimoni exclusiu de grups minoritaris com determinats sectors de l'Església i de la noblesa, ara serà molt més barat i podrà aconseguir tirades més grans, per la qual cosa augmentarien els lectors potencials, sobretot entre la burgesia, i més en concret entre les dones ocioses de les ciutats, que a partir d'este moment es mantindran al corrent de les novetats literàries.

És en el segle XV que alguns escriptors deixen de necessitar mecenes o altres ocupacions més lucratives i esdevenen escriptors professionals. Però perquè això siga possible farà falta que s'adapten als gustos del nou públic burgès i femení, als nous lectors. Encara que vells temes medievals com el de la mort continuen en vigència durant el XV, tenint bons exemples com Ausiàs March i Joan Roís de Corella, el tema que esclata amb

més força en este segle és el de l'amor, que ara és tractat d'una forma molt més desinhibida, i potser això no és del tot alié a l'augment del públic femení.

En la narrativa cavalleresca les escenes bèl·liques

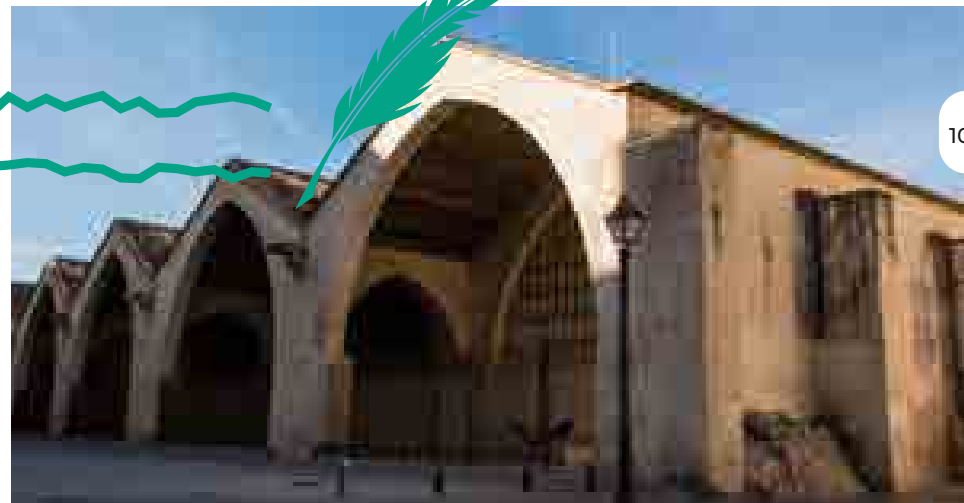

són progressivament substituïdes per les escenes sentimentals, i això es deu tant a la pròpia evolució del gènere com la influència de l'estil de Boccaccio. També la poesia abandonarà els motles impersonals i els tòpics amorosos trobadorescos. Ausiàs March aconsegueix una lírica amorosa introspectiva i personal i Roís de Corella aprofita les seues experiències amoroses per a fer matèria literària: és la literatura com a expiació, com a catarsi.

El públic burgès que busca “entreteniment” reclama també una literatura més pròxima a la realitat, trobant el màxim realisme en la poesia satírica d'alguns autors burgesos, com Fenollar, Gassull o Moreno, però, sobretot, en l'Espill de Jaume Roig, que combina la sàtira social amb la misogínia, l'atac despietat a les dones que, si bé implica una actitud moralista encara medieval, per la identificació entre dona i pecat, en el fons significa també un rebuig de la literatura feudal, de l'amor cortés i de la idealització de la imatge de la dona que la cortesia comportava. Potser l'adopció de les posicions misògines també evidencia que les dones cada vegada tenien més presència, influència i poder en la vida social. És lògic també que ens trobem amb Isabel de Villena que reivindica el paper de la dona i escriu des de posicions genuïnament femenines. Finalment, cal dir que mentres alguns escriptors com Jaume Roig o Isabel de Villena usen un llenguatge col·loquial i s'inspiren en la llengua popular, altres, els autors cultes, o bé de la noblesa, com Joanot Martorell o Roís de Corella, preferixen el “estil de valenciana prosa”, un estil introduït pels humanistes que imita el llatí clàssic, en el lèxic i la sintaxi i plena els períodes

104

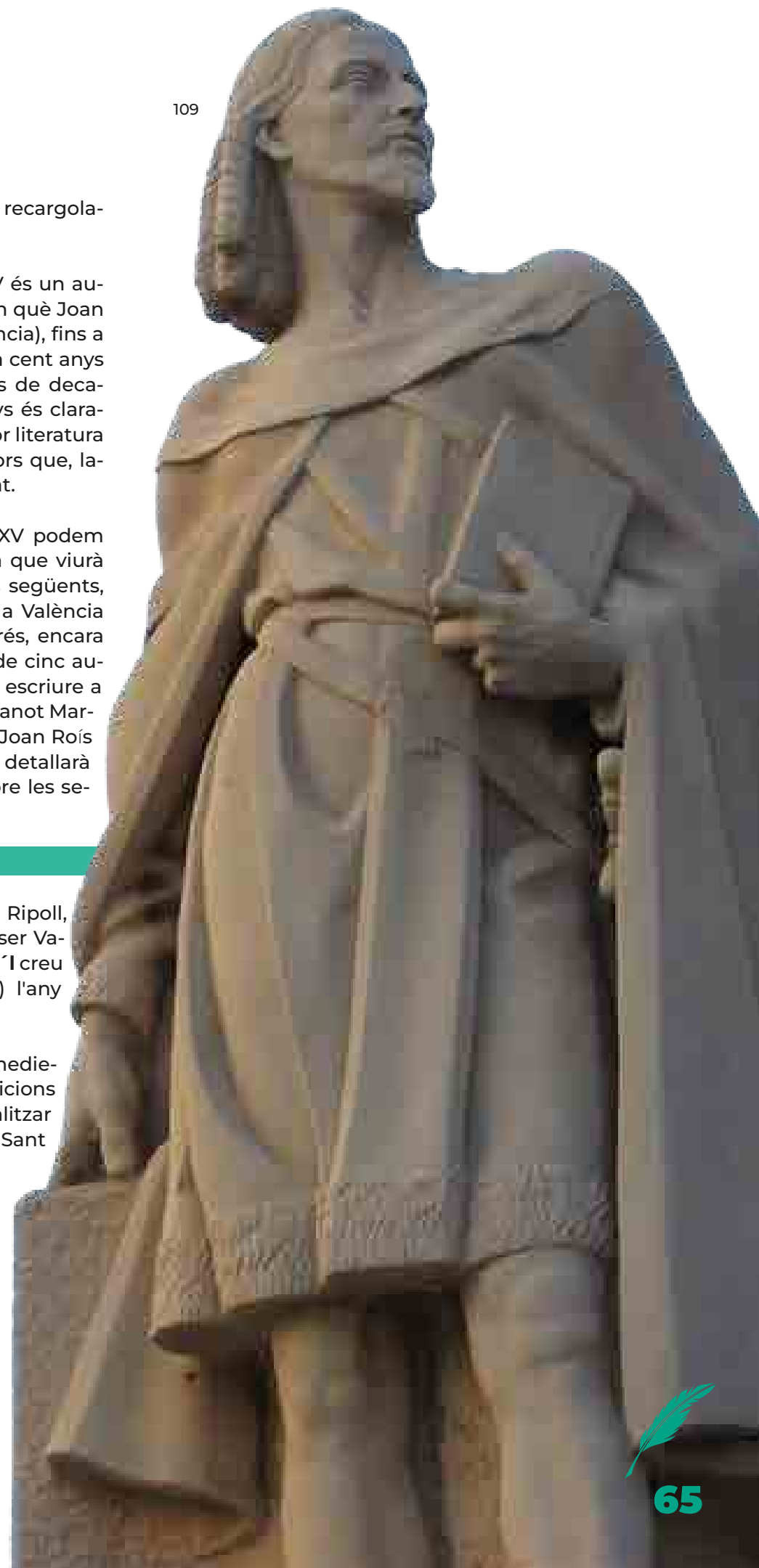
106

107

108

109

de llargues perífrasis, hipèrbatons i recargolaments.

A mode de resum, el nostre segle XV és un autèntic Segle d'Or; des de 1393 (l'any en què Joan I instaura el consistori poètic de València), fins a 1497 (any de la mort de Corella), hi ha cent anys que difícilment poden ser qualificats de decadents, ja que la literatura d'estos anys és clarament medieval, però és la nostra millor literatura medieval, plena d'elements innovadors que, lamentablement no tindrien continuïtat.

Ja s'ha vist que en el mateix segle XV podem detectar la sement de la decadència que viurà la nostra literatura en els tres segles següents, ja que, mort Corella, no hi ha ningú a València que escriga res amb un mínim interès, encara que el balanç del segle XV és l'obra de cinc autors excepcionals que van viure i van escriure a la ciutat de València: Ausiàs March, Joanot Martorell, Jaume Roig, Isabel de Villena i Joan Roís de Corella, els quals a continuació es detallarà un poc més a fi de conèixer més sobre les seues vides i obres.

Ausiàs March

Fill del poeta Pere March i de Leonor Ripoll, el seu lloc del seu naixement podria ser València, encara que tradicionalment se 'l creu nascut a Beniarjó (prop de Gandia) l'any 1397.

Poeta i cavaller valencià de l'època medieval, de jove va participar en les expedicions que el rei Alfons V el Magnànim va realitzar pel Mediterrani, al costat de Jordi de Sant Jordi.

Va ser un dels poetes més importants del Segle d'Or Valencià i de la literatura en valencià. A més, va ser senyor de Beniarjó, Pardines i Vernissa, i falconer major del rei de la Corona d'Aragó (Alfons V el Magnànim), sent armat cavaller en 1419.

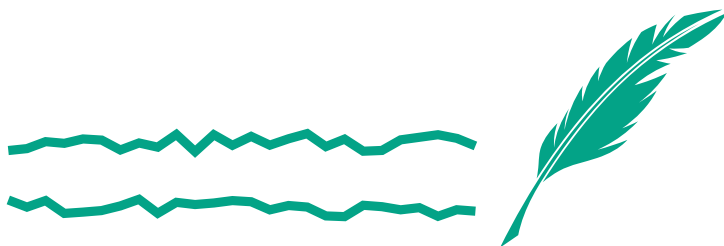
Va participar en l'expedició d'Alfons V a Còrsega i Sardenya, i en altres expedicions contra els pirates del Mediterrani. En 1425 es va retirar a les seues possessions valencianes, instal·lant-se a Gandia en 1428. De notar és en este període la seua relació personal i literària amb el príncep Carles de Viana, hereu al tron de Navarra. A partir dels vint-i-set anys ja no eixiria de la seua terra, romanent primer a Gandia, on es va dedicar a l'administració de les seues propietats, i després a València. Va començar a escriure en 1430 i tres anys més tard, l'infant Joan, duc de Gandia, va confirmar els seus privilegis com a senyor feudal.

L'any 1437 es va comprometre amb Isabel Martorell, germana de Joanot Martorell, de qui es parlarà en les pròximes línies, encara que el matrimoni no es va celebrar fins a 1439 per desavinences amb el pagament del dot convingut. Pocs mesos després Isabel va morir sense haver-li donat fills, va heretar d'ella i Ausiàs March va contraure segones núpcies, en 1443, amb Joana Escorna, qui va morir també al poc temps. Igualment heretaria i d'ella tampoc va tindre descendència. Les seues dos esposes, així com

diversos membres de la seua família, estan enterrats en el monestir de Sant Jerònim de Cotalba, en la capella i cripta que la família March tenia en este monestir.

Moriria el 3 de març de 1459 a València, deixant cinc fills bastards, però cap legítim. Va ser enterrat en la catedral de València, on encara pot veure's la seua llosa sepulcral.

Ausiàs March abandona la tradició de la poesia trobadoresca i la seua retòrica, permetent-li l'expressió de l'íntima meditació personal d'un home-poeta que apareix desproveït de tota ficció i disposat a parlar-nos de tot allò que li arriba a obsessionar, com l'amor, les relacions de l'home amb Déu, el dolor i la mort, el pecat i la virtut. Estos problemes són reals i personals, de la mateixa manera que ho són les dones que apareixen en la seua obra, que ja no són les distants i platòniques Beatriu i Laura, ni les idealitzades *midons* dels poetes provençals, sinó dones reals, amb els seus vicis i virtuts, que són estimades o odiades per raons concretes i no per un afany d'idealització.

L'obra de March està constituïda per 128 poemes. En 1539 es van recopilar quaranta-sis de les seues composicions a València, traduïdes al castellà per Baltasar de Romaní. Una altra edició valisoletana integrada per 124 poesies va ser supervisada per Juan de Resa, capellà de Felip II, en 1555. La traducció de Jorge de Montemayor, que data de 1560, va ser impresa a València i posteriorment a Saragossa (1562) i Madrid (1579). La seua obra va influir de manera notable en la poesia espanyola del Renaixement.

La majoria d'estudiosos del tema opten per classificar la seua obra en cicles temàtics i, de fet, cadascun d'estos cicles forma una unitat de sentit, i s'observa una evolució formal i conceptual en els diferents cicles, per la qual cosa s'ha arribat a considerar la seua obra completa com un immens poema.

En la seua producció, l'amor és un tema tan important que arriba a generar uns altres amb entitat pròpia, però sempre com a causa o efecte d'este. En l'obra de March, la dona és una persona real, humana i individual i, en conseqüència, la relació home-dona serà la mescla de l'amor sensual i l'amor intel·lectual. Ausiàs només mantindrà de la poesia trobadoresca el fet de dedicar els seus poemes a una dona, a la qual es referix mitjançant una *senhal* per a amagar el seu verdader nom. Es pot dividir estos cants en cinc senyals que representen cinc etapes de la vida de l'autor: *Plena de seny*, *Llir entre cards*, *Amor*, *amor*, *Mon darrer bé* y *Oh, foll amor*.

També el tema de la mort no és exclusiu d'este cicle, format només per sis poemes dedicats a planyir la mort d'una sola dona, sense assenyalar a qui està dedicat, encara que la destinatària sembla ser la seua segona esposa, Joana Escorna. El poeta reflexiona sobre els temes més comuns que la mort d'una dona estimada pot ocasionar: el destí de l'ànima, el dolor per la seua absència i el record del passat. El poeta se sent, fins i tot, culpable de la mort de la seua dona.

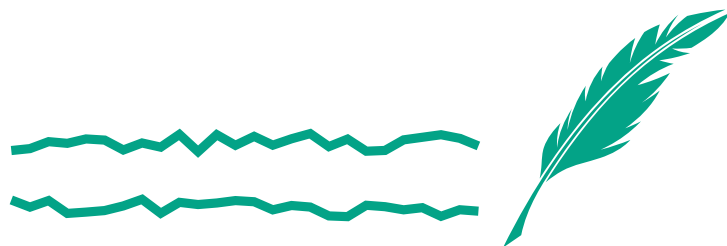
El *Cant espiritual*, dirigit a Déu, és una llarga oració de 224 versos escrita en segona persona.

112

113

114

un valencià molt depurat, desproveït per primera vegada de provençalismes que fins llavors poblaven la tradició poètica valenciana.

Ausiàs March és probablement l'home de lletres més reconegut de la literatura medieval en valencià: poeta molt llegit, exerciria bastant influència en grans poetes castellans com Boscán, Garcilaso, Ferran d'Herrera i Gutiérrez de Cetina. A més, tota la poesia en valencià del segle XVI és un intent d'imitació de la seua obra.

La seua obra es caracteritzaria per trencar amb tot l'anterior, adquirint un to molt personal, sincer i depurat, que contrastava amb l'artificiosa retòrica de l'amor cortés.

Joanot Martorell

115

És considerat com un dels poemes més importants del Segle d'Or Valencià, en el qual March es mostra preocupat a aconseguir el camí de Déu i tem condemnar-se per haver caigut en el "amor boig", del qual es penedix, demanant-li fins i tot a Déu que li acurte la vida per a no incórrer en més pecats. En ell s'observa al poeta més preocupat per expressar el seu pensament i les seues reflexions més que íntimes que per seguir els preceptes de la poètica tradicional. Per això utilitza vers lliure, gràcies a la qual cosa la seua expressió resulta més natural que la resta de composicions realitzades a base de versos durs i aspres, que dificulten la seua lectura.

Quant al seu estil, March s'allunya de tot precisió i adequa l'estil al tema que tracta, mostrant-se culte i concís en els poemes filosòfics, però sense renunciar als girs populars i el to desamboligat quan la situació el requereix. Utilitza

El naixement de Joanot Martorell, un dels autors literaris de l'antic Regne més coneguts a escala mundial se situa cap a 1413 i 1415 a la ciutat de València. De llinatge noble, la seua família era originària de Gandia, encara que estava establida a València des de l'any 1400, sent estos bellicosos i actius en la vida i successos del Regne. El seu avi, Guillem Martorell, va ser conseller real i el seu pare, Francesc Martorell, casat amb Damiana Abelló, va ser majordom del rei Martí l'Humà. Una germana de Joanot Martorell, Isabel, va estar casada amb Ausiàs March, com bé s'ha comentat en paràgrafs anteriors.

Es coneixen bastants elements biogràfics que ho mostren com un cavaller lluitador i agressiu, de vida agitada, saltada de llances cavallerescos, així com diversos viatges, si bé la majoria dels plets, inclosos els desafiaments a mort, no van passar de ser només duels verbals.

L'any 1433 es data el primer nomenament de Joanot com a cavaller, i en 1437 es té notícia del seu primer enfrontament, amb Joan de Monpalau més exactament, un cosí seu que havia deshonorat a una de les seues germanes per no contraure matrimoni amb ella. Martorell ho va desafiar a mort, i durant huit mesos van intercanviar lletres de batalla, escrites segons els cànons jurídics i militars del gènere, en les quals es posa de manifest el domini, per part de tots dos, de la prosa i de l'ús de la ironia i el sarcasme. Finalment, en 1438 Martorell va decidir buscar un jutge que els emplaçara per al duel, i el va trobar en Enric VI d'Anglaterra, per la qual cosa va emprendre viatge a Londres. Una vegada allí, la trobada seria ajornada, sent més tard resolt mitjançant una suma de florins.

Martorell va aprofitar este fet per a romandre un any en la cort anglesa, on va estar en contacte amb cavallers de tota Europa i va tindre l'oportunitat de dedicar-se a la lectura. Enric VI li havia deixat un valuós manuscrit que contenia una refosa francesa de la novel·la *Guy de Warwick*, adaptant-la al valencià amb el títol de *Guillem de Varioic*.

116

Los cinco libros del effoxado e invencible cavallero Tirante el blanco de roca salada: Cavallero de la Barrotera. El qual por su alma cavalleria alcaço a ser por cipe e colar del imperio de grecia.

117

118

119

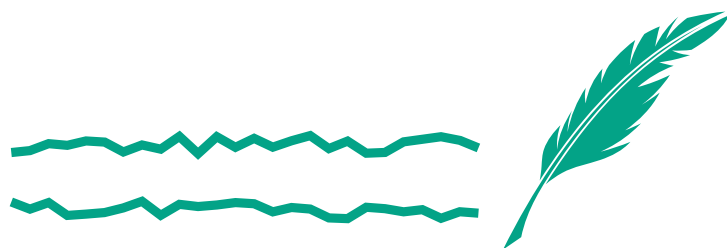
120

Quan va tornar novament al Regne, va protagonitzar un nou encreuament de lletres de batalla, esta vegada amb el comendador Gonçal d'Íxer, que es va resoldre davant la jurisdicció civil per influència del rei de Navarra. En l'esmentat llibre de *Guillem de Vâroic* es troben molts elements que apareixen en els primers 39 capítols de *Tirant lo Blanc*, l'obra mestra de Martorell i peça fonamental en l'evolució de la narrativa europea, que va començar a redactar a València el 2 de gener de 1460 i que no arribaria a concloure. L'obra va ser publicada a València en 1490, sent va ser completada per un altre valencià anomenat Martí Joan de Galba.

Va residir en la plaça de Sant Jordi, sent veí de Joan Roís de Corella. Després de posar en venda els seus senyories, la seua ruïna econòmica quedaria patent. Martí Joan de Galba, veí de València, sovint li prestava diners perquè passava moltes necessitats fins a la fi dels seus dies. Mort entorn de l'any 1465, no deixaria descendència.

Joanot tindria accés a diversos llibres que més endavant van ser la seua font d'inspiració, començant al gener de 1460 a escriure la seua gran novel·la *Tirant lo Blanch* que va dedicar a l'infant Ferran de Portugal, al qual va conèixer en eixe país. Va ser una de les obres més representatives d'este Segle d'Or Valencià. En ella, es narren les gestes bèl·liques del cavaller Tirant i la història d'amor que viu amb Carmesina, en un context d'alta temperatura eròtica. És considerada com la primera novel·la moderna d'Europa i una de les més importants de la literatura universal.

La trama de la novella d'aventures cavalleresques s'articula en una estructura equilibrada i complexa, en la qual s'alternen passatges que van des de relats bel·licosos fins a exàmens de to reflexiu i amb caràcter doctrinal, narrats amb gran nombre de recursos prosístics i amb un domini del llenguatge que abasta tots els nivells expressius.

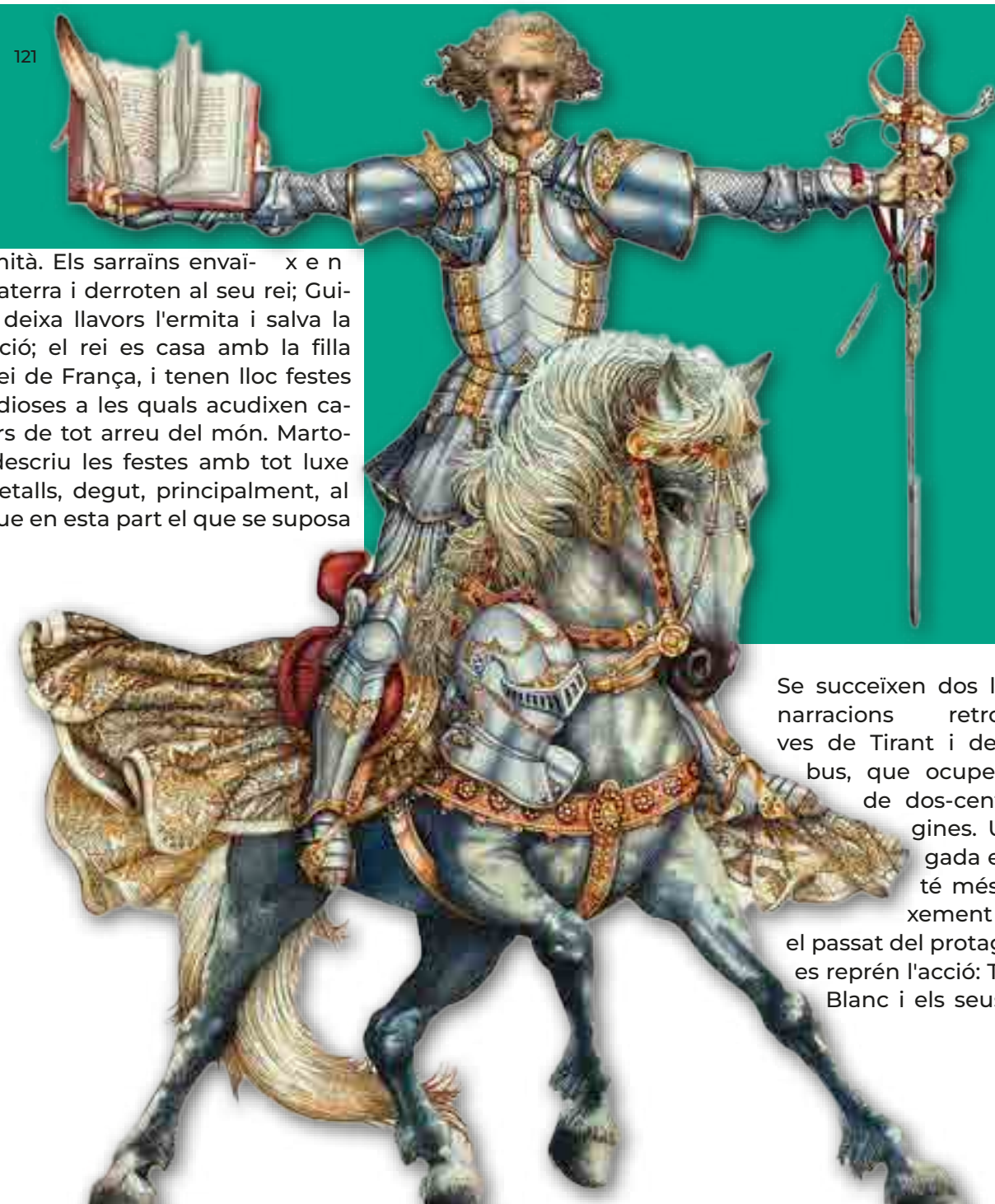
La primera part de la novella es desembolica a Anglaterra, narrant l'última gesta del comte *Guillem de Vâroic*, que es retira després a la vida

que narra és una celebració a la qual assistiria en realitat; el matrimoni de Margarida d'Anjou en l'any 1444.

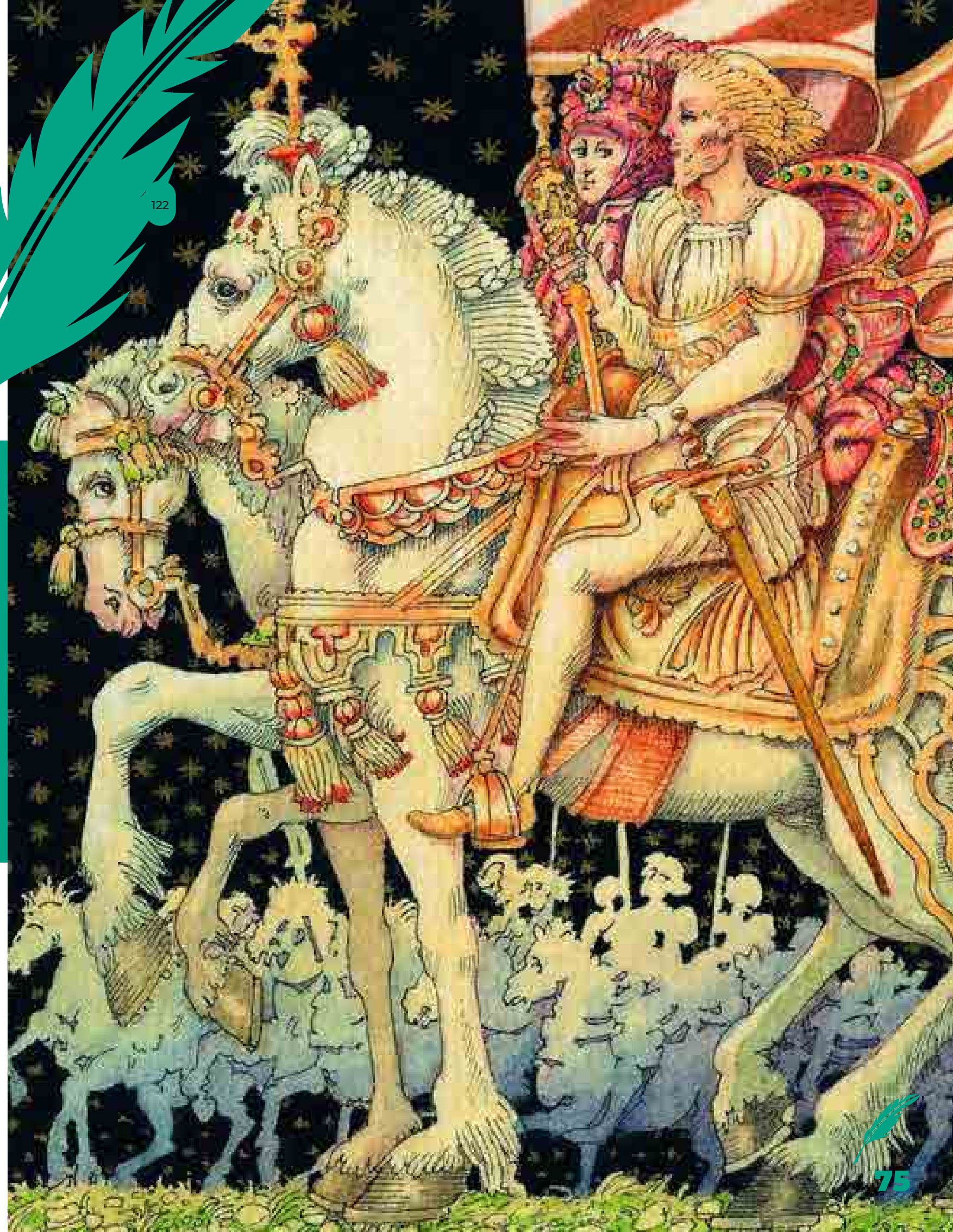
En tornar de les celebracions de la boda real, acompanyat Tirant d'altres cavallers, torna a visitar a l'ermità i li compta ordenada i vivament tot el que ha vist, interrompent-se únicament quan hauria de parlar de si mateix o de les seues pròpies gestes. Llavors ho substitueix en la narració el cavaller Diafebus, que informa extensament l'ermità sobre el passat cavalleresc de Tirant.

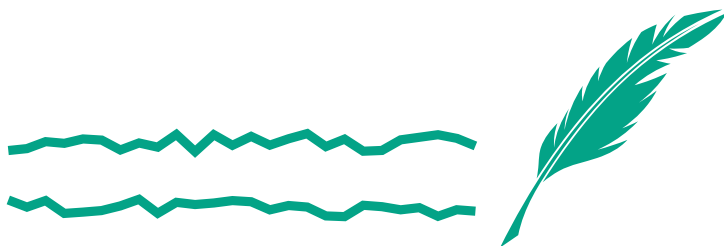

d'ermità. Els sarrains envaien a Anglaterra i derroten al seu rei; Guillem deixa llavors l'ermita i salva la situació; el rei es casa amb la filla del rei de França, i tenen lloc festes grandioses a les quals acudixen cavallers de tot arreu del món. Martorell descriu les festes amb tot luxe de detalls, degut, principalment, al fet que en esta part el que se suposa

Se succeïxen dos llargues narracions retrospectives de Tirant i de Diafebus, que ocupen prop de dos-centes pàgines. Una vegada el lector té més coneixement sobre el passat del protagonista, es reprén l'acció: Tirant lo Blanc i els seus s'aco-

miaden de l'ermità i tornen a la Bretanya, on visitaran al duc de Nantes, i en aquella cort s'assabenten que l'illa de Rodes ha sigut assaltada primer pels genovesos i posteriorment pel sultà d'Egipte.

Tirant decidix anar a socórrer als cavallers de Rodes, armant una gran nau en la qual s'embarca d'amagat Felipe, el menor dels fills del rei de França i emprén viatge. L'acció de la novel·la es trasllada d'esta manera cap a les ribes del Mediterrani, per a no deixar-les ja. Durant el trajecte, fan escala a Lisboa, en l'estret de Gibraltar (on combaten contra una flota sarraïna), i atraquen a Palerm, on sorgeix un idil·li entre Felipe i la bella Ricomana, filla del rei de Sicília. La nau de Tirant, en la qual s'embarquen també Felipe i el seu futur sogre, urpa de Sicília carregada de queviures, trenca el bloqueig de la flota genovesa entorn de Rodes i avitualla als cavallers. Tot seguit, Tirant ataca només als infidels, mata part d'ells i desarma a uns altres, i els obliga així a alçar el setge.

Una vegada ha sigut alliberada l'illa de Rodes, Tirant i els seus acompanyants partixen en dos galeres venecianes cap a Terra Santa. Després de romandre en ella, recalen a Alexandria on rescaten centenars d'esclaus cristians, tornen cap a Palerm i allí celebren la boda de Felipe i Ricomana. Però el rei de Sicília rep un missatge de l'emperador bizantí de Constantinoble, el qual, trobant-se amenaçat per les forces conjuntes del sultà d'Egipte i del Gran Turc, demana l'ajuda del cèlebre i valerós cavaller de la Bretanya.

El valerós cavaller es trasllada llavors a la capital de l'imperi bizantí, donant així començament a una gloriosa carrera en el pròxim Orient, la qual sembla inspirada en les gestes de Roger de Flor. Durant unes huit-centes pàgines, la qual cosa ve a ser quasi fins al final de la novel·la, Tirant realitza prodigis de valor militar, tots ells semblants entre si i diferents solament quant a la diversitat dels seus enemics, sovint imaginaris, i a la llibertat de llocs i circumstàncies.

Servisca d'exemples, Tirant venç al duc de Ma-

cedònia, mata al rei d'Egipte, assalta i desbarata els exèrcits del Gran Caramany i del rei de l'Índia, i al retorn d'esta victòria efectua una entrada triomfal a Constantinoble. Es cura de les seues ferides, s'embarca, i la seua nau és llançada per una tempestat a les costes de Berberia, en terres d'Àfrica té tractes amb els reis musulmans de Tlemecén, Tunísia, Bugia i Fes. D'allí torna a temps per a salvar a Constantinoble de l'assalt conjunt del sultà de Babilònia i del Gran Turc. Finalment, i dins d'esta voràgine cavalleresca, es casa amb Carmesina, la bella princesa bizantina de la qual s'havia enamorat des del primer dia en què la va veure, sent nomenat successor del tron imperial, encara que mor per malaltia durant les festes nupcials.

L'interés de l'obra de Tirant lo Blanch no residix en exclusiva amb les gestes cavalleresques o les aventures amoroses, sinó també en la presentació dels costums i en el relat de les estades en la sumptuosa talle bizantina, en la qual predomina una atmosfera de sensualitat oriental i de refinada immoralitat. Al seu torn, a Tirant no li sembla incompatible la llei de cavalleria amb el plaer amorós; malgrat tot això, aconsegueix romandre fidel, entre les moltes temptacions, a la seua Carmesina.

La novel·la de Martorell arribaria prompte a Itàlia: així, l'any 1500 Isabel d'Este, marquesa de Màntua, ho llegia en el seu original, i a l'any següent, per a complaure-la, Niccolò da Corregio va començar una traducció del llibre, que va romandre inèdita; Boiardo i Ariosto van traure d'episodis del Tirant lo Blanc el tema i la matèria per a dos episodis dels seus poemes. En 1511 es va publicar a Valladolid una traducció castellana; en 1583, a Venècia, una traducció italiana a cura de Lelio di Manfredi. La fama de què va gaudir el llibre al llarg del segle XVI és comparable amb la del celebrat Amadís de Gaula.

Seria, a més, coneguda per Ariosto, Shakespeare i Cervantes. De fet, el Tirant lo Blanch rep un elogi per part de Cervantes, que salva la novel·la de la crema de llibres de cavalleries que fan a casa d'Alonso Quijano el capellà i el barber.

Jaume Roig

Nascut a la ciutat de València al començament del segle XV, va ser mèdic a més d'escriptor. Cursaria els seus estudis de medicina a Lleida, viatjant a Mataró amb assiduitat a més de fer el propi a Montpeller, lloc en el qual va aconseguir la màxima graduació acadèmica.

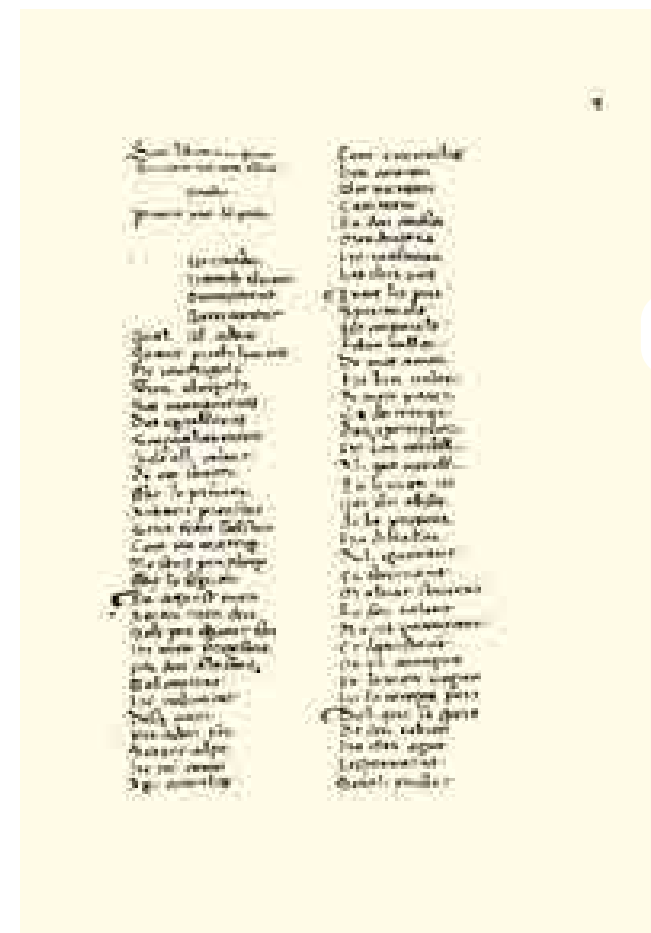
Instal·lat definitivament a València, on es va convertir en un metge prestigiós i pròsper, treballant en diversos hospitals i convents. Va ser elegit conseller de la llavors gran ciutat de València l'any 1456, a més de metge personal de la reina Maria de Castella, esposa d'Alfons el Magnànim, i de la filla del rei Joan II.

L'any 1435, Roig contrauria matrimoni amb Isabel Pellicer amb la qual va tindre sis fills. Amb una certa comoditat i estabilitat, adquiriria bon patrimoni, compost per diverses propietats a València (quatre cases a la ciutat i diversos terrenys pròxims) i altres béns, entre els quals és destacable una biblioteca amb 59 volums, principalment de medicina, que són un testimoni de la seua formació universitària. La valoració professional del metge Jaume Roig i el seu èxit social i econòmic són un exemple més del triomf que va obtenir entre tots els estaments socials la nova medicina escolàstica, que es va implantar per tota l'Europa llatina a partir del segle XIII.

A la seua intensa activitat pública i professional, va unir un profund coneixement literari: des de la Bíblia als clàssics llatins, sense oblidar les novel·les de cavalleries que en aquells dies eren la tendència literària.

Conegut per ser autor de *Espill* una novel·la també coneguda com *El Llibre de les Dones*, està íntegrament escrita en versos de quatre síl·labes. D'ella només es conserva un manuscrit, malgrat que durant el segle XVI va ser imprès tres vegades, prova del seu notable èxit.

Esta obra presenta aspectes contradictoris, medievals i moderns, tant en la seua forma com en el seu contingut. Entre els medievals, estan els

123

124

nombrosos consells amb la intencionalitat moral d'advertir sobre la perversitat intrínseca de la condició femenina. Només se salven d'esta particular crema l'esposa del narrador, Isabel Pellicer i la Mare de Déu. Es tracta en part d'una reacció contra la idealització de la dona per part de la novel·la de cavalleries i, malgrat que són arquetips que formen part del tòpic medieval i bíblic, ha suposat que modernament se li atribuïska a l'obra el qualificatiu d'obra misògina.

A més, l'obra proporciona una descripció dels complexos estrats socials de l'època: els burgesos i els cavallers

detentors del poder polític i, per tant, classe dominant. Després, la gran massa sotmesa: esclaus, alemanys, sarraïns, negres, com un detritus social de la gran urbs. I també la classe treballadora: escuders, cuiners, cambrers, llauradors i jueus. Roig ataca als clergues, presa partit pels burgesos i menysprea als cavallers. En este aspecte residix la seua radical modernitat, i pel que es sol qualificar de "novel·la burgesa" en clara oposició al *Tirant lo Blanch*, prototip de la novel·la de cavalleries on Joanot Martorell, com a bon cavaller, fa just el contrari: ataca als burgesos i els seus representants en l'administració pública. Este precedent de novel·la burgesa no va trobar continuïtat ni en l'àmbit valencià ni fora, probablement a causa de la refeudalització que va patir la societat després de les Germanies i el triomf de la línia de l'Església catòlica.

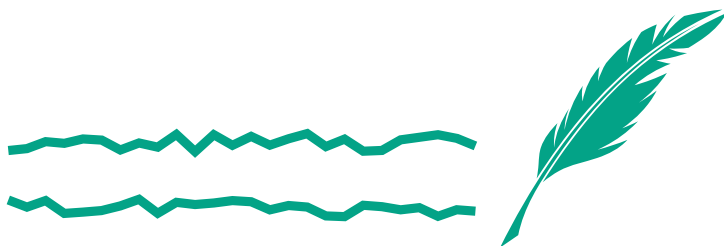
Sor Isabel de Villena

Elionor Manuel de Villena, nom de pila de la coneguda com a germana Sor Isabel de Villena naixeria molt probablement a la ciutat de València entorn l'any 1430, sent religiosa, poetessa i prosista espanyola, considerada com la primera escriptora coneguda en valencià.

125

126

Filla il·legítima d'Enric de Villena, marquès de Villena, i una dona desconeguda, el seu pare era un poeta pertanyent a l'alta noblesa i estava emparentat, a més, amb les cases reials de Castella i Aragó. Quedant òrfena als quatre anys, la reina d'Aragó, Maria de Castella, la qual no tenia descendència, es va fer càrrec d'ella, instruint-la com si es tractara d'una princesa malgrat la seua condició de bastarda. Va viure des de xicoteta en la cort d'Alfons V, el Magnànim, i es va educar en els ambients aventurers i oberts que la van envoltar.

Als quinze anys ingressaria voluntàriament en el convent de la Santíssima Trinitat de les Clarisses de València, fundat per la reina Maria un any abans a este esdeveniment. Allí, canviaria el seu nom pel de Isabel. Reclosa com a monja clarissa, va continuar la seua estreta relació amb la reina Maria, qui, en la construcció del cenobi havia previst un espai privat dins del convent per a passar les seues hores de retir com una religiosa més. Seria nomenada abadessa en 1463, una responsabilitat que va tindre fins a la seua mort a causa de l'epidèmia de pesta que va assolir València en 1490.

Isabel de Villena va seguir una vida de contemplació i espiritualitat dins de la seua reclusió. De tota la seua obra confeccionada al llarg de la seua vida, només s'ha conservat una, la que li ha valgut un reconeixement universal, la coneguda *Vita Christi*, tot això gràcies a la intervenció pòstu-

ma de la seua successora, sor Aldonça de Montsoriu, que va publicar la primera edició a València en 1497. Poc se sap d'altres obres, però es diu que va escriure diversos tractats i una obra mística, el *Speculum Animae*.

Vita Christi és una narració sobre la vida de Jesucrist escrita amb el propòsit d'il·lustrar a les monges del seu convent. La seua originalitat radica en el fet que l'autora és capaç d'omplir-la amb la seua prodigiosa imaginació i el seu punt de vista femení. Així, la que havia de ser la vida de Crist narra com a referència la vida de la Mare de Déu: el llibre comença i acaba amb el naixement de la Verge i la seua assumpció al cel. Molt probablement, coneixeria la *Vita Christi* de Ludolfo de Sajònia, que va tindre un ampli èxit i difusió, però va marcar la seua obra amb trets originals, entre altres elements inspirant-se en els evangelis apòcrifs i en els evangelis gnòstics, que es van escriure en els dos primers segles del cristianisme per a prohibir-se poc després.

L'obra se centra en les dones que van envoltar

la vida de Crist: Santa Ana, la Mare de Déu i Maria Magdalena es presenten com a dones, àvies, mares. Viuen la vida de Crist com a dones normals, amb sentiments humans.

Vita Christi seria escrita amb l'objectiu de fomentar la devoció religiosa, encara que, a més, és aprofitada per a realitzar una defensa de les dones. La seua anàlisi permet demostrar que esta autora rebutja directament els tòpics de la literatura misògina molt abundant durant dècades en la corona d'Aragó.

Joan Roís de Corella

Joan Roís de Corella de Cabrera, nascut a Gandia entorn l'any 1435 va ser senyor de l'alqueria de Benet i senyor de Mirafior (Marina Alta). Poeta,

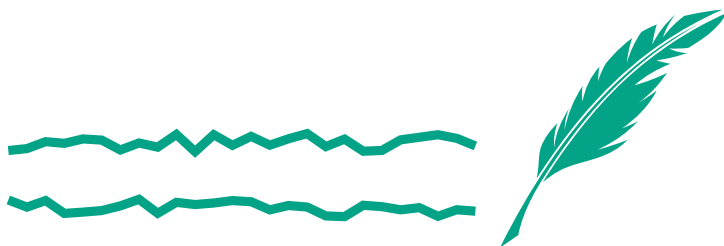
cavaller i sacerdot valencià del segle XV, escriuria en llengua valenciana la seua obra. En el seu llegat literari, tant en prosa com en vers, es troben obres de temàtica religiosa, amatòria i d'altres temes, i es deixen notar els indicis de la cultura i erudició del renaixement.

La seua família, procedent d'Aragó, es va establir després de la conquesta a València. Les famílies Roís de Corella i Ausiàs March tenien relació de parentiu i una profunda amistat, fins al punt de firmar, ambdues, diferents documents públics i notariais. D'esta manera, el pare de Joan Roís de Corella va ser testimoni del contracte matrimonial d'Ausiàs March i Joana Escorna, i segons el testament de Pere March, Joan Roís de Corella, l'avi de l'escriptor era cosí germà seu.

127

126 *Vita Christi* d'Isabel de Villena, conservat en el Monestir de la Trinitat de València
127 Mural de Joan Roís de Corella efectuat per Toni Espinar

Va ser cavaller i mestre en Teologia, encara que cal ressaltar que renunciaria al món cavalleresc per a dedicar-se exclusivament a la literatura i a la teologia.

Roís de Corella és definit com el màxim representant del Renaixement literari valencià i, al contrari que fera Ausiàs March, l'escriptor busca en les adaptacions dels clàssics i en la posseïa la bellesa com a objecte últim.

Malgrat haver sigut sacerdot, tindria dos fills il·legítims amb Isabel Martínez de Vera, qui va ser la seua hereua de facto després de la seua mort. Roís ocupava una cella en el Convent de San Francesc de València, on es van trobar béns seus a la seua mort, i un habitatge civil a la ciutat.

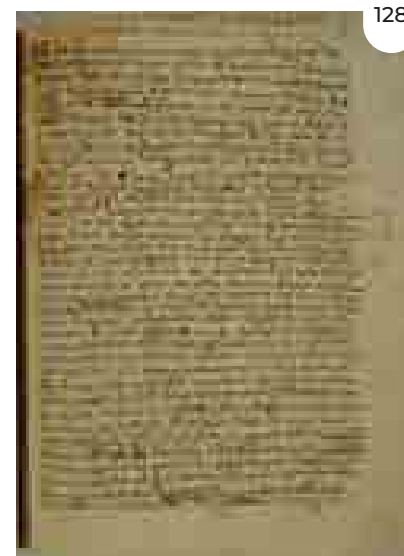
Igual que Joanot Martorell, va mantindre correspondència epistolar amb Carles, Príncep de Viana, fill de Joan II d'Aragó i Blanca II de Navarra.

Dins de les seues obres podem trobar diferents vessants, classificant-les de la manera següent:

- En prosa: *Psalteri*
- Religioses: *Lo Cartoixa, Tractat de la concepció de la Sacratissima Verge Maria, Mare de Deu, senyora nostra.*
- Filosòfiques: *Triunf de les dones, Letra que honestat escriu a les dones.*
- Mitològiques: *Historia de Jeson i Medea, Historia de Leander i Hero, Raonament de Telamo e Ulises, Lo plant de la Reyna, Ecu-ba, Lo Jardí de Amor, Lamentacio de Biblis, Letres de Archiles e Policena, Lo Johi de Paris.*
- Amoroses: *Tragedia de Caldesa, Epistolari ab el Príncipe de Viana, Lletres a Yolant Durlada.*
- Hagiogràfiques (les que parlen de la vida d'un sant): *Historia de la Gloriosa Santa Magdalena, Vida de la Gloriosa Santa Ana, Prolech en la Historia de Josep, fill del gran Patriarca Jacob.*
- Poesies: *Les Lahors de la Verge Maria, Oració a la Verge Maria, Poesies a Caldesa, La sepultura, Cor cruel, Lo plant d'amor, La mort per amor, Flors del saber, Lo passi en Cobles.*

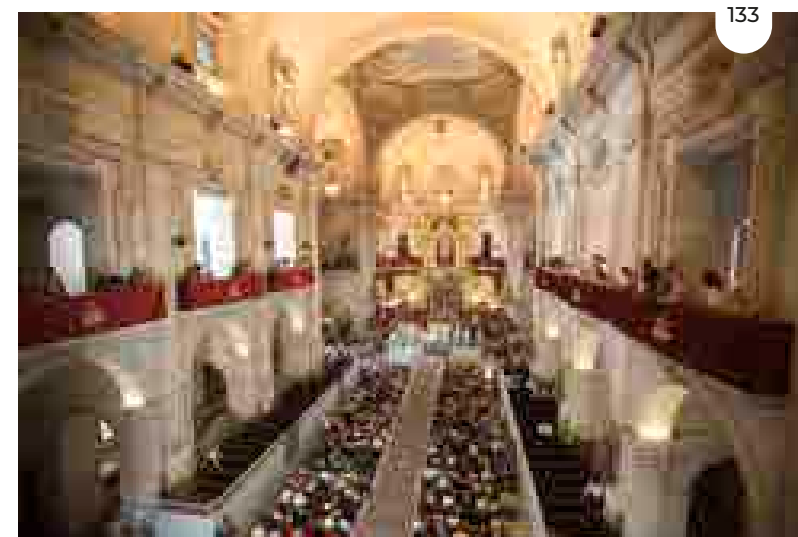
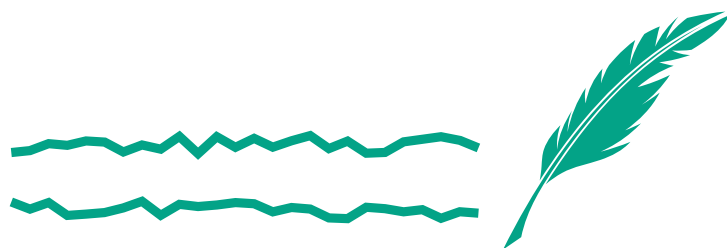
El "Misteri d'Elx" i el teatre medieval

Són molt poques les mostres escrites de teatre medieval que han arribat als nostres dies, per la qual cosa no ens podem fer una idea concreta sobre aquest tema, però, gràcies a diferents documents històrics sabem que va haver-hi representacions de caràcter profà, encara que els textos conservats en la nostra llengua pertanyen al teatre religiós, el qual s'al·ludix generalment com *misteris*. Este teatre, representat generalment a l'interior dels temples, tenia com a objectiu explicar a la

gent en contingut de la Bíblia, per la qual cosa part d'estes peces teatrals narren episodis emblemàtics de la vida de Jesús, la Mare de Déu o els sants. Estos textos són de caràcter oral, anònim i popular. També s'han conservat diferents exemples d'escenificacions relatives a l'Assumpció de la Mare de Déu al cel, sent la més destacada el Misteri d'Elx. El Misteri d'Elx, drama sacre-líric religiós que recrea la Dormició, Assumpció i Coronació de la Mare de Déu, és una de

les manifestacions festives més importants de tota la Comunitat Valenciana, a més de ser de les poques que han aconseguit sobreviure amb el pas dels segles de manera quasi exacta. L'obra, que es dividix en dos actes o jornades, s'escenifica cada 14 i 15 d'agost a l'interior de la Basílica de Santa Maria.

Este drama sacre-líric és únic en el seu gènere, sent representat de manera ininterrompuda fins a l'actualitat, superant fins i tot l'impediment que va suposar la prohibició de representar obres teatrals a l'interior de les esglésies per part del Concili de Trento. Seria el papa Urbà VIII qui, l'any 1632, va concedir al poble d'Elx, a través d'un rescripte pontifici, el permís per a continuar amb esta representació, contra l'intent de prohibició del bisbe d'Orihuela.

Cadascun dels personatges del drama són representats per homes, tractant de respectar així l'origen litúrgic-medieval d'esta, que vetava expressament l'aparició de dones en esta mena de representacions, la qual cosa, a data actual, es manté només per tradició.

El text del Misteri, a excepció d'alguns versos en llatí, està escrit en valencià antic (o romanç), mentre que la música és una amalgama d'estils de diferents èpoques que inclouen motius de l'Edat Mitjana, del Barroc i del Renaixement.

L'origen del text del Misteri és una cosa incerta, i existixen dos tradicions locals sobre el seu naixement. La primera d'elles vincula la seua creació amb la conquesta d'Elx pel rei Jaume I en 1265 mentre que la segona versió atorga al Misteri un origen miraculós, relacionant-lo amb l'aparició o "Vinguda" de la imatge de la Verge Il·licitana el 29 de desembre de 1370.

El primer testimoni que existix de text és una còpia efectuada en el segle XVII, ja que el manuscrit original mai ha aparegut, encara que cal destacar que la còpia més antiga que té l'ajuntament és del 1709, una expressa de la Consueta per als Mestres de la Capella. El text del Misteri és curt, format per 139 versos en la primera part i 119 en la segona.

Quant a la part musical, cal dir que la partitura és de diferents èpoques; la part més antiga perta-

nyeria al repertori gregorià i trobadoresc, mentre que d'altres parts més modernes es coneixen alguns autors com Ginés Pérez (1548), autor de *A vosaltres a pregar que se'ns anem a soterrar*, Ribera (1521), autor de *Flor de virginal bellesa i Aquesta gran novetat*; i Lluís Vich (1594), que és l'autor de *Ans d'entrar en la sepultura*.

El gran escenari del Misteri d'Elx és la Basílica de Santa Maria, temple barroc la construcció del qual data de 1673, sota la direcció de l'arquitecte Francesc Verde. El temple seria alçat sobre el solar que van ocupar altres edificis religiosos dedicats a Santa Maria en el seu Trànsit: la mesquita musulmana, consagrada al culte cristià per Jaume I després de la conquesta de 1265, una església d'estil gòtic (1334-1492) i una altra d'estil renaixentista (1492-1672). Van ser més de cent anys els necessaris per a veure finalitzades les obres de l'actual temple, sent dirigides per Pere Quintana (1674-1678), Joan Fauquet (1681-1719), Francesc Raimundo (1720-1727) i Marcos Evangelio (1754-1767). Quant a l'ornamentació escultòrica, intervindria Nicolás de Bussy, autor de la notable portada Major i de la de Sant Agatàngelo. L'edifici va ser consagrat finalment en 1784, després

de la conclusió de la seua capella de la Comunió, d'estil neoclàssic, que va projectar Lorenzo Chá-puli i va alçar José González de Coniedo.

L'escena representada es dividix en dos parts bé: l'escenari horitzontal o terrestre i el vertical o aeri.

El terrestre està format per un cadafal quadrat que s'alça en el creuer del temple, rematat mitjançant una xicoteta barana de barrots salomònics, i està cobert per una gruixuda catifa, sent il·luminat per dotze ciris. La seua ubicació en el centre geomètric de l'església permet que els espectadors, segons el costum medieval, puguin situar-se pels seus quatre costats.

La porta major del temple és la que dona accés a este cadafal mitjançant un pla inclinat denominat caminador, per on entren tots els personatges de l'obra a excepció dels quals descendixen directament des del cel, des de la part vertical. Al llarg d'este camí es troben situats en les pilastres de la nau tres grups escultòrics que representen paisatges claus en la Passió de Jesucrist: l'hort de Getsemaní, la muntanya Calvari i el Sant Sepulcre.

L'escenari aeri o vertical s'instal·la en la cúpula de l'església que, durant les representacions de la Festa, simbolitza el cel. La cúpula es cobreix totalment en la base del seu anell toral amb una gran lona pintada amb núvols i àngels. En esta lona pintada només hi ha una obertura, la qual pot obrir-se i tancar-se mitjançant unes portes corredisses. Per damunt de la lona, ocult a la vista dels espectadors, s'instal·la en volada un xicotet taulat de fusta que permet als tramoistes realitzar totes les operacions i treballs necessaris per a baixar i pujar els aparells aeris amb els personatges del món celestial.

Els aparells aeris són tres. El primer d'ells és el Núvol o Magrana, per la qual descendix l'àngel que anuncia a Maria la seua mort. Format per dos repeus octogonals unides mitjançant quatre barres de ferro, este artefacte es tanca totalment amb huit ales pintades en color roig per la seua part exterior, donant-li un aspecte esfèric quan ix o entra en el cel, però en descendir uns metres, mitjançant uns tirants de corda, estes ales s'obrin per a llavors contemplar el seu interior, adornat en oripell, al xiquet que simbolitza l'àngel.

El segon d'ells és la Recèlica o Araceli, el qual presenta aspecte de retaule. En el centre del mateix es troba l'anomenat Àngel Major, dempeus, i al seu voltant es distribuïxen agenollats sobre dos repeus superiors i dos repeus inferiors altres quatre personatges en els quals figuren àngels, dos adults a dalt i dos xiquets a baix. Dins del segon acte del Misteri, l'Àngel Major és substituït per la imatge de la Verge de l'Assumpció.

El tercer i últim aparell escènic aeri és el conegut com a Coronació o Trinitat. Es tracta d'un artefacte amb estructura de retaule, similar a l'Araceli, però d'una grandària més reduïda, trobant en la seua part central un tron en el qual seu el cantor que representa al Pare Etern i als seus costats, sobre dos repeus, s'agenollen dos xiquets que figuren les altres dos persones de la Santíssima Trinitat. Estos tres aparells pugen i baixen lligats amb unes gruixudes maromes, les quals són accionades mitjançant dos torns moguts a mà situats a les terrasses del presbiteri de l'església.

L'obra té lloc en dos dies: la Vespra, el 14 d'agost i la Festa, el 15 del mateix mes.

En la primera jornada, la Mare de Déu i el seu festeig format per Maria Salomé, Maria Iacobe i alguns àngels, entra per la porta principal de la Basílica i ascendix per la rampa que s'inicia a la porta major del temple que comunica amb el cadafal alçat en el creuer.

Ja en el cadafal, Maria s'agenolla sobre un llit i torna a manifestar el seu desig de veure prompte a Jesús.

*Gran desig m'ha vengut al cor
del meu car Fill ple d'amor,
tan gran que no ho podria dir
on, per remei, desig morir.*

Com a resposta a la seua pregària, el cel obri les seues portes i envia un missatger: un àngel descendix a l'interior de la Magrana, aparell que apareix tancat i que, després de baixar uns metres, s'obri en huit ales. El xiquet que representa a l'àngel porta a les seues mans una palma daurada i manifesta a Maria que prompte veurà complits els seus desitjos:

*Déu vos salve Verge Imperial,
Mare del Rei celestial,*

*jo us port saluts e salvament
del vostre Fill omnipotent.*

En eixe moment, l'àngel entrega a Maria la palma que porta, amb l'encàrrec de fer-la portar al seu enterrament i, en el seu retorn al cel, confirma la petició d'esta en el sentit de poder veure per última vegada als apòstols. Arriba Sant Joan, qui rep l'encàrrec de portar la palma celestial. Després d'ell apareix Sant Pere, amb les claus simbòliques, sent representat per un sacerdot.

Tres dels deixebles es troben prèviament en el caminador i manifesten la seua estranyesa per haver sigut portats, de manera miraculosa, des dels seus respectius llocs de predicació fins a Jerusalem:

*Oh, poder de l'Alt Imperi,
Senyor de tots los creats!,
Cert és aquest gran MISTERI
ser ací tots ajustats.*

Reunits en este moment els apòstols entorn de Maria, esta mor i el xiquet que la representa és substituït per la imatge de la Verge de l'Assumpció en actitud jacent, amb una màscara amb els ulls tancats sobre el seu rostre. Després d'un

cant de veneració dels deixebles, descendix des del cel l'Araceli que anuncia la futura resurrecció de Maria:

*Esposa e Mare de Déu
a nós, àngels, seguireu.
Seureu en cadira real
en lo regne celestial.*

L'Àngel Major de l'Araceli arreplega l'ànima de Maria, simbolitzada mitjançant una xicoteta imatge que és traslladada al cel, concloent d'esta manera la primera part del Misteri. En eixa mateixa matinada, té lloc la Nit de la Roà.

Ja en la segona jornada, La Festa, és iniciada també després de les solemnes Vespres de l'Assumpció. Els preparatius de l'enterrament de Maria són interromputs per uns jueus, que intenten apoderar-se del seu cos:

aquesta gran novetat
nos procura deshonor:
anem tots a pas ciutat,
no comportem tal error.

Apòstols i jueus lluiten en el caminador i quan el primer d'estos intenta agafar el cos de Ma-

ria, queda miraculosament paralytitzat. Penedits i convertits els jueus, imploren el baptisme, després de manifestar la seua creença que Maria és la Mare de Déu:

*Nosaltres tots creem
que és la Mare del Fill de Déu:
Batejau-nos tots en breu,
que en tal fe viure volem.*

D'esta manera, tots junts realitzen l'enterrament de la Verge mitjançant una processó que simula traslladar el seu cos des de la seua casa fins a la vall de Josafat. Depositada en la sepultura oberta en el centre de l'escenari, l'Araceli torna a baixar del cel per a unir de nou l'ànima al cos sense vida de la Verge. D'esta manera es produeix la resurrecció de la Mare de Déu que inicia la seua Assumpció als cels envoltada d'àngels.

En el moment del seu ascens, és sorpresa per l'apòstol Sant Tomàs, que demana perdó per la seua tardança en estar predicant a l'Índia:

*Prec-vos, Verge excel·ent,
Mare de Déu omnipotent.
Vós m'hajau per excusta
que les Índies m'han ocupat.*

Finalment, la Santíssima Trinidad rep a Maria a les portes del cel i el Pare Etern la corona com a Reina de la creació:

*Vós siau ben arribada
a reinar eternament,
on tantost, de continet,
per Nós sereu coronada.*

El 18 de maig de 2001, la Unesco la va declarar Obra Mestra del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat, inscrivint-lo en 2008 en la Llista representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat.

Alguns dels reconeixements al Misteri inclouen, a més, els de Monument Nacional pel Govern de la II República espanyola, en 1931, Festa d'Interés Turístic Internacional pel Ministeri d'Informació i Turisme en 1980, el Premi Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, així com la Corbata de l'Orde d'Alfons X el Savi del Ministeri d'Educació i Ciència en 1988 i la Corbata de l'Orde d'Isabel la Catòlica del Ministeri d'Afers exteriors, en 1990.

El segle XVI valencià: el Renaixement

Amb l'arribada del segle XVI comença l'època Moderna, que significaria la implantació d'un nou sistema de vida basat en unes propostes artístiques, polítiques i científiques que s'oposen a l'antic sistema feudal. Este període inicial, que es denomina Renaixement, gràcies, sobretot, a l'aparició de la impremta, es va imposar ràpidament a tot el món occidental. Quant a la literatura, la nova moda significa un acostament a la literatura i cultura clàssica. Desgraciadament, la nostra literatura no va assimilar este nou corrent de la mateixa manera en què ho van fer els escriptors del segle XV, ja que a partir del segle XVI s'inicia un període letàrgic en què disminuïx considerablement la nostra producció literària. Este període tan conflictiu, que duraria amb més o menys variacions fins al segle XIX, se li sol donar el nom de Decadència.

El Renaixement és un període de grans transformacions socials que pretén crear una civilització completament diferent de l'època medieval. Estos canvis afecten, de manera lògica, a la literatura, l'art, el pensament, la política, l'economia, la filosofia, les ciències, etc. De fet, el Renaixement significa, també, la generalització del pensament i la filosofia humanista que va aparéixer durant el segle XIV a Itàlia. Els humanistes, redescobrint els clàssics grecollatins, van renovar el pensament medieval inspirat en l'escolàstica. Progressivament, i gràcies a l'aparició de la impremta en 1454, estes idees es van difondre fàcilment pel món occidental. Però és a partir del segle XVI quan s'inicien les notables transformacions que condicionaran el món modern, entre els quals cal destacar-la expansió econòmica, la nova organització política i les discrepàncies religioses.

Les manifestacions literàries del nostre Renaixement no foren abundoses degut, entre altres causes, al manteniment d'un tradicionalisme medieval, amb el consegüent aïllament dels corrents innovadors i el canvi de llengua de la major part dels escriptors. Les personalitats més representatives del Renaixement van escriure les seues obres o bé en llatí com Joan Lluís Vives, o bé en castellà, com Joan Boscà.

Joan Lluís Vives, nascut en 1492 a la ciutat de València, pertanyia a una important família dins del nucli de comerciants jueus, religiosos, econòmicament acomodats de la ciutat, encara que per a protegir el nucli familiar, així com les seues propietats i evitar així mateix el risc de ser expulsats, es van veure obligats a convertir-se al cristianisme.

L'origen jueu de Vives no es descobriria fins a la dècada de 1960, permetent llavors als biògrafs explicar el seu exili definitiu d'Espanya i, probablement, part de la seua obra. Els Vives havien continuat practicant el judaisme en una sinagoga que tenien a la seua casa i de la qual era rabí un cosí germà de Joan Lluís, Miquel Vives. Però la Inquisició va descobrir a Miquel i a la seua mare en la sinagoga en plena litúrgia, la qual cosa va donar lloc al procés general contra la família Vives.

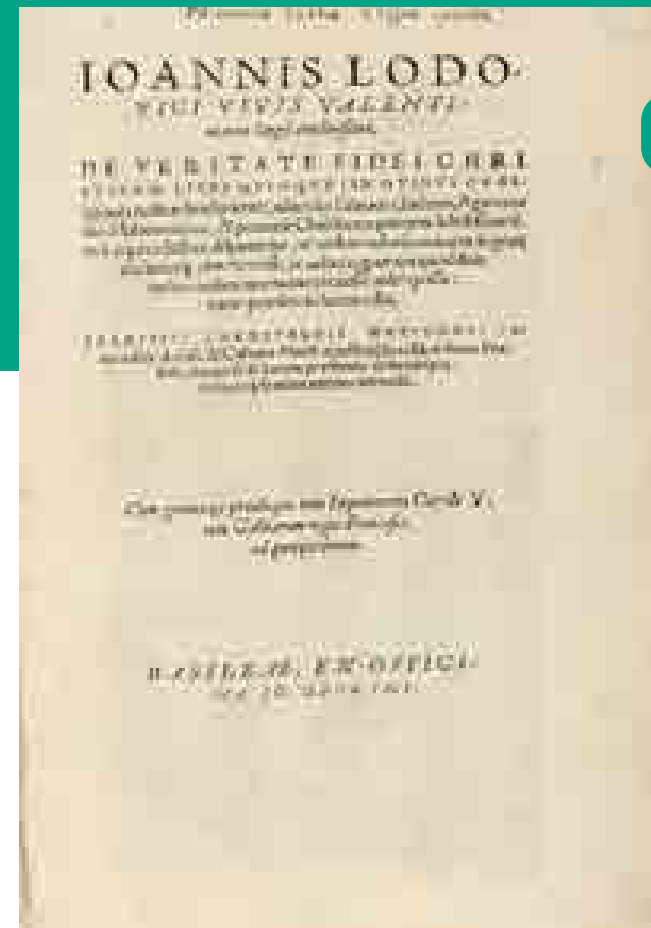
Als quinze anys, Joan Lluís Vives va començar els seus estudis en l'Estudi General, actual Universitat de València, acudint a este centre des de 1507 fins a 1509, aproximadament, mentre en

ella encara durava la lluita entre els escolàstics i els humanistes

El procés contra la seua família va continuar i en 1509, el seu pare, que havia vist perir a la seua dona per la pesta en 1508, i preocupat a més pel caire que començava a prendre l'assumpte, va decidir enviar al seu fill a estudiar a l'estranger, o més aviat protegir-lo del que venia. D'esta manera, a la tardor de 1509, amb tot just dèsset anys, Vives va partir rumb a París per a perfeccionar i ampliar els seus coneixements en Arts i Filosofia la Universitat de la Sorbona, centre d'atracció de molts estudiants de la Corona d'Aragó i en el qual ensenyaven molts professors espanyols, en els col·legis de Beauvois i Montaigu. No obstant això, els tres anys que va passar allí no li van ser molt agradables, i es va queixar de trobar instal·lats als mateixos escolàstics i dialèctics que tant ho molestaven a València.

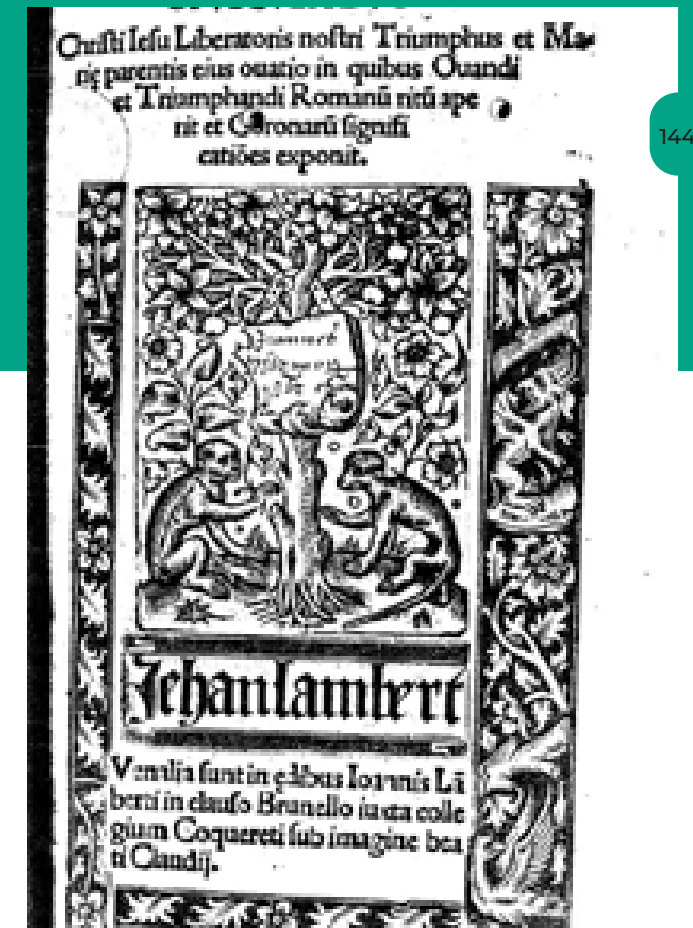
Les relacions entre Lluís XII i Ferran d'Aragó van començar a ser tibants i la situació dels espanyols es va veure compromesa, de manera que va interrompre els seus estudis en 1512 i es va

traslladar a Bruges (Bèlgica) on vivien algunes famílies de mercaders valencians, entre elles la de Bernard Valldaura i Clara de Servent, pares de la seua futura dona, Margarida o Margarida Valldaura, de huit anys, a la qual li van encarregar instruir en gramàtica llatina al costat de la resta dels seus germans. Amb ella es casaria dotze anys després, de manera que a Bruges va instal·lar la seua segona llar.

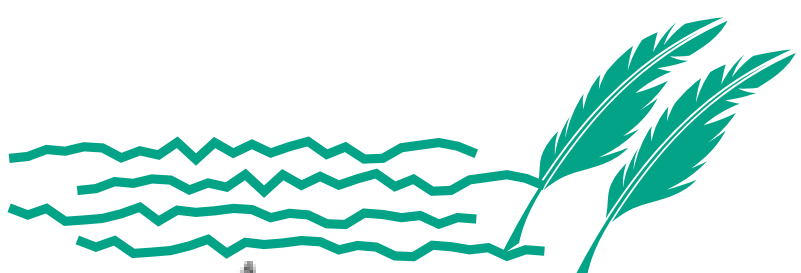
Vives va escriure a Bruges el seu tractat sobre el pauperisme o socors dels pobres, *De subventionibus pauperum*, en 1526, on analitzava i sistematitzava l'organització d'ajuda als pobres i com havia de fer-se, per la qual cosa es considera a Vives la primera persona a Europa a planejar un servici públic d'assistència social. Va ser, per tant, el precursor de l'organització futura dels servicis socials a Europa i un dels precursors de la intervenció de l'Estat organitzada i assistencial en favor dels necessitats.

Els últims anys de la seua vida els va dedicar a perfeccionar la cultura humanística d'Enric III de

Nassau-Breda, oncle de Guillem el Taciturn, i de la seua esposa, Mencía de Mendoza, marquesa del Cenet. Es va convertir en un reformador de l'educació europea i en un filòsof moralista de talla universal, proposant l'estudi de les obres d'Aristòtil en la seua llengua original i adaptant els seus llibres destinats a l'estudi del llatí als estudiants, substituint els textos medievals per altres nous, amb un vocabulari adaptat a la seua època i al mode de parlar del moment.

El seu llibre de *Diàlegs* destinats a l'ensenyament del llatí es va editar en 65 ocasions entre 1538 i 1649, mentre la seua *De Disciplinis* en dotze llibres és un clàssic de la Pedagogia universal. Els set primers tracten sobre la corrupció dels estudis en general, assenyalant com a causes principals la supèrbia i la vanitat dels quals als estudis es dediquen, la foscor dels escrits antics, la submissió exagerada a l'autoritat, l'abandó dels coneixements de la naturalesa, l'afany de polèmica que impera a les escoles, el maldestre desig de lucrar-se amb els estudis, la peresa i la poca estima que es té dels mestres. En la segona part

145

exposa les seues conviccions sobre el sentiment religiós com a fonament i fi suprema de l'educació, la necessitat de tindre en compte les disposicions naturals dels xiquets, els avantatges de la intuïció i del contacte amb la naturalesa, la importància de la llengua materna, que ha d'aprendre's sentint parlar bé des del principi i parlant, de les condicions del mestre, que ha de ser seriós i amable, dels castics, que seran escassos i oportuns, dels perills del recàrrec de treball, dels freqüents exercicis corporals tan necessaris per al desenvolupament de la infància, dels jocs, que fortifiquen el cos i tonifiquen l'esperit, de la importància dels bons exemples, per l'instint d'imitació dels xiquets, i, finalment, esbossa el seu vast i magnífic pla d'ensenyament fundat en principis racionals i científics.

En 1539 la seua salut era ja molt delicada: una artritis degeneraria en forts dolors, i al maig de 1540 moria a la seua casa de Bruges a causa d'un càlcul biliar, sent enterrat a l'església de Sant Donacià.

D'altra banda, Joan Boscán, nascut a Barcelona en 1490, sent fill d'una família noble, serviria en les corts de Ferran el Catòlic i de Carles V. Tindria una gran amistat amb Garcilaso de la Vega i altres escriptors castellans, sent un dels escriptors que adoptaria les innovacions de la poesia italiana, introduint el sonet en la Península.

La pràctica totalitat de la seua obra seria escrita en castellà, si bé només arribaria fins als nostres dies en català la poesia *Esparça*, la qual, curiosament, segueix la tradició de la poesia medieval. A més, se'l coneixeria com el difusor de l'obra d'Ausiàs March en el món literari castellà.

Gràcies a l'ambient literari d'un grup d'escriptors que es reunien a l'entorn de la cort de la virreina Germana de Foix, València va mantindre la seua hegemonia cultural durant el segle XVI, encara que ara la novetat consistix en el fet que molts dels escriptors utilitzaren el castellà en les seues obres, o bé són bilingües. Entre aquells que encara escriuen en català s'observen unes característiques comunes, com ara la persistència de les formes i temes medievals i satírics, un intent de renovació italianitzant i la pervivència de les formes populars tradicionals.

Joan Timoneda és, possiblement, la figura més important entre els escriptors valencians sobretot perquè aconseguiria uns resultats esplèndids en la poesia de caràcter popular i perquè es va apartar definitivament de les supèrflues imitacions de la poètica d'Ausiàs March.

Nascut entre 1518 i 1520, probablement a València, moriria e 1583. Va ser llibreter i editor de prestigi, gràcies, sobretot, al seu instint comer-

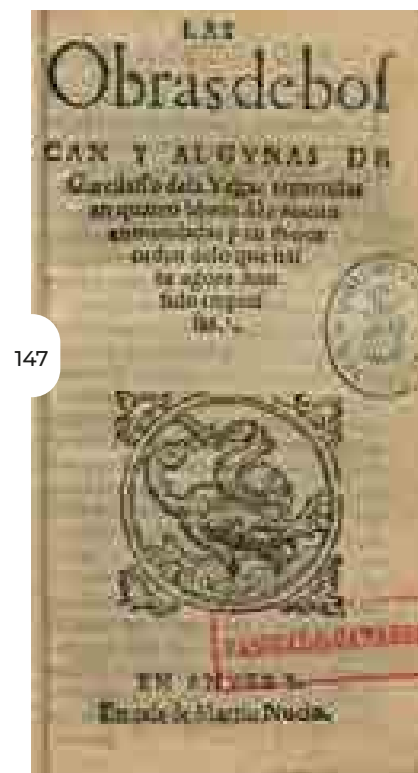
145 Escultura de Lluís Vives, obra d'Aixa i fosa en bronze per Vicente Rios que es troba en la Universitat de València

146

148

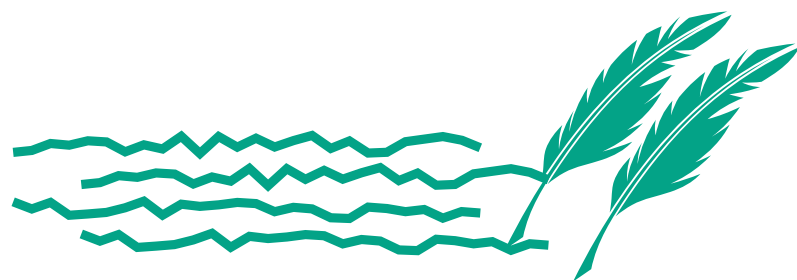

147

149

146 Portada de *Les obres de Boscán i algunes de Garcilaso de la Vega* repartides en quatre llibres, Barcelona, Carlos Amorós, 1543
147 *Las Obras de boscan y algunas de Garcilasso de la Vega* repartidas en quatro libros de nuevo enmendadas y en mejor orden de lo que hasta agora han sido impressas
148 *Las obras del Boscán y algunas de Garcilaso de la Vega*
149 Portada de *Les tres comèdies* de Joan Timoneda

cial. Tot això ho portaria a arreplegar, modificar i editar alguns cançoners amb poemes de diversa procedència, o ben propis, encara que és difícil de saber quins van ser realment escrits per Timoneda. La major part de les composicions que publicava eren en castellà perquè així ho exigia un públic consumidor, generalment poc lletrat. El cançoner més important és *Flor d'enamorats* de 1562) amb un total de 277 poesies de caràcter popular i amorós, de les quals 54 estarien escrites en valencià.

Seria també l'introduïdor del conte i la novel·la curta de procedència italiana en la literatura castellana, escrivint també a instàncies del patriarca Joan de Ribera, alguns actes sacramentals, com *El castell d'Emarús*, bilingüe, i *L'Església militant*, en català, on planteja alguns dels problemes de la Contrareforma eclesiàstica.

Un dels escriptors que més freqüentaria la cort de la Germana de Foix va ser Joan Ferrandis de Herèdia (1480-1549), poeta i dramaturg. La seua escassa producció poètica també és de caràcter popular i cortesà. És també autor d'una breu obra de teatre, *La vesita* de 1524, ambientada en la cort de la Virreina. D'un total de 682 versos, 217 estan escrits en valencià, que només utilitzen les dones quan parlen entre elles, ja que utilitzen el castellà quan parlaven amb els homes. L'obra és una mostra de la perduració del corrent satíric valencià en la qual s'observa un llenguatge fresc, espontani i col·loquial utilitzat per les dones, que contrasta amb el castellà elegant i artificios de la resta de personatges.

Entre els autors nascuts a Catalunya cal ressaltar a Pere Serafí i a Joan Pujol, tant l'u com l'altre són profunds seguidors de la poesia *ausiasmarquiana*, però van treballar millor quan van evitar imitar al poeta de Gandia. Pere Serafí aconseguí una gràcia i una personalitat més fina en les can-

çons de caire tradicional i popular mentre Joan Pujol, en canvi, ho fa en els poemes de caràcter moral i religiós.

La prosa del segle XVI presenta diverses modalitats: prosa religiosa, continuadora de la tradició medieval i prosa historiogràfica, escrits de reflexió sobre qüestions ideològiques i espirituals (assaig) i una abundosa producció epistolar.

L'obra més important és, sens dubte, els *Col·loquis de la insigne Ciutat de Tortosa*, escrita pel tortosí Cristòfor Despuig en 1557. Són sis diàlegs entre tres personatges: el cavaller culte Lúci (que cal identificar amb l'autor), el mercader Fabio i el cavaller valencià Pere. L'autor, des d'un punt de vista predominantment reivindicatiu, defén la ciutat de Tortosa i Catalunya, elogia la llengua catalana i planteja una sèrie de problemes socials i econòmics, com per exemple la situació de l'Església en aquella època o la guerra entre Felip II i el Papa. De fet, el llibre és una apologia de la nació catalana i de la Corona d'Aragó davant la pressió política i social per part de la monarquia castellana. Despuig és un anticastellanista i protesta per la identificació d'Espanya i Castella, ja que considera que perjudica la història, els costums i la llengua de la seua nació. Segons sembla, l'obra va tardar a ser impresa per la por a la Inquisició, a causa de les tesis anticastellanistes i perquè no va ser escrita en castellà. L'actitud de Despuig contrastaria amb la del valencià Pere Antoni Beuter, autor de la *Primera part de la història de València*, que publica en 1538, però que va tornar a editar en 1550 traduint-la i completant-la en castellà, segons sembla per a donar més difusió a l'obra.

LOS COL-LOQUIS

DE LA

INSIGNE CIUTAT DE TORTOSA

FETS PER

MOSSEN CRISTÓFOL DESPUIG

CAVALLER

FINS ARA INÈDITS

BARCELONA

Impranta de LA RENAISSANCE, Porta-ferrissa, 18

M D CCC LXX VII.

Els segles XVII i XVIII: la cultura del Barroc i el Neoclassicisme

El segle XVII es caracteritzaria per la pèrdua d'autonomia de les institucions pròpies de la Corona d'Aragó, que són instrumentalitzades o neutralitzades per la monarquia hispànica.

Durant el segle XVII, a més, la monarquia hispànica s'implica en diferents guerres europees, com per exemple amb França en 1635, cosa que crea un malestar especial a Catalunya perquè molts homes són reclutats, suposant una gran despesa i implicant el pas de moltes tropes pel seu territori, a més de que el rei no escoltaria les queixes que les institucions plantegen davant esta situació. Finalment, totes estes tensions conduirien a la Guerra dels Segadors en 1640, alguna cosa que també va afectar el nord del Regne de València. A excepció de l'alta noblesa, totes les classes socials catalanes es van alçar en armes contra Felip IV.

Durant un temps, Catalunya es va separar de la monarquia hispànica, però finalment va ser derrotada i es va reincorporar. Com esta guerra havia sigut una conseqüència d'un conflicte anterior amb França, la pau va suposar concessions dures i en 1659 Catalunya va perdre tots els seus dominis en el nord dels Pirineus.

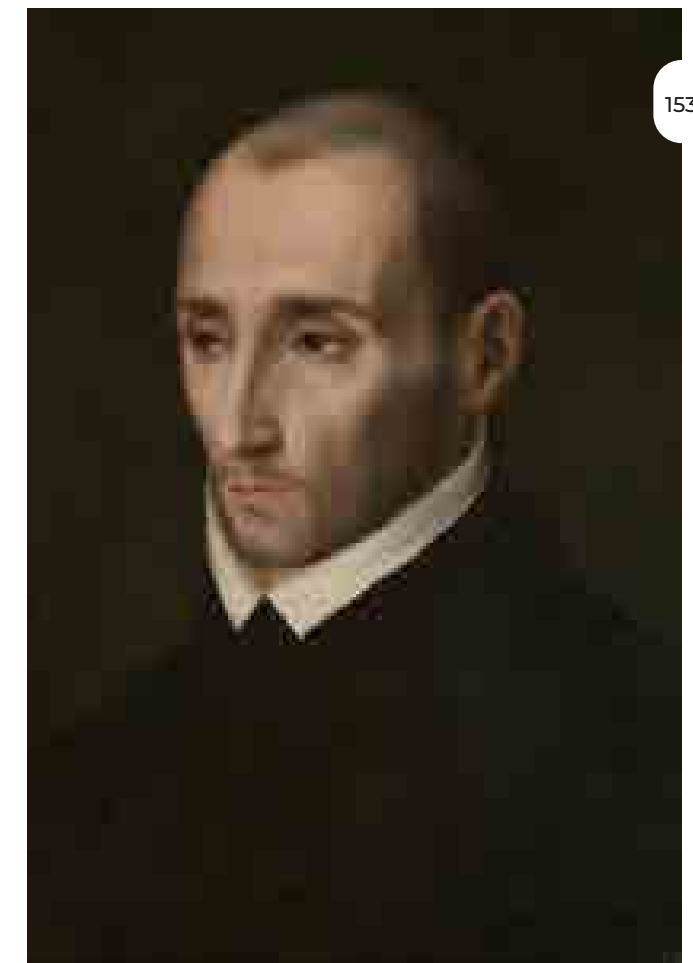
D'altra banda, segle XVIII començaria de manera positiva per a la Corona d'Aragó; després de la crisi provocada per l'expulsió dels moriscos i la Guerra dels Segadors, l'economia es revitalitzaria i les institucions pròpies van reclamar el seu paper polític. Alhora, però, es va produir un fet desconcertant: en 1700 el rei Carles II moriria sense descendència, cosa que va provocar una guerra europea. D'una banda estaven els partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria (encapçalats per Anglaterra) i, per un altre, els de Felip de Borbó (que representaven els interessos de França). En conjunt, la Corona d'Aragó va fer costat a les pretensions de l'arxiduc, a excepció de l'alta noblesa; en canvi, Castella va optar majoritàriament pel candidat francès. D'esta manera, la guerra europea es va concretar en un

151

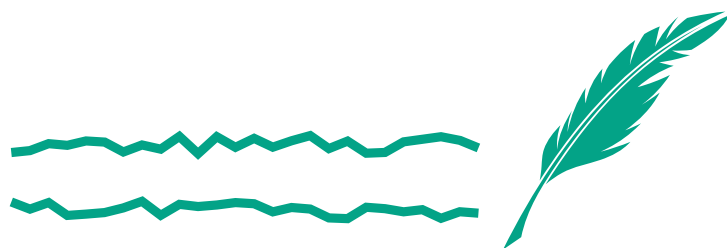

152

153

151 Embarcament de moriscos en el Grau de València, pintat en 1613 per Pere Oromig
152 Francisc Gómez de Sandoval, marqués de Dénia i duc de Lerma, valgut de Felip III d'Espanya
153 Joan de Ribera, arquebisbe de València, ferm defensor de l'expulsió dels moriscos

enfrenament dins de la mateixa monarquia hispànica, la coneguda com a Guerra de Successió (1702-1714).

El 25 d'abril de 1707 va tindre lloc la batalla d'Almansa, en la qual l'exèrcit austriacista va ser derrotat, de manera que València i Aragó van quedar sota domini borbònic. Immediatament, es van promulgar els Decrets de Nova Planta, pels quals s'imposaven en els territoris vençuts les lleis i els costums de Castella. Els austriacistes van recular, perdent de manera progressiva territori de sud a nord. La ciutat de Barcelona va caure l'11 de setembre de 1714 pel que, a partir d'aquell moment, la Corona d'Aragó va perdre la seua autonomia política i es va integrar progressivament en el sistema jurídic de la resta d'Espanya. La implantació d'este nou marc legal va comportar una important repressió militar, política i lingüística.

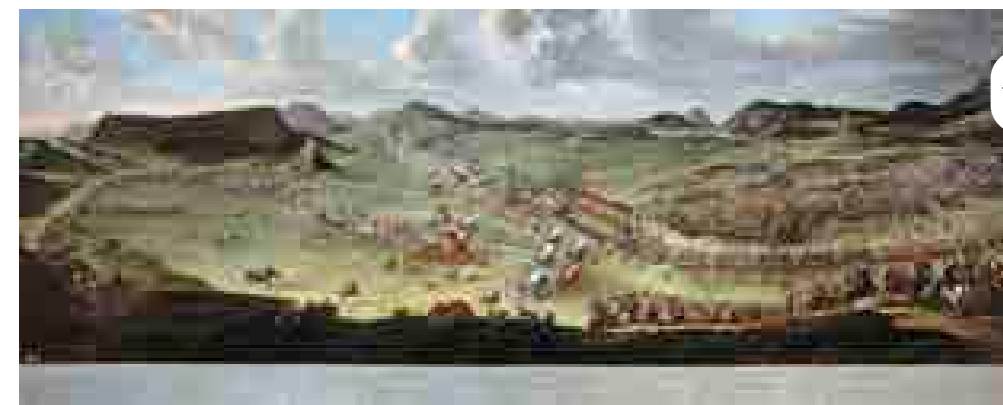
Malgrat tot això, durant la segona mitat del segle XVIII els territoris de l'antiga Corona d'Aragó van viure una etapa de creixement econòmic i es van obrir a sistemes de producció moderns, pròxims a aquells que s'havien estés allà on havia triomfat la Revolució Industrial.

En el que concernix la llengua, durant el segle XVII el català va continuar ocupant quasi tots els àmbits d'ús a València, Mallorca i Catalunya, excepte en els àmbits formals que tenien relació amb les instàncies més altes del poder, és a dir, la jerarquia política i religiosa dependent de Castella, que imposava la seua llengua. Això provocaria un augment del prestigi del castellà entre la classe dominant, que el va assumir com a llengua de cultura. Este prestigi també es deu al fet que la literatura espanyola viu el seu Segle d'Or durant aquella etapa, amb l'obra de Miguel de Cervantes, Calderón de la Barca o Francisco de Quevedo, entre molts altres. Així i tot, molts escriptors, sobretot aquells vinculats a la burgesia o el baix clergat, van mantindre el català com a llengua literària.

El segle XVIII va començar de manera semblant, però la Guerra de Successió va canviar definiti-

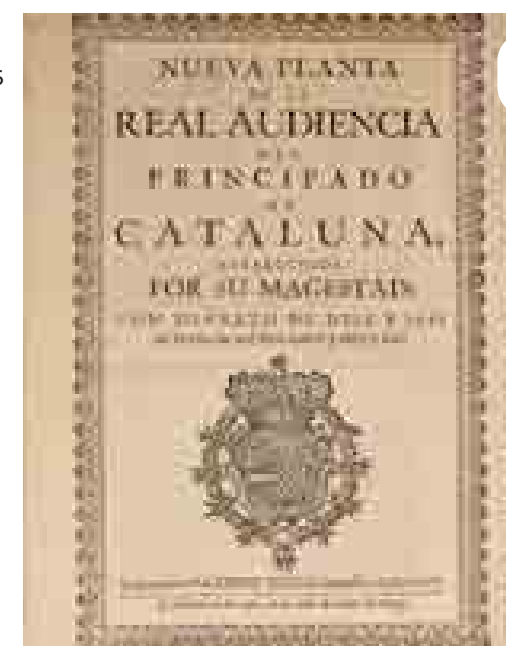
154

155

156

157

158

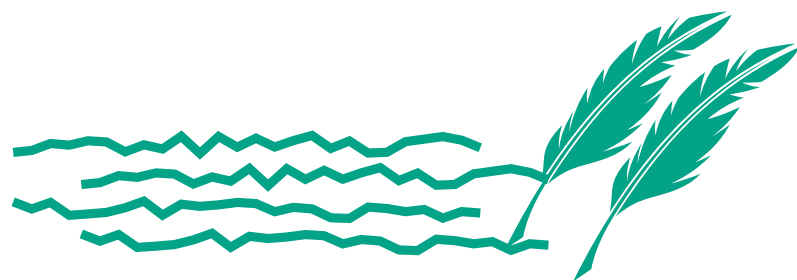
154 Retrat eqüestre de Carles II, obra de Lucca Giordano

155 Batalla que es va donar en els camps d'Almansa per les armes de les dues corones, contra les dels portuguesos, anglesos i holandesos el dia 25 d'abril de 1707

156 Retrat de Felip V del Museu de l'Almudí de Xàtiva exposat cap a baix per haver incendiat la ciutat en 1707

157 Portada del Decret de Nova Planta de Catalunya

158 Felip V d'Espanya creant a James Fitz-James, duc de Llíria i Xèrica, després de la Batalla d'Almansa

vament la situació, ja que victòria de Felip V va suposar una transformació profunda. Seguint el model aplicat a França, es va desplegar una política que perseguia la unificació cultural i lingüística d'Espanya i el centralisme administratiu de Madrid. A l'eliminació de les institucions forals de la Corona d'Aragó li va seguir una política sistemàtica de repressió del català en benefici del castellà. És en este moment quan el català és desplaçat per la força de l'àmbit administratiu, per exemple. En este context, lògicament, la baixada en l'ús literari del català va ser encara més acusada, per la qual cosa, durant el segle XVIII les principals mostres literàries de què disposem estan relacionades amb la literatura popular.

Prosa, Poesia i Teatre del Barroc

Durant tota l'edat moderna, una sèrie de persones amb accés a la cultura escrita van escriure dietaris en català, cosa que demostra la importància de la llengua en l'àmbit quotidià i la persistència d'un model normatiu sòlid que provenia del gran prestigi reeixit durant els segles anteriors. Es tracta d'uns textos de caràcter privat en els quals l'autor, com a testimoni directe del seu temps, vol deixar memòria per al futur d'allò que ha vist.

A cavall entre els segles XVI i XVII destaquen dos dietaristes: Bernat Guillem Català de Valeriola, noble de la ciutat de València que es va dedicar a la literatura culta sobretot en castellà però que va usar el valencià en la seua *Autobiografia* i Pere Joan Porcar, cura de l'església de Sant Martí de València, qui deixaria constància en el seu dietari, titulat *Coses evengudes a la ciutat i Regne de València* de molts fets històrics rellevants de l'època, com per exemple l'expulsió dels moriscos, però també de diferents successos menors que il·lustren l'imaginari col·lectiu del Barroc.

En la segona mitat del segle XVII destaca l'obra d'un altre religiós de València, Joaquim Aierdi. *Notícies de València i de son regne* és un dietari en què es descriuen diferents fets, des de celebracions fins a enfrontaments socials. En la prosa d'Aierdi es veu clarament la pervivència del

159

160

model normatiu heretat de l'edat mitjana, alhora que apareixen molts girs col·loquials.

Malgrat la baixa producció literària escrita en català, ens trobem amb una sèrie d'escriptors que segueixen amb els models barrocs, amb clara influència d'escriptors com els poetes Luis de Góngora i Francisco de Quevedo o el dramaturg Pedro Calderón de la Barca.

Francesc Vicent Garcia, més conegut amb el nom del *Rector de Vallfogona*, va nàixer entre 1578 i 1579 a Tortosa, convertit en l'autor més representatiu de la poesia barroca. A causa de la popularitat de la seua obra, s'ha creat al seu entorn una biografia llegendària carregada d'anècdotes i acudits que li han sigut atribuïts erròniament, ja que no hi ha massa informació sobre la seua vida.

L'extensa obra poètica del *Rector de Vallfogona* no va arribar a ser impresa fins a 1703, quan l'Acadèmia dels Desconfiats de Barcelona la va publicar amb el títol de *Harmonia del Parnàs*. Este retard explica el fet que moltes composicions anònimes li van ser atribuïdes, ja que els seus poemes van ser divulgats en forma de manuscrits. Francesc Vicent Garcia representa la figura d'un poeta que, malgrat les seues extraordinàries qualitats literàries, no va aconseguir el fruit que haguera pogut tindre si la seua llengua i l'ambient literari de la seua època no s'haguera trobat en un període de decadència. De fet, la seua obra forma part del corrent d'imitació de la poesia barroca castellana dins de la poesia catalana.

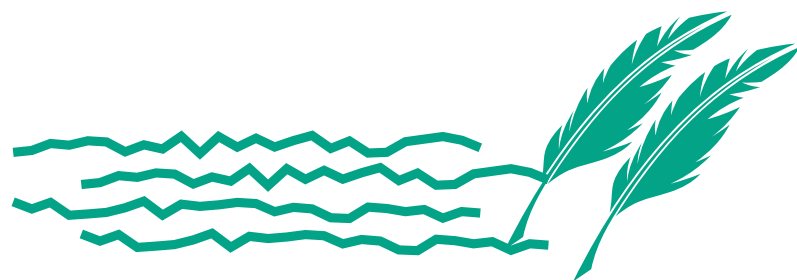
La seua obra poètica oscil·la entre les dos concepcions més típiques del Barroc: en primer lloc, s'observa una poesia més elegant, artificiosa i fins i tot cortesana, estil més freqüent quan utilitza els sonets i les dècimes en les quals, a més, destaca per la seua gràcia poètica i una exemplar naturalitat encara que siguin abundants les expressions més retòriques, així com són els poemes que contenen més castellanismes. Un exemple d'esta poètica elegant és una de les millors composicions de tota la Decadència: *A una*

161

160 Poesia del rector de Vallfogona. Rajoles pintades d'un carrer de Vallfogona de Riucorb

161 Monument al pare de Francesc Fontanella, Conseller en Cap durant la Guerra dels Segadors, en el passeig de Barcelona d'Olot

dama que, patint una gran set, li donà son galan el gerro d'aigua.

Al costat d'este estil, Garcia utilitza unes formes més iròniques, burlesques i fins i tot obscenes, sent estos els poemes que més fama li han donat. L'autor fa broma o es burla de tot, excepte de la religió i de la seua nació, però sobretot dels temes més satiritzats pel Barroc: la mitologia, els costums, la lletjor o la literatura.

Tant un estil com l'altre denoten les contradiccions d'una època i representen una actitud més elegant i literària que, al costat, que no en contra, d'una actitud més burlesca i popular que no

162

pot amagar el sentiment de desengany propi del Barroc. Els romàntics,

en el seu intent de criticar

l'excés del Barroc, van donar el nom de *vallfogonisme* a tota la poesia

considerada de mal gust i de poca qualitat literària, sense tindre en compte que la major part d'autors castellans, sense prescindir de Quevedo o Góngora, també van cultivar este estil.

Francisc Fontanella, per part seua, escriuria diverses poesies, com un panegíric a la mort de Pau Claris, president de la Generalitat durant la Guerra dels Segadors, i també faria el propi amb el teatre, destacant les obres *Tragèdia pastoral d'amor*, *Firmesa* i *Poesia* o un

poema mitològic construït com a diàleg teatral sota el títol *El desengany*.

La Il·lustració Valenciana i el Neoclassicisme

A la fi del segle XVII sorgiria a València una nova consciència crítica, denominats de manera despectiva com *novators*, que establiria les bases de la Il·lustració. La capital del Túria es convertiria en un dels principals centres de la cultura de les Llums a Espanya i Gregori Mayans, pensador que va mantindre una complexa relació amb el poder, va ser el principal exponent de la plenitud de la Il·lustració Valenciana. Amb l'arribada de Carles III, la cort començaria a exercir de focus d'atracció d'intel·lectuals com Francisco Pérez Bayer, mentre esta vitalitat de la cultura a Madrid aniria acompanyada de la progressiva decadència de la valenciana.

Ja en les últimes dècades del segle XVII, i pese a l'ambient general dominat per les idees tradicionals, començaria a imposar-se en determinats cercles valencians una clara consciència crítica respecte del retard cultural en què el país es trobava sumit. Per a estos *novators*, terme despectiu amb el qual els titllaven els seus detractors, el remei a este retard passava per l'obertura als nous corrents científics i de pensament europees i la recuperació de la rica herència humanista hispànica. Amb escassos suports oficials, de manera autònoma i abans de l'arribada dels Borbons al poder, els *novators* van establir les bases de la Il·lustració valenciana.

La plenitud de la Il·lustració comprendria els anys 1733-1786 però, sense lloc a dubte, va anar durant les dècades corresponents a la primera Il·lustració, entre 1730 i 1750 quan es van gestar els principals i més genuïns projectes de les Llums espanyoles.

Gregorio Mayans i Feijoo, un valencià i un gal·lec-asturià, van encarnar ja llavors dos models d'Il·lustració clarament diferenciades; Feijoo es representa com a assagista i divulgador del nou pensament, gaudint en tot moment de suport

oficial, mentre la figura de Mayans presenta perfils més complexos.

Gregorio Mayans, jurista de formació i historiadore per vocació, és un clar hereu dels *novators* valencians i, com a excel·lent coneixedor de les llengües clàssiques, dels desvetlaments humanistes i històric-crítics de Martí, amb qui va travar una sòlida relació de magisteri intel·lectual. Esta mateixa herència i les posicions ideològiques que d'ella es derivaven li van portar a defensar unes formes de religiositat oposades a les tradicionals, que es presentaven barroques i exterioristes, sostingudes especialment pels ordes religiosos, apostant per una recuperació del pensament erasmista del segle XVI, a la qual sumaven influències de caràcter filojansenista. Mayans, per tant, és un gran exponent de la Il·lustració catòlica.

Per a l'erudit natural d'Oliva era necessària també una reforma de l'Església, la qual hauria de tindre present l'exemple dels primers segles de la seua història, fer valdre els antics drets dels bisbes i dels concilis nacionals, reformar la predicació, i fomentar unes pràctiques religioses i una moral més senzilles i evangèliques. D'altra banda, Mayans va establir una importantíssima xarxa de contactes amb els intel·lectuals europeus de l'època, que es coneix gràcies a la seua amplíssima correspondència.

Tota la seua obra està escrita en castellà i tracta, sobretot, de temes filològics, destacant *Vida de Miguel de Cervantes* de 1737 i *Orígens de la llengua espanyola*, del mateix any.

D'altra banda, el Neoclassicisme és la denominació que se sol donar a la concepció estètica i artística de la Il·lustració, nascut amb la voluntat d'oposar-se a les fórmules del Barroc. Tracta d'imitar les formes i els temes propis de la cultura clàssica. El Neoclassicisme es desenvolupa per Europa d'una manera molt diversa, ja siga per la perduració del Barroc o per la prematura aparició del Romanticisme. On més va prosperar va ser a França, igual que la Il·lustració, per la qual cosa la producció estrictament literària no

163

JOS. EMAN.
MINIANÆ,
VALENTINI,

ORDINIS SANCTISSIMÆ TRINITATIS,
REDEMTIONIS CAPTIVORUM SODALIS,

**DE BELLO
RUSTICO VALENTINO,**

LIBRI TRES,

SIVE
HISTORIA DE INGRESSU AUSTRIACORUM
FOEDERATORUMQUE IN REGNUM
VALENTIÆ.

EX BIBLIOTHECA
GREGORII MAJANSII,
GENEROSI VALENTINI.

HAGÆ.COMITUM,
APUD PETRUM DE HONDT,
M. DCC. LII.

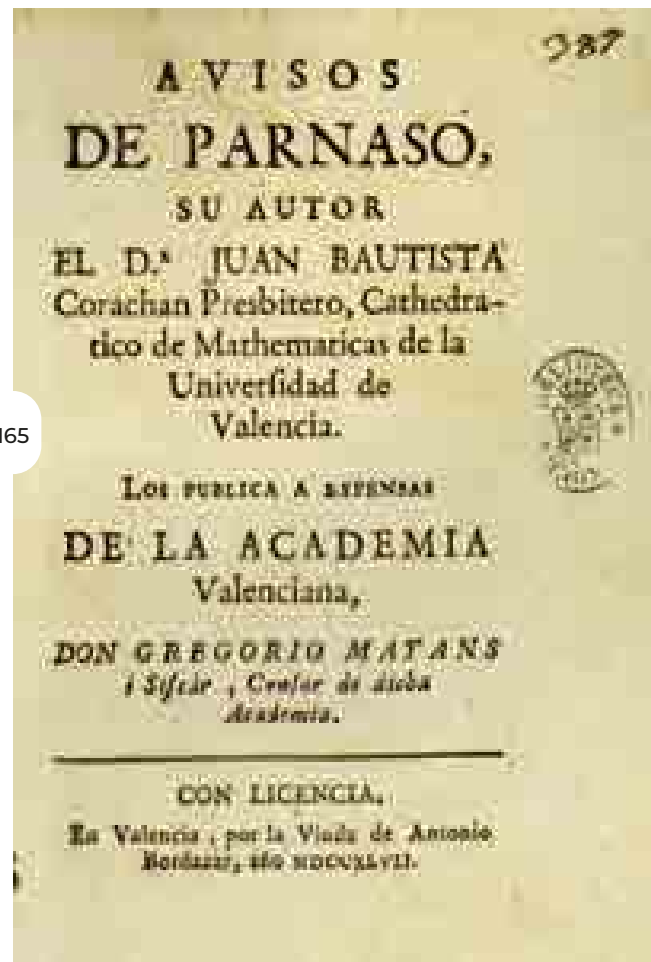
164

162 Gregori Mayans i Síscar

163 Retrat de Gregori Mayans i Síscar, burí, 1755. Gravet de Joaquim Giner Grau segons dibuix de José Vergara

164 *De bell rústic Valentino*

165

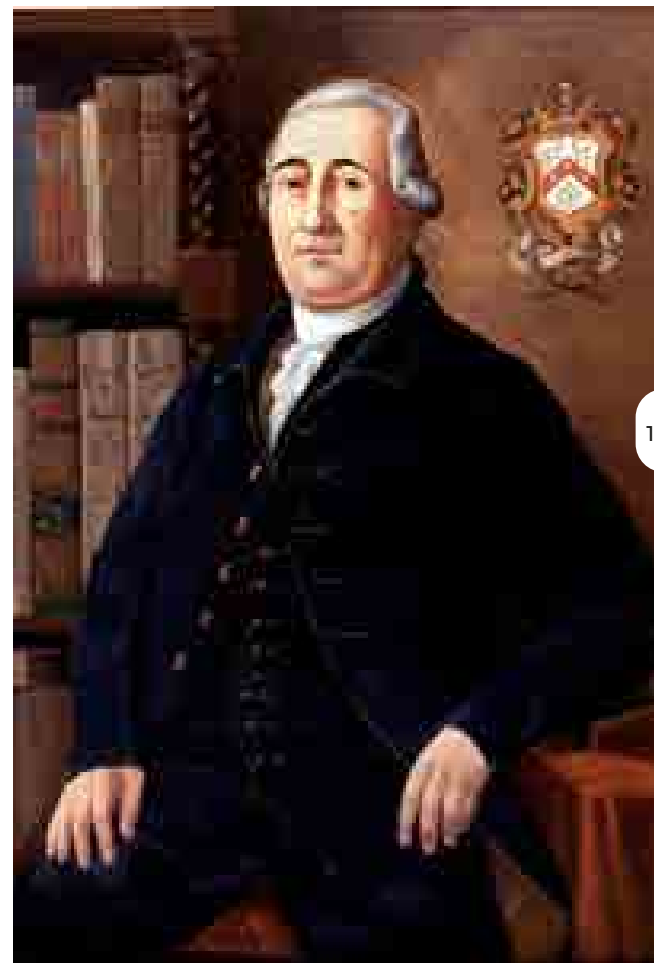

va ser abundant, al contrari que les obres de caràcter científic o erudit. La literatura neoclàssica es decanta pels continguts racionals amb el predomini d'uns objectius morals i didàctics, per la qual cosa es tendix a utilitzar una llengua clara, precisa i ordenada i unes formes literàries molt concretes, sent la tragèdia el gènere més típic del neoclassicisme.

Joan Ramis, nascut a Maó l'any 1746, és l'autor més important del neoclassicisme.

A pesar que fins a finals del segle XX és pràcticament ignorat pels manuals d'història de la literatura catalana, és la figura més important del neoclassicisme literari català. Nascut quan Menorca estava annexionada a Anglaterra va viure el Neoclassicisme intensament i durant la dominació britànica, l'economia menorquina va ser pròspera i la llengua i cultura catalana, pròpies de Menorca, es van poder desenvolupar completament, molt al contrari dels altres territoris de mateixa parla.

Va escriure les primeres poesies en català, castellà i llatí, destacant les obres de teatre en català

166

Lucrècia, de 1769, tragèdia neoclàssica, *Arminda*, de 1775, tragèdia de tema medieval, *Constància*, de 1779 i *Rosaura o el més constant amor*, de 1783.

A partir de 1784 escriuria més en castellà, encara que ja ho havia fet amb anterioritat quan tenia onze anys en les seues anònimes *Diverses rondalles disposades en vers perquè, ajudades de la pintura dels falsos déus, puga la joventut donar-se per joc a este estudi* de 1757.

Amb el seu nom publicaria *La Alonsiada* en 1818, un poema narratiu sobre la conquesta de l'illa, traduïda immediatament al català. Els estudis històrics, en canvi, estan fets amb gran rigor, sent els més importants *Antiguitats cèltiques de l'illa de Menorca* de 1818 i *Història civil i política de Menorca*, escrita en 1819. La primera d'estes obres va ser escrita a fi d'aportar informació sobre cultura cèltica i ibera, tema el qual era de gran interès en la península. Els estudis que va realitzar en este llibre eren en realitat d'època prehistòrica, encara que en un principi es van encasellar com a cultura cèltica.

167

A més, com a botànic va compondre un breu *Specimen animalium, vegetalium et mineralium in insula Minorica frequentiorum, ad norman Linneani sistematis* d'escassa importància hui dia pels nombrosos errors que conté en la determinació de les espècies, però que enumera unes 140 plantes, seguides del seu nom vulgar, però sense fer la deguda distinció entre les espontànies i les cultivades en aquella illa.

La prosa del segle XVIII i la literatura popular

La prosa seria molt escassa a causa de la prohibició de la nostra llengua, destacant dos obres de dos autors dins d'este període.

Rafael de Amat (Barcelona 1746-1819), més conegut com el baró de Maldà, va escriure un extens dietari sobre costums, edificis i esdeveniments de Barcelona i altres llocs de Catalunya. En 1769 Rafael de Amat començaria a escriure el seu dietari i el mantindria fins a la seua mort. Esta obra es compon de tots els esdeveniments, ja siguen banals o transcendents, succeïts durant 50 anys, titulant-se *Calaix de sastre*.

167 Ex-libris de la Societat Maonesa de Cultura, amb el lema *Studio et amore*
168 El palau dels Peguera, a Berga, on va residir el baró de Maldà durant la guerra del Francès

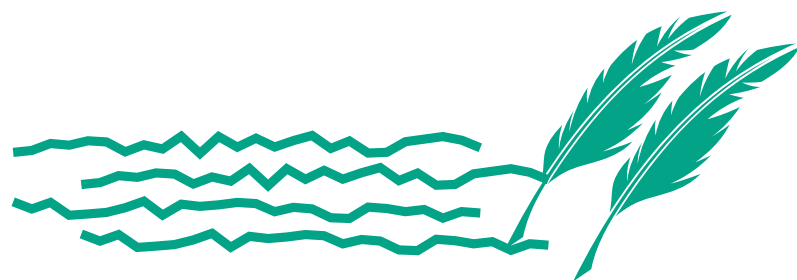
168

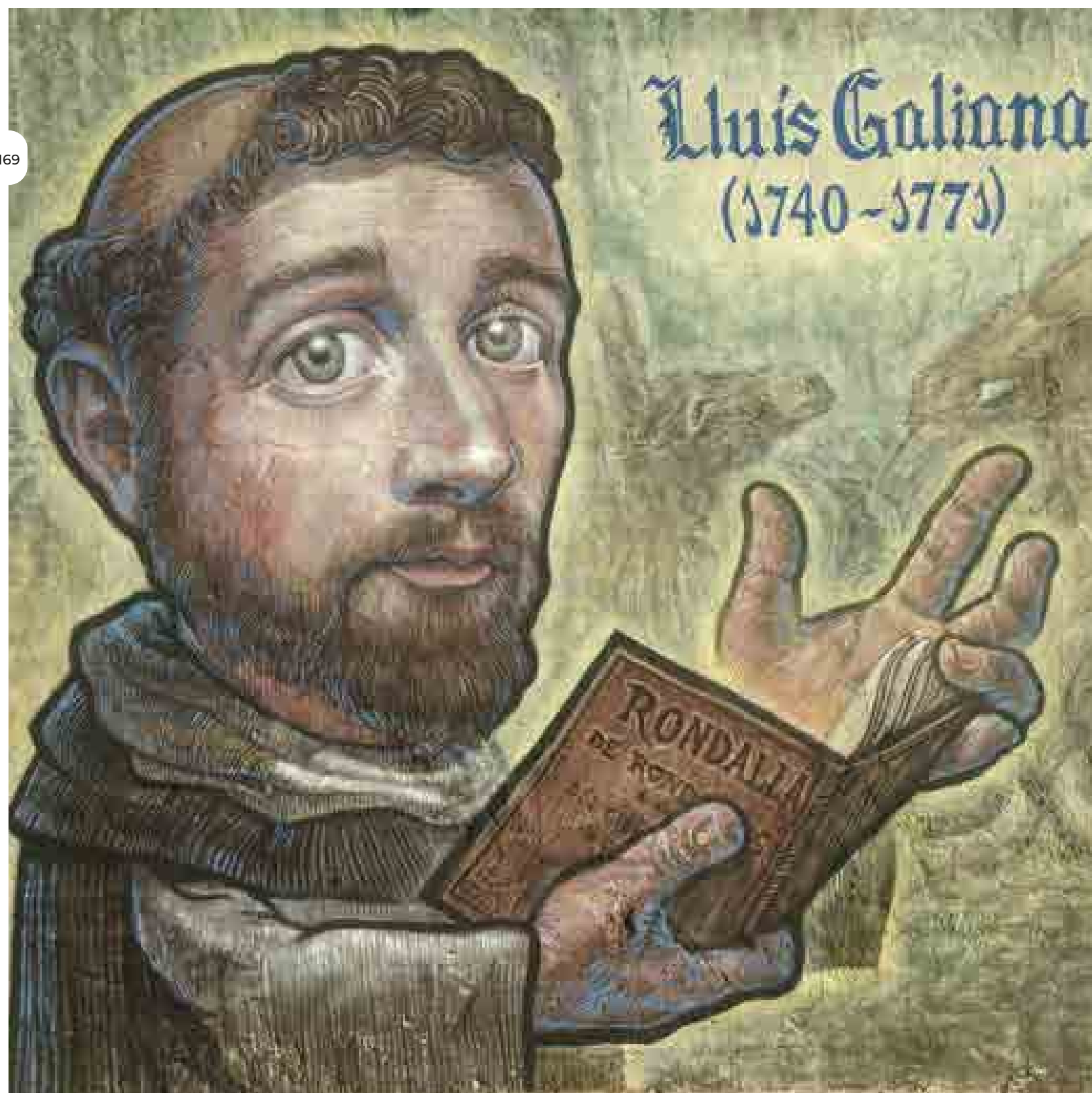
Es tracta d'una literatura autobiogràfica personal, encara que no arribaria a ser íntima ni tampoc escrita amb la intenció d'editar-se. L'autor escriu per a si mateix i per als seus amics, sent el seu objectiu arribar a un públic familiar, per la qual cosa escriuria amb naturalitat, tal com li ix, ja que a vegades pot semblar que escriu de forma descurada.

En el seu dietari, el Baró omet aspectes històrics importants que no li interessaven, com la Revolució Industrial, i emfatitza en aquells elements que eren del seu interès, encara que foren detalls insòlits: d'esta manera ens explica la seua vida d'aristòcrata (què menja, quin temps fa, etc). No es tracta d'un científic ni un erudit, tampoc és un il·lustrat, per la qual cosa escriu una obra sense la cotilla dels estils literaris, en idioma català per plaer. Per al baró, l'espanyol és l'idioma del cadastre, dels impostos i l'aristocràcia, com ell, i sota el seu criteri, no ha de sotmetre's a això.

El dominic Lluís Galiana, nascut a Ontinyent en 1740, va escriure la *Rondalla de Rondalles* on, al voltant d'un esquema narratiu molt bàsic, arplega diverses històries, refranys i dites. La va

169

editar Carles Ros en 1776 i va obtindre un gran èxit popular, cosa que ha portat a reeditar-la durant els segles posteriors en diverses ocasions.

La vitalitat de la llengua durant l'edat moderna es demostra gràcies a les nombroses mostres de literatura popular que ens han arribat. A València destaquen els col·loquis, poemes dialogats de caràcter humorístic que provenen de la tradició de l'Escola Satírica Valenciana. S'imprimien en forma de fulls volants que es venien pel carrer amb molt d'èxit, per la qual cosa esta literatura es coneixeria també amb el nom de *literatura de canya i cordel*.

Entre els escriptors que van practicar esta literatura destaquen el pare Francesc Mulet (Sant Mateu, 1624 - València, 1675), autor del *Tractat del pet* i d'obres teatrals com *Els amors de la xi-*

170

171

queta Tellina i el rei Matarot, o el notari Carles Ros (València, 1703-1773), autor de textos com el *Col·loqui de Pere Antoni el Femater*.

Moltes persones del baix clergat i de la burgesia, que tenien accés a la llengua escrita, o cosa que és el mateix, no eren analfabets com sí que ho era bona part de la gent, es van adonar de les dificultats que tenia valencià, expulsat dels àmbits administratius, acadèmics i literaris. Per això, dins de les seues possibilitats, i influenciats per l'interés il·lustrat per la cultura, es van dedicar a l'estudi i la divulgació de la llengua. És el cas de Carles Ros, autor de diferents gramàtiques i ortografies, i Lluís Galiana, autor d'una compilació de refranys. A més, alguns d'estos intel·lectuals van intentar, encara que no sempre amb èxit, editar estes obres i reeditar algunes dels clàssics.

169 Mural realitzat per Toni Espinar al Passeig de la Batà de Muro representant a Lluís Galiana

170 El Pare Francesc Mulet, en el moment del seu famós sermó davant el Papa. Il·lustració de la revista *El Pare Mulet*, dirigida per Constantí Llobart

171 *Paper graciós* de Carles Ros

El segle XIX: Romanticisme, Realisme i Renaixença Valenciana

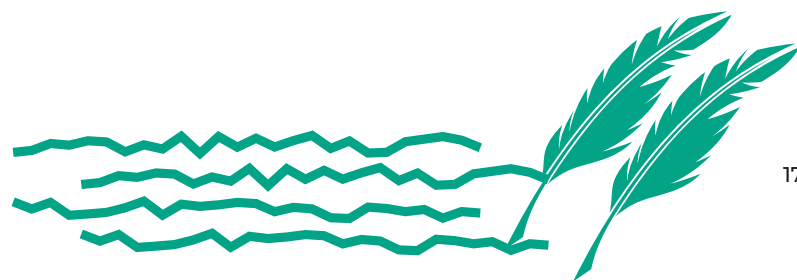
El Romanticisme és un moviment artístic i espiritual que, en les últimes dècades del segle XVIII i durant el segle XIX, es va estendre per tota Europa, determinant una profunda transformació en el món artístic, sobretot en la literatura.

El terme romàntic apareixeria a Anglaterra durant el segle XVII amb el significat d'irreal, pintoresc, sentimental, encara que seria a Alemanya, a la fi del segle XVIII, on es va constituir la gestació del moviment romàntic i on, més tard, Novalis i altres escriptors van elaborar els principis d'una nova estètica literària basada en el predomini de la imaginació i la investigació de la llibertat en oposició al racionalisme de la literatura clàssica. Esta oposició tan radical va provocar moltes discussions i vacil·lacions en el món cultural, ja que, per exemple, el Romanticisme va trobar a França una forta oposició a causa de la tradició classicista.

D'altra banda, el Romanticisme també s'ha d'entendre com una conseqüència dels canvis socials que es produïxen a Anglaterra arran de la Revolució Industrial: la burgesia reemplaçarà l'aristocràcia com a classe dirigent de la societat i el capitalisme es convertirà en el nou sistema econòmic de la societat, en el qual la importància dels diners provocarà un major benestar social, augment de la producció i del mercat i un augment de la població, així com la creació d'unes grans ciutats industrials, la qual cosa comportaria a una emigració de les zones més rurals. Tots estos fenòmens socials van provocar en els individus una ambició desenfrenada per aconseguir més llibertat personal, com així ho testimonian la major part dels personatges de les novel·les romàntiques, com també el fet que és en esta època quan la dona comença la seua emancipació dins de la societat, encara que només siga un inici.

El Romanticisme no és un moviment artístic que transcorre en un espai temporal concret, ni correspon tampoc al desenvolupament d'una idea

definida, lògica i coherent, sinó que és una manera de sentir, amb la qual s'acorden diverses maneres de pensar, de fer literatura o música i de viure, sempre amb la voluntat d'allunyar-se dels models socials i artístics anteriors.

Els elements més destacats del Romanticisme són:

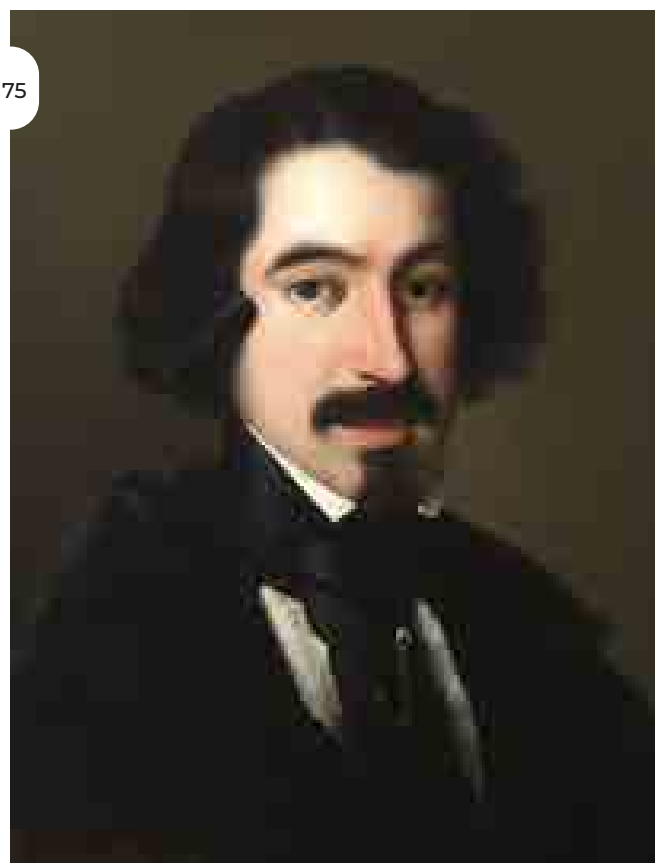
- Imposició de la imaginació com a forma de coneixement i de creació artística per a fugir i evadir-se de la realitat imposada pel classicisme, com a única manera de pensar i de viure. D'esta manera, els romàntics es recreen en l'exaltació d'un temps passat o en la presentació d'elements fantàstics, exòtics o imaginaris, amb el predomini d'espais meravellosos, ombrívols o indòmits.
- Visió més dinàmica i orgànica de la vida, en oposició a la visió mecànica i racionalista dels segles anteriors. Esta nova concepció de la vida es tradueix en el triomf del model burgès i la desaparició dels estats absolutistes i la formació d'uns estats-nacions inspirats en la sobirania popular per a aconseguir una major llibertat individual.
- Exaltació dels valors culturals, l'individualisme i el sentiment religiós. Tots aquests aspectes esmentats afavorixen l'interès per la cultura popular, així com la reivindicació de tota una sèrie de minories ètniques que havien sigut absorbides pels règims absolutistes, pel que el pensament tendirà a individualitzar-se i l'art es convertirà en més subjectiu. Tota la poesia romàntica gira a l'entorn d'un món interior i subjectiu com a únic mitjà d'aconseguir la perfecció artística. El caràcter religiós es beneficia d'esta visió subjectiva per a expressar el pensament espiritual.
- La investigació de noves formes d'expressió artística: la literatura i la música seran les arts que més segueixen les pautes romàntiques. El poeta romàntic assajarà noves formes poètiques, distanciant-se de la rigorositat formal de la poesia clàssica. A més, l'ús del vers lliure, l'aparició de la pro-

173

174

175

176

Després de la mort de Ferran VII en 1833, s'iniciaria l'època de la primera Restauració, que comportaria diferents canvis sociopolítics molt profunds, producte també de les conseqüències de la Revolució Industrial.

En el referit al camp estrictament cultural, estes transformacions van provocar el retorn d'alguns escriptors exiliats i l'aparició de noves revistes romàntiques. També cal tindre en compte la transformació de la indústria del llibre i el periodisme, que garantiria una certa independència econòmica de l'escriptor i una major difusió de la literatura.

Tots estos esdeveniments ajudarien a la consolidació del Romanticisme com a moviment artístic, encara que cal tindre present que el castellà seria la llengua emprada generalment en les manifestacions literàries mentre el català serà utilitzat únicament en poesia i de manera esporàdica en revistes.

D'altra banda, el Realisme, anomenat amb posterioritat Naturalisme, apareix en la segona mitat del segle XIX i conviu amb el Romanticisme fins al començament del segle XX. En part és una reacció al Romanticisme, encara que sobretot és una conseqüència de les transformacions que havien donat lloc a les tensions socials entre la burgesia i el proletariat. El Realis-

sa didàctica i la proliferació dels diversos gèneres literaris es convertiran en propostes literàries dels romàntics. Per tot això, el poeta adoptarà unes postures més irracionals i sinceres, la qual cosa donaria major originalitat a les seues obres.

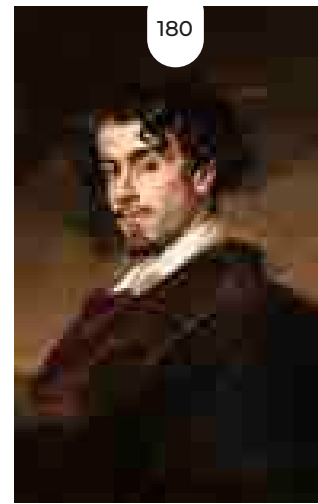
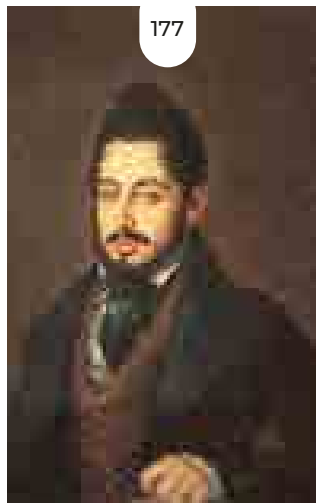
- Freqüent utilització de formes poètiques irracionals per a interpretar la naturalesa, ja que el poeta descobrirà en el paisatge tota una sèrie de causes naturals per a interpretar la realitat, així com elaborarà tota una sèrie de símbols, mites i metàfores a l'entorn d'esta subjectivitat.

El Romanticisme s'introduiria en la Península Ibèrica gràcies a l'aparició de la revista "El Europeo" de 1823, la qual aportaria les bases teòriques d'un moviment cultural que s'imposava en tota Europa. Les discussions teòriques provocarien l'aparició de nombroses traduccions d'obres estrangeres en castellà al costat d'algunes polèmiques en diferents mitjans de comunicació, encara que esta reacció no seria suficient per a canviar la sensibilitat de la societat per una sèrie de factors polítics, com la forta repressió durant la dècada absolutista de 1823-1833, que provocaria l'exili de nombrosos escriptors.

174 Retrat de l'escriptor Ramón de Mesonero Romanos, fecund literari costumista

175 El poeta José de Espronceda

176 La poetessa Carolina Coronado

me pretén donar a conèixer la realitat tal com és, en alguns casos amb voluntat de transformar-la i en altres casos únicament mostrar-la.

La Renaixença Valenciana

Encara que en el segle XVIII diversos intel·lectuals havien defès l'ús de la nostra llengua, emprant-la seguint uns usos més populars, la veritat és que la producció literària havia baixat notablement, tant des d'un punt de vista qualitatiu com quantitatiu. No obstant això, a partir del segon terç del segle XIX una sèrie d'intel·lectuals reivindicarien que el català es recuperara per a la literatura culta. D'esta manera, començaria un moviment que ells mateixos dirien Renaixença, la qual cosa permetria la reintroducció del català en tots els àmbits literaris, donant una espenta a les reivindicacions que anaven més enllà de l'estrictament cultural.

El poema *La pàtria* de 1833 de Bonaventura Carles Aribau es considera com el símbol del principi d'este moviment que enllaça amb el Romanticisme per la reivindicació del passat i de la pròpia

tradició cultural. A partir de l'últim terç del segle XIX, amb la irrupció d'un nou moviment literari denominat com a Modernisme, s'acabaria la Renaixença que, de manera simbòlica, es donaria per finalitzada amb la mort de Jacint Verdaguer en 1902 i Teodor Llorente en 1911.

Dins de la Renaixença Valenciana podem distingir tres períodes:

-Període inicial, comprés entre 1830 i 1859, en el qual apareixen els primers poemes escrits valencians després de molts anys, destacant als autors Antoni M. Peyrolon (1830), Vicent Salvà (1831), Tomàs Villarroja (1840) i Pasqual Pérez (1844).

El més important dins d'estes dates va ser l'activitat literària d'un grup de romàntics liberals format per professors de l'Escola Pia, un dels centres d'ensenyament de més prestigi de València, ja que van donar a conèixer les novetats literàries de l'època, sobretot els romàntics francesos. En este grup cal destacar l'activitat intel·lectual de l'historiador Vicent Boix (1813-1888), que posaria en valor el passat valencià gràcies al seu *Història*

177 Mariano José de Larra, considerat, juntament amb Espronceda, Bécquer, José Zorrilla i Rosalía de Castro, la més alta cota del Romanticisme literari espanyol

178 Juan Eugenio de Hartzenbusch, un dels més destacats representants del drama romàntic, autor dels *Amants de Terol*

179 José Zorrilla, poeta i dramaturg autor del drama romàntic *Don Juan Tenorio*

180 Gustavo Adolfo Bécquer, poeta i narrador espanyol del postromanticisme

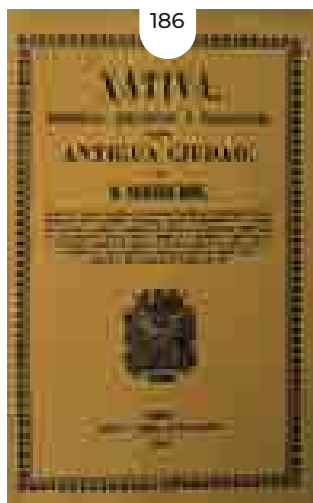
181 Rosalía de Castro, poetessa i novel·lista

182 Ramón de Campoamor, poeta espanyol del realisme literari

183 Retrat de Bonaventura Carles Aribau

184 Vicent Salvà

185 Retrat de Vicent Boix

186

187

188

189

190

191

192

193

- 186 Foto de la portada del llibre *Xàtiva* de Vicent Boix
- 187 Retrat de Marià Aguiló i Fuster
- 188 Víctor Balaguer
- 189 Constantí Llombart
- 190 Retrat de Constantí Llombart, Ignacio Pinazo
- 191 Rafael Ferrer i Bigné, president de Lo Rat Penat entre 1881 i 1882
- 192 Jacinto Labaila i González, president Lo Rat Penat entre 1880 i 1881
- 193 Jocs Florals a València, 1910

del Regne de València i a les novel·les inspirades en l'època medieval que, a pesar que van ser escrites en castellà, van contribuir a la gestació del sentiment renaixentista.

-Període de maduresa, comprés entre 1859 i 1874, l'etapa que ve marcada per la producció poètica dels deixebles de la generació anterior i, sobretot, per la restauració dels certàmens poètics dels *Jocs Florals*, gràcies a la insistència del mallorquí Marià Aguiló, llavors director de la Biblioteca Universitària de València, a qui van donar suport les figures més importants de la Renaixença com Teodor Llorente i Vicent Wenceslao Querol, no sols amb la seua producció poètica sinó per la influència que van exercir en totes les activitats i projectes renaixentistes.

En estos primers Jocs Florals es convoquen dos premis per a poemes en *llemosí* i dos per a poema en castellà. Els dos primers guanyadors en les versions valencianes van ser el català Víctor Balaguer i el mateix Teodor Llorente. Estos certàmens no es tornarien a realitzar fins a vint anys

després, però van marcar el tipus de poesia *joc-floralesca*, nostàlgica i paisatgística, sense cap intenció reivindicativa o de protesta per a canviar la situació social o lingüística de la societat valenciana del segle XIX.

-Període de plenitud, comprés per l'etapa 1874-1909, la qual es caracteritzaria per la voluntat per part d'un grup d'escriptors progressistes de crear una infraestructura més sòlida perquè la Renaixença no fora només escriure "versos". També se'n diu populistes, per la seua ascendència autodidacta, d'idees republicanes i anticlericals i perquè s'inclinen per un model lingüístic més representatiu de la llengua parlada. Estos encara conserven el valencià com a llengua de relació social, la qual cosa es diferencia dels seguidors de Teodor Llorente, més refinats, d'idees conservadores i partidaris d'una llengua més artificiosa i arcaïtzant, cosa comprensible si tenim en compte que la majoria ja són castellanoparlants.

La persona que més esforços va realitzar per a crear esta infraestructura va ser Constantí Llom-

bart, fundador de la primera revista escrita en valencià, "Lo Rat Penat". Més important seria la constitució de *Lo Rat Penat* com *societat d'amadors de les glòries de València i de son antic Regne* en 1878. A la fi, els valencians tindrien l'oportunitat d'expandir el moviment renaixentista gràcies a les activitats culturals que es van anar organitzant, com a conferències de temes valencians, recitals poètics, funcions de teatre, concerts i l'organització dels recuperats Jocs Florals.

La poesia de la Renaixença: Jacint Verdaguer i Teodor Llorente

Després de l'aparició del poema *La Pàtria*, la recuperació del català com a llengua literària no seria immediata; els anys que van de 1833 a 1859, com s'ha especificat anteriorment, corresponen a l'etapa de formació de la Renaixença, en la qual el Romanticisme penetra en els ambients artístics. Malgrat això, durant bastants anys la producció literària és encara bàsicament en castellà, fins i tot després de la publicació de *Lo Gaïter del Llobregat* de Rubió i Ors en 1841. L'ús literari de la nostra llengua durant esta etapa es realitza d'una manera desorganitzada i individual.

Excepte casos particulars, el corrent romàntic que es va imposar va ser la línia conservadora, que es recrea en temes d'època medieval i en la revaloració de la cultura popular, la qual cosa permet una identificació entre Romanticisme i Renaixença. Esta interrelació permetrà reforçar la recuperació d'una cultura i una literatura postergada durant els segles anteriors, encara que els autors que adopten la nostra llengua acusen la falta d'una tradició literària pròpia i la dificultat d'aconseguir llibres d'autors clàssics de l'època medieval perquè no hi ha edicions assequibles. Davant estos fets, l'opció més accessible serà recórrer als models castellans o a les traduccions d'autors estrangers, també en castellà.

El gènere predominant en la literatura romàntica escrita en la nostra llengua és la poesia, ja que no existix una mínima infraestructura que permeta una comercialització de la novel·la o del teatre, ni la garantia d'un públic interessat, que, a més, està acostumat al consum literari en castellà. D'altra banda, la poesia es beneficia d'una sèrie de factors no estrictament literaris: l'accés a les revistes i diaris, la publicació d'algunes antologies, el caràcter espontani i individual d'este gènere i, sobretot, la repercussió social dels Jocs Florals.

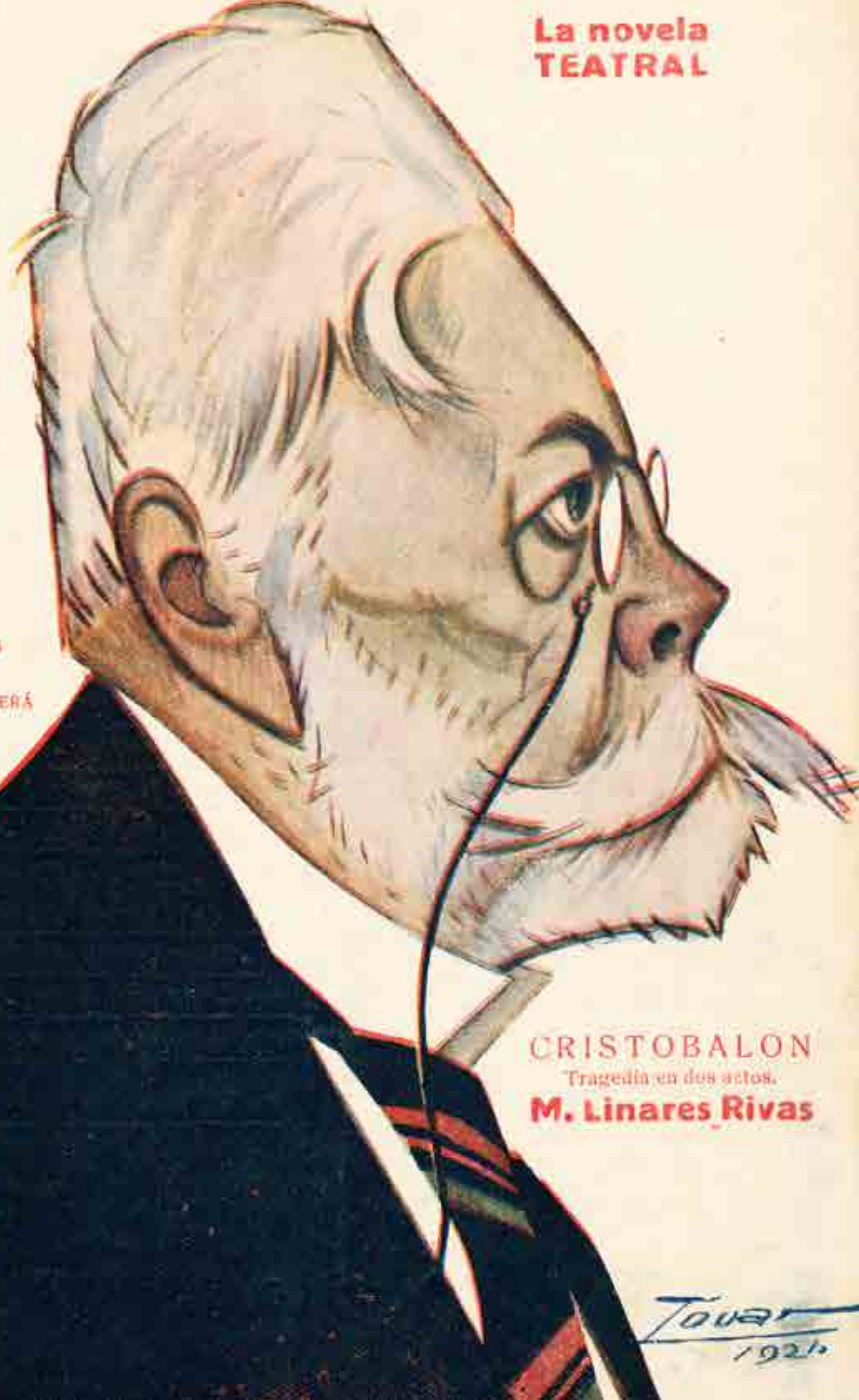
La constitució dels certàmens poètics dels Jocs Florals en 1859 significa la creació d'una infraestructura pública per a popularitzar la literatura culta i aconseguir un major prestigi social. Els concursants d'estos Jocs podien participar en estes festes literàries de caràcter medievalitzant sota els lemes tradicionals de *Pàtria, Fe i Amor*, corresponents als tres premis ordinaris. El jurat estava integrat per set membres o mantenidors que atorgaven com a premis l'Englatina, la Viola i la Flor Natural a les millors poesies patriòtiques, religioses i amoroses respectivament.

Des d'un primer moment van participar escriptors i mantenidors de diferents condicions socials i de diferents ideologies polítiques, per la qual cosa van coincidir poetes que només escriuen per a presentar-se als Jocs i altres que es van dedicar d'una manera més continuada a la literatura. Tot això es traduiria en una diversitat literària i de criteris lingüístics i ortogràfics que va perjudicar la naixent llengua literària.

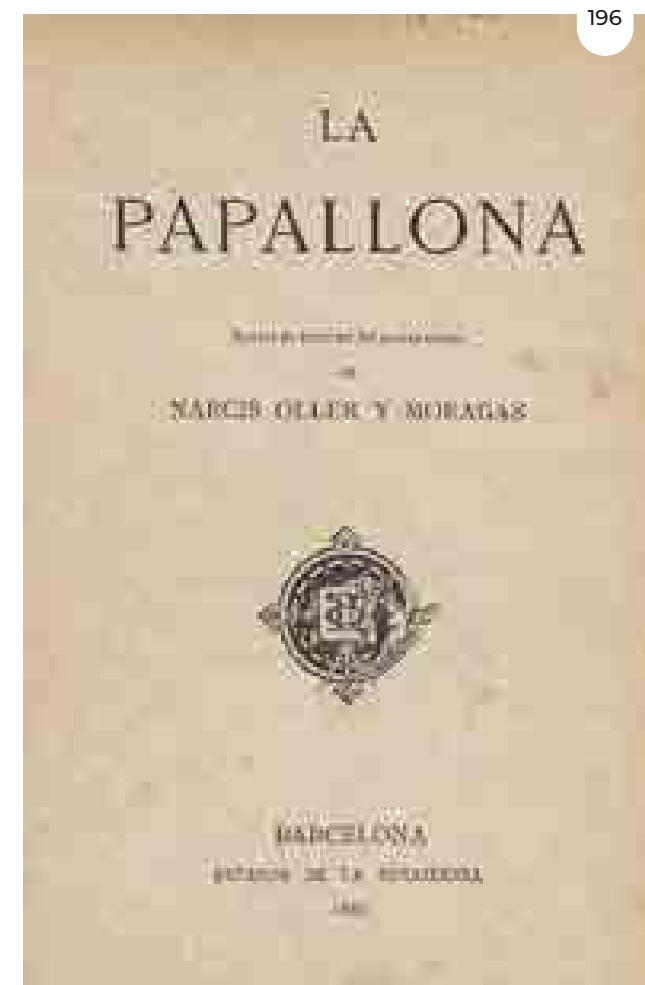
Pràcticament tots els escriptors del segle XIX van participar, així com els autors que després farien possible la consolidació de la Renaixença com Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà i Narcís Oller, com també Teodor Llorente.

30 cts

ÀNGEL GUIMERÀ

CRISTOBALON
Tragedia en dos actos.
M. Linares Rivas

DON NARCÍS OLLER, DE TIBORÍ PONS.

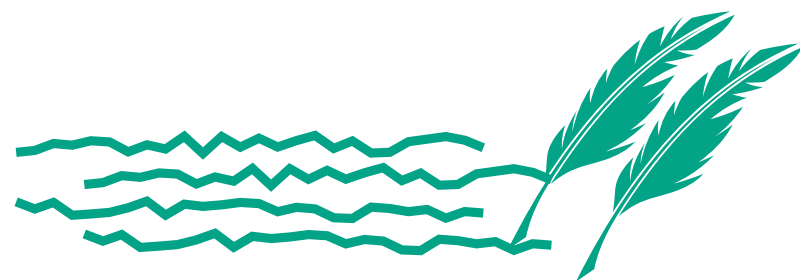
A final de segle, els Jocs Florals van perdre el seu protagonisme per l'aparició d'altres mitjans de difusió literària i per l'anacronisme que suposava la imposició dels seus temes tradicionals. Així i tot, els Jocs Florals van continuar celebrant-se encara durant molts anys després, sobretot en la primera etapa franquista.

Quant als autors de la poesia de la Renaixença, cal esmentar sobretot dos d'ells: Jacint Verdaguer i Teodor Llorente.

A Catalunya, Jacint Verdaguer, més conegut com a *Mossén Cinto*, es convertiria en el poeta més important del segle, ja que revitalitzaria el llenguatge literari d'acord amb els paràmetres del romanticisme, aconseguint un extraordinari èxit popular.

Nascut en Folgarolas l'any 1845, la religiositat de la seua mare el faria ingressar en 1855 en el Seminari de Vic. En 1865 va participar en els Jocs Florals de Barcelona i va obtenir dos guardons, aconseguint la mateixa menció al següent any.

L'any 1870 seria ordenat sacerdot a Vic pel bisbe Lluís Jordà i anys més tard, en 1873, publica la *Passió de Nostre Senyor Jesucrist*, deixant

197

posteriorment la parròquia per qüestions de salut i marxant a Barcelona a la recerca de curació.

Al desembre de 1874 entraria com a sacerdot en la Companyia Transatlàntica d'Antonio López i López, ja que els metges li havien recomanat per a millorar la seua salut els aires de la mar, per la qual cosa passaria dos anys creuant l'Atlàntic, d'Espanya a Cuba. Durant estos viatges acaba el poema *La Atlàntida*, que seria premiat en 1877 com a premi extraordinari de la Diputació de Barcelona per part del Consistori dels Jocs Florals, sent esta la seua consagració com a poeta.

En 1880, després d'haver obtingut els tres premis canònics en els Jocs Florals, va ser proclamat *Mestre en Gai Saber*, títol honorífic amb el qual era investit el guanyador de tres premis ordinaris del Jocs Florals de Barcelona. En eixe mateix any publicaria dos llibres sobre Montserrat: *Cançons i Llegenda*.

En 1886 publica *Canigó*, el seu segon gran poema èpic i en el mateix any el bisbe Morgades el va coronar "en nom de Catalunya" en el Monestir de Santa Maria de Ripoll. Més tard realitzaria un viatge de peregrinació a Terra Santa, produint-li una profunda crisi personal, per la qual cosa dedicaria els anys següents a l'oració i, sobretot, a les almoines, freqüentant grups de vidents i assistint, a més, a pràctiques exorcistes. La seua producció literària va passar per una època de sequera, i no va tornar a publicar poesia fins a uns anys més tard.

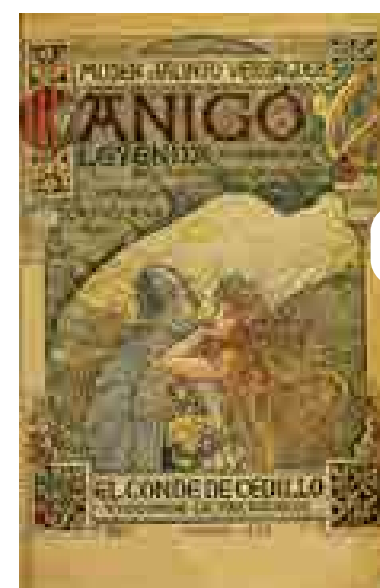
Així, a maig de 1893 es veu forçat a abandonar el seu càrrec de capellà-caritatiu en el palau dels

marquesos de Comillas, acabant per eixes dates la trilogia *Jesús Infant*, dedicada a la Sagrada Família. Després de deixar la casa del marquès, s'installa en el santuari marià de La Gleva, prop de Vic, on residirà dos anys, publicant en 1894 *Roser de tot l'any* i *Veus del Bon Pastor*. Finalment, al març de 1895 abandona el santuari i s'installa a Barcelona, a casa de la família Durán-Martínez, al pare de la qual Verdaguer havia assistit en el seu llit de mort i, davant este fet, el bisbe de Vic, que l'havia coronat a Ripoll, li va obrir un expedient disciplinari per desobediència, per la qual cosa se li prohibiria exercir el ministeri sacerdotal.

El poeta passaria dos anys de soledat i amargor, durant els quals va escriure un altre tipus de poesia, més personal i molt adolorida. Entre els anys 1895 i 1897 va publicar en la premsa d'esquerres de Barcelona uns duríssims articles *En defensa pròpia* que causarien gran estupor en la jerarquia eclesiàstica i en l'opinió pública catalana. La intervenció dels monjos agustins d'El Escorial va ser decisiva perquè el bisbe Morgades li retornara les llicències sacerdotals, després de la retractació del capellà-poeta.

A la fi de desembre de 1897, Verdaguer va poder celebrar missa, i al febrer de 1898 va ser destinat, pel bisbe de Barcelona, a la parròquia barcelonina de Betlem, on va passar els seus últims anys com beneficiat.

D'altra banda, Teodor Llorente Olivares, és qualificat com el poeta més important de la Renaixença Valenciana.

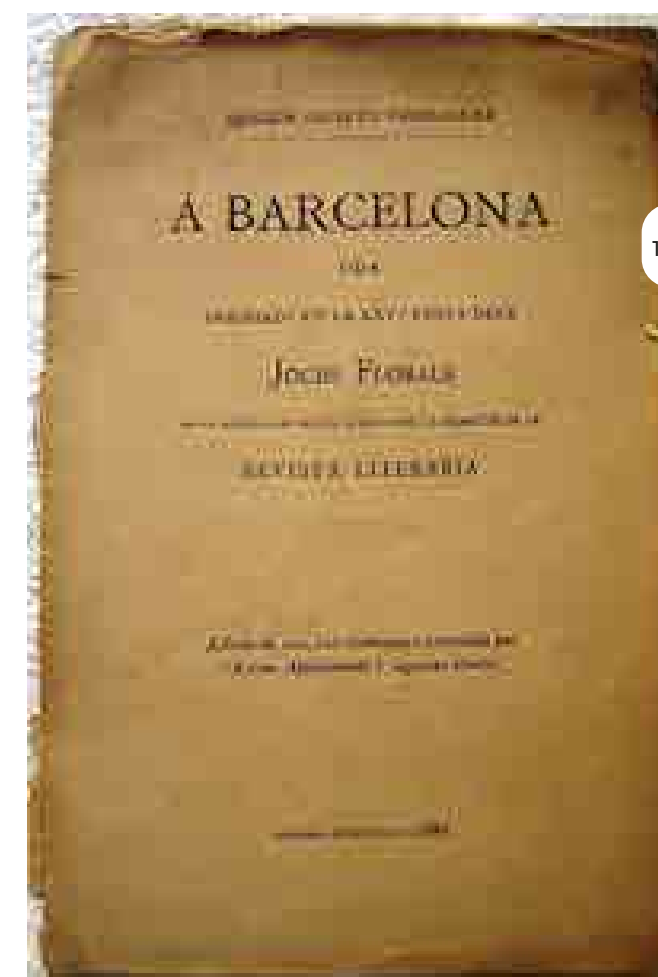
198

Nascut en el si d'una família de juristes, cursaria estudis de dret i filosofia i lletres en la Universitat de València. Entre els anys 1853 i 1857 començaria a escriure poesies en castellà, si bé després de llegir *El Gaïter del Llobregat* de Joaquim Rubió i Ors, començaria a compondre rimes en valencià. La visita que va fer a València Marià Aguiló acabaria per guanyar-li a la causa valencianista, fins al punt de convertir-se en la figura més sublim de la Renaixença en les nostres terres.

Al seu torn, cultivaria el periodisme en espanyol, dirigint en 1860 el periòdic *L'Opinió*, el qual, l'any 1866 es va transformar en *Las Provincias*, del qual va ser director durant quaranta anys, fins al moment en què el seu fill es va fer càrrec del relleu. Este diari estaria d'acord amb la ideologia del partit conservador, del qual Llorente va ser dos vegades diputat a Corts i senador.

Sent, a més, bibliotecari de la Universitat de València, Llorente impulsaria i presidiria uns Jocs Florals en commemoració del quart centenari d'Ausiàs March, guanyant un premi amb Víctor Balaguer. En una altra edició, va guanyar un accèssit a la "Flor Natural" pel seu poema *Vint-i-cinc anys*. Llorente va contribuir juntament amb Vicente Wenceslao Querol a la instauració dels Jocs Florals en els quals va obtenir el títol de "Mestre en Gai Saber".

La seua actitud es correspon a la de la burgesia conservadora, per la qual cosa no és d'estranyar que durant la seua estada en Lo Rat Penat tractaria de llevar importància a les institucions de la Renaixença de Mallorca i Catalunya, ja que rebutjaven la literatura progressista, republicana

199

200

201

202

*Justo y
linda Don Juan Pérez de Surroca
de amigos y colegas
Teodoro Llorente*

203

201 Enterrament de Jacint Verdaguer a Barcelona
202 Teodor Llorente i Olivares
203 Casa de Teodor Llorente en la plaça de Trinitaris de València
204 Casa de Teodor Llorente a Museros

204

i anticlerical, com per exemple la de Constantí Llobart.

A conseqüència de la politització dels Jocs Florals, Llorente i els escriptors valencians no van tindre una gran presència, i es van crear els Jocs Florals de Lo Rat Penat, encara que no van exercir una gran influència sobre la festa homònima barcelonina.

En 1909, la ciutat de València li rendiria un homenatge popular al poeta, per cantar este en la seua llengua autèntica a la seua terra, a la vida tradicional i familiar, i a les glòries passades.

Encara que escriuria poc, va aconseguir imposar un concepte restrictiu de la cultura i literatura valenciana, des del punt de vista dels gèneres, temes i procediments, a més de recrear els costums de les classes humils, la qual cosa anomenem costumisme, però també va crear una poesia amb caràcter més històric i amb un llenguatge més culte. Els versos més reeixits es

205

206

207

210

208

209

- 209 Menjar ofertat a Teodor Llorente en 1909
- 210 Enterrament de Teodor Llorente en 1911
- 211 Joan Arolas en gravat de Teodor Blasco i Soler
- 212 Retrat de Vicent Boix publicat en *La Il·lustració Catalana* en 1880
- 213 *Comedia nova en un acte, titulada El virgo de Visanteta y el alcalde de Favara* ó *El parlar be no costa un pacho escrita en vers, y una poqueta brosa per una musa més puta que les gallines*
- 214 Bust de Bernat i Baldoví, situat al parc de l'Estació de Sueca
- 215 Retrat de Bernat i Baldoví i del seu col·laborador dins de les pàgines del diari *La Donsayna*

troben en poemes on fa descripcions idealitzades de la bellesa dels paisatges valencians.

La seua obra en valencià es reduïx a *Llibret de versos*, escrita en 1885, de la qual es publicaria una segona edició augmentada en 1902 amb pròleg de Menéndez Pelayo.

El teatre de la Renaixença; entre el teatre popular i el culte

L'ascensió de la burgesia com a classe social predominant va fer possible que la llengua d'estos siga introduïda en les escenes teatrals, així com els personatges representats, que són una imatge de la seua classe social, per la qual cosa se senten identificats. Per tot això, estes circumstàncies provocarien un fort interès pel teatre.

El teatre de la Renaixença es presenta des d'un principi amb dos tendències molt marcades: d'una banda, el teatre popular, arrelat en els aspectes més representatius de la vida quotidiana, i en oposició a este trobem el teatre més culte que sintonitza amb les formes historicistes i renaixentistes de la literatura imperant. Una de les diferències més notables entre estes dos postures és el tractament de la llengua; mentres que el teatre popular és partidari de l'ús de les expressions més vives i col·loquials, el teatre culte es decanta, almenys durant els primers anys, per una llengua més culta, concorde al públic al qual va dirigit.

Estes dos actituds enllacen amb les preferències genèriques dels dos grups, els populars cultiven el sàinet i els cultes el drama històric. Estes divergències aniran disminuint quan comencen a aparèixer autors teatrals de renom, sobretot, a partir dels èxits de Frederic Soler i de la brillant obra dramàtica d'Àngel Guimerà.

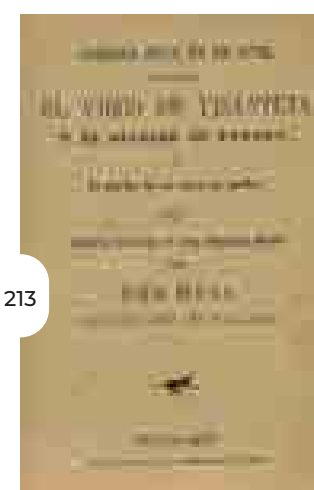
En primer lloc, el teatre popular del segle XIX és una conseqüència de la perduració de la cultura popular en els grups socials no *castellanitzats*, per la qual cosa ens trobem amb un teatre religiós i profà. El teatre religiós conserva la màxima productivitat en la nostra terra i d'una manera

211

212

213

214

215

216

217

218

219

- 216 L'agüelo Pollastre de Bernat i Baldoví
- 217 El Mole número 4
- 218 La Donsayna número 1
- 219 Pel·lícula basada en l'obra *El virgo de Visanteta*
- 220 Eduard Escalante en una portada de *Valensia a la matiná* del 24 de setembre de 1916
- 221 Portada de l'edició de 1869 del sàinet *Bufar en caldo chelut*
- 222 Portada d'un número de *El Cuento del Dumenge* de 1917, amb un sàinet d'Escalante

- 223 Eduard Escalante
- 224 Federico Soler retratat en *La Semana Cómica*
- 225 Monument a Pitarra, d'Agustín Querol
- 226 Imatges dels Mestres en Gai Saber en *La Il·lustració Catalana* núm. 85
- 227 Lleó Fontova i Paca Soler en *La Esquella de la Torratxa*
- 228 Àngel Guimerà
- 229 Edició de *Mar y Cel* de 1896
- 230 Eduardo Marquina, autor de *Per els pecats del rei*, obra es-

específica en els *miracles*, peces breus d'un acte i en vers, que tracten d'un fet o un miracle de la vida de Sant Vicent Ferrer. Es representen els dies de la festa del sant patró, en un principi al carrer de la Mar, prop d'on va nàixer el sant, però a causa de la seua popularitat s'estendria a altres llocs de València. Entre els conreadors d'este gènere cal esmentar algunes figures de la Renaixença Valenciana com Joan Arolas, Vicent Boix o Tomàs Villarroya.

Com la majoria dels escriptors populars, no participaria en el moviment renaixentista que propugnava la recuperació de la literatura culta, ja que el model lingüístic que va utilitzar arreplegava les expressions més dialectals i col·loquials de la llengua de la seua època, sense cap preocupació per a substituir els nombrosos castellanismes.

El teatre profà troba en el sàinet el gènere més representatiu i constant. Els conreadors d'este gènere pertanyen en les classes il·lustrades i a altres professions liberals i a València, fins i tot, existirien autors de les classes populars o artesanals.

Gràcies al seu prestigi personal aconseguiria l'establiment del sàinet, encara que mai va arribar a desbancar del tot la comèdia castellana, més pròpia dels gustos de la burgesia valenciana. Entre els sàinets més importants cal destacar, sobretot, *El virgo de Vicenteta* de 1845, *Qui tinga cucs que pele fulla* de 1855, *Un fandanguet a Paiporta* de 1857 i una paròdia que segueix la moda de Don Juan Tenorio, *L'agüelo pollastre* de 1859.

El sàinet consta d'un sol acte i la seua duració no passa la mitja hora de representació, generalment escrit en vers de set síl·labes, predominant el caràcter còmic i burlesc d'unes situacions i esdeveniments típics de la vida domèstica, representades per uns personatges que s'identifiquen amb els més típics de les classes populars, convertint-se en caricatures.

El representant més important del sàinet valencià, Eduard Escalante, naixeria en el Cabanyal l'any 1834, sent fill d'una xicoteta família burgesa. La seua professió de jove va ser típicament artesana, pintor de margallons.

La temàtica preferent del sàinet és amorosa i l'argument més repetit segueix un esquema: les peripècies de dos enamorats que fan front a l'oposició de les seues famílies. Després de convertir-se en un producte de consum habitual per a la xicoteta burgesia, el sàinet experimentaria una notable transformació fins a l'aparició de nous gèneres dramàtics com la comèdia burgesa, el drama de costums i el melodrama lacrimogen.

La seua vida transcorreria prop del barri del mercat, la qual cosa li garantiria el contacte amb els costums, hàbits i conflictes comuns de la societat mitjana que es convertirà en el món dels seus sàinets, així com de tota la producció teatral de la Comunitat.

Dins dels autors més destacats en el gènere ens trobem amb Josep Bernat i Baldoví, nascut en la localitat de Sueca en 1809. Advocat i diputat a Corts, va ser fundador i director de diverses revistes satíriques de gran audiència popular com "La Donsaina" (1844), "El Tabalet" (1847) i "El Sueco" (1847). Seria autor dels primers "Llibrets de Falla" en 1855 i se'l considera l'iniciador del teatre modern en la nostra Comunitat.

Va escriure uns 47 sàinets que ho fan destacar sobre els altres sàineters per l'habilitat de retratar uns personatges i unes situacions que reflectixen els canvis socials de la València preindustrial de mitjan segle XIX. Les seues obres més destacades serien *Bufar en caldo gelat*, de 1869, *A la vora d'un sequiol* de 1870, *L'escaleta del dimoni* de 1874, *Les xiques de l'entresuelo* de 1877 i *L'herència del rei Bonet*, de 1880.

Tots els sàinets es caracteritzen per la força humorística i burlesca, encara que esta actitud no ha d'interpretar-se com una ferma oposició als canvis socials, sent més aviat una crítica superficial i benigna perquè li'ls acceptava, encara que

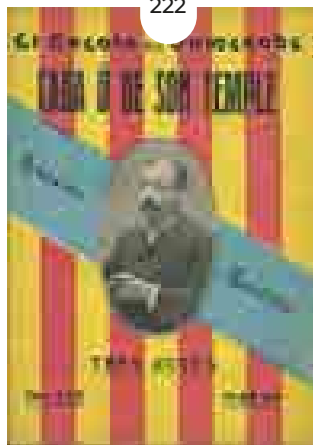
220

221

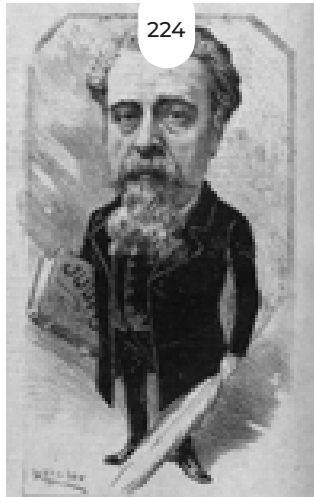
222

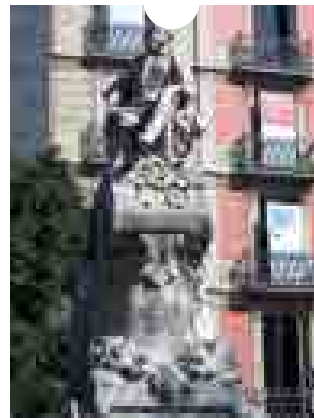
223

224

225

226

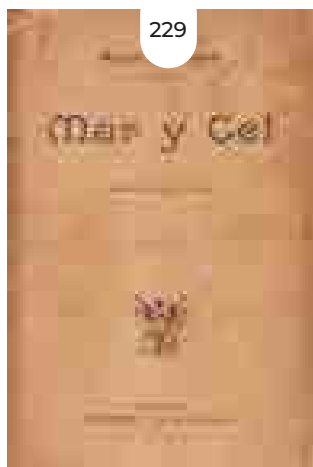
227

228

229

230

mai s'observa en les seues obres una actitud inconformista. Per això, tal vegada, mai va compartir les idees restauradores de la Renaixença ni va intentar escriure un altre gènere que no fora el sàinet.

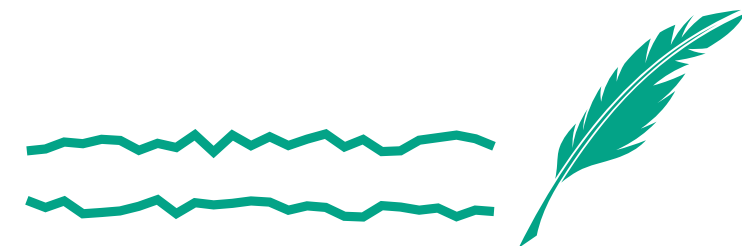
Conegut també amb el pseudònim de Serafí Pitarrà, Frederic Soler va nàixer a Barcelona l'any 1839. Com a dada curiosa, posseiria una botiga de rellotges, i la seua obra representa el pas del teatre costumista cap al drama romàntic.

La seua passió pel teatre el va portar a convertir-se en un professional d'este gènere, ja que, a més d'escriptor, va ser actor, director i empresari. L'obra dramàtica de Pitarrà es pot dividir en dos èpoques molt definides; en una primera etapa destaquen unes vint obres de caràcter costumista on predomina una actitud crítica i burlesca cap a la cultura burgesa imperant i contra les postures erudites dels homes de la Renaixença. Les obres d'este període segueixen la modalitat

de la llengua col·loquial que ells denominen "el català que ara es parla". Va aconseguir una gran popularitat entre les classes mitjanes en obres com *L'esquetlla de la torratxa* de 1864, *Don Jaume el Conqueridor* de 1866 i *Els herois i les grandeses*, de 1866.

A partir de 1866, amb l'estrena del primer drama romàntic, *Les joies de la Roser*, Frederic Soler adopta una actitud més conservadora i s'acosta als gustos de la burgesia, abandonant el teatre burlesc i començant a escriure tot tipus d'obres adscrites a l'estètica romàntica, com a drames històrics i comèdies costumistes.

Quant al teatre culte o romàntic, la seua aparició seria més lenta i progressiva, pel fet que les primeres obres dramàtiques van ser escrites en castellà i també perquè el teatre popular i costumista obstaculitzaria i retardaria l'aparició del teatre culte en català. A partir dels anys seixanta, comencen a escriure's drames històrics i comè-

dia pel que, el teatre ajudarà, igual que els Jocs Florals, a recuperar el prestigi de la llengua culta, principal objectiu de la Renaixença.

Un dels majors exponents d'este teatre culte o romàntic de la Renaixença seria Àngel Guimerà, nascut en Santa Cruz de Tenerife l'any 1845. Fill de pare català i mare canària, l'any 1853 es traslladaria a viure a Catalunya, primerament a Barcelona i més tard al Vendrell. Rebut una formació acadèmica clàssica i en castellà, el seu amic vendrellenc Jaume Ramon i Vidales va ser qui el va introduir en la llengua catalana.

Iniciant la seua carrera literària en la poesia, seria el seu talent com a dramaturg el que li donaria fama internacional, encara que això no va ser possible fins a obtenir el títol de Mestre en Gai Saber en guanyar els seus tercers Jocs Florals en 1877.

Els seus drames en vers *Gala Placídia* de 1879, *Judith de Welp* de 1883, *Mar i cel* de 1888 i *Rei i monjo* de 1890 van convertir a Guimerà en el dramaturg en llengua catalana més important de la seua generació, especialment gràcies a *Mar i Cel*, que aconseguiria des del mateix instant de la seua estrena un clamorós èxit de crítica i públic. Esta seria la seua primera obra traduïda al castellà, per Enrique Gaspar.

Maria Rosa, escrita en 1894, va ser una de les seues obres mestres, després de la qual es van succeir altres estrenes tan notables com *La festa del blat* i *Terra Baixa*, gran èxit a Catalunya, la qual cosa va propiciar la seua immediata traducció al castellà, a càrrec de José Echegaray i a tretze llengües europees més. En 1903, Eugen d'Al-

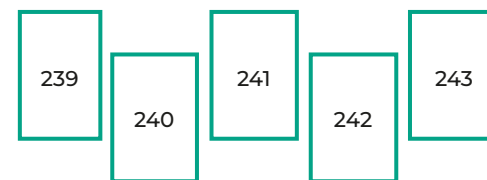
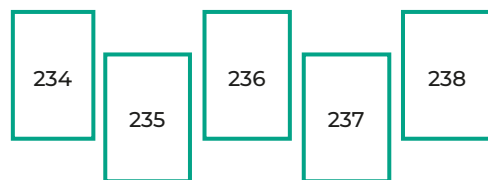
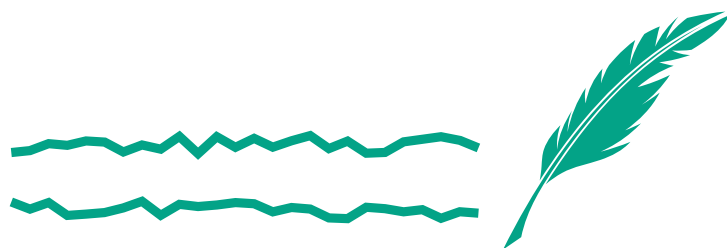
bert va estrenar a Praga la seua òpera *Tiefland*, amb llibret de R. Lothar, basada en este drama, que va contribuir a fer-la més coneguda. Sobre el mateix drama, en 1907 es va estrenar l'òpera de Ferdinand Le Born *La catalane*.

A causa de l'èxit dels seus drames, va ser un dels autors més portats al cinema a principis del segle XX, quan es van rodar en castellà *Terra baixa* (1907), *Maria Rosa* (1908), *Mar i cel* (1910) i *La reina jove* (1916).

Altres peces notables del dramaturg són la comèdia *La Baldirona* i el drama *La filla de la mar*, estrenat en el Teatre Romea sota la direcció d'Enric Borrás i amb la participació dels intèrprets Adela Sala, Adela Clemente, Antònia Baró, Emília Baró, Iscle Soler, Maria Morera, a més del mateix Borrás entre altres.

Guimerà també va ser l'autor de *La Santa Espina*, comèdia musical de la qual la seua sardana, amb la tornada *som i serem gent catalana* i música d'Enric Morera, es convertiria en un himne català no oficial, de gran popularitat.

Una de les coses que més cridaria l'atenció sobre l'obra teatral de Guimerà és la de saber quals van ser els motius que provocarien les grans passions dones els seus personatges, quan se sap que l'autor tindria una vida bastant plàcida i tranquil·la. En tota la seua obra dramàtica, a més, sembla que s'enfronten contínuament la societat urbana amb la rural, dualisme que apareixerà amb més força en el seu millor drama, *Terra Baixa*, on Manelic i Sebastià representen les dos concepcions del món enfrontades.

La narrativa de la Renaixença

La novel·la ha sigut el gènere literari que més dificultats ha presentat per aconseguir una modesta producció durant el procés de recuperació de la literatura culta. La causa més directa cal anar a buscar-la, sobretot, en la falta de novel·listes, però esta absència és producte de diverses circumstàncies, entre les quals cal destacar el buit d'una tradició novel·lística, trencada després de les grans obres medievals com ara el *Tirant*, *L'Espill* i *Curial e Güelfa*.

La perduració de la sensibilitat romàntica afavoriria el cultiu de la poesia, i, a més, les primeres novel·les romàntiques de caràcter històric són escrites en castellà. D'esta manera, trobem la primera novel·la en català, *L'orfeneta de Menargues* d'Antoni de Bofarull escrita en 1862. La falta d'un model lingüístic apte i assequible per a l'elaboració d'un llenguatge narratiu unit a l'escassa infraestructura editorial per a la narrativa, dificultaria la professionalitat tant de l'escriptor com de l'editor de novel·les en català.

El segle XIX representa una època de grans transformacions econòmiques i científiques que culminen en la creació de les grans ciutats industrials i l'ascens definitiu de la burgesia i la poste-

rior baixada, producte del desencantament de la mateixa societat a causa del progrés econòmic i els prejudis morals, però també per les primeres reivindicacions econòmiques de les classes treballadores. Tota esta dinàmica social es reproduïx minuciosament en la narrativa europea del segle XIX. El novel·lista, sobretot durant el realisme, es convertix en un observador crític d'una sèrie d'esdeveniments o actituds socials, polítics i psicològics: els costums, les contradiccions socials, el preu de les coses, la moral de l'època, les relacions de producció, les creences religioses, etc.

Durant este segle apareixen les grans novel·les de la literatura moderna, destacant en primer lloc les romàntiques en les quals els temes principals són l'individu contra l'estructura de la societat o l'exotisme i l'esperit aventurer, la reivindicació del passat històric i l'heroisme.

La novel·la romàntica de caràcter historicista és pràcticament inexistent, ja que la major part dels novel·listes utilitzen el castellà per la manca d'un model lingüístic apte per a la contextualització dels ambients i personatges històrics. Les poques novel·les que es van escriure són producte de la necessitat de recuperar per a la memòria

col·lectiva una sèrie d'esdeveniments i personatges històrics, sintonitzant amb el caràcter patriòtic del moviment renaixentista. Una altra de les dificultats per a produir este tipus de novel·la seria la poca acceptació per part del públic, ja que es decanten, lògicament, per la lectura de les nombroses novel·les estrangeres traduïdes al castellà i, molt poc a poc, també al català.

La narrativa costumista va tindre més èxit que la novel·la la historicista perquè és un producte que es va beneficiar de la perduració de la cultura popular al llarg de la Decadència, per l'accés a les revistes satíriques que afavorix la lectura i per la utilització d'un llenguatge més representatiu dels ambients descrits, que ells denominen "el català que es parla ara" en oposició al llenguatge literari i artificios que proposen els corrents cultes de la Renaixença.

El gènere dominant del costumisme és el *quadre de costums* o l'article, rebent este nom per la relació que tenen amb el sànet i perquè apareixen periòdicament en les revistes o diaris. La major part dels autors són d'idees liberals i republicanes i es recreen en la realitat més immediata de l'època en què viuen. La industrialitza-

ció faria desaparèixer tota una sèrie de costums propis de les classes mitjanes, provocant això en estos escriptors una actitud nostàlgica d'una societat en procés de desintegració que tractaran de retratar perquè no siga oblidada: els personatges més típics, la manera de viure, la forma de parla en els ambients més representatius, les festes més populars, la moral conservadora, etc.

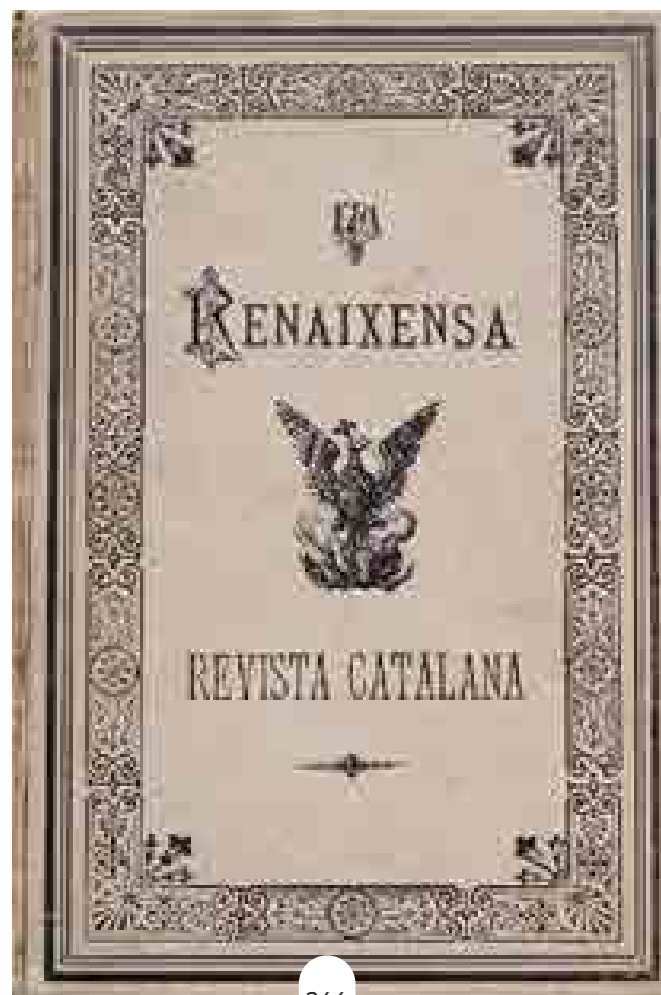
Les novel·les costumistes no presenten cap argument i els personatges no són creacions imaginades, sinó caricatures de la societat preindustrial, no pretenent fer una literatura de gran volada, ja que el seu objectiu essencial és divertir. Tots els textos costumistes aporten una visió irònica i satírica de la desaparició d'un món propi, que pot interpretar-se com una crítica a la industrialització. Els primers quadres van aparèixer durant els anys trenta a València en les revistes satíriques com el "Mole", "La Donsayna" o "El Sueco", encara que seria en els anys quaranta i seixanta quan va ser més cultivat, sobretot, a partir de la revista "Un tros de paper".

Quant a la narrativa realista, cal destacar que el Realisme és el moviment literari que substituïx les formes idealistes i fantàstiques del Roman-

234 Antoni de Bofarull i Brocà *Lo darrer català quadre històric i tràgic*, drama en vers sobre Rafel de Casanova l'any 1714
 235 *L'orfeneta de Menargues*, d'Antoni Bofarull
 236 *Història de Catalunya*, escrita per Bofarull
 237 *Revista Valenciana il·lustrada de 1855, El Mole. Tercera Epoca. Dia 16 Chiner 1855*, número 1

238 *La Donsayna* 1844-1845
 239 *Revista Un Tros de Paper*
 240 *Un Tros de Paper* 1865-1866

241 *Un Tros de Paper* 1865
 242 *Un Tros de Paper* 1865
 243 *La Renaixensa*. Revista Catalana

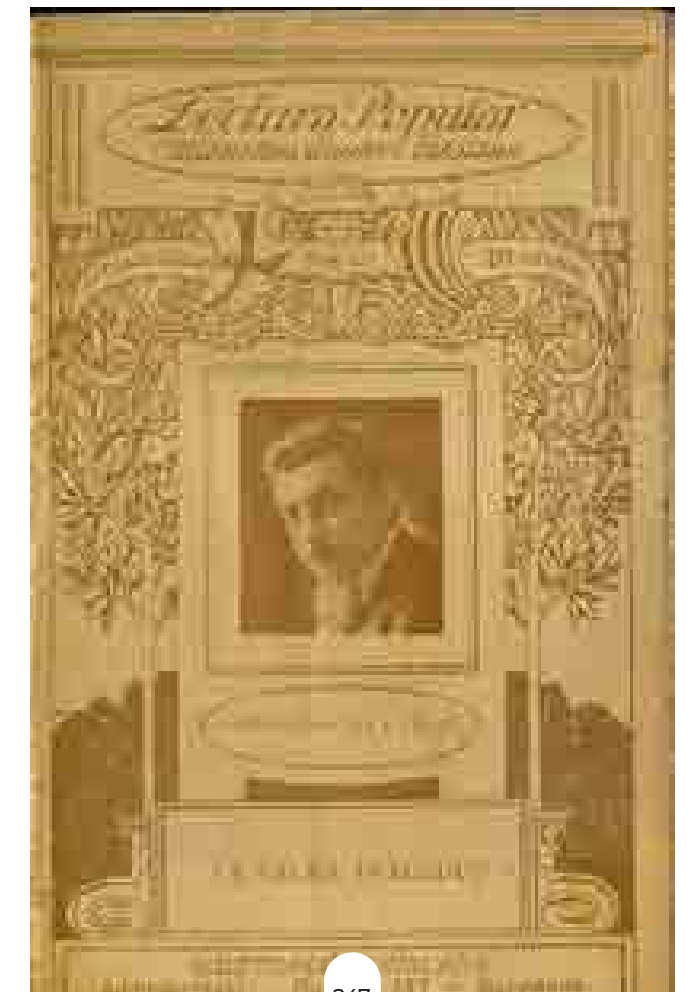
244

245

246

247

ticisme, basant-se en la descripció objectiva i desapassionada de la realitat contemporània, i el novel·lista no ha de falsejar-la i embellir-la per molt desagradable que siga.

Una de les diferències més notables entre realisme i costumisme és el tractament dels personatges, ja que els protagonistes de les novel·les realistes presenten una psicologia canviant segons l'argument de la ficció. Generalment l'escriptor realista utilitza la tècnica del narrador omniscient, per la qual cosa ho sap tot sobre els personatges, fins i tot els aspectes més íntims. Esta tècnica ajuda a l'objectivitat de la narració, a pesar que sempre s'observa una defensa dels ideals de la burgesia industrial al contrari del que fa el costumisme.

El realisme en la literatura catalana no va aconseguir desfer-se de la influència de les tècniques costumistes, ja que la totalitat de narradors, per molt que reproduïxen la realitat immediata, no van saber crear uns protagonistes solguts quant

a l'anàlisi psicològica, ja que més aviat semblen caricatures de la societat o simplement personatges costumistes, no aconseguint mai la categoria del protagonista del realisme europeu. A més, els nostres novel·listes s'interposen en la ficció per a moralitzar a favor o en contra d'uns fets o uns personatges, la qual cosa l'allunya de la tècnica de la narració objectiva del realisme. L'únic autor que va saber reproduir coherentment les lleis del realisme va ser Narcís Oller.

D'altra banda, el naturalisme literari és l'adopció fins a les últimes conseqüències de les tècniques objectivistes del realisme; en lloc d'observar, ara s'ha d'experimentar i analitzar la realitat representada.

Estes noves orientacions es basen en la filosofia positivista del francès Auguste Comte i més tard de l'experimentalisme científic de Charles Darwin i Claude Bernard. Este pensament, que rebutja qualsevol cosa sobrenatural, estudia l'home igual que una espècie zoològica, les re-

accions de la qual s'han d'explicar racionalment mitjançant l'experimentació. Fruit d'esta tècnica científica és el fet que s'arriba a la consideració que les actituds humanes estan condicionades per la societat que l'envolta, per la naturalesa hereditària i de moment històric que li ha correspost viure.

Com ja s'ha esmentat amb anterioritat, dins de la narrativa de la Renaixença cal destacar la figura de Narcís Oller. Nascut en la localitat de Valls, el seu oncle matern li va transmetre la passió literària, estudiant posteriorment dret a Barcelona, sent funcionari de la Diputació de la Ciutat Comtal i procurador dels tribunals.

Encara que va escriure tres de les seues obres en castellà, els Jocs Florals de 1877 i el triomf apoteòsic de Verdaguer i de Guimerà, els quals van escriure unes obres d'extraordinària riquesa, i el consell del seu cosí Josep Yxart, el van portar a escriure en català. Va escriure en les revistes *La Renaixensa*, *La Il·lustració Catalana* i *L'Avenç*.

Els seus ideals sobre l'ús de la seua llengua i el seu concepte del realisme van ser algunes de les causes que el conduïrien a escriure en català.

Introduïdor del naturalisme a Catalunya amb la seua novel·la *La papallona* de 1882, seria fonamentalment un narrador, encara que també va fer algunes incursions en el teatre, evolucionant des d'un realisme inicial a postures pròpies del naturalisme, però molt personals, com el mateix Émile Zola va afirmar en 1882 en el seu pròleg a la traducció francesa de *La papallona*, publicada sota el títol *Le Papillon*.

La seua obra va ser traduïda a diversos idiomes i ell, al seu torn, va traduir al català obres d'Isaac Pavlovski, León Tolstoi, Carlo Goldoni i Alejandro Dumas, i les seues obres més importants van ser *L'Escanyapobres* (1884), *Vilaniu* (1885), *La Febre d'or* (1890-1893), *Figura i paisatge* (1897), *La bogeria* (1898), *La brusa* (1899), *Pilar Prim* (1906), *Rodamons* (1907) *Rurals i urbanes* (1916) i *Al llapis i a l'emploma* (1918), entre altres.

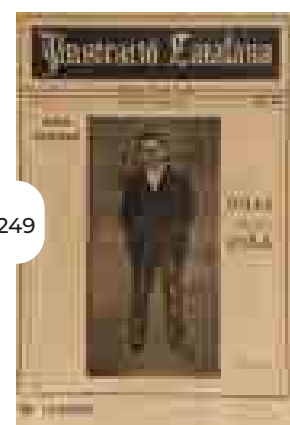

248

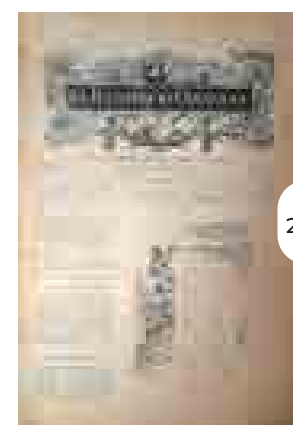
SANT JORDI

248 Pàgina de *La Il·lustració Catalana* de Jordi de Sant Jordi
249 *La Il·lustració Catalana*, Prat de la Riba, any 1917
250 Número 179 de *La Il·lustració Catalana* 1887

249

250

251

252

La Renaixença, en conclusió, triomfaria de manera desigual a les diferents zones del domini lingüístic. Esta normalitat literària, que era l'aspiració dels renaixentistes, només es va aconseguir a Catalunya; la revolució industrial i les necessitats de la nova burgesia catalana sorgida d'esta industrialització, van fer que els objectius de la Renaixement es polititzaran, cosa que va donar lloc al catalanisme polític. En aquestes condicions, la dignificació de la llengua no es va quedar en una moda literària, sinó que va ser més enllà: normativització i lluita per l'oficialització de la llengua. A València, per contra, sense industrialització, amb una burgesia agrària i rendista que mirava cap a Madrid, l'ús culte de la llengua es va convertir en una recreació arqueològica de quatre senyorets de ciutat, i això sols en la poesia romàntica, ja que que els altres gèneres cultes i la literatura que representava la modernitat van ser cultivats en castellà.

D'altra banda, els sectors valencians més progressistes van cultivar els gèneres populistes, com la poesia satírica i política, vinculada a la premsa satírica i els sainets amb la intenció d'influir políticament en les classes populars. En este sentit, la situació literària no havia canviat respecte als usos lingüístics de la Decadència.

En conseqüència, la diglòssia literària va continuar enquistada als àmbits literaris valencians i, en aquestes condicions, qualsevol plantejament de normalització lingüística semblava inviable.

251 Jocs Florals a Girona, any 1907
252 Suplement a la *Correspondència de València*, Jocs Florals de 1919

L'entrada al món literari contemporani

253

El Modernisme

A finals del segle XIX es va produir entre els intel·lectuals europeus una crisi d'alguns dels valors que fins a eixe moment havien sigut considerats intocables en el món de la cultura. A pesar que mai abans la humanitat havia progressat tant, este progrés havia provocat també greus desigualtats socials i desequilibris regionals: la Revolució Industrial havia originat l'èxode del camp a la ciutat, amb la consegüent degradació de la vida rural i l'aparició d'un subproletariat que serà el germen dels moviments obrers i revolucionaris. Estes ràpides transformacions provocarien en l'artista una pèrdua de confiança en el caràcter "benigne" del progrés i de la raó, sent ara quan per primera vegada els intel·lectuals comencen a participar en els moviments que qüestionen l'orde del que s'establix, o en canvi es tanquen en el món de l'art negant-se al contacte amb la realitat de cada dia. És així com naixen tota una sèrie de tendències i moviments estètics i filosòfics, moltes vegades contradictoris, que afecten totes les arts i la major part dels països occidentals, encara que amb una cronologia i intensitat bastant desiguals. El Modernisme és el nom genèric amb què s'ha intentat agrupar totes estes propostes.

Per al creador modernista, la burgesia ha aconseguit imposar un art mercantil, útil sols per a fer ostentació de la riquesa que posseïx. D'esta manera, ens trobem que l'art burgés és un art decoratiu, fàcil, conformista, reflex de la visió burgesa de la vida i del món. L'artista modernista no pot acceptar les imposicions estètiques de la societat, guiades per la llei de l'oferta i la demanda pròpia del capitalisme, sinó que creu que són els mateixos artistes els qui han de definir l'art, independentment de la seua

254

255

acceptació social. És així com naixen els “ismes”, els corrents que es reclouen en oasis bohemis.

El Modernisme pràcticament no arribaria a introduir-se a la Comunitat Valenciana ni en el camp de la literatura ni en el de l'art, tan sols en l'arquitectura les intervencions del valencià Demetri Ribes i dels catalans Domènech i Muntaner i Puig i Cadafach van permetre que es edificaren alguns edificis modernistes durant el primer terç del segle XX. Per contra, en escultura i en pintura, els més acreditats artistes, com a Marià Benlliure i Joaquín Sorolla, estan molt allunyats del modernisme, i la literatura continuarà sota la influència renaixentista de Teodor Llorente i la realista de Vicente Blasco Ibáñez. Altres dos escriptors valencians que es troben pròxims en el Modernisme, Azorín i Gabriel Miró, escriuen en castellà i estan plenament integrats en la intel·lectualitat espanyola. Només Eduard López Chavarrí, destacat musicòleg i amic personal de Santiago Rusiñol va escriure alguns textos teòrics sobre el Modernisme i algunes narracions que va agrupar en la compilació *Contes lírics* de 1907, que va ser prologat per Rusiñol i és l'únic llibre valencià que, tant per la seua edició amb un acurat disseny, com per la seua prosa poètica i la temàtica musical, pot ser considerat com plenament modernista.

Les causes d'esta nula aportació literària valenciana al Modernisme caldria buscar-les tant en la influència ja esmentada de la poètica de Llorente, omnipresent entre els valencians fins molt més allà de la seua mort en 1911, com en la falta d'una burgesia industrial que, com la catalana, provocara una reacció revulsiva entre els intel·lectuals. No cal oblidar que el fet mateix que el renaixement valencià constituís un fracàs tant social com literari va fer que no hi haguera base suficient per a l'aparició d'un modernisme tan ric com el de Catalunya.

El Modernisme va significar una profunda transformació de la nostra poesia, i l'aspecte més cridaner és la introducció dels diversos corrents poètics del modernisme internacional, però cal no oblidar que la ràpida assimilació dels corrents aliens es deu a un canvi en les inquietuds de les nostres elits culturals. El nexa de la nova

poesia és el rebuig del paper que la Renaixença atorgava a la poesia i de la seua columna vertebral, els Jocs Florals. De la poesia vuitcentista els modernistes refusen la limitació temàtica, la utilització de formes mètriques que consideraven caduques i, sobretot, l'artificiositat i l'excés de retòrica que caracteritzava tant la poesia catalana com l'espanyola de l'època. Enfront d'això, generalment, els modernistes proposaran l'espontaneïsm i la sinceritat, la reelaboració de les formes de la literatura popular, l'interés pel ritme i la musicalitat i la introducció d'una nova temàtica que se centrarà en les vivències del poeta, reflectixendo la seua autèntica ànima.

La major part dels poetes modernistes van quedar eclipsats per una figura que sobreix entre totes les altres: la de Joan Maragall, al qual tots imitarien. Només a Mallorca un grup de poetes de gran relleu i forta personalitat va ser capaç de crear una estètica molt definida que no seguia estrictament les pautes modernistes.

L'aparició del Modernisme en l'última dècada del segle XIX coincidiria, a més, amb una crisi generalitzada de la narrativa; els joves narradors es troben desorientats, amb reticències cap al Realisme i al Naturalisme que predominen encara fins al final de segle i a l'atracció cap a uns corrents literaris poc idonis per al cultiu de la narrativa, cal afegir la falta d'infraestructura, ja que no existixen editorials competitives ni un públic acostumat a llegir narrativa.

Enfront del realisme propi de la gran novel·la burgesa del XIX, els modernistes preferien l'idealisme i el maniqueïsm, d'origen prerrafaelista i simbolista. D'aquesta manera, front a l'extensió es decanten per la intensitat, buscant l'impacte immediat sobre el lector: la narrativa de la primera etapa del Modernisme serà escassa, insegura i sempre breu.

La prosa poètica serà la gran troballa del primer modernisme. Són breus i intensos textos narratius que incorporen la metàfora i el símbol, fins llavors exclusius de la poesia. Els exemples a

seguir seran les narracions que es publicaven en “Pèl & Ploma” i dos llibres que marcaran profundament tota la narrativa modernista: *La damisella santa i altres contes* de l'any 1895, obra de Raimon Casellas i *Oracions* (1897), de Santiago Rusiñol, encara que cal esmentar que l'autèntic esclat de la novel·la no arribarà fins a la primera dècada del segle XX.

En estos anys es produïx una acumulació de grans novel·les escrites per autors de primera fila, un fet a tindre en compte, ja que no es tornarà a repetir durant tot el segle XX. D'esta manera, entre 1901 i 1912 apareixen sis novel·les destacades: *Els sots feréstecs*, de Raimon Casellas, *Solitud*, de Víctor Català, *Josafat*, de Prudenci Bertrana, *L'auca del senyor Esteve*, de Santiago Rusiñol, *Camí de llum*, de Miquel Palol i *La vida i mort de Jordi Friginals*, de Josep Pous.

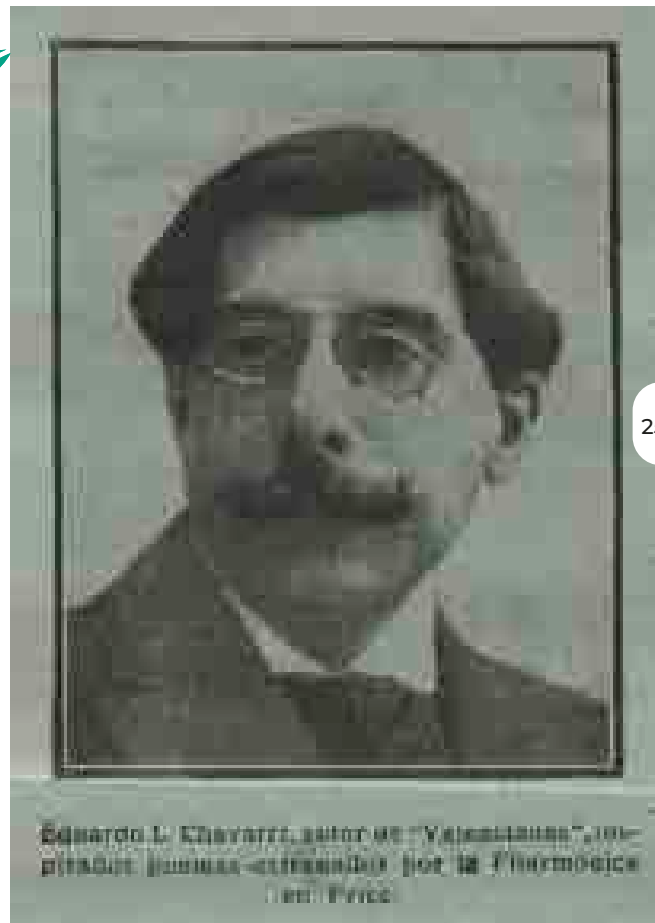
Dins d'esta etapa modernista, hem d'esmentar i destacar la narrativa costumista, constituint en si mateixa una derivació del costumisme vuitcentista, que retratava els ambients

que estaven en procés de desaparició a causa de les transformacions socials i econòmiques. Els modernistes se servixen dels ambients costumistes per a emmarcar en ells en típic conflicte entre l'individu i la societat o la naturalesa, evitant la nostàlgia i adoptant

257

258

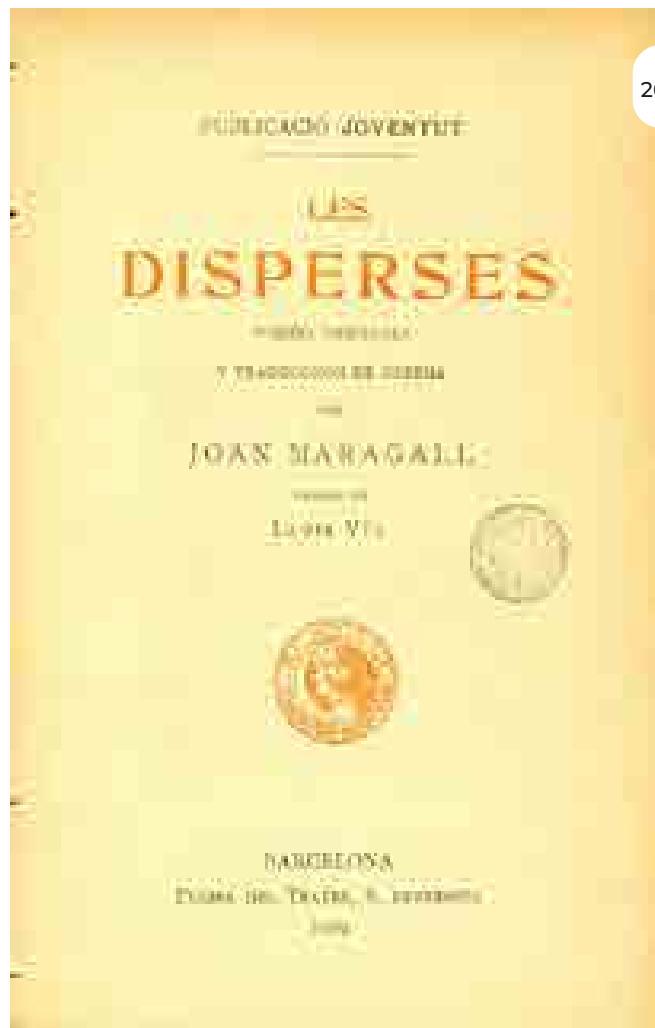
261

263

259

260

262

una actitud crítica enfront d'estos ambients que consideren endarrerits.

El costumisme modernista, agafant com a model els "quadres de costums" del segle XIX, tendix també cap a la narrativa curta o a la novel·la molt fragmentada. Santiago Rusiñol, que es dedicaria fonamentalment al teatre i a la pintura, també escriuria algunes narracions i novel·les que, partint d'un ambient costumista, deriven cap a la sàtira i l'humor.

El teatre, per la facilitat amb la qual pot integrar les diverses modalitats artístiques i per la seua connexió directa amb el públic, va ser un dels gèneres més característics del moviment modernista. Les novetats que el modernisme va aportar al gènere dramàtic en un moment de transformacions socials molt intenses i de notables progressos tècnics van significar una profunda renovació del nostre teatre.

D'aquesta manera, la modernització es va realitzar per dos bandes: d'una banda es van introduir les noves tècniques europees, que van consistir sobretot en la transformació de l'estructura teatral i la nova valoració de tots els elements dramàtics marginals en el text i de tècniques teatrals considerades fins llavors menors, com per

261 Raimon Casellas
262 Santiago Rusiñol
263 Proclamació de soci honorari del Cercle Artístic a Santiago Rusiñol

264

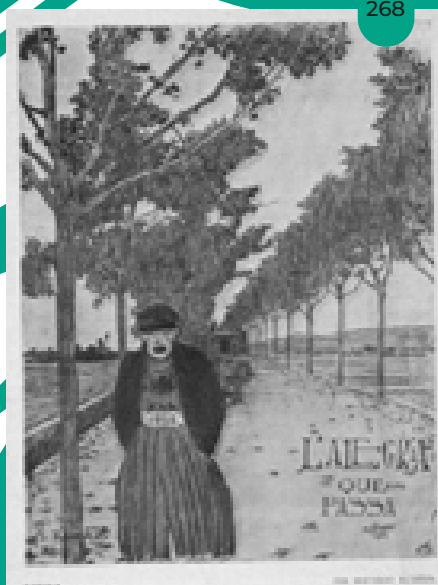
265

266

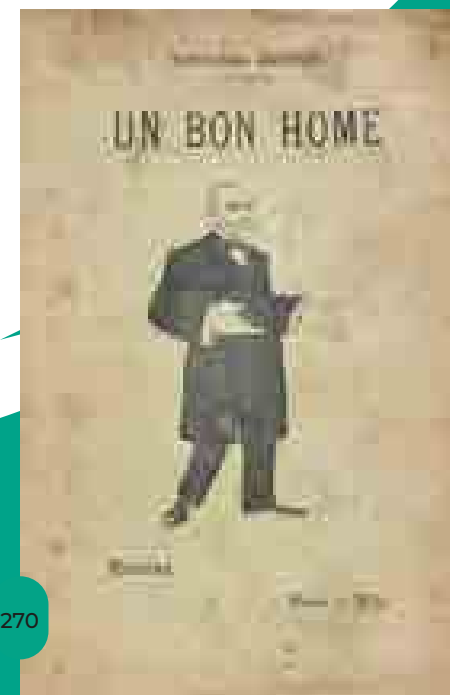
267

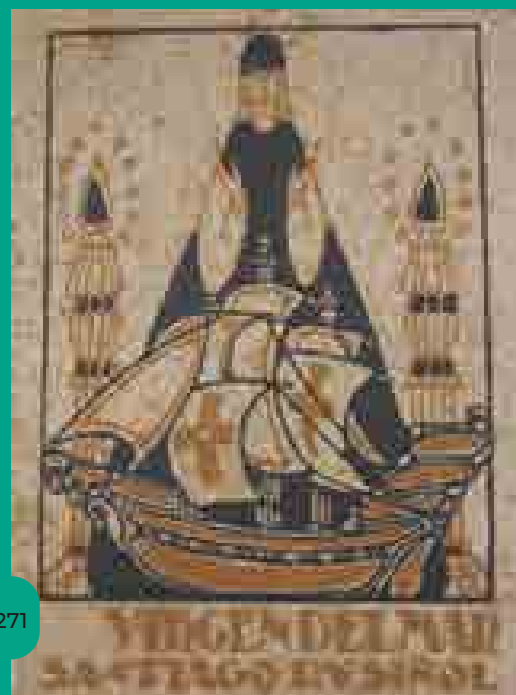
268

269

270

271

exemple la màgia, el mim o les ombres xineses. D'altra banda, els modernistes van sobreeixir en el seu esforç per acostar al nostre públic el teatre universal, traduint tant els clàssics com els autors contemporanis. Igual que en altres gèneres, també en el teatre podem observar com a mínim dos corrents; el teatre regeneracionista i el simbolista.

En este apartat, cal assenyalar l'aportació literària de Santiago Rusiñol. Nascut a Barcelona l'any 1861, com s'ha dit amb anterioritat seria un pintor del modernisme català, escriptor i dramaturg que va escriure en llengua catalana.

Format artísticament en el Centre d'aquarel·listes de Barcelona i sent deixeble de Tomàs Moragas, viatjaria a París en 1889 on va viure en Montmartre juntament amb Ramon Casas i Ignacio Zuloaga. Allí, es familiaritzaria amb el simbolisme i la pintura a l'aire lliure.

Després del seu retorn a Espanya, funda a Sitges el taller-museu del "Cau Ferrat", i freqüenta a Barcelona les tertúlies del café *Els Quatre Gats*. La seua pintura està molt influïda pels impressionistes i té temàtica paisatgista, tant rural com urbana, a més de retrats i composicions simbòli-

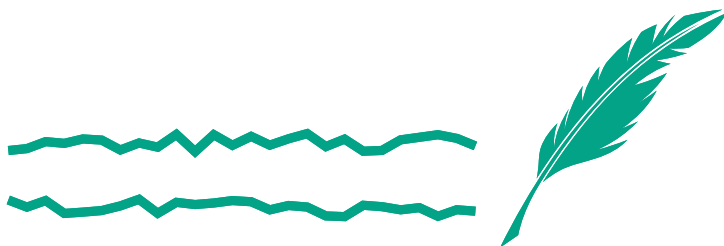
ques d'inspiració modernista. Al començament de la seua carrera inclou figures humanes, mentres que ja en les etapes finals sols pintava paisatges, especialment dels Reals Llocs com Aranjuez o La Granja. Entre les seues obres més destacades figuren *La morfina* i *La medalla*, totes dues de 1894.

En la seua obra literària, la qual sempre escriuria en català, s'inclouen poemes en prosa com *Oracions*, de 1897, drames com a *L'alegria que passa* de 1898, *Cigales i formigues*, de 1901, *La bona gent* de 1906 o *El místic*, de 1903 i novel·les costumistes com a *L'auca del senyor Esteve* de 1907, que seria adaptada al teatre pel propi Rusiñol en 1917, *La "niña grossa"* de 1914, *El català de La Manxa* de 1917 o *En Josepet de Sant Celoni de 1918*.

Sent un personatge important de la Renaixença literària i cultural de Catalunya i del món intel·lectual i bohemi

de la Barcelona del seu temps, Rusiñol no exhibiria un excessiu interès per la literatura, encara que passaria a la història literària per la creació d'un personatge arquetípic com el senyor Esteve, símbol i caricatura de la menestralia (en referència a les persones amb un treball mecànic) sense aspiracions. La seua popularitat i la dels seus personatges es mantindria fins al final de la seua vida en la qual, a pesar que es trobaria literàriament aïllat, la seua obra continuaria representant-se amb èxit en ambients populars.

266 Josep Pous i Pagès vist per Ramón Casas
267 Santiago Rusiñol, retratat per Ramón Casas
268 Cartell de *L'alegria que passa*, de Santiago Rusiñol de l'any 1898
269 Teatre Català de XIX, *L'Home de l'Orgue*, de Santiago Rusiñol, any 1896
270 *Un bon home*, de Santiago Rusiñol
271 *Verge de la mar*, de Santiago Rusiñol, 1918

272

El Noucentisme

Amb el nom de Noucentisme s'ha designat al moviment polític i cultural que, entre el 1906 i el 1923, arreplega les noves aspiracions de la burgesia catalana. Com a fets emblemàtics per a delimitar el període s'assenyalen l'inici de la publicació del *Glosari* d'Eugeni d'Ors en *La Veu de Catalunya*, la publicació d'*Els fruits saborosos* de Josep Carner, la celebració del I Congrés de la Llengua Catalana en 1906 i, per a tancar-ho, el colp d'estat de Primo de Rivera esdevingut l'any 1923.

El Noucentisme no és un simple moviment literari, és un moviment ideològic que s'organitza al voltant d'un poder polític que donarà suport material a la creació, a la difusió cultural i a la normalització lingüística; d'aquesta manera es presenta com un moviment innovador, propi del segle XX amb la pretensió d'allunyar-se del període immediatament anterior i, per tant, del Modernisme. El terme juga amb un significat doble: "nou" de 1900 i "nou" per oposició a "vell".

El paper de les institucions va ser fonamental, concretant-se esta labor en dos aspectes: la creació d'unes infraestructures culturals i la fixació d'una llengua literària.

Ideològicament, el Noucentisme defén els valors tradicionals burgesos, per la qual cosa la raó predomina sobre el sentiment o l'instint, el funcionalisme sobre el decorativisme. En l'àmbit estètic, estos valors es traduïxen en l'exaltació del classicisme i la condemna del romanticisme, en la reivindicació de la perfecció formal i d'un art coherent amb els valors de la comunitat.

D'altra banda, tindria una gran transcendència com a moviment cultural, però molt poca productivitat literària si ho comparem amb la fecunditat i la diversitat dels períodes anterior i posterior. La literatura noucentista, asfixiada per una regulació excessiva, es limita a un gènere, la poesia, sense cultiu del teatre o de la novel·la. La primera serà el gènere preferit; l'assaig també serà un gènere important perquè permet argumentar i difondre valors; la novel·la i el teatre, per contra, seràn menyspreats, encara que el llegat més important del Noucentisme no és la literatura que gènere, sinó la literatura que va fer possible, la que s'escriuria després gràcies a la tasca de consolidació i de redreçament d'una llengua de cultura.

L'estètica noucentista manca de naturalitat i d'espontaneïtat perquè el poeta ha de controlar conscientment la llengua i alliberar-la de deficiències, destacant autors Josep Carner i Guerau de Liost, pseudònim literari de Jaume Bofill i Mates.

273

274

275

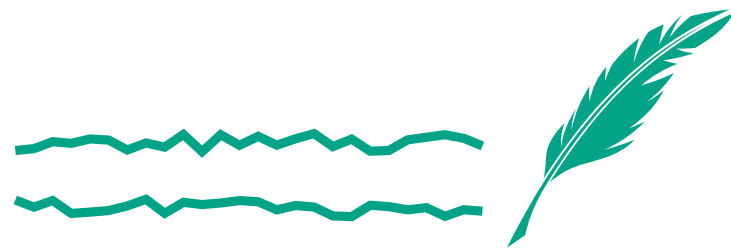
272 Eugeni D'Ors fotografiat a la seua biblioteca en 1916

273 *La ben plantada*, d'Eugeni D'ors de l'any 1936

274 Charles Dickens *The Pickwick*, traducció al català en 1931 de Josep Carner "A tot vent"

275 Lewis Carroll *Alice's Adventures in Wonderland*, traducció al català en 1927 de Josep Carner

276

277

- 276 José Ortega y Gasset
- 277 Ramón Gómez de la Serna, prolífic escriptor i periodista avantguardista espanyol, generalment adscrit a la generació de 1914 o Noucentisme
- 278 Estàtua en honor a Joan Salvat-Papasseit
- 279 Josep Vicenç Foix, escriptor, poeta i assagista. Influït pel noucentisme i interessat des de jove pels corrents més avantguardistes

Els moviments d'avantguarda

L'expressió *moviments d'avantguarda* inclou manifestacions artístiques molt diferenciades, de vida efímera però intensa. Sovint els seus principis es defenen en manifestos i presenten algunes característiques comunes, com el desig de trencar els vincles amb la tradició, l'afany d'experimentació i la difusió immediata més enllà del país d'origen.

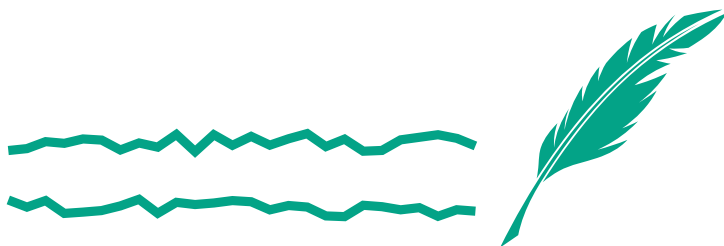
Els moviments d'avantguarda apareixen en el període d'entreguerres, anys 1918 a 1939, quan l'impacte provocat per la Gran Guerra (1914-1918), amb tretze milions de morts, posara en qüestió el model polític, social i cultural de la burgesia. Dins d'este context social i polític apareixen tot un conjunt de moviments artístics que aposten per una revolució social i artística.

278

279

Es diferencien dos etapes en l'avantguarda europea:

- La primera avantguarda, del 1906 al 1924, que inclou el cubisme, el futurisme i el dadaisme. Esta primera fase d'avantguardisme coincidix amb la crisi del Noucentisme, amb la desaparició dels seus principals dirigents i amb les convulsions polítiques i socials, caracteritzant-se per la influència del cubisme, futurisme i dadaisme. Destaca en l'àmbit literari l'autor Joan Salvat-Passeit.
- La segona avantguarda, que s'inicia a de l'any 1924 amb el surrealisme gràcies a la publicació del primer manifest surrealista per part d'André Breton, influent, al seu torn, el moviment anterior de dadaisme. Destaca en esta part literària l'autor J. V. Foix

Poesia del segle XX

La poesia dels anys vint i trenta

Els anys vint i trenta constitueixen un perío-

280

de ric i complex per a la nostra literatura: apareixen revistes literàries, hi ha xarxa editorial moderna a més d'una crítica especialitzada i el reconeixement internacional de determinades obres i autors, especialment en el camp de la poesia.

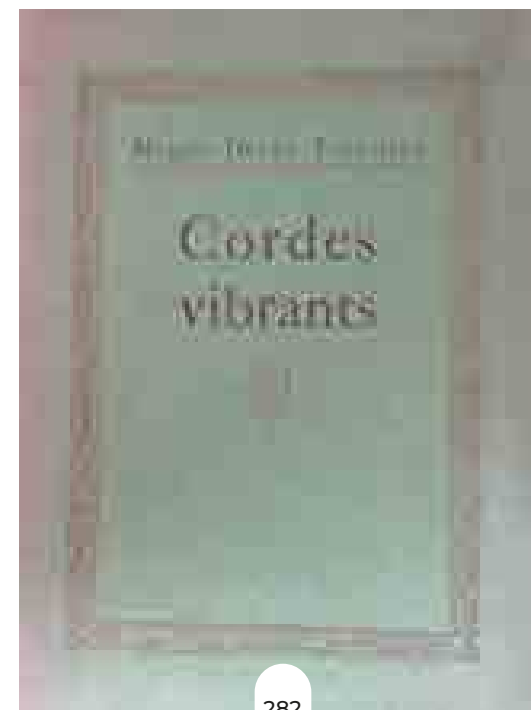
L'augment de l'alfabetització permet un increment de la producció i del consum i el panorama literari no es limita als cercles de Barcelona, sinó que en les nostres terres apareixen cercles literaris influents. Des del punt de vista històric cal diferenciar tres moments clau:

1. La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Amb la dictadura del general Primo de Rivera, desapareix la Mancomunitat de Catalunya i tota la xarxa institucional creada durant el Noucentisme. Ara el suport a la creació cultural i literària es produeix a través del mecenatge i la premsa periòdica. És en este període, a més, apareix la segona avantguarda exposada anteriorment.
2. La Segona República (1931-1936). Amb la Segona República el panorama canvia radicalment; el context és molt més favorable, de manera que els anys de la República permeten la culminació del procés de modernització literària al País Valencià. En este sentit és fonamental el grup que naix al voltant de la revista *Taula de Lletres Valencianes* (1927-1930) que estarà també al capdavant d'altres iniciatives, com l'editorial L'Estel o la revista *República de les Lle-*

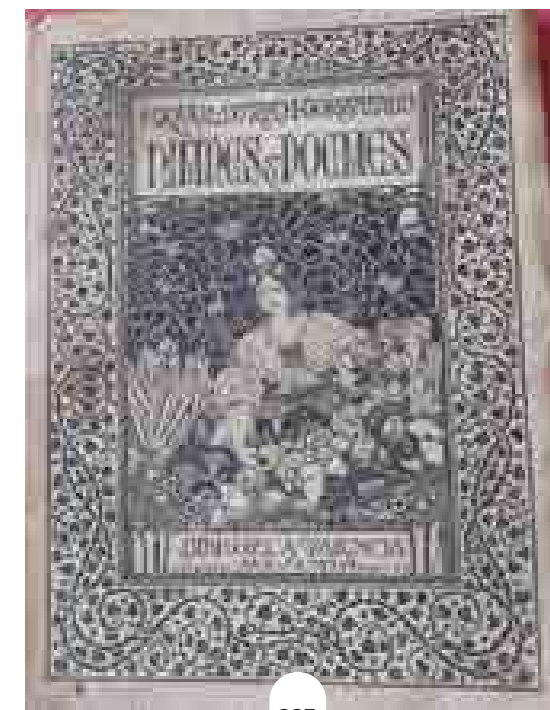
tres (1934-1936). En este grup trobem als autors Carles Salvador i Miquel Duran i Tortajada.

281

282

283

3. La Guerra Civil (1936-1939). El conflicte bèl·lic crearà un marc diferent i la literatura manifestarà les preocupacions socials del moment, sent un exemple significatiu el llibre *Guerra, victòria, demà* de Miquel Duran de València.

Des d'un punt de vista estrictament literari, els anys vint i trenta es caracteritzarien pel desig de renovació estètica i d'incorporació de les aportacions del context internacional. A més del surrealisme, triomfa la poètica postsymbolista. Destaquen en este sentit els autors literaris Tomàs Garcés, Marià Manent, Clementina Arderiu i Carles Riba.

A més, s'ha reconegut en la poesia valenciana dins del primer trienni de segle dos generacions de poètiques valencianes molt marcades: les de 1909 i 1930.

La generació de 1909 està constituïda per un grup de poetes que reconeixen els valors estètics de Teodor Llorente, però que reaccionen en contra d'un jocfloralisme d'enyorança i historicista, llunyà de les tendències de la literatura del moment. Els poetes d'esta generació aspiren a una regeneració de la cultura nacional i mostren la influència del Modernisme, destacant en este sentit Miquel Duran de València, José María Bayarri i Daniel Martínez Ferrando.

Quant a la generació de 1930, està integrada per un conjunt d'escriptors que es reuneixen al voltant de la *Taula de Lletres Valencianes*, una revista que en tan sols tres anys de vida farà més

280 Carles Salvador en el Mural de Batà, Muro d'Alcoi

281 Miquel Duran i Tortajada

282 Miquel Duran i Tortajada, *Cordes Vibrants*

283 *Himnes & poemes*, de Miquel Durán i Tortajada de 1916

284

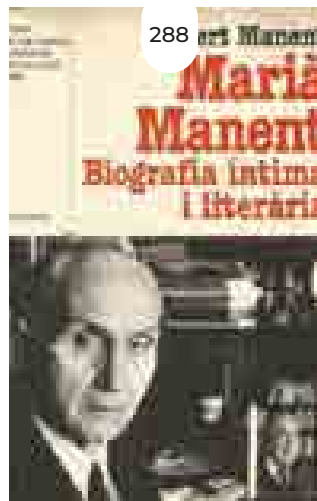
285

286

287

288

289

290

291

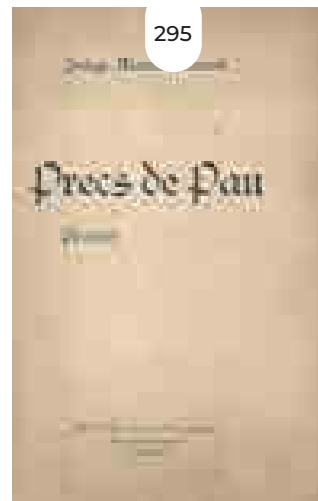
292

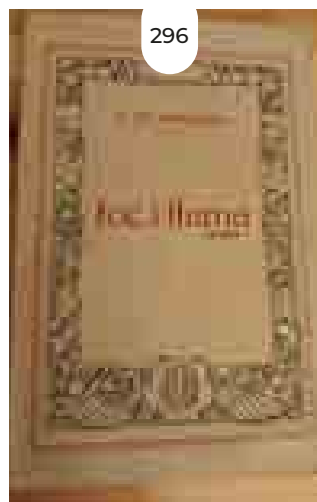
293

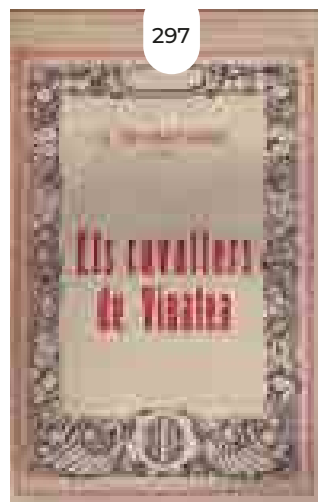
294

295

296

297

298

- 284 *Viatge d'octubre*, de Tomàs Garcés
- 285 *Vint cançons i altres poemes*, de Tomàs Garcés
- 286 *El somni*, de Tomàs Garcés
- 287 *Bibi*, de Karin Michaelis. Primera edició catalana per Marià Manent, año 1934
- 288 *Marià Manent. Biografia íntima i literària*
- 289 Clementina Arderiu
- 290 Clementina Arderiu, *Contraclaror, antologia poètica*
- 291 *Clementina Arderiu, pròleg de J. M. Capdevila. Els Poetes d'Ara*, 1923
- 292 Carles Riba i Bracons
- 293 *Proses triades, narracions, crítica*, traduccions Carles Riba
- 294 Josep Maria Bayarri
- 295 *Precs de pau*, de Josep Maria Bayarri
- 296 *Llibre de poesies de Josep Maria Bayarri Foc i Flama*
- 297 *Els cavallers de Vinatea*, de Josep Maria Bayarri
- 298 *Assemblea de mestres valencians* realitzada a Castelló poc després que se signaren les normes de 1932

per la recuperació i la normalització del català en la nostra terra del que se havia fet en la resta de segle. Entre el 1927 i el 1930 apareix esta revista, seguida d'altres publicacions importants com *La República de les Lletres* o *El Camí*. A més, en 1932 es van firmar les *Normes de Castelló*, que van suposar l'acceptació de la normativa fabriana per part de tots els escriptors valencians.

El nom de la generació prové d'una antologia publicada per l'editorial L'Estel, *La poesia valenciana* en 1930, i entre els seus integrants destaquen Enric Navarro Borràs, Carles Salvador, Maximilià Thous, Francesc Almela i Vives, Bernat Artola, Enric Soler i Godes i Lluís Guarner. Al costat d'este grup continuaven treballant els poetes de la generació anterior, com Duran de València o Daniel Martínez Ferrando.

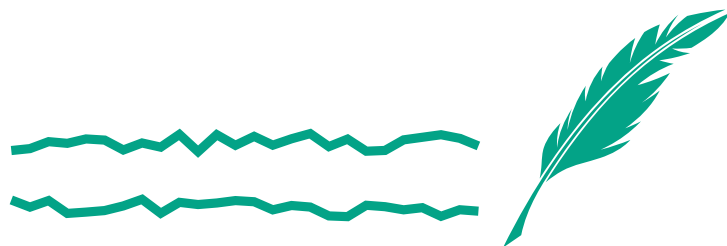
La poesia de postguerra

La poesia de postguerra no respon a un estil uniforme, encara que es poden observar, en conjunt, tres tendències:

La poesia de tradició simbolista, continuadora d'un estil ja cultivat en el primer terç que té a Riba com a màxim exponent. Dins d'esta tendència es pot situar la poesia de Bartomeu RosSELLÓ-Pòrcel, Rosa Leveroni, Màrius Torres, Joan Vinyoli i el grup Torre.

La poesia de tradició avantguardista, representada per Josep Palau i Fabre i Joan Brossa

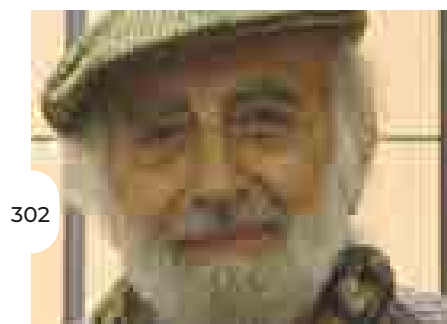
La poesia de tradició realista, donada a partir de la dècada dels seixanta, acompanyada de compromís civil i social. En esta poesia podem situar

a Miquel Martí i Pol, Pere Quart, Salvador Espriu, Vicent Andrés Estellés i el moviment Nova Cançó.

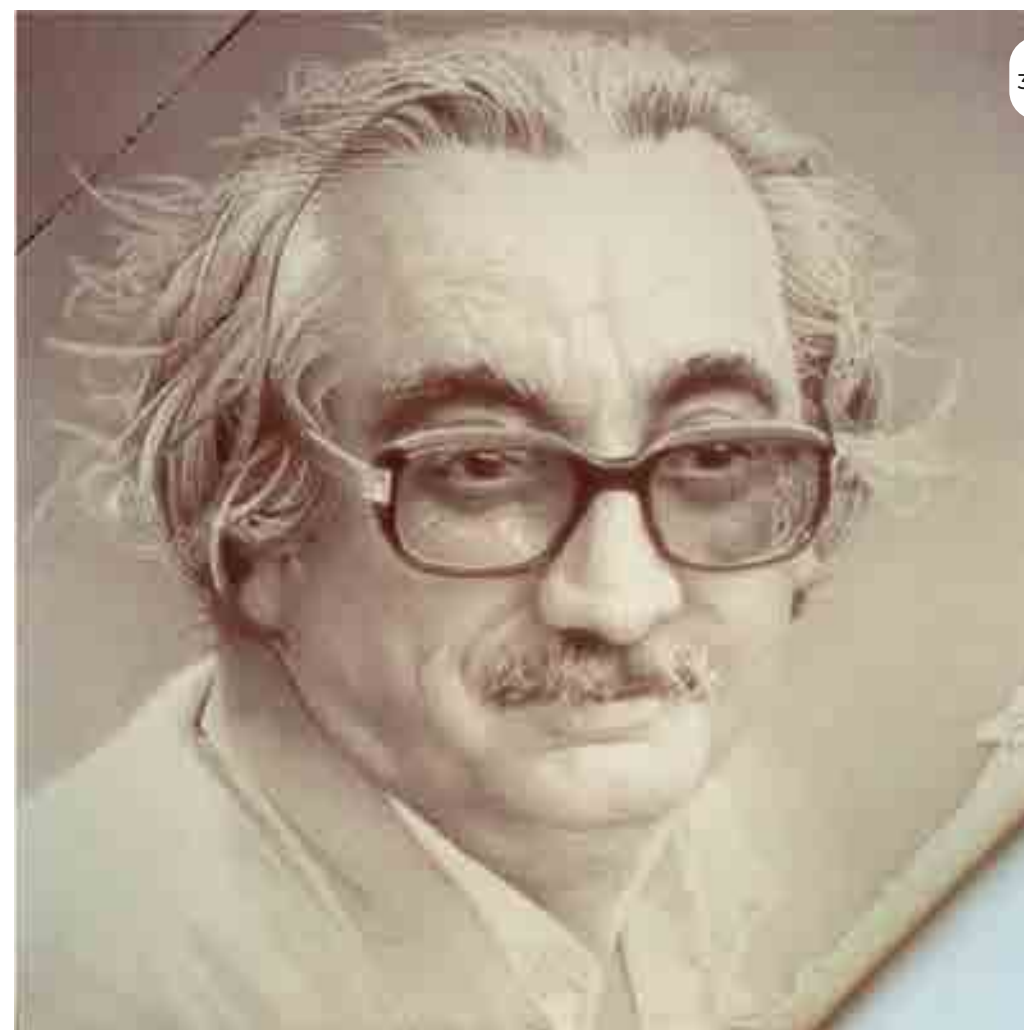
Dins de la poesia valenciana de postguerra, inclou als escriptors nascuts durant les dècades dels anys deu i vint que començarien a escriure de manera clara després de la guerra i participarien en el grup de l'editorial Torre, amb assistència a tertúlies literàries. Estèticament s'adscriuri en al postsimbolisme o al realisme, trobant-nos en este grup a autors com Joan Valls, Joan Fuster, Xavier Casp i, especialment, a Vicent Andrés Estellés.

Vicent Andrés Estellés, natural de la localitat valenciana de Burjassot, es reconegut com un dels més grans poetes en valencià. Encara que és més coneguda la seua poesia, també escriuria novel·les, obres de teatre, guions de cinema i unes memòries.

301 Acte homenatge a Francesc Almela i Vives
 302 Josep Palau i Fabre
 303 Cartell *Picasso Cantabile*, text Josep Palau i Fabre
 304 Salvador Espriu

305

307

308

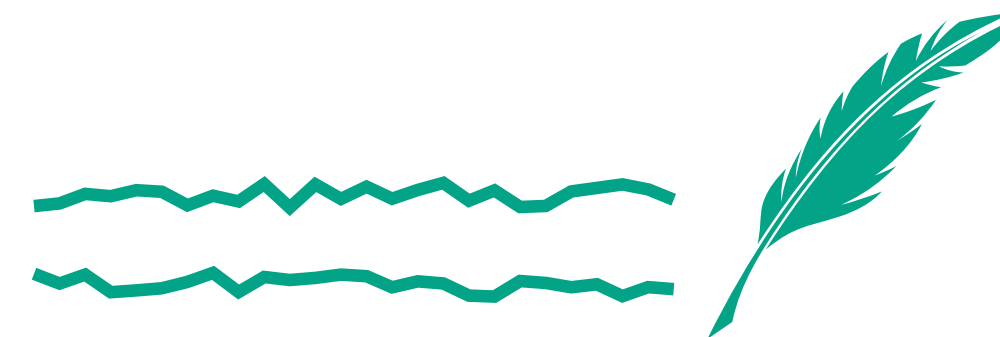
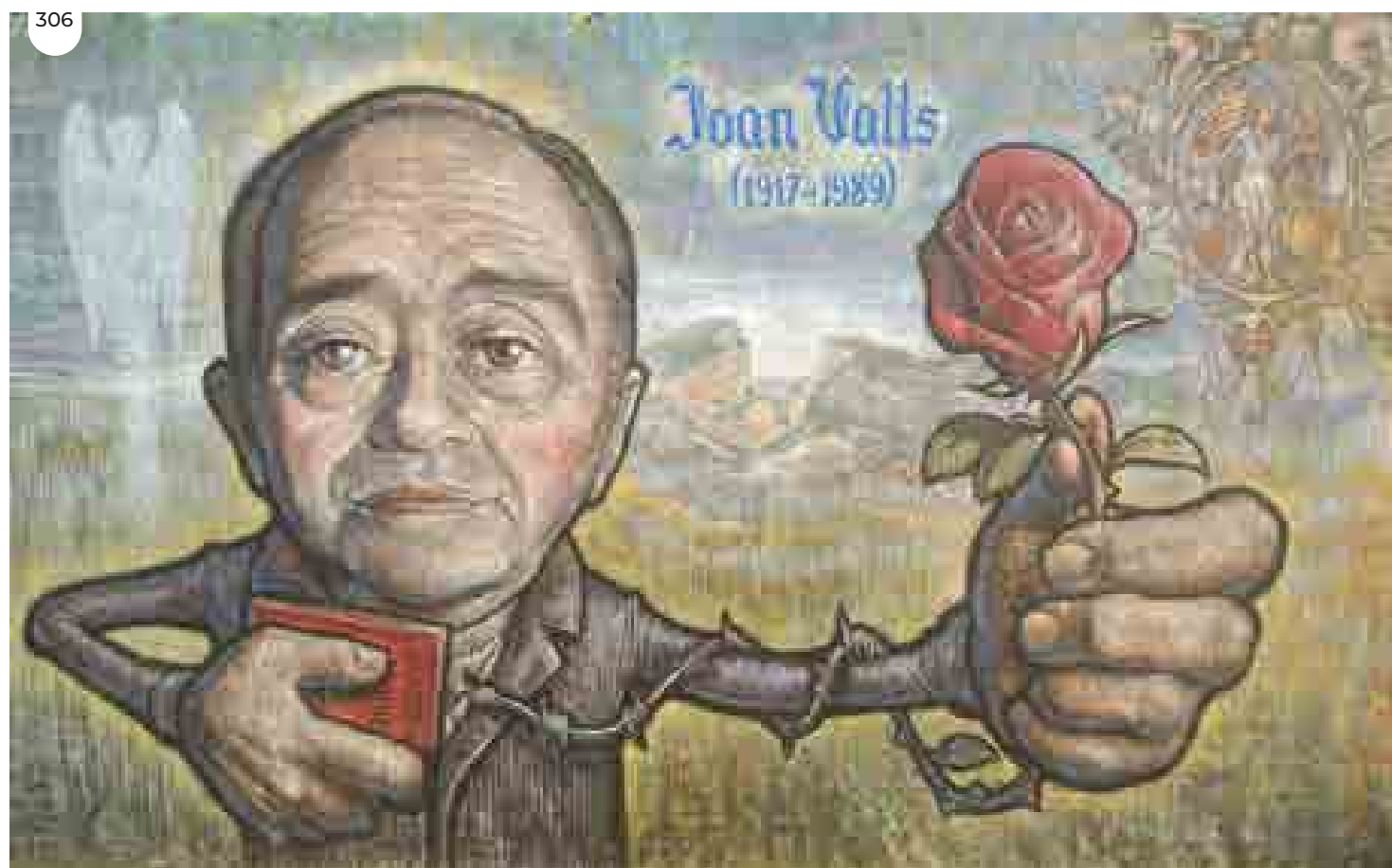
Les seues primeres publicacions *Ciutat a cau d'orella* de 1953, *La nit* de 1956, *Donzell amarg* de 1958 i *L'amant de tota la vida* de 1966 es correspondria a una xicoteta recollecció de tot el que havia escrit fins a eixe moment.

És partir dels anys setanta quan publica amb més freqüència i rep nombrosos premis, trobant-nos amb les seues obres *Lletres de canvi* de 1970, *Primera audició* de 1971 i *L'iventari clement* de 1971. A destacar dos de les seues obres més importants escrites en 1971: *La clau que obri tots els panys* i la seua obra més coneguda i reeditada, *Llibre de Meravelles*.

A partir d'este moment comença a ser reconegut i es publica l'anomenada obra completa, incloent *Recomane tenebres* de 1972, *Les pedres de l'àmfora* de 1974, *Manual de conformitats* de 1977, *Balanç de Mar* de 1978, *Cant temporal* de 1980, *Les homílies d'Organyà* de 1981, *Versos per a Jackeley* de 1983, *Vaixell de vidre* de 1984, *La lluna de colors* de 1986 i *Sonata d'Isabel*, de 1990.

De la seua prosa es destaca la novel·la *El coixinet*, l'obra teatral *L'oratori del nostre temps* i les se-

306

309

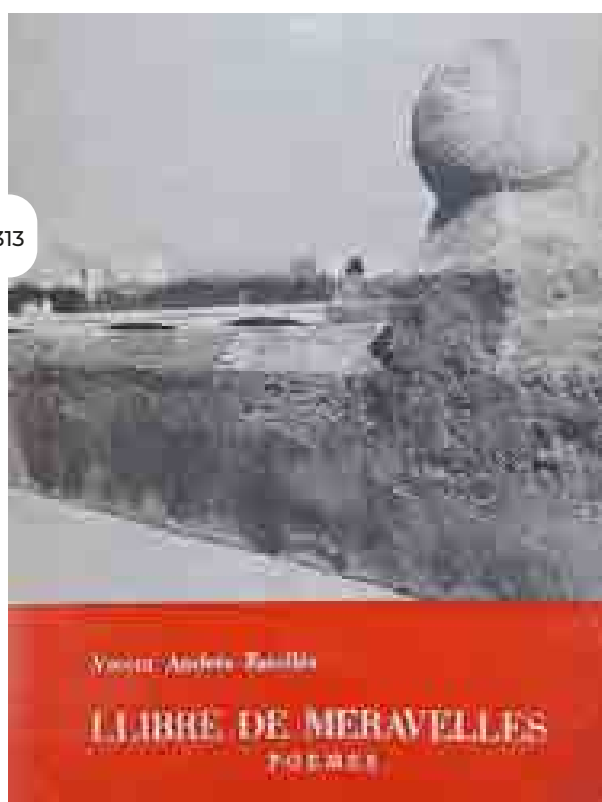

310

311

312 313

314

ues memòries: *Tractat de les maduixes*, *Quadern de Bonaire*, i *La parra boja*.

L'estètica d'Estellés ha sigut descrita com a plena d'ira, perquè en ella existix una triple opressió:

- Opressió personal: on descriu una situació vital en la qual la persecució i la humiliació són constants. Autoafirmar-se i actuar en conseqüència implica forçosament esta situació i mostra l'amor com a possibilitat de salvació i redacció.
- Opressió col·lectiva: on descriu una vida col·lectiva en la qual existix la misèria econòmica, la por de ser représ socialment i una situació d'incultura que assota al poble, del qual se sent part i s'erigix en portaveu.
- Opressió nacional: en la qual mostra un esquinçament, una sensibilitat ferida pel segrest d'una cultura, una llengua i un país. Es mostra sensible a la lluita del poble valencià i per la dignificació de la seua cultu-

ra, enteses totes dues com a inserides en l'àmbit més ampli del català.

Entre els seus motius temàtics més recurrents estan la mort, l'amor i l'erotisme, la fam, l'opressió política i la quotidianitat que servix per a enllaçar estos temes des d'una gran multiplicitat formal i tonal.

La poesia de l'últim terç del segle XX

La poesia en este període es caracteritza per la progressiva pèrdua dels grans mestres de la preguerra i l'aparició de noves generacions. En esta època, la societat ha viscut grans canvis, com ara els últims moments de la dictadura, la mort de Franco en 1975, els anys de la transició, la configuració de l'estat de les autonomies, la consolidació de la democràcia, l'aprovació de lleis de normalització lingüística i la introducció del català en l'ensenyament.

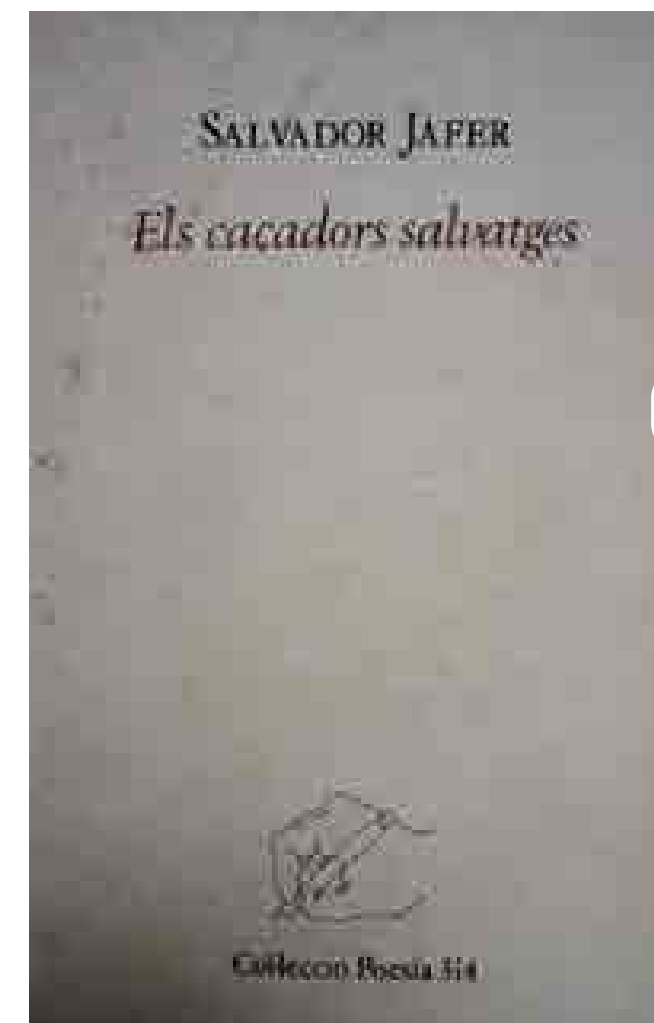
315

Esta generació està integrada per escriptors nascuts en la postguerra i educats en l'ambient del franquisme, destacant l'obra de Pere Gimferrer, consolidat ja com a poeta en castellà abans de publicar en català. A la Comunitat Valenciana, esta nova generació apareix recollida en l'antologia *Carn fresca* publicada en 1974 i en l'antologia *La vella pell de l'alba* de 1985, no havent-hi una estètica unitària per a tots els autors, encara que algunes característiques generals serien el rebuig de la estètica realista dels autors anteriors, la preocupació pel llenguatge, el cosmopolitisme, el desig d'enllaçar amb altres tradicions literàries, el culturalisme, l'ús de referències i citacions, l'experimentació formal, que els fa adoptar recursos avantguardistes i la reflexió sobre la poesia com a tema del poema.

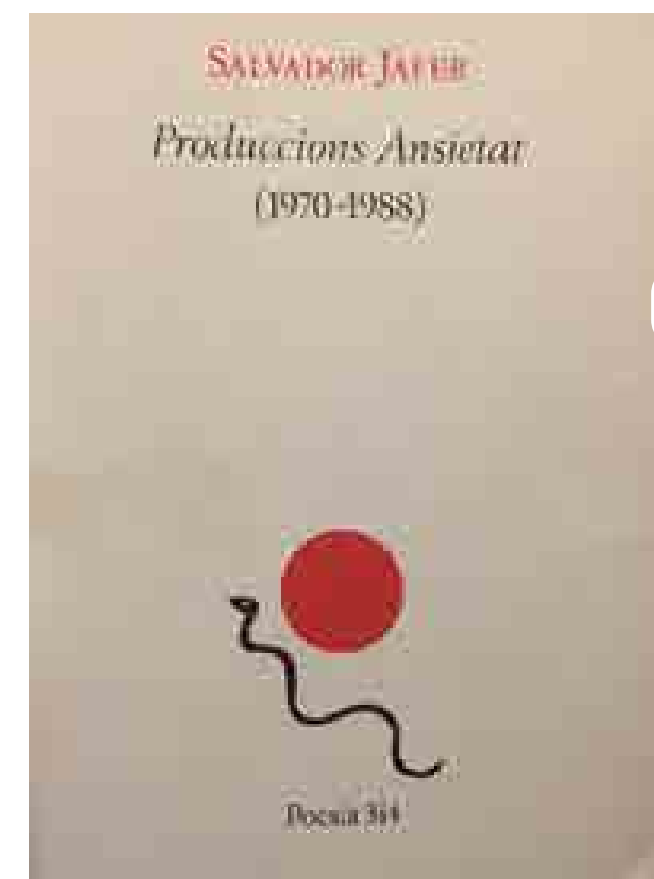
Entre els autors destacats ens trobem amb Joan Navarro, Salvador Jàfer i Josep Piera.

316

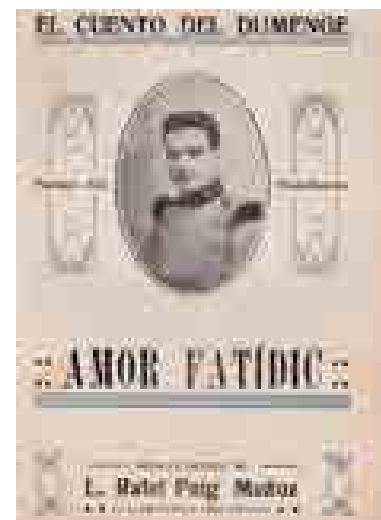
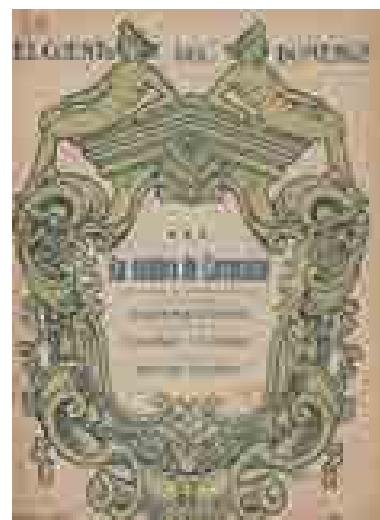
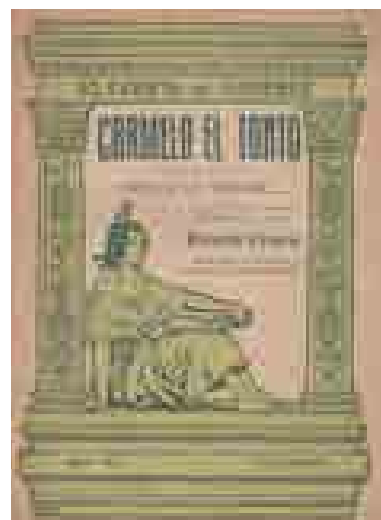
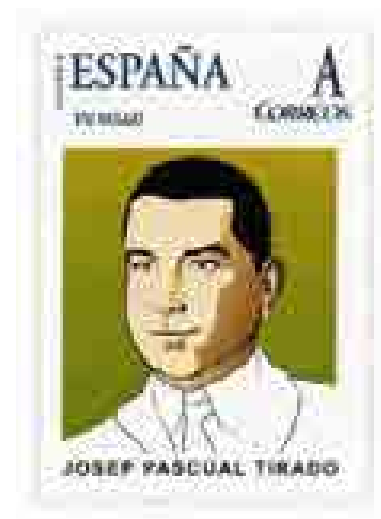
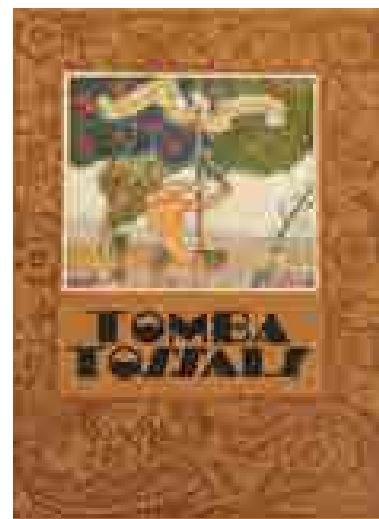
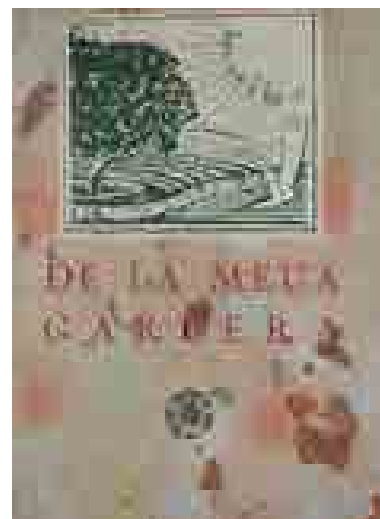
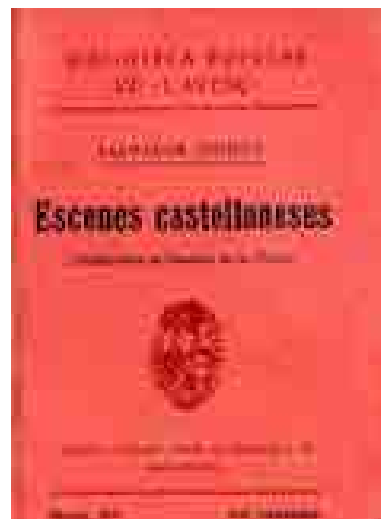

317

318

319	320	321	322
323	324	325	326

Narrativa del segle XX

L'inici del segle XX suposa la liquidació de la Renaixença i el naixement de la narrativa valenciana, gènere que havia quedat pendent. D'aquesta manera, els narradors valencians segueixen tres corrents estètics: el model costumista i localista, el fulletó pseudocostumista i el modernitzador.

Seguidors del model costumista i localista

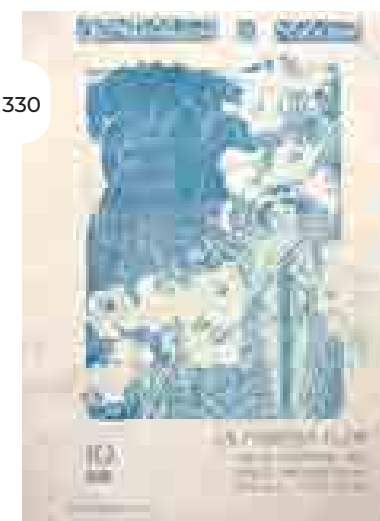
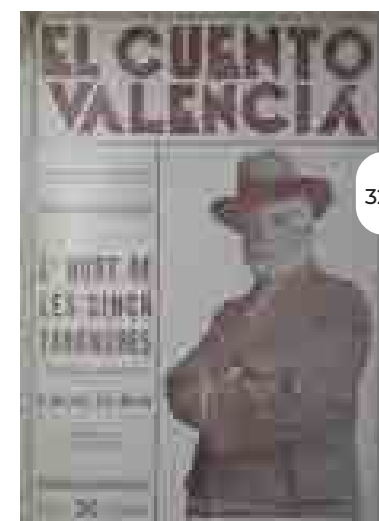
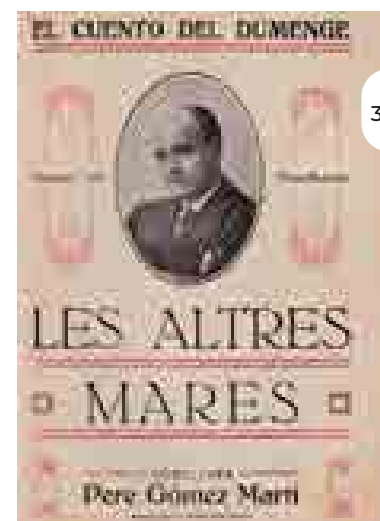
En el primer terç del segle XX, Castelló de la Plana era una xicoteta ciutat de 30.000 habitants amb una sòlida base agrària però, malgrat les seues dimensions reduïdes, posseïa un nucli intel·lectual molt actiu que s'organitzarà al voltant de

la Societat Castellonenca de Cultura i les seues publicacions, i que participarà activament en la redacció i firma de les Normes de 1932 (relatives a la unificació de la llengua valenciana). Estos escriptors, d'ideologia conservadora, van pretendre descriure la manera de viure de la seua terra i de les seues gents abans que els canvis del progrés la transformaren. A diferència dels escriptors de la ciutat de València, tenen una clara concepció unitarista de la llengua, a més d'un gran domini expressiu i lèxic.

El grup s'inicia amb Salvador Guinot, autor dels quadres de costums titulats *Escenes castellonenques*, encara que l'escriptor més valorat d'aquest col·lectiu va ser Josep Pascual Tirado,

319 *Escenes Castellonenses*, de Salvador Guinot
 320 *De la meua garbera*, de Josep Pascual Tirado
 321 *Tombatossals* de 1930, original de Josep Pascual Tirado
 322 Josep Pascual Tirado en un sello de Correos
 323 *Cuento del Dumenge* de 1919

324 *El Cuento del Dumenge* número 296
 325 *El Cuento del Dumenge* número 365
 326 *El Cuento del Dumenge* número 326
 327 *El Cuento del Dumenge* número 321
 328 *El cuento valencià* de 1910

329 *El cuento valencià* de 1930
 330 *Rondalles noves*, número 1, València a 18 de Maig de 1912
 331 Enric Valor en el mural realitzat per Toni Espinar al Passeig de Batà de Muro

332	334	335
333	336	337

qui publicaria en el Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura unes narracions arreplegades en l'any 1935 sota el títol *De la meua garbera*, que presenta de manera idealitzada el Castelló agrícola de començaments de segle. La seua obra més emblemàtica la trobem en *Tombatossals* de 1930, una narració basada en la rondallística popular castellonenca, que combina elements populars i cavallerescos per a recrear els orígens de la ciutat de Castelló, a través de les aventures del gegant *Tombatossals* i de la seua colla d'amics.

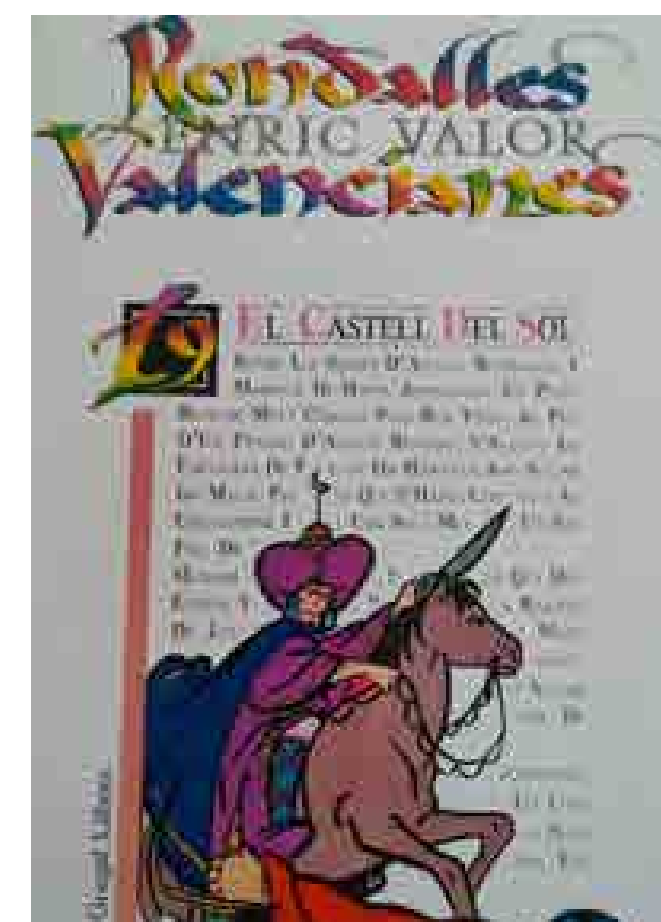
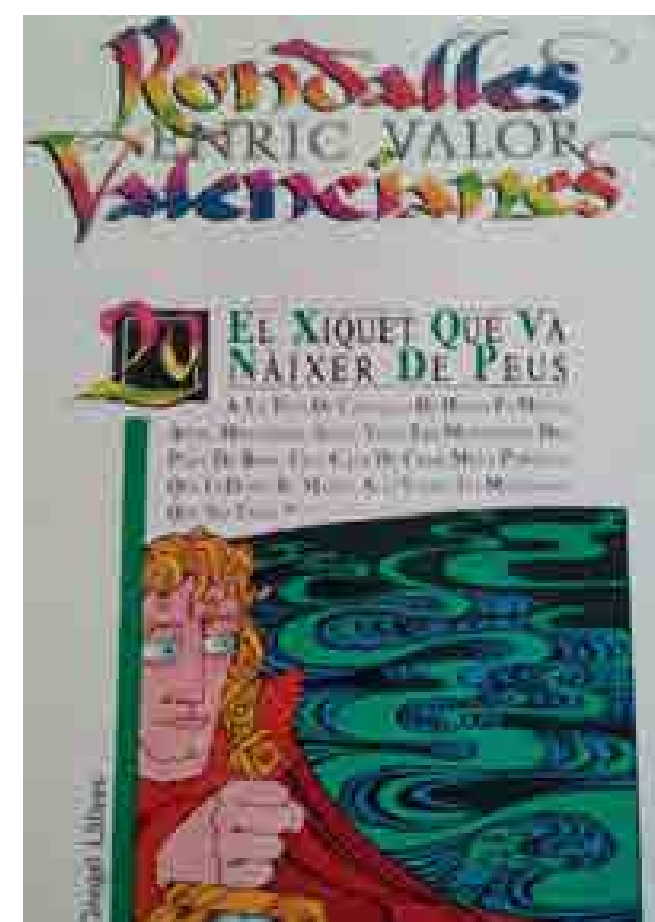
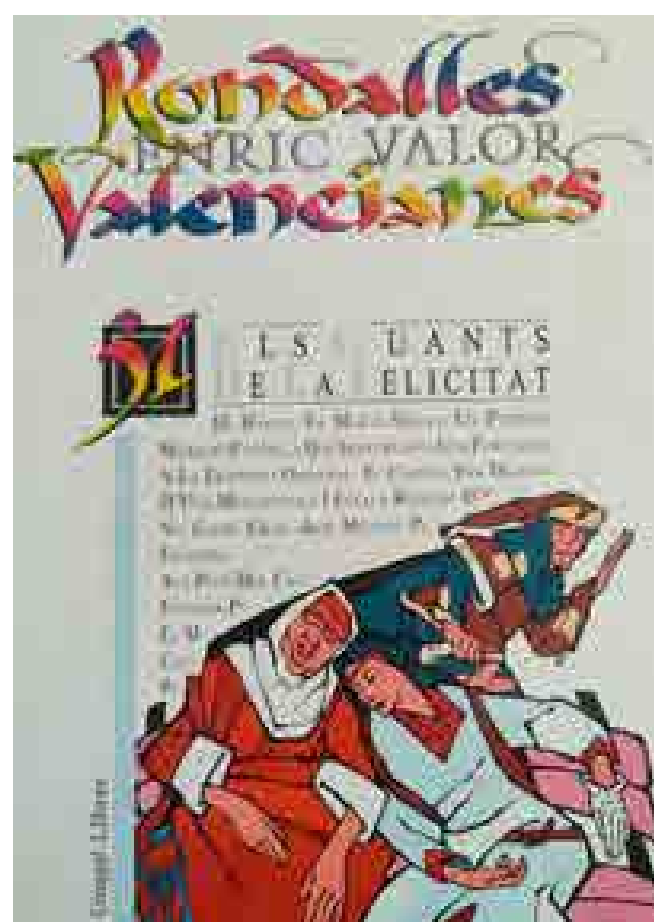
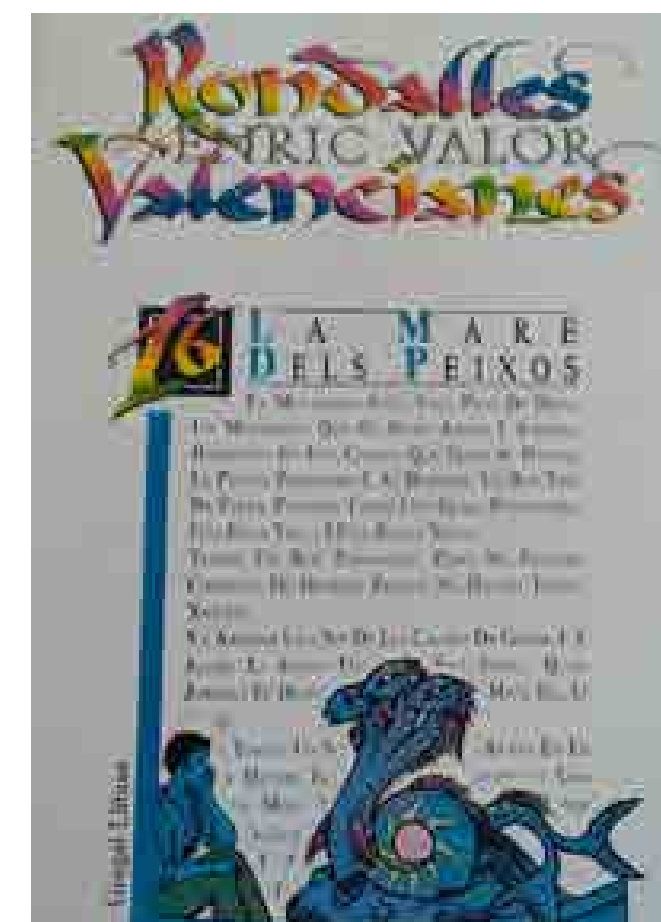
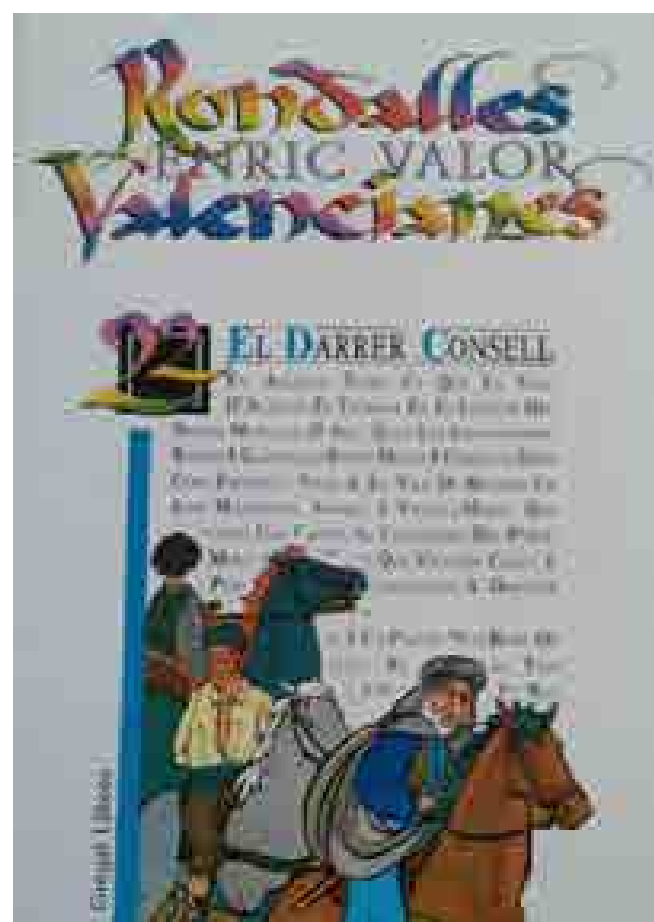
Els seguidors del fulletó pseudocostumista

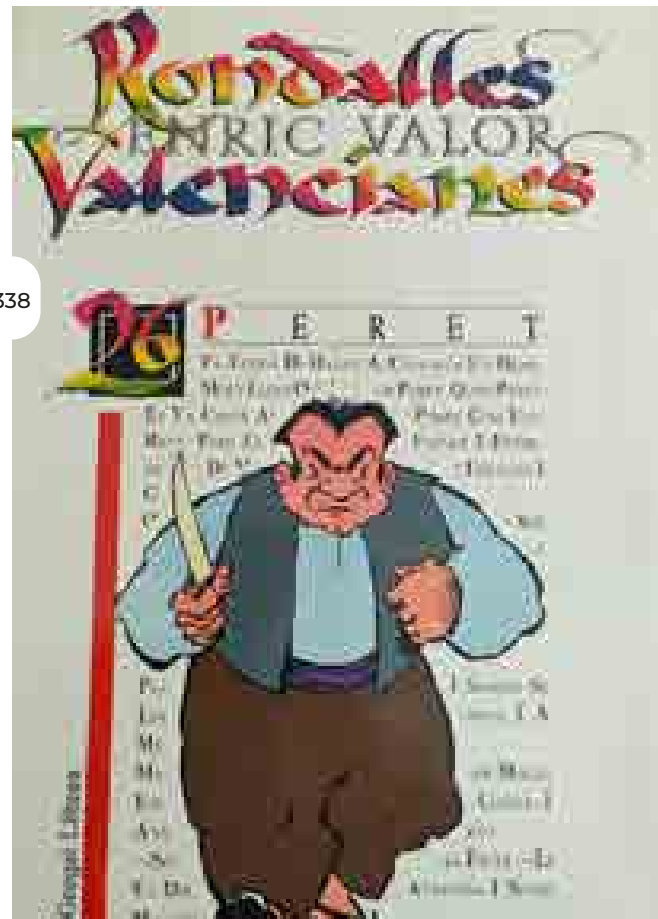
Este nucli estaria format pels múltiples col·laboradors de les revistes que apareixen a València a fi de difondre la narrativa curta en valencià, a més de promoure l'aparició d'autors i lectors. La primera va ser *El Conte del Dumenche*, que es publicaria setmanalment durant un any (de 1908 a 1909). Més tard apareixen *El Conte Valencià*, *Rondalles Noves*, *El Conte del Disabte* i novament *El Conte del Dumenge* (esta vegada entre 1914 i 1921).

Els editors promouran unes narracions d'extensió reduïda i estructura fulletonesca amb algunes pinzellades pseudocostumistes. Es tracta d'una narrativa populista de qualitat literària i lingüística molt baixa, que podem qualificar de paraliteratura o subliteratura. Així i tot, va desenvolupar una funció important, que no va ser altra que la d'obrir el camí cap a la normalització de la narrativa i l'ampliació del públic lector en català.

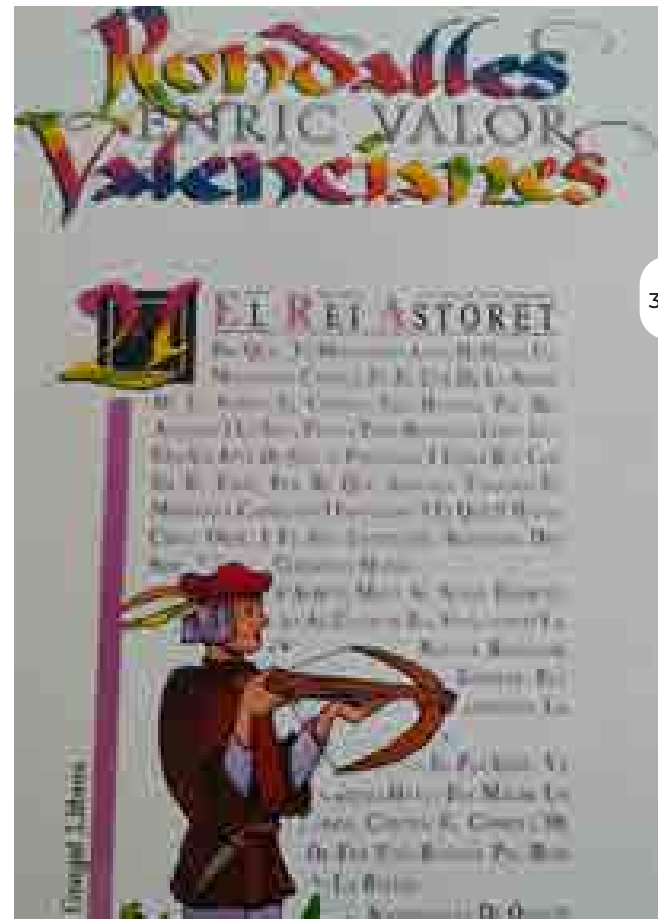
Els modernitzadors

A València va haver-hi diversos autors que van cultivar una narrativa renovadora, influència-

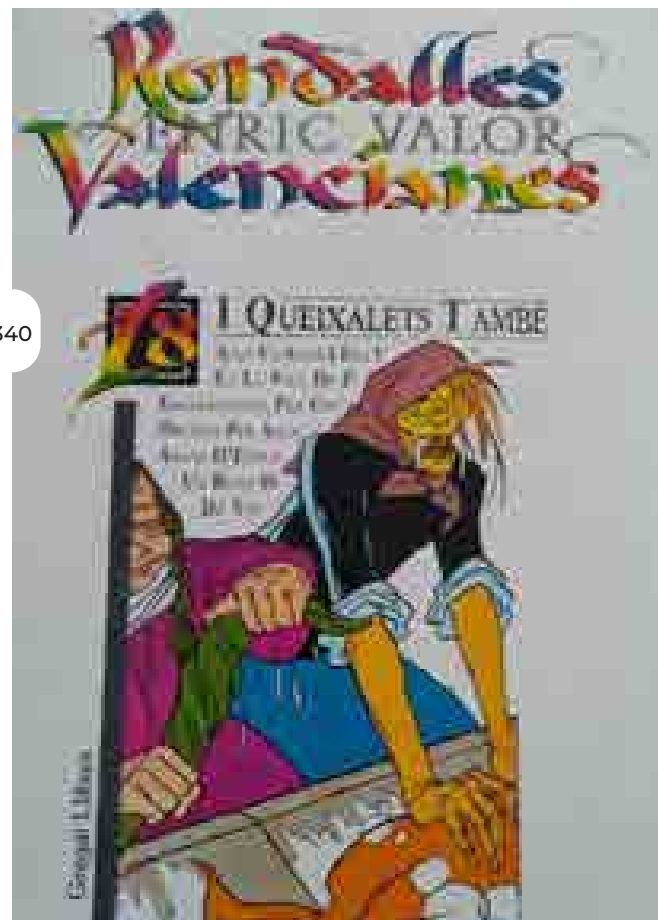
338

339

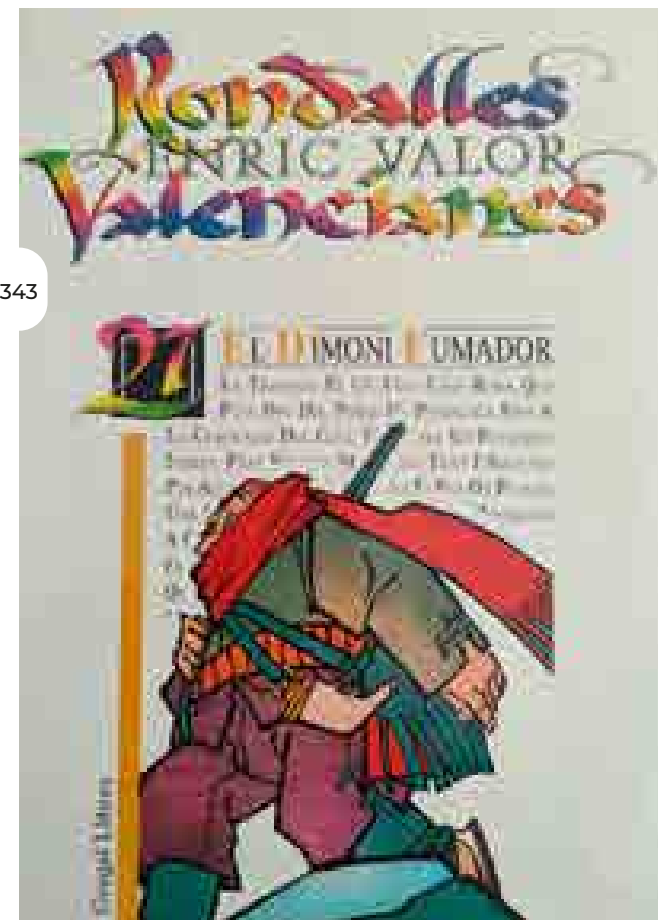
342

340

341

343

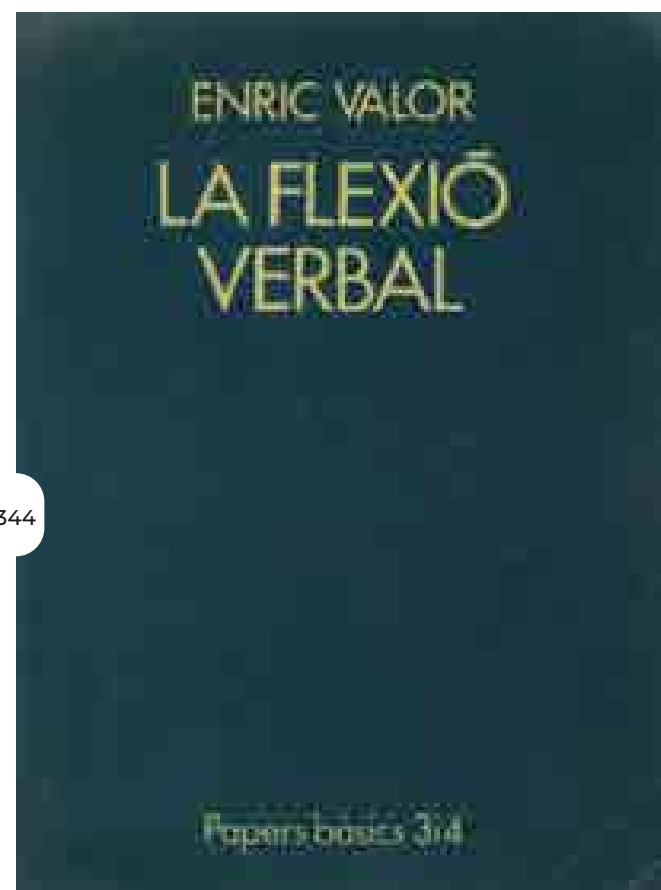
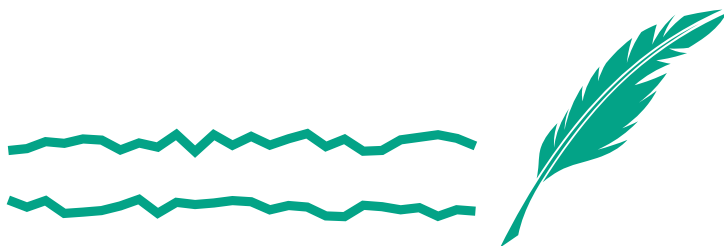
da parcialment per l'estètica modernista, destacant en este sentit a Eduard López-Chávarri autor de *Contes lírics* (1907), *De l'horta i de la muntanya* (1916) i *Proses de viatge* (1929), a més de Jesús Martínez Ferrando, considerat com el narrador valencià més important de la primera mitat de segle. Va publicar la major part de la seua obra literària abans de la Guerra Civil, especialment narrativa curta i el conte. Entre les seues obres destaquen *Les llunyanies suggestives* (1918), *Vida d'infant* (1921), *Històries i fantasies* (1924) i *Una dona es per a en el camí* (1935), la que és la seua única novel·la. La seua narrativa es caracteritza per una llengua i un estil cuidats, al servici de l'anàlisi psicològic, la fantasia, l'humor o el dramatisme. La psicologia de situacions i de personatges acosta l'autor a la narrativa més característica dels anys vint i trenta, encara que els recursos tècnics solen ser més tradicionals, amb el predomini del narrador omniscient.

La narrativa durant la dictadura

Amb la instauració de la dictadura del general Franco i la consegüent pèrdua de les llibertats polítiques i culturals, la producció literària entra en crisi: l'existència de la censura no permetia la publicació de determinades obres i, a més, tota una generació d'escriptors es veu abocada a l'exili cap a França o cap a Amèrica. Estos escriptors se senten amb la responsabilitat de continuar una tradició cultural, una llengua i una literatura que estava al límit de l'extinció total. D'aquesta manera, els grups d'exiliats organitzarien en els principals llocs de residència (Mèxic, Buenos Aires o Santiago de Xile) una vida cultural activa en català: Jocs Florals, premis, editorials i revistes. Molts d'aquestos escriptors van aconseguir dedicar-se a oficis afins, com l'ensenyament, el periodisme o el món editorial.

Algunes característiques de la literatura en l'exili les següents:

- Literatura que es fa a partir de l'experiència immediata.
- Contingut de notes exòtiques extretes del nou espai on es mou l'escriptor.

344

- Inclusió del tema de l'enyorança
- Incorporació del sentiment de frustració i fatalitat del destí.
- Denúncia de la guerra i les seues conseqüències.

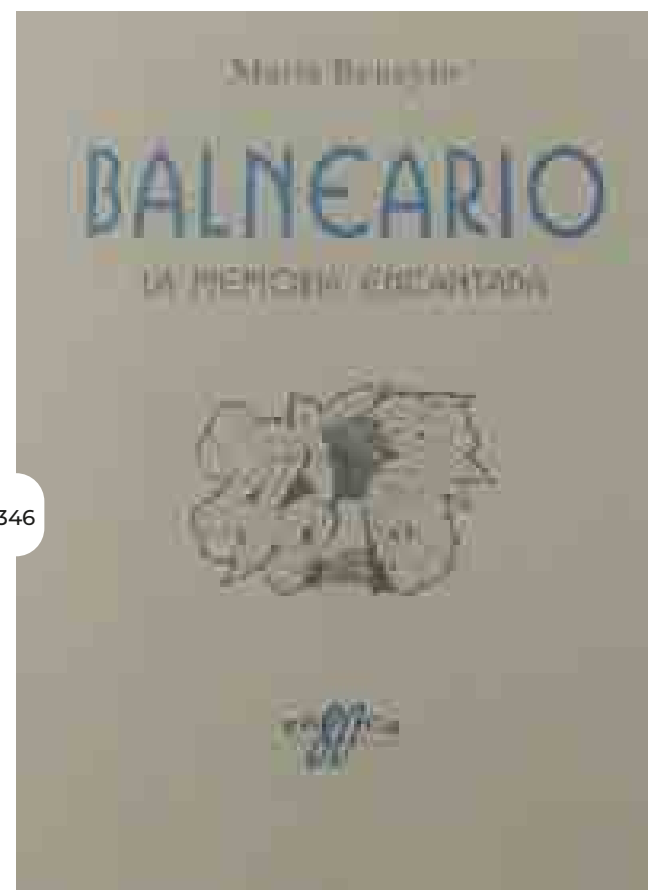
Una de les figures clau de la literatura valenciana contemporània seria Enric Valor i Vives, nascut a Castalla l'any 1911. Des de molt xicotet va tindre la vocació d'escriptor degut al seu creixement i desenvolupament dins d'un ambient familiar culte, la qual cosa, amb el pas dels anys, derivaria a ser un dels més importants narradors artífex de l'àrdua tasca de recollecció i recuperació de la lexicografia valenciana, a més i de promotor de l'estandardització i normalització de l'idioma valencià.

345

L'any 1934 impulsaria des del setmanari *El Tio Cuc* d'Alacant les normes contemporànies del valencià a través dels seus primers cursos de llengua catalana. Ja durant la Guerra Civil participaria com a combatent en el bàndol governamental i en finalitzar, perseguit pel seu activisme nacionalista en el camp de la cultura, va passar per presó. Després d'eixir va reprendre els seus treballs sobre el valencià, i va subministrar el lèxic del valencià meridional per al Diccionari *català-valencià-balear*, dirigit per Francesc de Borja Moll.

A destacar en en gran manera els seus estudis en el camp del folklore, recopilant contes, rondalles i històries populars a la comarca d'Alcoi, que es plasmarien en la seua obra *Rondalles valencianes*.

346

Com rondallista ha recopilat i literaturitzat un total de trenta-sis rondalles de gran valor folklòric i narratiu, classificant-se en tres tipus:

- Rondalles meravelloses, en què intervenen éssers humans dotats de facultats sobrenaturals i objectes amb virtuts màgiques que ajuden l'heroi a arribar a la seua fi.
- Rondalles de costums, que reflectixen la manera de viure de la societat agrària, amb persones que resolen els conflictes sense cap ajuda meravellosa.
- Rondalles d'animals, en què els personatges són animals humanitzats; les més pròximes a les rondalles.

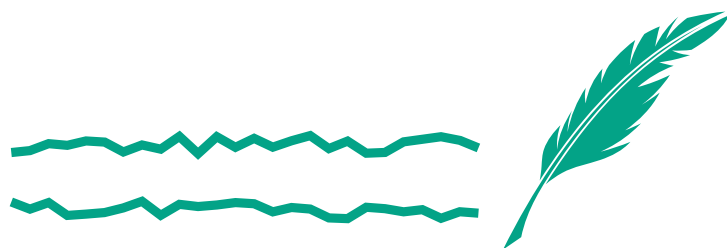
La rondalla és una narració de transmissió oral i d'autoria anònima que versa sobre uns fets que

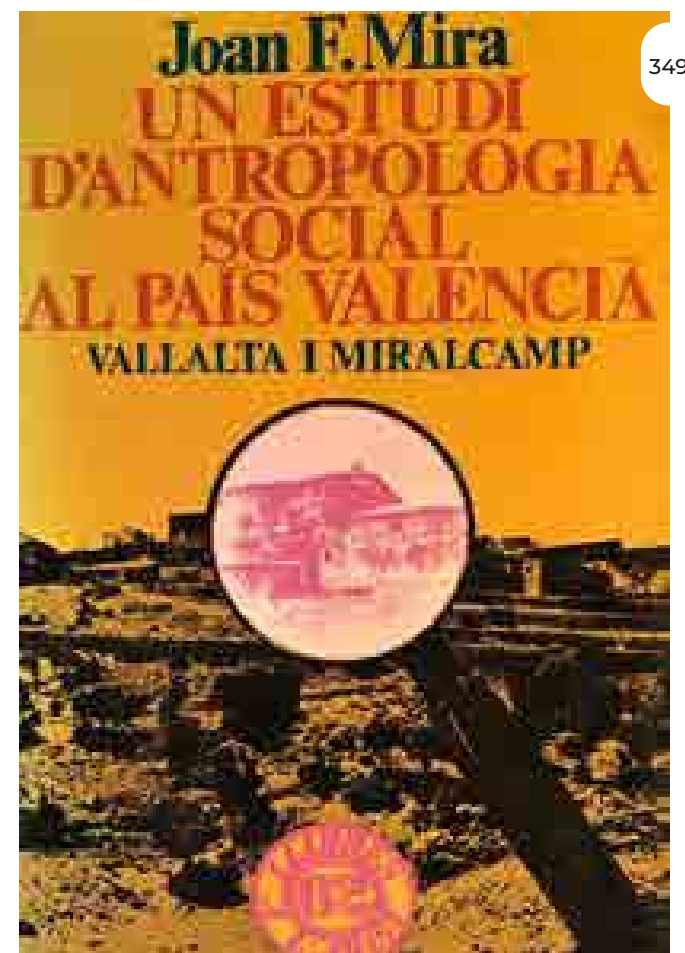
347

es presenten com imaginaris. A més, es caracteritza per l'ús d'una sèrie de fórmules fixes que inicien i tanquen el relat. Quant a l'estructura, la rondalla està formada per cinc seqüències: una primera seqüència anomenada situació inicial on es presenten els personatges i l'espai; una segona on comença l'acció i es presenta el conflicte que cal resoldre; la tercera és la central i més important, on es desenvolupa el conflicte; la quarta, on es resol de manera positiva o negativa, la qual cosa dona lloc a una situació final, la quinta, en què el personatge veu modificades les seues circumstàncies inicials.

Les rondalles d'Enric Valor presenten unes característiques que les diferencien d'altres compilacions rondallístiques:

348

349

- La història se situa en uns espais valencians concrets: la Serra i la Foia de Castalla, Bèlgida, etc.
- No hi ha només un treball de recopilació propi del folklorista, sinó un acte de creació literària.
- Existix una preocupació lingüística; utilitza un llenguatge popular però correcte, amb un vocabulari extremadament ric, de manera que la llengua de Valor esdevé un autèntic model literari.
- Hi ha una selecció de rondalles d'acord amb criteris de "bon gust"; segons se sap per les declaracions del propi Valor, algunes rondalles han sigut modificades o no publicades perquè són massa grolleres o escatològiques.

Dins de la producció novel·lística d'Enric Valor, destaca que comença en el període de postguerra amb *L'ambició d'Aleix* en 1960, una novel·la que publicaria l'editorial Torre amb un retard de deu anys a causa de la censura. La novel·la simbolitza els pobles i la natura com una mena de refugi contra la destrucció de les grans ciutats mitjançant l'estret contacte del protagonista amb la muntanya.

No serà fins a la dècada dels huitanta, comptant l'autor amb setanta anys, quan la seua obra narrativa, dins de la tradició de la narrativa realista, comença a veure la llum amb *La idea de l'emigrant* i la trilogia *Cicle de Cassana* (en referència a la seua Castalla natal), formada pels títols *Sense la terra promesa*, *Temps de batuda* i *Enllà de l'Horitzó*, que constitueixen un extraordinari esforç per a rescatar de l'oblit i reconstruir un món que desapareix de la memòria col·lectiva. També publica narrativa breu, com *Un fonamentalista del Vinalopó* i altres contarelles.

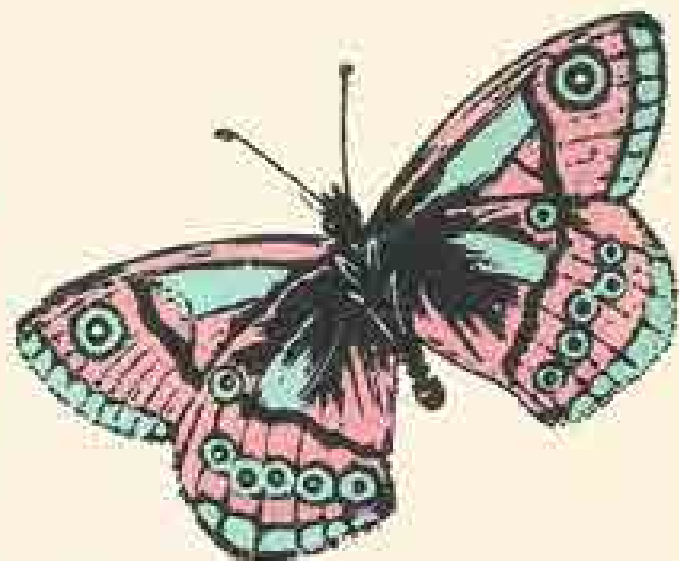
En tota l'obra narrativa trobem una doble vessant: per un costat, la passió de comptar, pròpia de l'escriptor vocacional, i per un altre la passió d'ensenyar, de difondre el coneixement del país i del paisatge, de divulgar la nostra llengua, sempre emprada en les seues formes més genuïnes i correctes.

350

348 *Sobre la nació dels valencians*, de Joan F. Mira
349 *Un estudi d'antropologia social al País Valencià*, de Joan Francesc Mira
350 *Papers de la roda del món*, de Joan Francesc Mira

els cucs de seda

j.f.mira

A més de la producció literària, Enric Valor destaca com gramàtic i entre les seues obres cal esmentar *Millorem el llenguatge* de 1971 i *Curs mitjà de gramàtica catalana* de 1973, referida especialment al País Valencià, obres de valor didàctic excel·lents i molt ampliades en successives edicions. També *La flexió verbal* de 1983 va ser i és, hui dia, una obra de consulta obligada per a tots els estudiants.

Durant els anys de postguerra els autors valencians publiquen un nombre destacat de novel·les, a diferència que en el període anterior a la guerra, destacant a Miquel Adlert (*l la pau*), Beatriu Civera (*Entre el cel i la terra* i *Una dona com una altra*) Maria Ibars (*L'últim serf*) Maria Beneyto (*La dona forta*) i Martí Domínguez (*Els horts*). Estes novel·les donen bona compta del ressorgiment literari valencià i la sorprenent irrupció de dones novel·listes, l'aportació de les quals repercutirà en la incorporació de la temàtica feminista o una sensibilitat nova en el tractament dels temes i en la conformació dels personatges ficticials.

La major part d'aquestes novel·les estan construïdes sobre el model de la novel·la de fulletó, amb un narrador en tercera persona, temps de la història sense grans ruptures, l'espai situat en ambients luxosos de les classes altes i personatges plans, sense autèntica profunditat psicològica capaç d'individualitzar-los, de donar-li vida i superar l'arquetipus social.

La dona forta, de Maria Beneyto és potser la més interessant de totes les novel·les que es van publicar en la dècada dels seixanta en la nostra terra. En la novel·la es planteja el tema de l'emancipació de la dona, en un esbós de la societat valenciana a través de la problemàtica del sexe femení sota el franquisme.

Narrativa després del franquisme

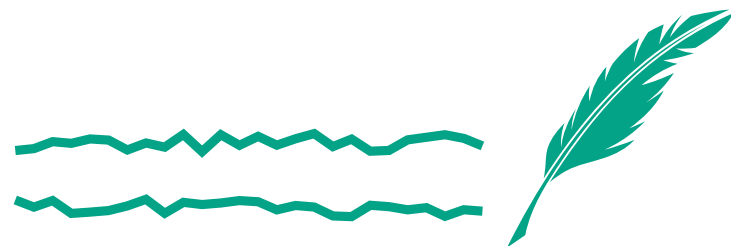
En 1975, després de la mort del general Franco, s'accelera el camí que conduirà els espanyols de la repressió a les llibertats, és a dir, de la dicta-

dura a la democràcia. Els canvis socials i polítics seran espectaculars i faran possible la normalització d'una producció i d'un mercat literari important en català, mercat que ja havia començat a recuperar-se en la dècada dels seixanta. L'aprovació de la Constitució i dels estatuts d'autonomia que reconeixen el caràcter oficial del català i la generalització del català en l'ensenyament amb l'aprovació de les lleis de normalització lingüística (Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià) establirien el marc legal que permetrà l'alfabetització de la població, la millora en l'ús social de la llengua i l'augment del públic lector, tant adult com juvenil.

La dècada dels setanta es caracteritza per l'aparició d'una allau de nous narradors catalans, com Terenci Moix, Montserrat Roig o Jaume Fuster, valencians com Joan F. Mira o Josep-Lluís Seguí i mallorquins com Maria Antònia Oliver o Carme Riera. Les seues obres mostraran les preocupacions i la visió del món d'una generació d'escriptors nascuts després de la guerra: la postguerra i l'educació rebuda, la revolta contra una societat que necessita canvis, el món universitari, el feminisme, etc.

Alguns autors publiquen en este moment obres de gran èxit, però sense continuïtat posterior, com podria ser el cas de Carmelina Sánchez Cutilillas amb *Matèria de Bretanya* (1976), la seua única novel·la, o d'Isa Trlec amb *Ramona Rosbif* (1976) i Mari Catúfols (1978).

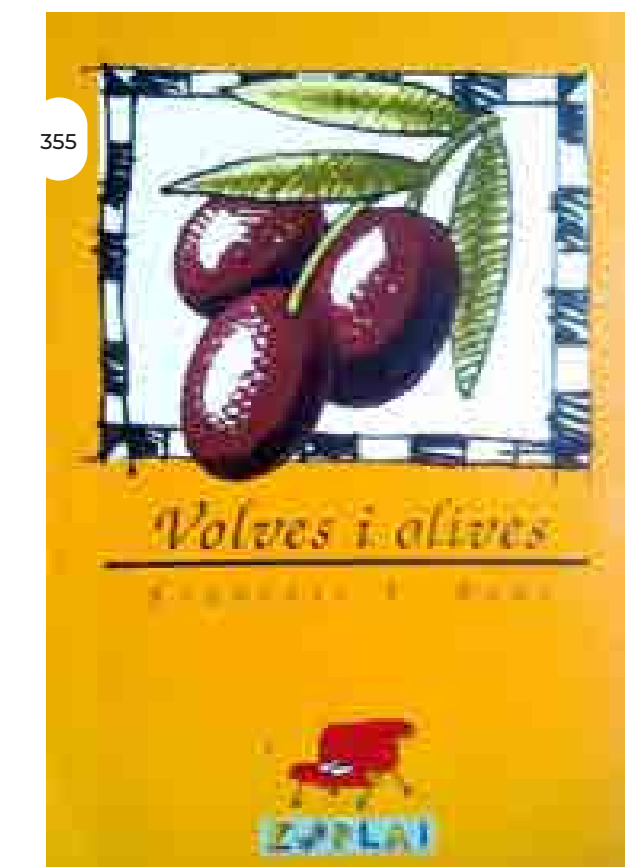
Durant la dècada dels huitanta es generalitza el cultiu dels diversos gèneres narratius: narrativa policíaca, de ciència-ficció, de terror, històrica, eròtica, etc. i en este sentit és il·lustrativa la producció del col·lectiu Ofèlia Dracs (entre els quals es trobava Jaume Fuster, Quim Monzó, M. Antònia Oliver i Josep Lluís Seguí) que publica compilacions de contes de misteri i terror, policíacs, eròtics o de ciència-ficció. Esta narrativa de gènere, especialment la novel·la policíaca o negra, aconseguirà un gran nombre de lectors.

352

354

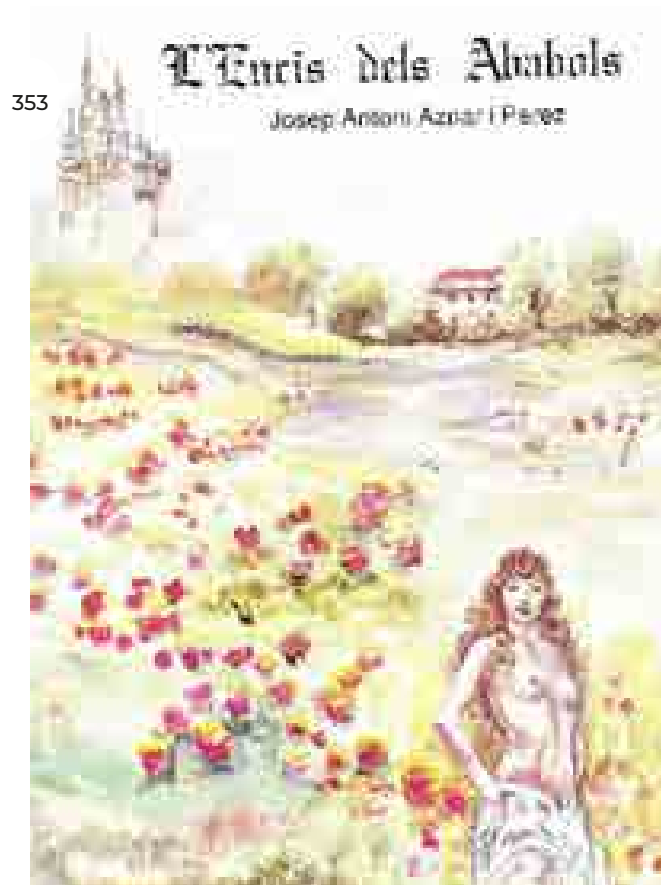

355

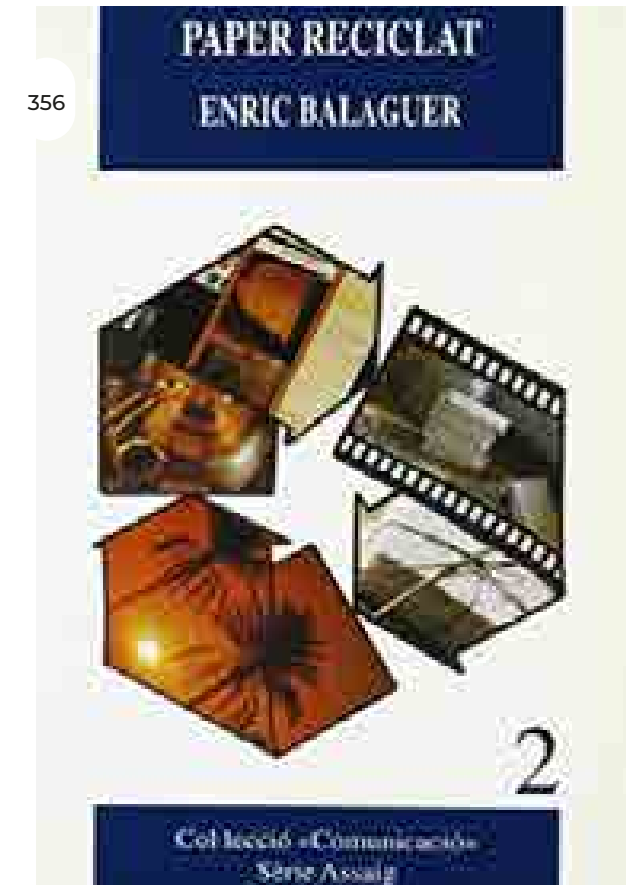
Escriptors en llengua valenciana de la nostra província

La nostra llengua valenciana, tal com hem pogut veure fins ara, ha tingut una màxima esplendor i una decadència en la literatura i la parla oral segons el moment històric, encara que, cal ressaltar que part important dels fets esdevinguts durant els anys de democràcia i transició té a veure amb la regularització d'aquest assumpte, ja que entre els anys 1978 i 1983 es formava un marc legal al País Valencià que donava suport a qualsevol manifestació oficial (o no) en valencià, el qual partia de la Constitució Espanyola dins del seu article 3. Dins d'aquest gran marc legal que permet l'expressió tant pública com privada en la nostra llengua, també té el seu ressò en l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana de 1982. Esta nova legalització de la nostra llengua va possibilitar moltes iniciatives d'índole col·lectiva i individual per a la divulgació i difusió del valencià.

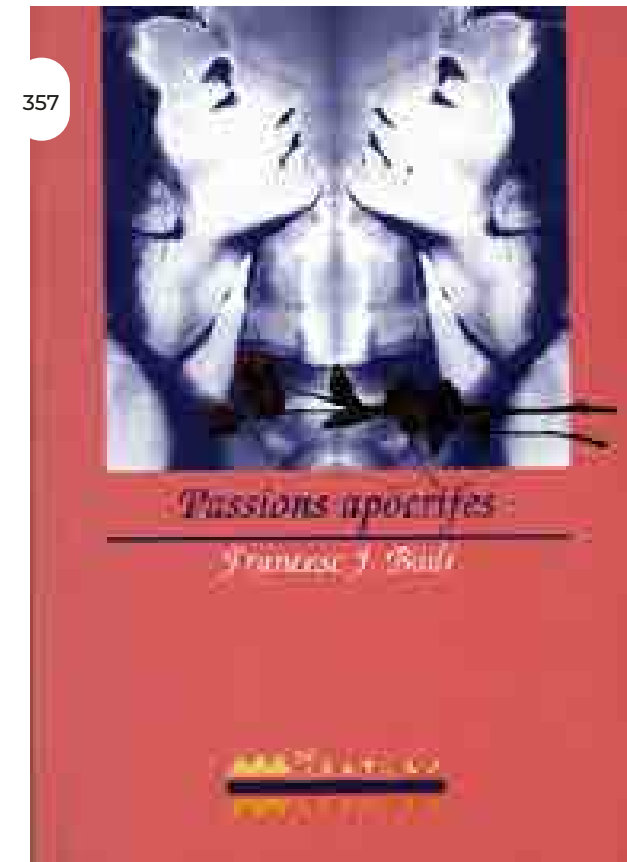
En un estudi dut a terme per la Universitat d'Alacant, dins del departament de Filologia Catala-

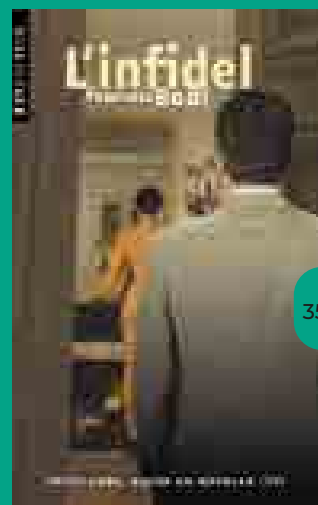
353

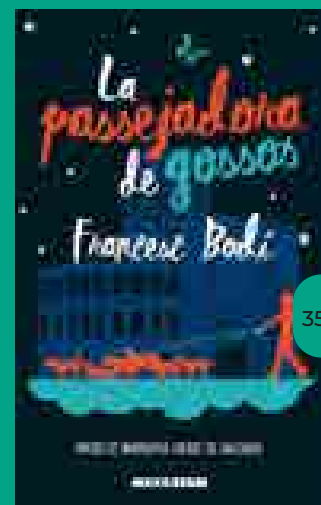
356

357

358

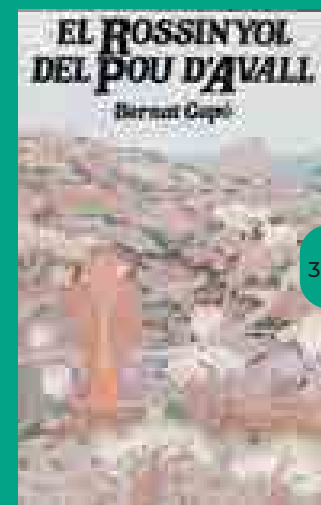
359

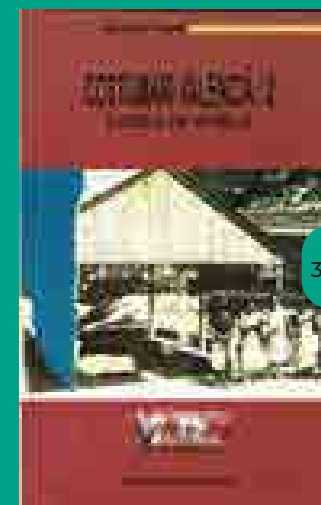
360

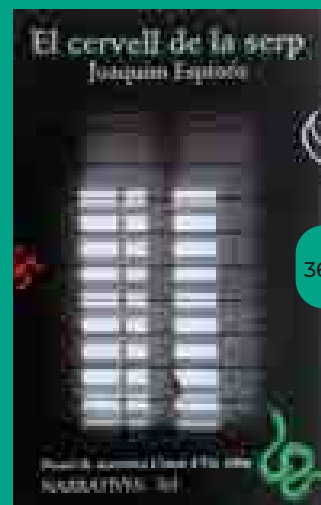
361

366

367

368

369

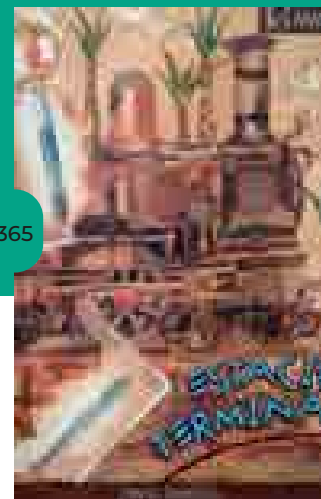
362

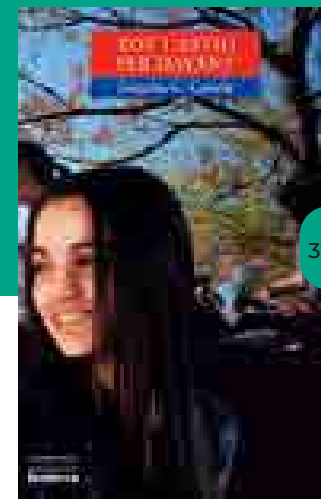
363

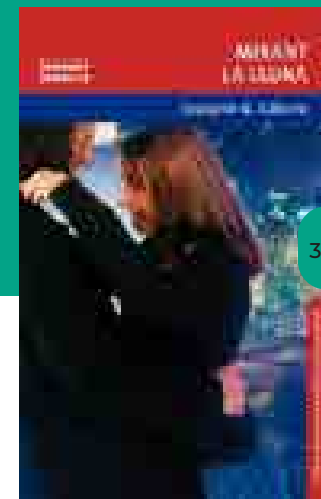
364

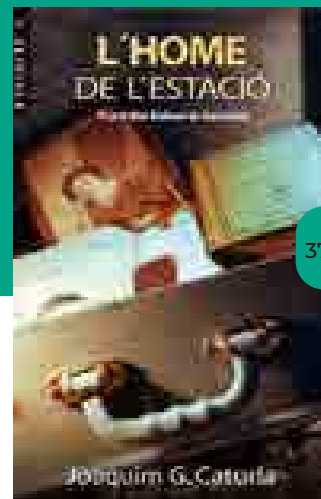
365

370

371

372

373

na, es donaria llum a aquells autors nadius de la nostra província que han escrit en llengua valenciana durant molts anys i en diferents èpoques, trobant una gran empara i llibertat després de la posada en marxa de la Constitució Espanyola de 1978. Alguns dels més destacats serien els exposats a continuació:

Pasqual Almiñana Orozco

Nascut a Benidorm l'any 1953, és llicenciat en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona i doctor per la Universitat d'Alacant, treballant posteriorment com a docent de secundària. S'ha dedicat a la investigació lingüística amb treballs com *Els topònims de Benidorm (1321-1955)* de 2002. Ha participat en congressos sobre onomàstica i ha dirigit el Diccionari de Benidorm.

En el referit a la seua part creativa, l'any 1991 va rebre el premi de narrativa curta "Premis 25 d'Abril Vila de Benissa" per la seua obra *Tanit*, i l'any 2000 editaria *L'arbre de la fantasia*. In-

roducció i propostes didàctiques que arreplega l'edició número quinze dels Premis de Narrativa en Valencià.

Silvia-Marina Aresté i Vilaplana

Natural d'Alacant l'any 1959, és llicenciada en Filologia Hispànica per la Universitat d'Alacant, exercint com administra posteriorment en esta.

La seua producció literària s'ha centrat en la poesia, fruit de la qual han eixit publicades dos obres; *Atzar* de l'any 1991 (que rebria el premi La Forest d'Arana en 1990) i *Nòmada* de 1991 també, premi Manuel Rodríguez Martínez d'eixe mateix any.

Enric Balaguer Pascual

L'any 1959 naixeria en la població de Guadalest, cursant els estudis durant la seua joventut de Filologia Catalana en la Universitat Central de Barcelona, llicenciant-se finalment l'any 1982.

Des de l'any 1984 treballa com a professor en la Universitat d'Alacant, obtenint en 1987 el grau de doctor amb la lectura de la tesi *Poesia valenciana entre 1962-1974; el realisme històric*.

Dedicant-se a l'estudi de la literatura contemporània i comparada, dins d'aquest àmbit publica l'obra *Dinou poemes dels seixanta* l'any 1987, a més de diversos estudis sobre l'obra d'autors com Gabriel Ferrater o Joan Fuster.

Com a escriptor de creació destaca en el gènere de l'assaig, donant vida a les obres *Paper reciclat* de 1995, *Poesia, alquímia i follia* d'eixe mateix any, *Ressonàncies orientals* de 1999, *Fulls de ruta* de 2002 i *Contra la modernitat i altres quimeres*, del mateix any.

Vicent Berenguer Micó

Natural de Banyeres de Mariola, naixeria l'any 1955, cursant estudis de Magisteri en la Universitat de València, ciutat en la qual residix.

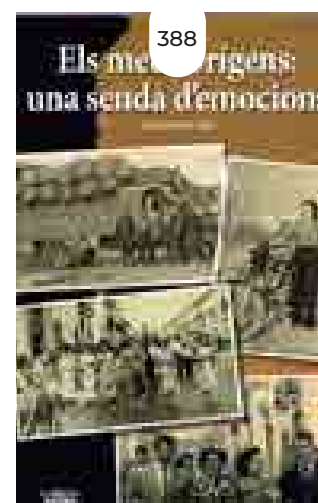
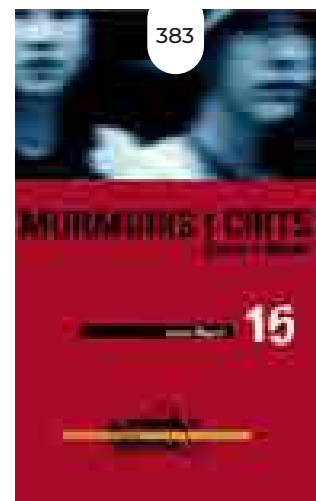
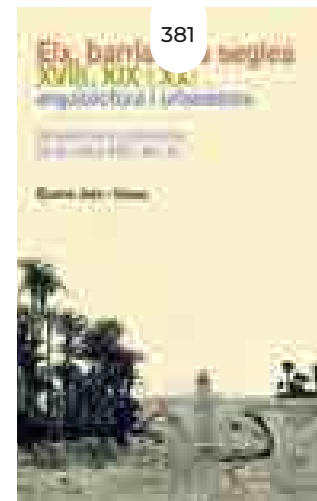
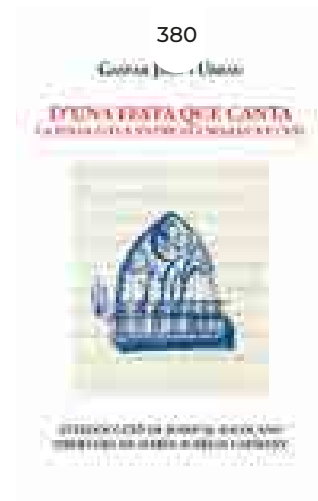
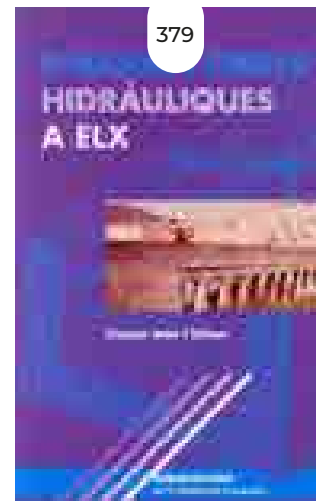
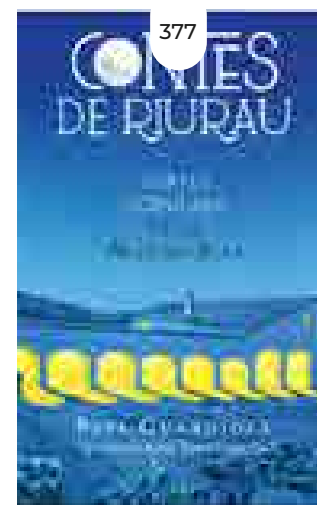
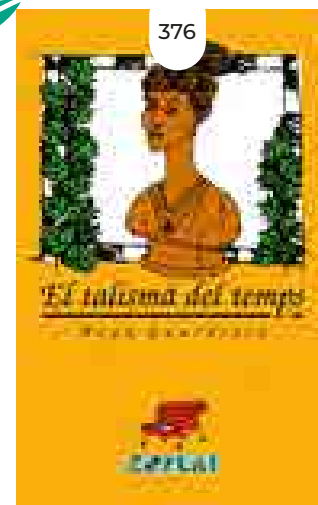
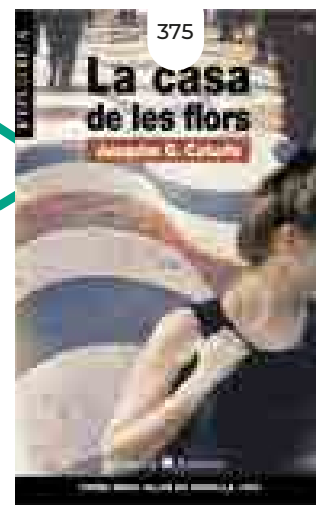
Exercint com a traductor de valencià en l'Administració provincial, destaca com a creador i director de la col·lecció "Poesia", d'Edicions de la Guerra.

Dins de la seua obra poètica, els títols publicats més rellevants són *Guants de macam* de l'any 1985, *Carmí vora els llavis* del mateix any, *Dalila* de 1987, *La terra interior* i *Imitació de la soledat*, tots dos de 1989 i *L'home confia en la ciutat*, de 1996. A més, ha aparegut en antologies poètiques com a *L'espai del vers jove*, *Homenatge als trobadors* o *Llampec d'espurnes* en els anys huitanta i noranta.

Juntament amb Jordi Garcia Vilar ha publicat l'obra teatral *La llegenda del drac i la princesa* en 1997.

Francesc-Joan Bodí Beneyto

Nascut en la localitat d'Agres l'any 1963, cursaria estudis de Filosofia, treballant posteriorment

com a professor de secundària d'aquesta matèria a Alcoi. Ha desenvolupat una intensa activitat en l'àmbit literari en els anys noranta, publicant des de 1995 cinc novel·les: *Passions apòcrifes* en 1995, *Guerres perdudes* en 1997, *Voltes i olives* en 1998, *L'infidel* en 2000 i *El cos del delictes*, del mateix any.

Amb esta producció literària ha rebut diversos premis que l'augmenten com una de les joves figures més rellevants de la narrativa valenciana de la dècada passada.

Joan Borja i Sanz

En la localitat d'Altea naixeria este diplomad en Magisteri i llicenciat en Filologia Catalana l'any 1968, vivint al seu poble natal encara que lligat a la capital alacantina, on ha treballat com a professor universitari. Juntament amb altres autors, ha publicat obres destinades a l'ensenyament en llengua valenciana, a més d'altres orientades a la fixació terminològica i la normalització del llenguatge de les ciències.

Dins de l'àmbit literari, és autor de dos obres, la novel·la *Meleagre* que va ser publicada l'any 1998 i una altra que podria dir-se que està entre l'assaig i l'estudi centrat en la figura de Joan Fuster, *Els aforismes de Joan Fuster*, que veuria la llum en 1996.

Jordi Botella

Nascut i resident a Alcoi des de 1958, el seu ofici s'ha centrat en l'ensenyament secundari i a més ha desenvolupat activitats pròpies del teatre,

com per exemple duent a terme la direcció de la Mostra de Teatre d'Alcoi des de l'any 1991, responsable a més del premi de teatre Ciutat d'Alcoi, entre altres coses.

Ha publicat diverses novel·les, com *La sagrada família* en 1997 i *Estació Terminal*, en 2000, els poemaris *Bolero* de 1983, *Cobles vallesanes* de 1984 i *Disciplina*, en 1990, a més de participar en diverses antologies com *Brossa nova. Antologia de poetes valencians* en 1981.

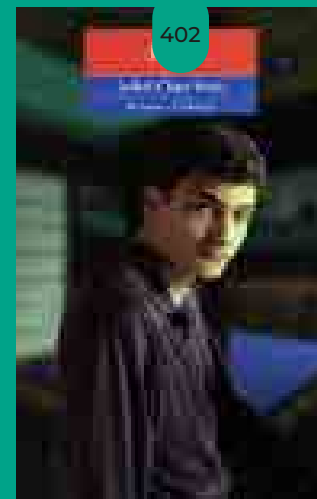
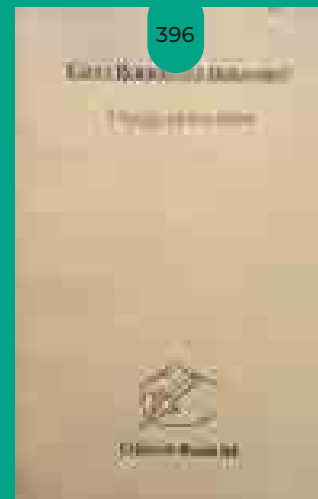
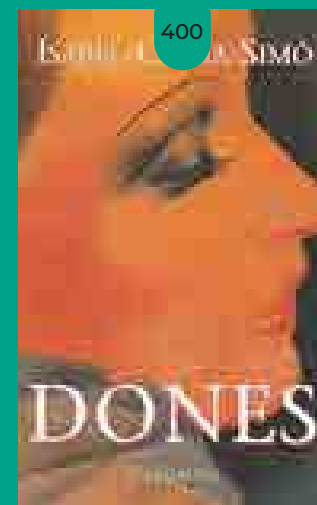
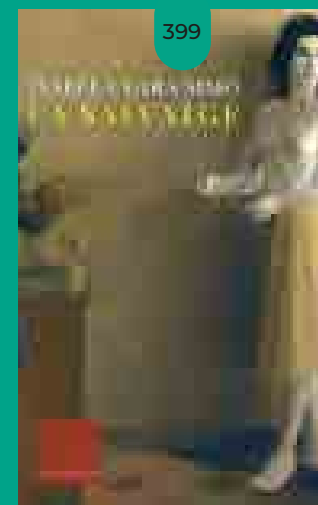
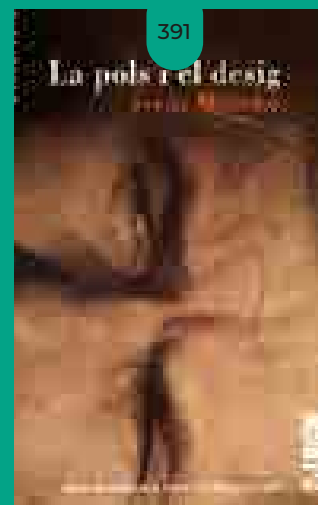
Ha escrit, a més, i de manera conjunta l'assaig *El temps d'un poble* i ha participat en el catàleg Antoni Miró a Elx, l'any 1997.

Bernat Capó i Garcia

Nascut a Benissa l'any 1928, inicia els seus estudis de Dret però els abandona per raons laborals en començar a treballar en una empresa de transports. Durant esta època col·labora amb els periòdics *Levante* i *Jornada*.

Quan torna del servici militar canvia la seua residència a Alacant, entrant a formar part del diari *Información*, nomenat a més com a corresponsal de l'agència EFE, de la Ràdio Nacional i del diari *Levante*. A més, fundaria el periòdic de caràcter comarcal *El Poble de la Marina*.

Com a escriptor, s'ha mogut per diferents gèneres, encara que s'ha dedicat en la major part de la seua producció a la prosa, sent els títols més destacats dins de la seua obra literària els següents: *Estampes pobletanes*, de 1978, *Rèqui-*

em per una amistat, de 1980, *El rossinyol de pou d'avall*, de 1983, *La criminala*, de 1986, *Cronicó del sisé*, de 1987, *Costumari valencià*, de 1992, *On ets, Gigí?*, de 1992, *Pleniluni*, de 1993, *Costumari valencià II*, de 1994 i *Terra de cireres*, de 2002.

Joaquim González Caturla

Nascut a Alacant l'any 1951, és llicenciat en Filologia Hispànica, treballant en la capital com a professor de secundària després de finalitzar els seus estudis.

Va dur a terme una recuperació de la tradició rondallística amb les compilacions *Rondalles de l'Alacantí* en 1985 i *Rondalles del Baix Vinalopó*, en 1987. Com a escriptor, es mou en l'àmbit de la narrativa, combinant la prosa poètica amb l'obra *Un estiu amb Flora* de 1989, la narrativa infantil i juvenil amb títols com *La cova del llop marí* de 1989, *Tot l'estiu per davant* de 1992, *Julieta i el caragol màgic* de 1993, *La penya dels pirates* de 1998 i *Mirant la lluna* de 2001, la narrativa breu

amb l'obra *Els colors de la solitud* de 1995 i la novel·la amb *Les quatre edats d'Eros* de 1996 i *La casa de les flors*, de 1998.

Pepa Guardiola Chorro

Natural de Xàbia, naixeria l'any 1953, sent diplomada en Magisteri, treballant amb posterioritat en l'ensenyament primari.

Com a escriptora i creadora s'ha mogut sobretot en la narrativa infantil i juvenil i la narrativa orientada a un públic divers, obtenint molts premis literaris per això.

Les seues obres literàries més importants són les següents: *Contes de Riu-Rau*, de 1988, *El llop i la cogullada*, de 1988, *Soliloqui d'una olivera*, de 1989, *Colomí*, de 1991, *L'esgruna de cristal*, de 1992, *La bola de pol·len*, de 1993, *Històries menudes*, de 1993, *El talismà dels temps*, de 1994, *Collidors de neu*, de 1995, *Un brivall sota el teló*,

de 1997, *La clau mestra*, de 1997, *Els grumets del cap negre*, de 1998, *Tres titelles embruixades*, de 2000, *Els ulls de la Nereida*, de 2000, *Una llar en el món*, de 2001 i *La llegenda de les aus daurades*, també de 2001.

Gaspar Jaén i Urban

Nascut a la ciutat d'Elx l'any 1952, es titularia a l'Escola d'Arquitectura de València l'any 1976, dedicant-se professionalment a esta matèria, fent classes sobre això en la Universitat d'Alacant. Dins d'aquest àmbit ha publicat diverses obres d'investigació sobre aspectes arquitectònics.

Com a productor literari ha destacat en la poesia i narrativa, rebent nombrosos guardons com el premi Vicent Andrés Estellés a l'octubre de 1991.

Dins de la seua producció trobem títols com els següents: *Cadells de la fosca trencada*, de 1976, *Àngels d'algeps al corredor de l'orgue*, de 1978,

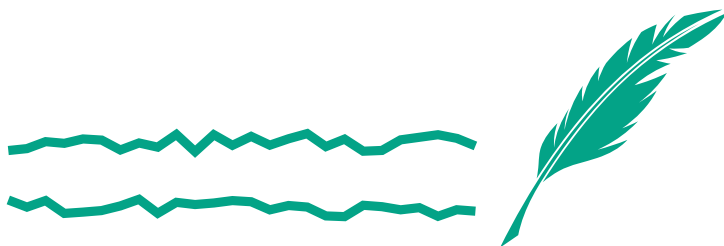
Les flors de bruc, de 1978, *Cambra de mapes*, de 1982, *La Festa*, de 1983, *Llibre de la Festa d'Elx*, de 1984, *Palau d'hivern*, de 1988, *Fragments*, de 1991, *Del temps present*, de 1998, *Antic jardí d'Ítaca*, de 1998, *Pòntiques*, de 2000 i *Cant a la memòria de Vicent Andrés Estellés*, de 2000.

Carme Miquel

L'any 1945 naixeria en la població de La Nucia, sent des de molt jove una fervent activista en diversos moviments sindicals i cívics en favor de la llengua valenciana, rebent per això el guardó Jaume I.

De professió es dedicaria a la docència infantil, alternant amb l'escriptura de llibres de caràcter pedagògic i d'animació a la lectura. A més, ha arplegat i adaptat diversos contes populars valencians, com *Marieta i les bromes d'un rei* en 1972 o *Barets barata rialles* en 1984.

Quant a la seua creació literària, és autora de diverses obres orientades al públic infantil i juvenil, amb les publicacions: *La rabosa viatgera* de 1994, *Uns papers en una capsa*, del mateix any o *La tortuga Caterina*, de 2002. A més, ha escrit una obra en prosa epistolar i una novel·la (*A cau d'orella* en 1998 i *Aigua en cistella* l'any 2000, respectivament).

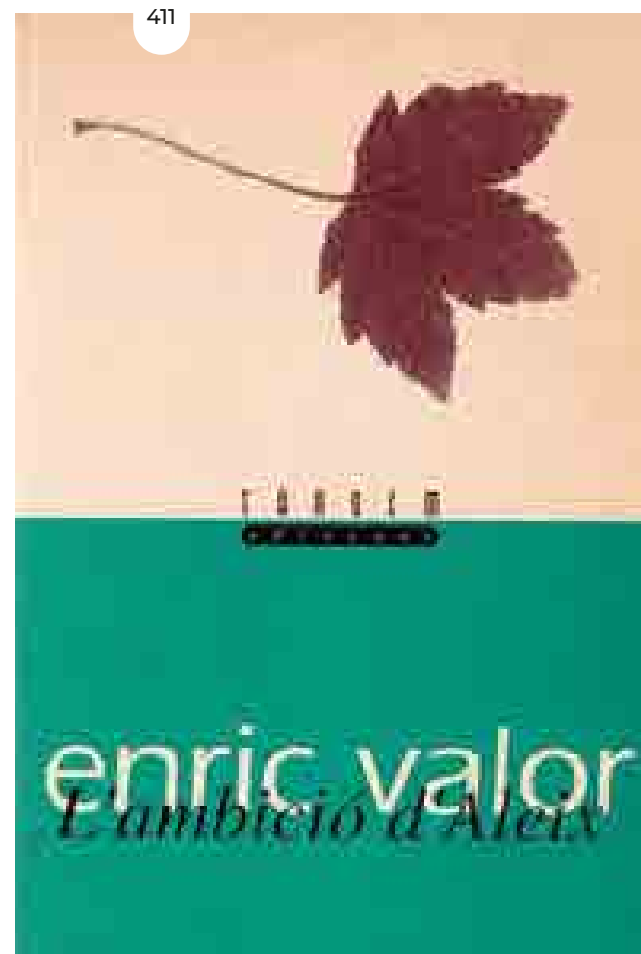
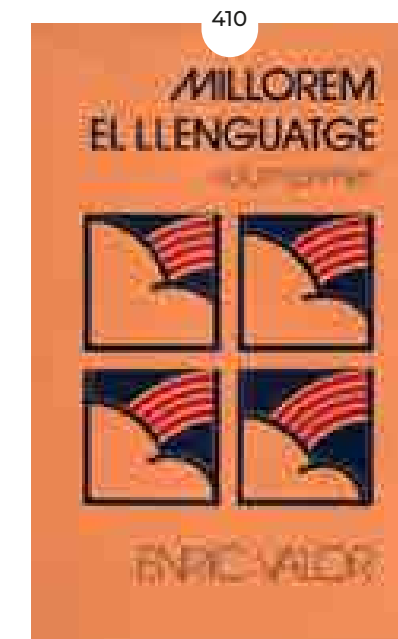
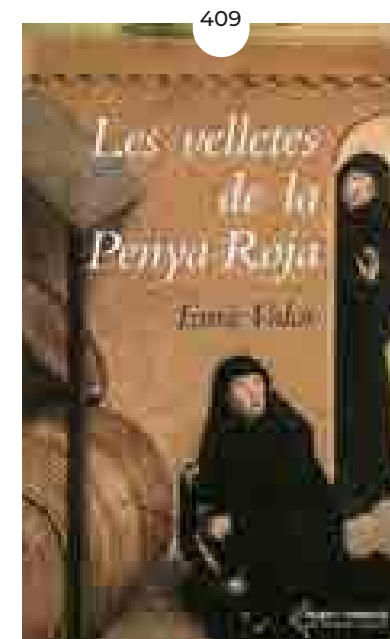
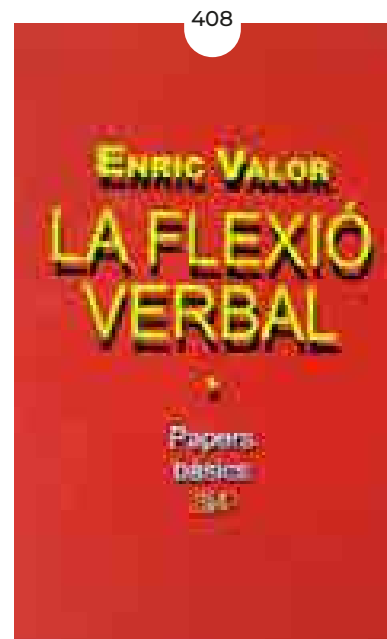
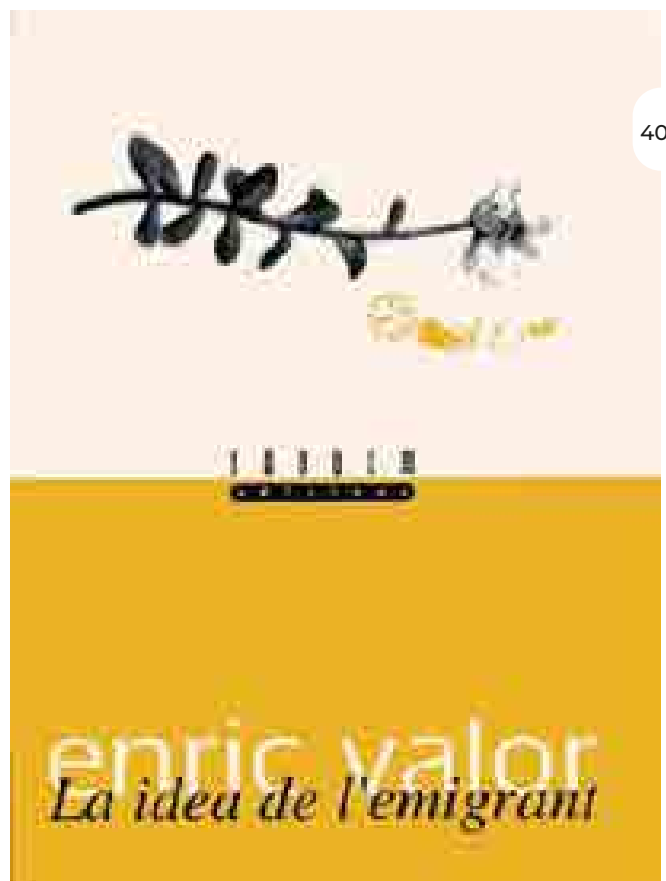
Isabel-Clara Simó Monllor

Natural d'Alcoi, on va nàixer l'any 1943, es llicenciària en Filosofia Pura i Periodisme, sent a més doctora en Filologia Romànica.

Ha treballat com a docent en l'ensenyament secundari i universitari, dedicant-se per complet amb posterioritat a l'escriptura.

S'ha convertit en autora de títols destacats dins de l'àmbit de la literatura catalana actual dins d'unes obres dedicades al públic juvenil, de novel·la negra o algun poemari. Les seues novel·les s'han convertit amb el temps en autèntics best-seller amb acceptació més que encomiable per part del públic lector com el demostren les nombrosíssimes reedicions d'alguns dels seus llibres els quals, a més, s'han traduït a una infinitat de llengües estrangeres.

Part de la seua obra literària és la següent: *És quan miro que hi veig clar*, de 1979, *Bresca*, de 1985, *Ídols*, de 1985, *El secret d'en Toni Trull*, de 1986, *T'estimo*, *Marta* de 1986, *Júlia*, de 1987, *El Mossèn*, de 1988, *La veïna*, de 1990, *El mas del diable*, de 1992, *Raquel*, de 1992, *Històries perverses*, de 1993, *La Nati*, de 1993, *Una ombra fosca, com un núvol de tempesta*, de 1993, *La salvatge*, de 1994, *Els ulls de Clídice*, de 1994, *ABCDari*, de 1995, *Alcoi-Nova York*, de 1995, *La innocent*, de 1995, *Perfils cruels*, de 1995, *Plaer de dona i altres contes*, de 1995, *Dones*, de 1997, *Joel*, de 1997, *El professor de música*, de 1998, *De nou, Emili*, de 1998, *Gust amarg de la cervesa*, de 1999, *En Jordi i la sargantana*, de 1999, *T'imagines la vida sense ell?*, de 2000, *Carta al meu nét, sobre el nacionalisme*, de 2000, *Tria de contes*, de 2001, *Estimats homes: (una caricatura)*, de 2001,

Hum-Rita, l'home que ensumava les dones, de 2001, *L'home que volava en el trapezi*, de 2002, *En legítima defensa*, de 2003, *Angelets*, de 2004, *El caníbal*, de 2007, *El meu germà Pol*, de 2007, *Adéu, Boadella*, de 2008, *Els racons de la memòria*, de 2009, *Homes*, de 2010.

El teatre del segle XX

El moviment Noucentista, com s'ha vist amb anterioritat, dirigix la seua atenció principal a la poesia i mostra poc interès pel teatre i, malgrat tot, les grans obres de la dramaturgia universal despertaren l'admiració dels noucentistes: Josep Carner traduí algunes comèdies de Shakespeare, Carles Riba fa traduccions d'Esquil, de Sòfocles i d'Eurípides, encara que estos són treballs fets per al món editorial i no per a l'escena. Així i tot, les premisses culturals noucentistes sí que influïren en l'aparició d'un nou gènere teatral àmpliament cultivat al llarg de la dècada dels anys vint: l'alta comèdia teatral o la comèdia burgesa. Es tracta d'un gènere dramàtic burgès per les situacions descrites i per l'actitud i la procedència social dels personatges, de caràcter convencional i intranscendent, a pesar que la trama és desenvolupada i resolta amb enginy i habili-

tat escènica. Els personatges, cultes i refinats, es mouen en ambients burgesos i solucionen els conflictes que es les presenten d'una manera educada i amable. Com a exemple i mostra d'això, ens trobem amb *Mecenas* de Carles Soldevila, encara que l'autor més destacat en el panorama teatral de l'època és Josep Maria de Segarra.

Més endavant, amb la implantació del règim franquista, el teatre en llengua catalana va ser proscrit dels escenaris professionals i va viure absolutament desconectat de les línies de força més innovadores del teatre europeu i nord-americà fins al final de la Segona Guerra Mundial. El 1955 es va fundar l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, una companyia de teatre legalment reconeguda que, amb les limitacions pròpies del moment històric, aconseguiria portar avant una programació i uns mètodes de treball rigorosos. Dins de la programació de l'Agrupació, van tindre cabuda els clàssics com Shakespeare i es van promocionar autors com Joan Oliver, Salvador Espriu, Joan Brossa i Manuel de Pedrolo. A més, l'Agrupació va disposar d'una col·lecció que permetria la lectura de textos estrangers contemporanis que mai havien sigut editats en català.

En 1960, Ricard Salvat i Maria Aurèlia Capmany van fundar l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual oberta als nous corrents

413

414

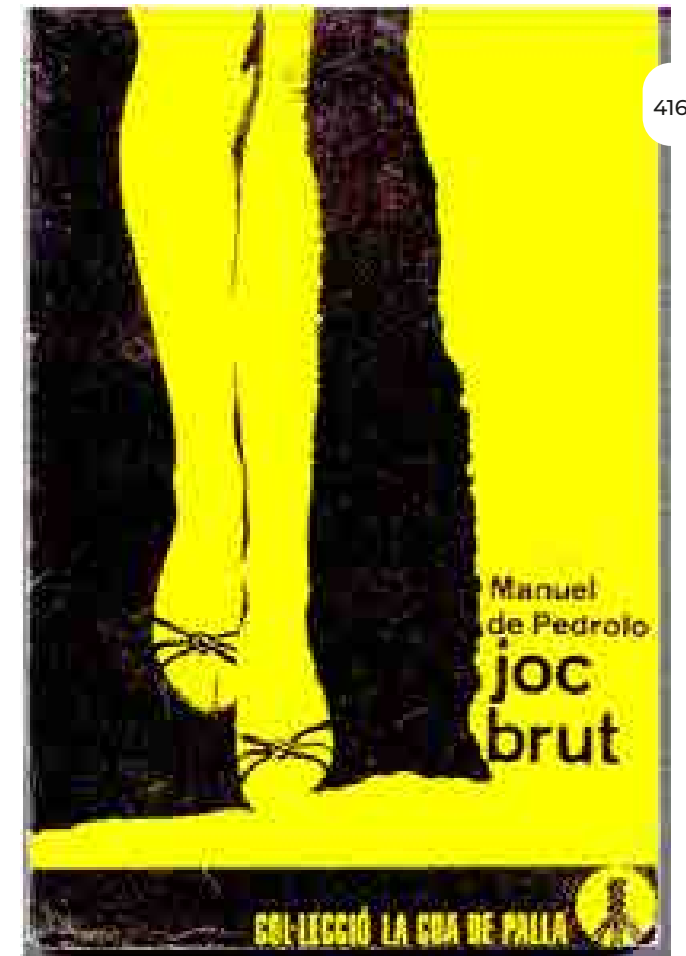

415

teatral, contribuint en la creació de futurs professionals de l'escena i reivindicant, a més, l'obra d'autors catalans com Salvador Espriu o Joan Brossa.

Si la literatura de postguerra al nostre país havia tingut el poeta, el narrador i l'assagista rellevants que havien destacat entre altres escriptors, no havia ocorregut el mateix amb el teatre, molt més endarrerit en la nostra tradició literària i anquilosat en el clixé del sàinet. Martí Domínguez, Francesc de Paula Burguera o Joan Alfons Gil Albors són els únics dramaturgs que intenten fer un teatre digne i renovat, amb una consciència de la necessitat de desmarcar-se de la tradició valenciana del sàinet.

Al començament dels anys seixanta,

416

xanta, en alguns cercles universitaris, atents als corrents teatrals europeus, començarien a aparèixer grups de teatre que rebutgen tant el teatre comercial com el teatre sense pretensions: volien un teatre que buscava a un públic amb una imprescindible formació cultural, preparat per a seguir unes obres difícils, que exigixen un esforç intel·lectual que no se li pot exigir a un públic majoritari. Naixia, així, el teatre independent, que defenia una concepció del teatre com a instrument de lluita, amb gran capacitat d'irradiació social i d'incidència política. Este fenomen, que s'estén durant els últims anys de la dècada dels seixanta i durant els setanta (coincidint amb el Maig francès i la mort de Franco), consistiria a construir una pràctica escènica alternativa on tot fora col·lectiu i, a més, tots feien tot.

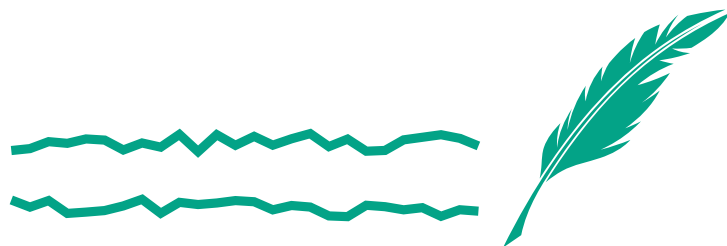
A partir dels anys seixanta es reprén la línia del teatre espectacle i la festa al carrer; el text escrit perd importància en un teatre que ix de la seua escena habitual i s'instal·la en qualsevol lloc al servei dels col·lectius i el públic. Esta reinvençió de l'espai seria un dels elements clau en la transformació de teatre que havia tingut com a

412 Josep Maria de Segarra

413 *El Comte Arnau*, de Josep Maria de Segarra414 *El Poema de Nadal*, de Josep Maria de Segarra

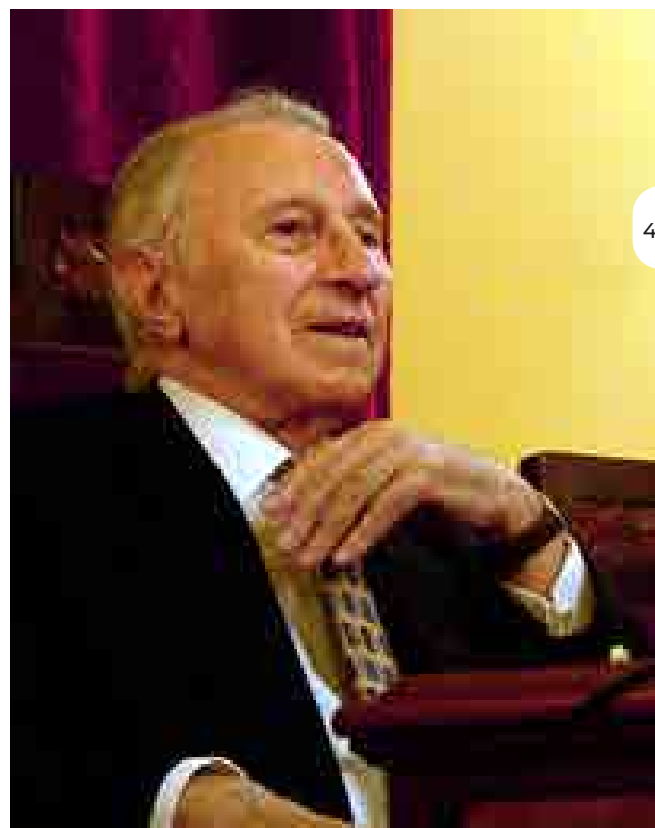
415 Manuel de Pedrolo

416 *Joc Brut*, a la col·lecció *La cua de palla* dirigida per Manuel de Pedrolo

punt de referència el "Living Theatre", itinerant en diverses ciutats europees a partir de la dècada esmentada.

Xarxa Teatre, la companyia valenciana més internacional, ha desenvolupat un estil propi de teatre al carrer, diferent del d'altres grups actuals com Els Comediants o La Fura dels Baus, aconseguint una implantació europea sense precedents amb uns espectacles basats en les tradicions festives valencianes, que combinen teatre visual, música i coreografia, i que són representats sempre en espais oberts que permetin l'assistència de desenes de milers d'espectadors. La seua estètica es basa en el foc, de manera que desenvolupen el potencial dramàtic, rítmic i musical de la pirotècnia. Entre les obres de més èxit destaca la *Nit màgica* de 1993, un espectacle d'animació itinerant on la música i el foc recorren els carrers amb la participació dels espectadors. *El foc de la mar* de 1990 és també una cercavila pirotècnica, però ara els vestits dels actors i les estructures mòbils si inspiren en l'obra pictòrica de Joan Miró, inclosa l'estructura de fusta i cartó que es crema al final de l'espectacle com si es tractara d'una Falla. *Veles e vents* de 1995, creat per a la conclusió dels actes inaugurals del túnel del Canal de la Manxa és una reflexió de caràcter ecològic que parla de l'amor en la mar, benefactor i aterridor alhora. *Déus o bèsties* de 2002 canvia el moviment per un escenari frontal on s'aborda la història mítica del bou i *Tom-batossals*, del mateix any, és creada a partir de la novel·la de Josep Pascual Tirado, suposant això diversos exemples de l'àmplia trajectòria de la companyia.

418

419

417

420

421

417 Maria Aurèlia Capmany i Farnés
 418 Francesc de Paula Burguera
 419 *Erma*, de Federico García Lorca en el Teatre Espanyol l'any 1934
 420 *Veles e Vents* de Xarxa Teatre
 421 *El foc del mar* de Xarxa Teatre

La literatura alacantina: d'autors, ciutat i Fogueres

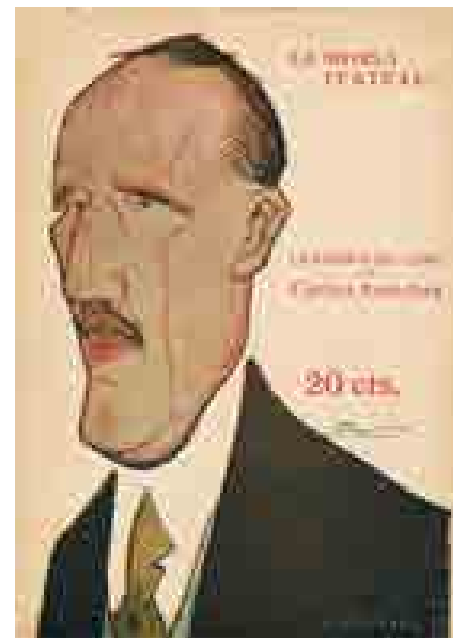
Entranyables i fecunds autors alacantins de Teatre, Poesia i Narrativa

Carlos Arniches Barrera

Parlar del drama, la comèdia o el sainet, fruit d'una fecunda obra representada damunt de les taules teatrals de tot el país, i amb Alacant com a bandera, és parlar de Carlos Arniches.

Nascut a Alacant en 1866 dins del si d'una família modesta, l'any 1880 es trasllada amb els seus pares a Barcelona fruit de l'agitat clima social i polític de l'Espanya dels anys seixanta i setanta del segle XIX, el qual es fa molt de notar a la nostra ciutat malgrat el desenvolupament experimentat en les seues infraestructures i vida cultural. A conseqüència dels problemes econòmics, la família Arniches es traslladaria i el jove Carlos comença a treballar de "noticiari" en La Vanguardia. En 1885 fixaria la seua residència a Madrid i entra com gasetiller en *El Diario Universal*, *La Ilustración Artística y Teatral* i *El Resumen*.

Poc després, en 1887, escriu la seua primera obra, *Cartilla i quadern de lectura (Traços d'un regnat)*, i en 1888, en col·laboració amb l'alacantí Gonzalo Cantó, va estrenar la seua primera peça: la revista *Casa Editorial*, amb música de Rafael Taboada. Començaria així una llarga i prolífica trajectòria com a autor teatral, que es prolongaria durant cinquanta-cinc anys i aconseguiria quasi els dos centenars d'obres. Una amplíssima producció amb les desigualtats pròpies de tota obra extensa, que, al costat de peces fallides en les quals va ofegar les seues magnífiques intuïcions optant per un èxit segur, conté moltes altres que, pel seu llenguatge i el seu sentit teatral han obert camins a dramaturgs i humoristes posteriors.

422

imatge del saineter madrileny que acompanyaria durant dècades deixaria pas a una altra més complexa i ajustada a la realitat: la d'un autor polivalent que evoluciona en la seua dramàturgia, enginyós dialoguista i bon coneixedor de la tècnica teatral en una gran varietat de gèneres. La seua vida i el seu teatre estarien fortament lligats a Madrid.

Amb la primera estrena entra en el món del teatre per hores o gènere xic i durant deu anys, aferma la seua presència en este sistema teatral que es trobava en plena expansió, perfeccionant la seua tècnica, aprenent a construir situacions i diàlegs del gènere xic en les seues diferents modalitats.

En 1898, amb *El sant de la Isidra*, inicia una línia d'exploració del casticisme madrileny que li proporcionarà grans èxits. *La festa de Sant Antón*, *La Cara de Déu*, *Melons d'Alger i melons* i, més endavant, *La xica del gat* són alguns dels sainets que han forjat la seua imatge més coneguda, encara que cal ressenyar que el madrileny no és l'únic

423

casticisme que cultiva: escriu també sainets alacantins, aragonesos, andalusos, valencians o cantàbrics.

Des de la primera dècada de la seua trajectòria es troba ja clarament integrat en el món teatral de l'època, i el gènere xic i les seues derivacions tenen molt d'empresa col·lectiva, per la qual cosa Arniches així ho assumix, sent habitual en este sistema l'escriptura en col·laboració i, per tant, pràctica freqüent en ell, mantinguda fins als últims anys de la seua vida, encara que les seues millors creacions les escriu en solitari.

Col·laboraria, a més, amb un ampli elenc de compositors, imprescindibles en estes peces i participa activament en la creació de la Socie-

422 Carlos Arniches caricaturitzat per Tovar en 1916
423 *L'oncle d'Alcalá*, sarsuela de 1906 de Carlos Arniches

424

425

426

427

432

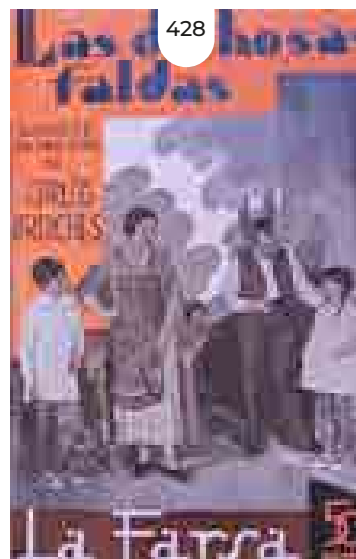
433

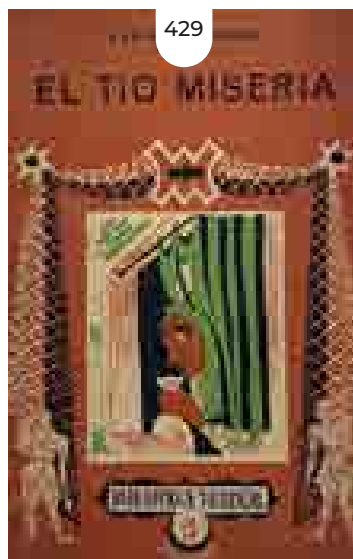
434

435

428

429

430

431

436

437

438

439

tat d'Autors Espanyols en 1899 per a defensar els seus interessos econòmics i professionals, convertint-li en un autor reconegut i de prestigi.

La col·laboració amb Enrique García Álvarez, freqüent des de 1901 fins a 1912, és important en la trajectòria arnichesca, perquè d'ella sorgeix un tipus d'obres amb estructura d'embolic vodevil·lesc i protagonisme del "fresc", un tipus de murri burgès les falgueres del qual, sempre descobertes, no tenen una altra finalitat que fer riure, sent exemples d'això *El terrible Pérez*, *El pobre Valbuena* i *El fresc de Goya*.

De gran producció artística i treballant quasi sense descans, escriu i estrena sense parar enmig d'una vida dedicada per complet al teatre: sainets, farses còmiques i melodrames marquen

el camí cap al gènere que constituirà la seua millor aportació: la tragèdia grotesca, les característiques de la qual es poden entreveure en *La senyoreta de Trevélez* de 1916. En esta etapa de plenitud creadora que s'estén fins als anys trenta, Arniches és també una figura destacada en la vida intel·lectual i social de Madrid, presidint el Cercle de Belles arts, rebent homenatges, reclamant-se la seua presència en actes públics, etc.

Publica una col·lecció de sainets ràpids de contingut crític titulat *Del Madrid castís* i cultiva la tragèdia grotesca en obres com *Que ve el meu marit!*, *És el meu home*, *La bogeria de don Joan* o *La comtessa està trista*, entre altres. La crítica social de tall regeneracionista es troba en obres com *Els cacics* o *L'heroica vila*, i sense abandonar els sainets i farses còmiques, es dedica tam-

bé a un gènere que gaudix del favor del públic en estos anys, la comèdia burgesa, anteriorment exposada. Els sainets en tres actes com *Rositas d'olor*, *L'últim mico* o *El xic de la botiga* i *Les dotze en punt* recreen en els escenaris als tipus populars tan coneguts per l'autor, si bé per la seua composició i temàtica estan molt més prop de les comèdies que dels seus primitius sainets breus.

Sent testimoni de mig segle de la història d'Espanya, des de l'època de la Restauració canovista fins a la Segona República, al desembre de 1936 decidix eixir del país espantat per les circumstàncies de la guerra i les dificultats econòmiques, marxant a Buenos Aires, on roman fins a gener de 1940 desenvolupant una intensa activitat teatral i social en programes de ràdio,

conferències, intervencions en actes públics i projectes per al cinema.

Des del seu retorn al nostre país fins a la seua mort, escriu sis noves obres encara que no totes arriben a estrenar-se en vida de l'autor que, a més, va tindre problemes amb la censura en relació amb peces anteriors. Les seues últimes obres, quasi intemporals, alienes a la conjuntura present i repetitives en les seues fórmules, acusen les penoses experiències viscudes i potser la idea sobre la proximitat de la mort amb un fort retrocés del còmic.

Morint l'any 1943, deixant una basta obra teatral per a la posteritat, sent les següents especificades les que conformen la seua producció: *Casa editorial* (1888, amb Gonzalo Cantó Vilaplana),

424 Carlos Arniches al *Madrid Cómico*
425 Monument a Arniches en el Passeig de Canalejas d'Alacant
426 *El riure de Juana*, de Carlos Arniches
427 *El Braç Dret*, de Carlos Arniches i Celso Lucio
428 *Felices Faldes*, sànet en tres actes de Carlos Arniches

429 *L'oncle misèria*, de Carlos Arniches
430 *Els Bandidos*, sarsuela còmica en un acte i cinc quadres, de Carlos Arniches
431 *L'últim mico o el xic de la botiga*, de Carlos Arniches
432 *Serafin el pintorero*, de Carlos Arniches

433 *La Novel·la còmica, L'amic Melquíades*, de Carlos Arniches
434 *L'aigua del Manzanares*, de Carlos Arniches
435 *L'oncle misèria*, de Carlos Arniches
436 *Mecachís, que bonic soci!*, de Carlos Arniches

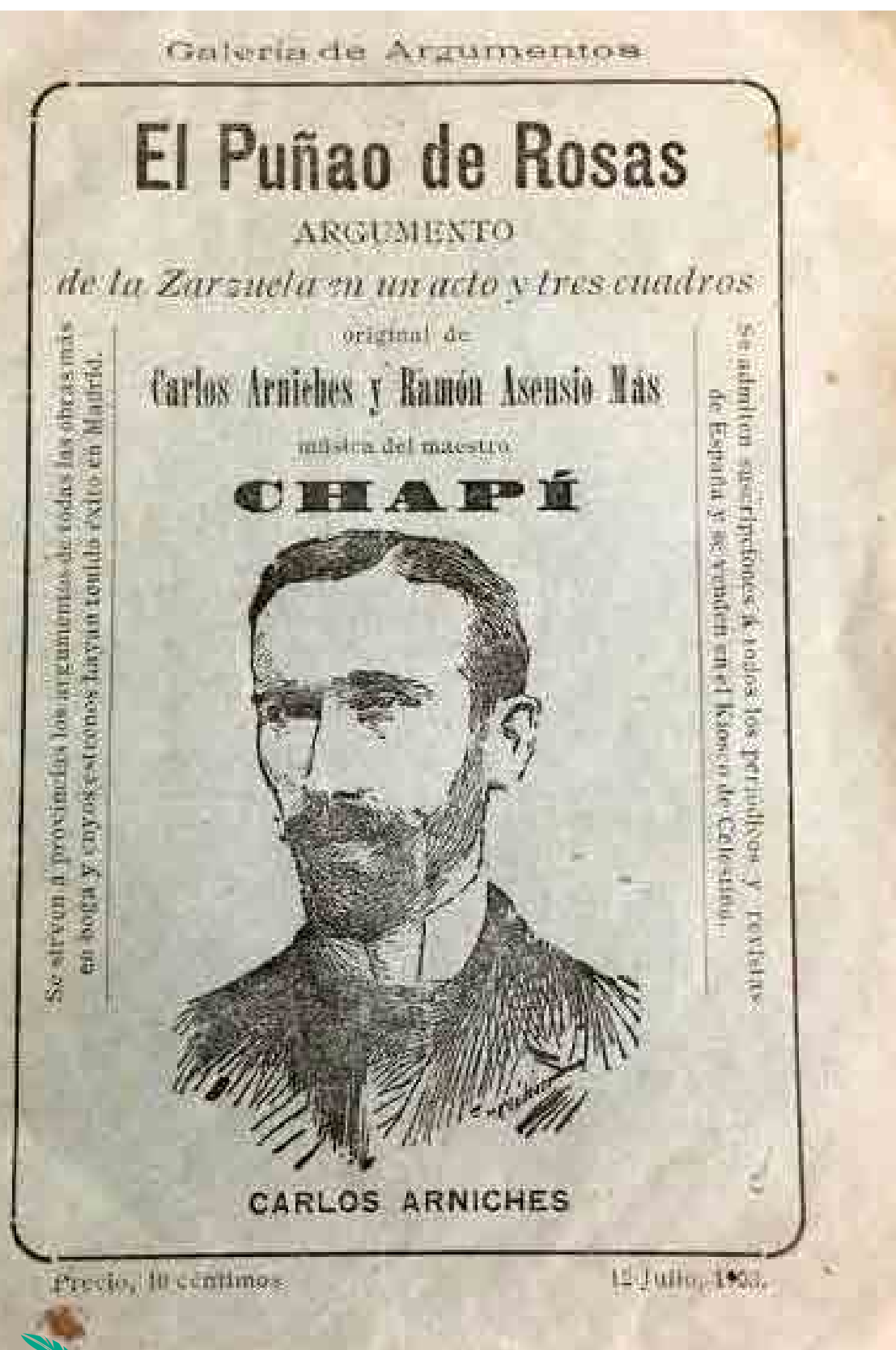
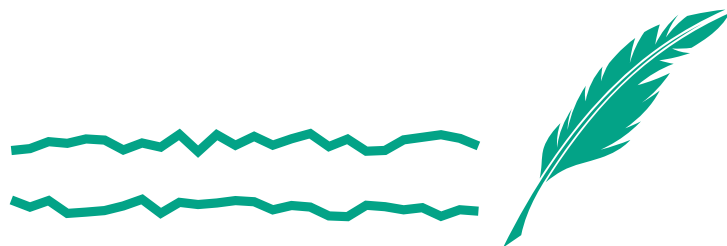
437 *El senyor badanas*, de Carlos Arniches
438 *El solar de Mediacapa*, de Carlos Arniches
439 *Compte amb l'amor*, de Carlos Arniches

La veritat nua (1888, amb Gonzalo Cantó Vilaplana i Apolinar Brull Ayerra), *Les manies* (1888, amb Gonzalo Cantó Vilaplana), *Ortografia* (1888, amb Gonzalo Cantó Vilaplana), *El foc de Sant Telmo* (1889, amb Gonzalo Cantó Vilaplana i Apolinar Brull Ayerra), *Panorama nacional* (1889, amb Celso Lucio), *Societat secreta* (1889, amb Celso Lucio i Sinesio Delgado), *Les guardetes* (1890, amb Gonzalo Cantó Vilaplana), *Calderón* (1890, amb Celso Lucio), *La nostra senyora* (1890), *La llegenda del monjo* (1890, amb Gonzalo Cantó Vilaplana), *Victòria!* (1891, amb Manuel de Labra), *Candidat independent* (1891, amb Gonzalo Cantó Vilaplana), *Els segrestadors* (1892, amb Celso Lucio), *Els apareguts* (1892, amb Celso Lucio), *Les campanades* (1892, amb Gonzalo Cantó Vilaplana i Celso Lucio), *Els mostenses* (1892, amb Gonzalo Cantó Vilaplana i Celso Lucio), *El gran capità* (1892, amb Celso Lucio, Enrique Ayuso i Manuel de Labra), *Via lliure* (1893, amb Celso Lucio), *Els descamisats* (1893, amb José López Silva), *El braç dret* (1893, amb Celso Lucio), *El reclam* (1893, amb Celso Lucio), *Els puritans* (1894, amb Celso Lucio), *El peu esquerre* (1894, amb Celso Lucio), *Les roselles* (1894, amb Celso Lucio), *Tabardillo* (1895, amb Celso Lucio), *El cap primer* (1895, amb Celso Lucio), *L'altre món* (1895, amb Joaquín Abati), *El príncep hereu* (1896, amb Celso Lucio), *El cotxe correu* (1896, amb José López Silva), *Els cándids* (1896, amb Celso Lucio), *Les males llengües* (1896, amb Celso Lucio), *El cap del moviment* (1896, amb Manuel de Labra), *Les perrucones* (1896, amb Gonzalo Cantó Vilaplana), *Els bandits* (1896, amb Celso Lucio), *La banda de trompetes* (1896), *Els conills* (1897, amb Celso Lucio), *El pla d'atac* (1897, amb Celso Lucio i Julio Pardo), *L'Arc de Sant Martí* (1897, amb Celso Lucio i Enrique García Álvarez), *Les gambetes* (1897, amb Celso Lucio), *La guàrdia groga* (1897, amb Celso Lucio), *El sant de la Isidra* (1898), *La festa de Sant Antoni* (1898), *Instantànies* (1899, amb José López Silva), *L'últim fanfarró* (1899, amb Celso Lucio), *La cara de Déu* (1899), *L'escalament* (1900, amb Celso Lucio), *Maria dels Àngels* (1900, amb Celso Lucio), *Melons d'Alger i melons* (1900), *El corneta d'ordes* (1900), *El segle XIX* (1901, amb Sinesio Delgado i José López Silva), *L'oncle d'Alcalà* (1901), *Dolorettes* (1901), *Els*

xiquets plorons (1901, amb Antonio Paso i Cano i Enrique García Álvarez), *La mort d'Agripina* (1902, amb Enrique García Álvarez), *La divisa* (1902), *Gaspaxo andalús* (1902), *Sant Joan de Llum* (1902, amb José Jackson Veyán), *El puñao de roses* (1902, amb Ramón Asensio Mas), *Els brètols* (1902, amb José Jackson Veyán), *La cançó del naufrag* (1903, amb Carlos Fernández Shaw), *El terrible Pérez* (1903, amb Enrique García Álvarez), *Colorín, colorao* (1903, amb José Jackson Veyán), *Els xics de l'escola* (1903, amb José Jackson Veyán), *La múrria gelosia* (1904, amb Carlos Fernández Shaw) *El pobre Valbuena* (1904, amb Enrique García Álvarez), *El paradís dels xiquets* (1904, amb Sinesio Delgado), *Les estrelles* (1904), *Els bonics* (1905, amb José Jackson Veyán), *El gos xic* (1905, amb Enrique García Álvarez), *La reixa de la Dolors* (1905, amb Enrique García Álvarez), *L'il·lús Cañizares* (1905, amb Enrique García Álvarez i Antonio Casero i Barranco), *Els maleïts diners* (1906, amb Carlos Fernández Shaw), *El pollastre Tejada* (1906, amb Enrique García Álvarez), *La pena negra* (1906), *El distingit sportsman* (1906, amb Enrique García Álvarez), *La nit de Reis* (1906), *L'edat de ferro* (1907, amb Enrique García Álvarez i Ramón Asensio Mas), *La gent seriosa* (1907, amb Enrique García Álvarez), *La sort baixa* (1907, amb Enrique García Álvarez), *Ànima de Déu* (1908, amb Enrique García Álvarez), *La carn flaca* (1908, amb José Jackson Veyán), *El furú* (1908, amb Enrique García Álvarez), *Felip segon* (1908, amb Enrique García Álvarez), *L'alegria del batalló* (1909, amb Félix Quintana), *El mètode Górritz* (1909, amb Enrique García Álvarez), *El meu pare* (1910, amb Enrique García Álvarez), *El trust dels tenorios* (1910, amb Enrique García Álvarez), *La primera conquesta* (1910, amb Enrique García Álvarez), *La mel de la vida* (1910, amb Enrique García Álvarez), *L'espante de Muñiz* (1910, amb Enrique García Álvarez), *Geni i figura* (1910, amb Joaquín Abati, Antonio Paso i Cano i Enrique García Álvarez), *L'amo del carrer* (1910, amb José López Silva), *El gènere alegre* (1911, amb Ramón Asensio Mas), *Gent quina* (1911, amb Enrique García Álvarez), *El premi Nobel* (1911, amb Joaquín Abati), *El príncep Cast* (1912, amb Enrique García Álvarez), *El quartet Pons* (1912, amb Enrique García Álvarez), *El fresc*

de Goya (1912, amb Enrique García Álvarez i Antonio Domínguez), *La pobra xiqueta* (1912), *La gentussa* (1913, amb Enrique García Álvarez), *La pedra blava* (1913), *L'amic Melquíades, o Per la boca mor el peix* (1914), *Les aventures de Max i Mine, o Que ximplés són els savis!* (1914, amb José Jackson Veyán), *La cort de Risalia* (1914, amb Antonio Paso i Cano), *L'ombra del molí* (1914), *La neboda del capellà* (1914), *La casa de Quirós* (1914), *Café sol* (1914, amb Joaquín Abati), *El xic de les Penyolles, o No hi ha malament com el de l'enveja* (1915), *L'estrela d'Olympia* (1915), *Serafín, el pinturer, o Contra el voler no hi ha rasons* (1916, amb Juan Gómez Renovales), *La senyoreta de Trevélez* (1916), *La venjança de la Petra, o On les donen, les prenen* (1917), *La dona artificial, o La recepta del doctor Miró* (1918, amb Joaquín Abati), *Que ve el meu marit!* (1918), *L'aigua del Manzanares, o Quan el riu sona* (1918), *La flor del barri* (1919), *Les llàgrimes de la Trini* (1919, amb Joaquín Abati), *Les grans fortunes* (1919, amb Joaquín Abati), *Els cacics* (1920), *No t'ofengues, Beatriu* (1920, amb Joaquín Abati), *El comte de Llavapeus, o No hi ha força contra l'astúcia* (1920, amb Alfredo Trigueros Candel), *L'aragonesa de la manya* (1920, amb Joaquín Abati i Pedro García Marín), *La xica del gat* (1921), *Marieta la Pistajo, o No hi ha bé com l'alegria* (1921), *L'heroica vila* (1921), *És el meu home* (1921), *El mirar dels seus ulls* (1922), *Maleït Xarleston* (1922), *L'hora dolenta* (1922), *La tragèdia de Marichu* (1922), *La mossa d'Esquíviés* (1923, amb Gregorio Martínez Sierra), *La bogeria de Don Joan* (1923), *Àngela Maria* (1924, amb Joaquín Abati), *Els miracles del jornal* (1924), *La felicitat honradesa* (1924, amb Antonio Estremera), *El camí de tots* (1924, amb Antonio Estremera), *Don Quintín, el amargat, o El que sembla vents* (1924, amb Antonio Estremera), *Els mestres picapedrers* (1924, amb Antonio Estremera), *El riu de Joana* (1924), *Rosetes d'olor* (1924), *Quin home tan simpàtic!* (1925, amb Antonio Paso i Cano i Antonio Estremera), *L'oncle Quico* (1925, amb Juan Aguilar Catena), *La creu de Llabor* (1925), *Adeu, Benítez!* (1925, amb Emilio Sáez), *El senyor Pepe el templat, o La taca de la mora...* (1925, amb Antonio Estremera), *L'ensopogada de la Nati, o Sota una mala capa* (1925, amb An-

tonio Estremera), *La gelosia m'estan matant* (1926, amb Antonio Paso i Cano i Antonio Estremera), *Els passionals* (1926), *L'últim mico, o El xic de la botiga* (1926), *Mecachis, que bonic soc!* (1926), *A Aragó he nascut* (1926, amb Pedro García Marín), *Em va casar la meua mare, o Les velleïtats d'Elena* (1927), *El senyor Adrià, el cosí, o Que dolent és ser bo!* (1927), *La pell del llop* (1928), *El solar de mitja-capça* (1928), *La presó model, o La venjança d'un malvat* (1929, amb Joaquín Abati), *Per a tu és el món* (1929), *Cobles de Ronda* (1929, José de Lucio), *La comtessa està trista...!* (1930), *El senyor Badanas* (1930), *Els xamarillers* (1930, amb Joaquín Abati i José de Lucio), *La princesa tarabana* (1931, amb Joaquín Abati), *Viure d'illusions* (1931), *La deessa riu* (1931), *Les felices faldes* (1933), *Compte amb l'amor* (1933), *Les dotze en punt* (1933), *El cast En Josep* (1933), *Peccata mundi* (1934, amb Antonio Estremera), *La tragèdia del pelele* (1935), *Besa'm, que et convé* (1936, amb Antonio Estremera), *Mari Eli* (1936, amb Jesús Garay), *Jo vull* (1936), *El Pare Cigarreta* (1937), *L'oncle Misèries* (1938), *La fera adormida* (1938), *La Bonica del Carrascar* (1940), *L'homenet* (1941), *Ja coneixes a Poqueta* (1942) i *Don Veritats* (1943).

Miguel Hernández Gilabert

El nostre poeta alacantí més universal, més conegut i el més valorat en l'actualitat, tindria una difícil vida, després de la qual deixaria un llegat històric i artístic sense precedents.

Nascut a Orihuela el 30 d'octubre de 1910 seria el tercer fill d'un total de quatre germans fruit del matrimoni conformat per Miguel Hernández Sánchez i Concepción Gilabert. De família humil, els quals es dedicaven a la cria de bestiar caprí, el seu pare aspiraria a ascendir socialment, aconseguint ser nomenat "alcalde de barri" mentre la seua mare, dona amb diferents malalties de salut, sovint guardaria llit.

D'aquesta manera, el xicotet Miguel seria pastor de cabres, començant els seus estudis acadèmics l'any 1915, primerament en el centre d'ensenyament "Nostra Senyora de Monserrat" i més tard rebria educació primària a les escoles de l'Amor de Déu. En 1923 comença els seus estudis de batxillerat en el col·legi de Sant Domènec d'Orihuela, el qual estava regentat per jesuïtes, els quals li proposarien per a una beca a fi de continuar els seus estudis, els quals el seu pare rebutja, per la qual cosa en 1925 abandonaria estos per orde expressa del seu progenitor a fi de dedicar-se de manera exclusiva al pasturatge. Mentre cuidava el ramat, Hernández llegia amb avidesa i escribia els seus primers poemes.

En aquells anys el canonge Luis Almarcha Hernández iniciaria una amistat amb Miguel Hernández i posaria a disposició d'aquest poeta diversos llibres de Sant Joan de la Creu, Gabriel Miró, Paul Verlaine i Virgili, entre altres. Tot això iniciaria al jove i incipient poeta acudir a la biblioteca pública, cada vegada de manera més freqüent, formant un improvisat grup literari al costat d'altres joves d'Orihuela. Els principals participants en aquelles reunions eren, a més de Hernández, el seu amic Carlos Fenolly, el seu germà Efrén Fenoll, Manuel Molina i José Marín Gutiérrez, futur advocat i assagista que posteriorment adoptaria pseudònim de "Ramón Sijé" i a qui Hernández dedicaria la seua coneguda i

MIGUEL HERNANDEZ

EL RAYO
QUE
NO CESA

EDICIONES
HERO E
MADRID

cèlebre *Elegia*. Compartint eixos moments literaris, Ramon Sijé es va convertir, a més de bon amic, en el seu company d'inquietuds literàries.

Els grans autors del Segle d'Or com Miguel de Cervantes, Lope de Vega, Pedro Calderón de la Barca, Garcilaso de la Vega i, sobretot, Luis de Góngora, a través dels seus llibres, es consignarien com els seus principals mestres, sent de manera autodidacta el seu aprenentatge.

La seua passió per l'escriptura ho faria comprar la seua primera màquina d'escriure, de segona mà, per un import de 300 pessetes al març de 1931, per la qual cosa deixaria de molestar al vicari, qui passava en net els seus versos. A partir d'eixa data, pujaria cada matí a la muntanya, fins a la Creu del Queixal, amb la màquina d'escriure per a compondre poemes fins a altes hores de la vesprada.

Al març de 1931 va obtenir el primer i únic premi literari de la seua vida concedit per la Societat Artística de l'Orfeó Il·lícit amb un poema de 138 versos anomenat *Cant a València*, sota el lema *Llum..., Ocells..., Sol...*, el tema principal del qual del poema era el paisatge i les gents del litoral levantí, en el qual destacava el mar Mediterrani, el riu Segura i les ciutats de València, Alacant i Múrcia.

Amb la reputació reeixida gràcies a les publicacions en diverses revistes i diaris, el 31 de desembre de 1931 va viatjar a Madrid, buscant consolidar-se en l'escena, acompanyat d'uns pocs poemes i recomanacions. Introduït per Francisco Martínez Corbalán, les revistes literàries *La Gaceta Literaria* i *Estampa* el van ajudar a buscar ocupació, però l'intent no fructificaria i es va veure obligat a tornar a Orihuela el 15 de maig de 1932. De totes maneres, este viatge li permetria conèixer de primera mà l'obra de la Generació del 27, així com la teoria necessària per a la composició de la seua obra *Pèrit en Llunes*.

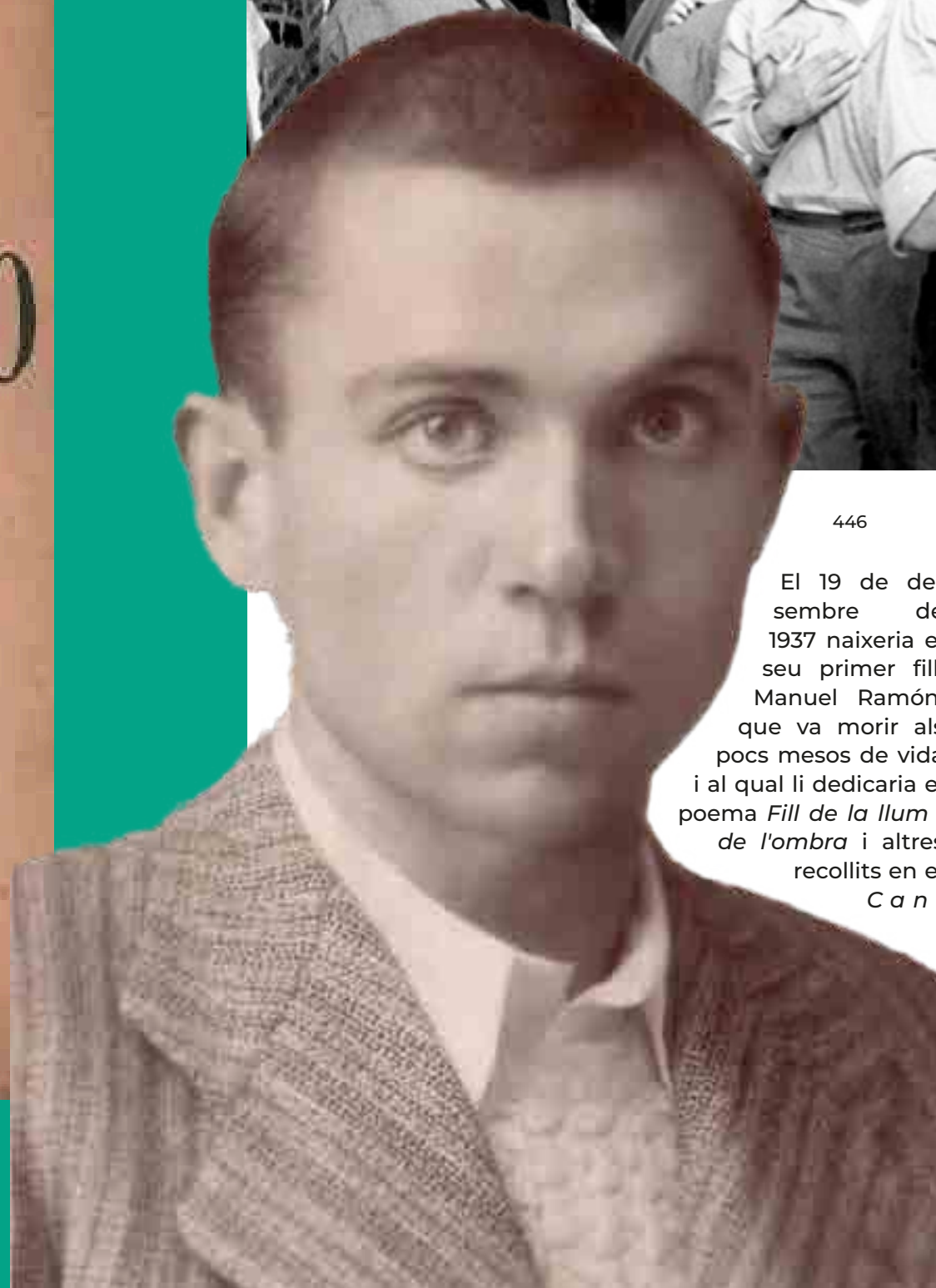
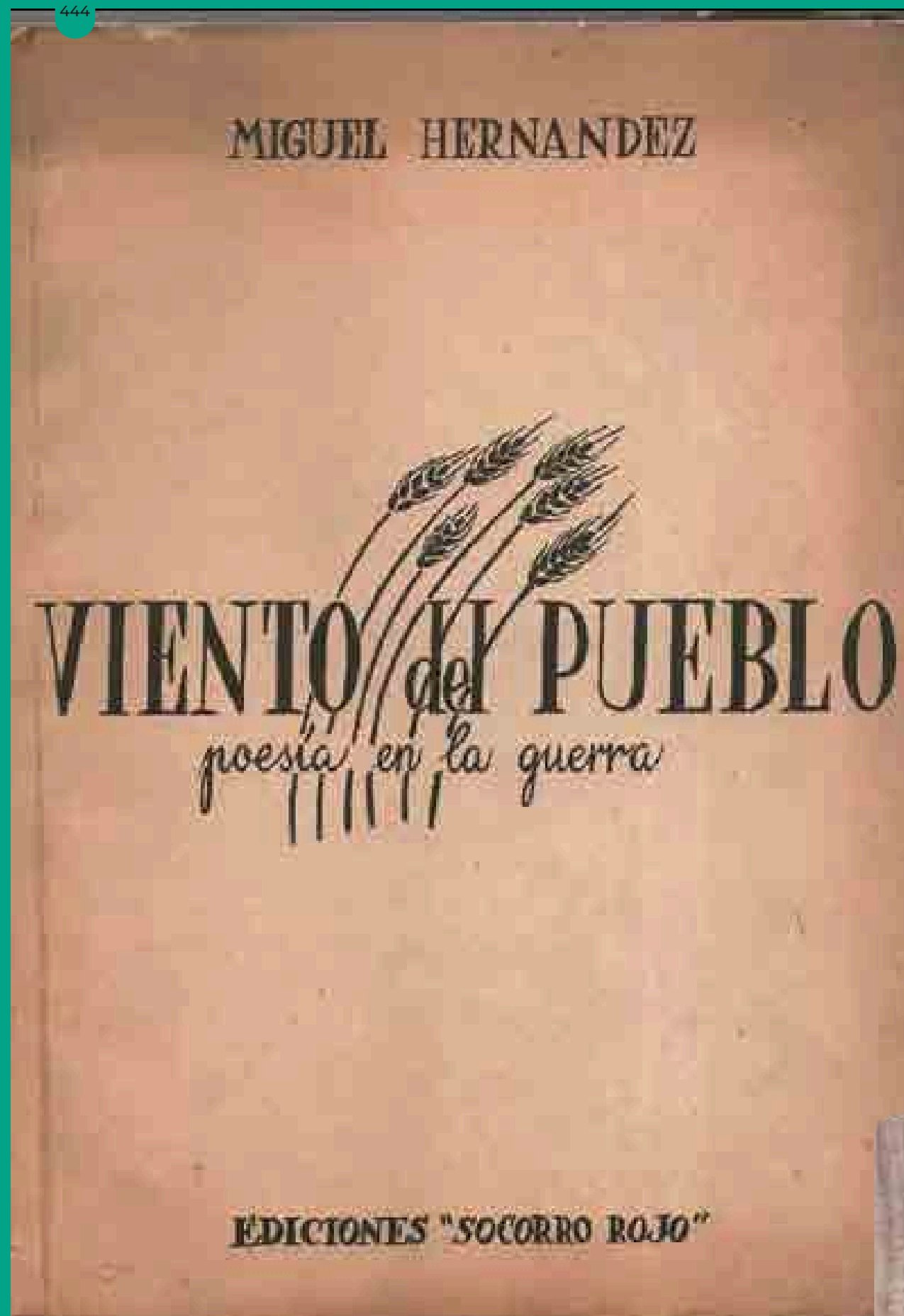
Pèrit en Llunes, el seu primer llibre, seria publicat finalment en 1933, sent convidat a fer lectures de la seua obra en la Universitat de Cartagena i en l'Ateneu d'Alacant el 29 d'abril de 1933.

Després d'aquell èxit, novament viatjaria cap a Madrid per segona vegada per a obtenir treball, aconseguint ser nomenat com a col·laborador en les Missions Pedagògiques. Mes endavant va ser triat com a secretari i redactor de l'enciclopèdia *Els bous* per part del director i principal redactor, José María de Cossío, que es convertiria en el seu protector i més fervent admirador de la seua obra, col·laborant, a més, en la *Revista de Occidente*.

També arribaria a conèixer a Vicente Aleixandre amb el qual va fer amistat, a més de Pablo Neruda, donant origen a la seua breu etapa dins del surrealisme. La seua poesia en aquells dies es fa més social i manifestaria clarament un compromís polític amb els més pobres i desheretats. Al desembre de 1935, moriria l'amic de tota la vida, Ramon Sijé, i Hernández li dedicaria la seua extraordinària *Elegia*, que va provocar l'entusiasme de Juan Ramon Jiménez en una crònica del diari *El Sol*.

Pocs anys després, davant l'esclat de la Guerra Civil, Miguel Hernández estava a Orihuela i s'allistaria en el bàndol republicà, afiliant-se, a més, al Partit Comunista d'Espanya, sent des de principis de 1937 comissari polític militar. Hernández figuraria en el 5.º Regiment exercint de comissari polític, passant a altres unitats en els fronts de la batalla de Terol, Andalusia i Extremadura. La seua activitat de comissari polític comunista a l'Exèrcit li valdria la pena capital després de la guerra, que posteriorment li seria commutada. En plena guerra, va aconseguir escapar breument a Orihuela per a casar-se el 9 de març de 1937 amb Josefina Manresa, la seua núvia de sempre, marxant als pocs dies al capdavant de Jaén. A l'estiu de 1937 va assistir al II Congrés Internacional d'Escriptors per a la Defensa de la Cultura celebrat a Madrid i en representació del govern de la república viatjaria en 1937 a la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques, on romandria de l'1 de setembre al 5 d'octubre, i on va escriure tres poemes: *Espanya en absència*, *Rússia* i *La Fàbrica-Ciutat*, tornant a l'octubre per a escriure el drama *Pastor de la mort* i nombrosos poemes arreglats més tard en la seua obra *L'home aguaita*.

El 19 de desembre de 1937 naixeria el seu primer fill, Manuel Ramón, que va morir als pocs mesos de vida i al qual li dedicaria el poema *Fill de la llum i de l'ombra* i altres recollits en el *C a n -*

çoner i romancer d'absències. El 4 de gener de 1939 naixeria el seu segon fill, Manuel Miguel, a qui va dedicar les famoses *Cançons de bressol de la ceba*, i poc després va escriure un nou llibre: *Vent del poble*.

A l'abril de 1939, recent acabada la contesa nacional, s'havia acabat d'imprimir a València *L'home aguaita* i, encara sense enquadrar, una comissió depuradora franquista ordenaria la destrucció completa de l'edició, encara que se salvarien dos exemplars que es van servir per a reeditar el llibre en 1981.

Corrent gran perill a Orihuela a causa de la seua ideologia política, decidiria anar-se a Sevilla passant per Còrdova amb la intenció de travessar la frontera de Portugal per Rosal de la Frontera. A

447

LIBRO Y NOMBRE: HERNÁNDEZ, MIGUEL.- N.º: 7590

Domicilio: Vallemoso 96.- Estado: S.- Edad: 26

Profesión: mecanógrafo.- Organización: P.C.- Carnet: 120396

Enrolado desde el: 23 de septiembre de 1936.-

Madrid 25 de Septiembre de 1936

Comandancia del Regimiento

Compañía: Zapadores.-

Sección: Zapadores.-

Escuadra:

Grado:

Notas especiales:

Firma del interesado:
Miguel Hernández

448

Portugal, en intentar vendre un rellotge d'or que li havia regalat Vicente Alexandre per a costejar-se el seu viatge a Amèrica, seria delatat pel joier a la policia de fronteres, la qual l'arrestaria en Moura el 30 d'abril per creuar sense autorització i el lliuraria posteriorment al Cos d'Investigació i Vigilància. Seria portat a una cel·la del lloc de Rosal de la Frontera el 3 de maig i poc després va ser traslladat a la presó provincial de Huelva.

Quan estava presoner, la seua dona va enviar-li una carta en la qual esmentava que sols tenien pa i ceba per a menjar, per la qual cosa el poeta va compondre en resposta les *Cançons de bressol de la ceba*. Durant els nou dies que va estar en la presó de Huelva va ser tret diverses vegades d'ella per grups de falangistes que ho

colpejarien brutalment.

Des de la presó de Huelva ho traslladarien a Sevilla i posteriorment al penal del carrer Torrijos a Madrid d'on, gràcies a les gestions que va realitzar Pablo Neruda davant un cardenal, va eixir en llibertat inesperadament, sense ser processat, al setembre de 1939.

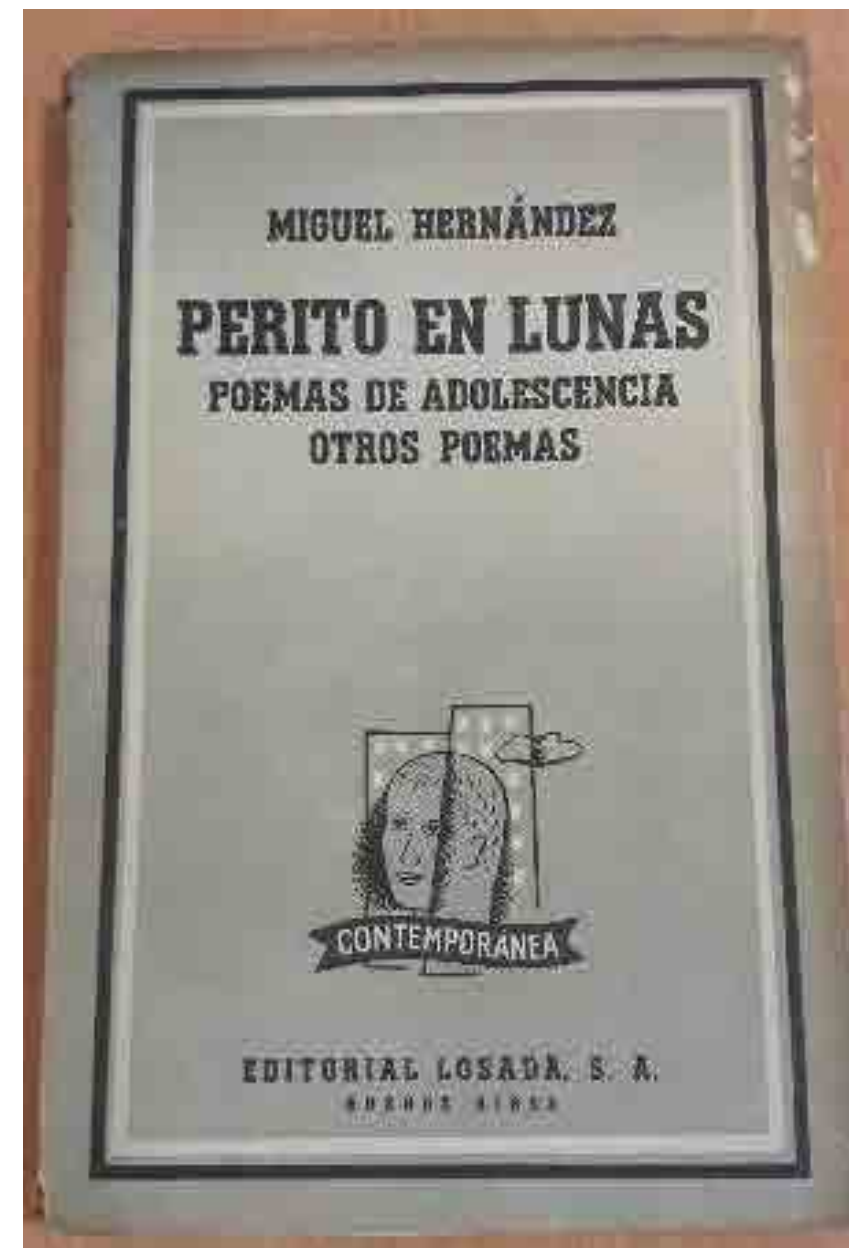
Quan va tornar a Orihuela seria delatat i detingut i ja en la presó de la plaça del Comte

de Toreno a Madrid conviuria amb Buero Vallejo, sent jutjat i condemnat a mort al març de 1940 per un consell de guerra presidit pel jutge Manuel Martínez Gargallo i en el qual va actuar com a secretari i alferes Antonio Luis Baena Tocón. José María de Cossío i altres intel·lectuals amics, entre ells Luis Almarcha Hernández, amic de la joventut i vicari general de la vaig diòcesi d'Orihuela intercedirien per ell i es va commutar la pena de mort per la de trenta anys de presó.

Passaria amb posterioritat a la presó de Palència després d'un trajecte de setze hores realitzat en vagons de mercaderies juntament amb altres 244 presos, després per la presó de Yeserías, i al novembre al penal d'Ocanya (Toledo). Al juny de 1941, va ser traslladat al Reformatori d'Adults d'Alacant, on emmalaltiria greument; primer tindria bronquitis i després tifus, que se li va complicar amb tuberculosi. La intervenció del pintor Miguel Abad Miró, amic des d'abans de la presó, seria decisiva per a rebre una atenció mèdica especialitzada del director del Dispensari Antituberculós d'Alacant, Antonio Barbero Carnicero, qui va poder millorar la situació del poeta amb dos intervencions. En els últims moments i al seu pesar, Miguel accediria a contraure matrimoni eclesiàstic amb Josefina en la infermeria de la presó, amb la finalitat de facilitar les coses a la seua esposa atés que la seua anterior unió civil no tindria validesa legal per al nou règim franquista.

Moriria, finalment, en la infermeria de la presó el 28 de març de 1942, amb tan sols trenta-un anys. Abad Miró va formar part del reduït següent fúnebre que, amb la vídua, va acompanyar les restes mortals del poeta fins al cementeri i va córrer amb les despeses de l'enterrament, sent enterrat el 30 de març, en el nínxol número mil

nou del cementeri de Nostra Senyora del Remei d'Alacant.

Dins de la seua obra, ens trobem amb les següents poesies: *Pèrit en llunes* de 1933 (Pròleg de Ramon Sijé), *El raig que no cessa* de 1936, *Vent del poble* de 1937 (Pròleg de Tomás Navarro Tomás) *Cançoner i romancer d'absències* del període 1938-1941, *Buenos Aires* de 1958 (Pròleg d'Elvio Romero) i *L'home aguaita* del període 1937-1938.

Gabriel Miró Ferrer

Gabriel Miró Ferrer, nascut a Alacant el 28 de juliol de 1879 en el si d'una família acomodada, i entre els anys 1887 a 1892 seria alumne intern en el col·legi de Sant Domènec que a Orihuela regentava la Companyia de Jesús. L'experiència negativa del pas per este col·legi quedarà reflectida en *El llibre de Sigüenza, Xiquet i gran* i *El bisbe leprós*.

En este centre adquiriria la pràctica de la composició de lloc, pròpia dels exercicis espirituals tal com van ser concebuts per Sant Ignasi, un procediment aplicable a la creació artística que en

451

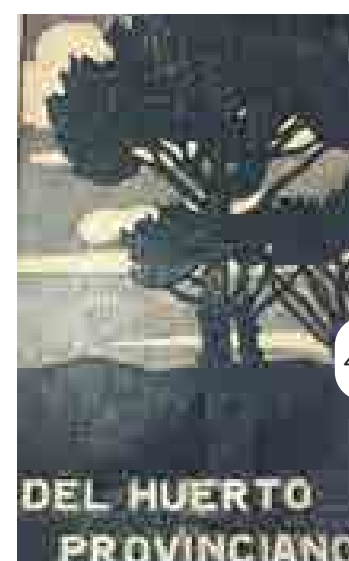
452

453

454

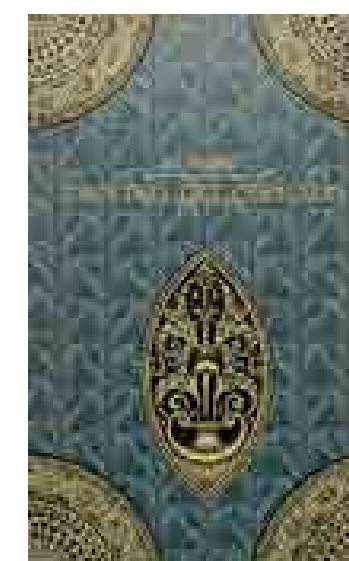
455

456

457

458

Miró tindria ampli desenvolupament. Després de residir uns mesos a Ciudad Real, l'any 1893, torna a Alacant on acaba el batxillerat en 1896. En aquesta època la família es trasllada al barri de Benalúa i Gabriel, entre les seues amistats, té especial tracte amb Francisco Figueras Pacheco.

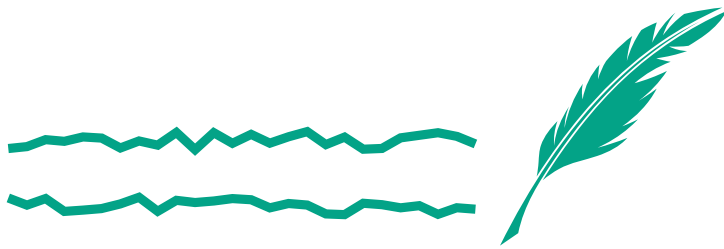
Més tard comença la carrera de Dret a València i, després del primer curs decidix estudiar lliure des d'Alacant, compartint les hores de preparació del programa acadèmic amb els seus estudis literaris en dilatades hores de lectura. Finalment obté la llicenciatura a Granada l'any 1900, i al següent escriu la seua primera novel·la, *La dona d'Ojeda*. A més, en eixe mateix any contrau matrimoni amb Clemència Maignon, filla del cònsol de França a Alacant, amb la qual tindria dos filles.

450 Gabriel Miró
451 *Amores d'Antón Hernando*, de Gabriel Miró
452 *El fill sant*, de Gabriel Miró
453 *La palma trencada*, de Gabriel Miró
454 Monument a Gabriel Miró a Alacant

Alterna la seua labor d'escriptor amb la preparació d'oposicions a Judicatura a les que arribaria a optar en dos ocasions sense èxit, exercint càrrecs burocràtics mal retribuïts: administratiu a l'Hospital Civil de la Diputació, cronista oficial, càrrec del qual va quedar cessant, secretari particular de l'alcalde Federico Soto i auxiliar administratiu de la Junta d'Obres del Port. El seu primer èxit, i el reconeixement literari, va arribar en 1908, quan obté el premi del concurs convocat per *El Cuento Semanal* amb la seua novel·la curta *Nòmada*, estant el jurat conformat per Pío Baroja, Valle Inclán i Felipe Trigo.

En 1914, al costat de la seua família, decidiria traslladar-se cap a Barcelona a la recerca de noves oportunitats. Destaca que, dins del *Diario de Barcelona*, i des de 1911, la seua firma apareixeria en premsa, igual que en *La Vanguardia* en 1913.

455 *Hort Provià*, de Gabriel Miró
456 *El nostre pare Sant Daniel*, de Gabriel Miró
457 *Les cireres del cementeri*, de Gabriel Miró
458 *Dins del tanca*, de Gabriel Miró

Allí tindria diferents amics, com Enrique Granados, José Carner, Pi y Suñer, Prat de la Riba, el qual li oferix un càrrec en la Diputació, una ocupació com a comptable a la Casa de Caridad. L'editorial Vecchi y Ramos li encarrega la direcció d'una ambiciosa *Enciclopèdia Sagrada Catòlica*, una tasca que entusiasmaria a l'escriptor i per la qual es va dedicar plenament, encara que mai es poguera dur a terme. Poc després treballaria a l'Ajuntament de Barcelona, i en 1917 comença a escriure en *La Publicidad*.

En 1920 decidix marxar cap a Madrid, i és allí on Antonio Maura li aconseguix un lloc en el Ministeri de Treball, escrivint durant la seua estada per al *Sol* i *La Nación* de Buenos Aires. Al següent any Maura crea per a ell el càrrec de secretari dels Concursos Nacionals de Protecció a les Belles Arts en el Ministeri d'Instrucció Pública.

Comença a publicar les seues obres mestres, la qual cosa li permetria estiuajar en terres alacantines, gaudint d'Aitana, Polop de la Marina o la finca de Benisaudet, una experiència de la qual sorgixen les millors pàgines de *Sigüenza*.

En 1925 gana el Premi Marià de Cavia per *Hort d'encreuaments* i dos anys més tard és proposat per a ingressar en la Reial Acadèmia, encara que es deslligaria una feroç campanya contra ell promoguda des dels sectors més reaccionaris de l'Església, ja que prevaldrien influències de signe clerical-jesuïta sobre les consideracions purament literàries. El 27 de maig de 1930 mor d'un atac d'apendicitis, comptant només amb cinquanta anys, quan estava en la seua plenitud creadora i vital.

L'ambició literària de Miró era la novel·la, i en la persecució del seu personal concepte de novel·la va arribar a la creació d'una autèntica obra mestra la qual, en dos volums, resava sobre Oleza. En el camí cap a la seua particular creació cim està ple de realitzacions amb gran interès, si bé les dos primeres (*La dona de Ojeda* i *Helvè d'escenes*) consistirien en temptatives en les quals l'escriptor pretén aprendre, sense aconseguir una veu personal, arribant al reconeixement pú-

blic amb *Nòmada* en 1908. Per a llavors tindria ja pensada i redactada en part *Les cireres del cementeri*, la qual va tardar uns anys a aparèixer. En el mateix any de 1908 és publicada a Alacant *La novel·la del meu amic* i destaca d'ambdues el tema que tenen en comú: la frustració d'uns anhels vitals en un ambient mesquí, amén del patètic fracàs d'unes vides ansioses de plenitud.

El tema amorós, amb fortes connotacions eròtiques, és el que compartix *Les cireres del cementeri* de 1910, primera novel·la extensa de Miró, amb un grup de novel·les curtes que l'envolten temporalment: *La palma trencada*, *El fill sant*, *Amors d'Antón Hernando* i una altra que apareixeria en 1916 però que, segons declara l'autor en una carta, estava ja composta en 1910: *Dins del tancat*. Totes estes novel·les estan al servici d'un tema central patent en tota l'obra de Miró: el de la falta d'amor, tema que havia aparegut amb destacat protagonisme en *Del viure* i en les novel·les de 1908, causant la destrucció dels seus protagonistes.

L'any 1915 publicaria *L'avi del rei*, una novel·la en la qual relata la història de tres generacions en un poble llevantí en la qual presenta amb ironia la pugna entre tradició i progrés i la pressió de l'entorn, sent finalment una meditació sobre el temps.

Un any després apareix *Figures de la Passió del Senyor*, conformada per una sèrie d'estampes entorn dels últims dies de la vida de Crist. També és de 1917 és el *Llibre de Sigüenza*, amb el qual Miró inicia les obres de caràcter autobiogràfic, centrant-se en el personatge de Sigüenza, no sols alter ego de l'autor, sinó el seu propi jo fixat líricament, el qual va donant unitat a les escenes que se succeïxen en la composició total del llibre. Caràcter similar tenen *El fum adormit* de 1919 sobre el tema del temps, i *Anys i llegües* de 1928, novament amb el personatge de Sigüenza com a protagonista i eix conductor.

En 1921 apareix un llibre d'estampes, *L'Àngel, el molí i el caragol del far* a més de la novel·la *El nostre pare Sant Daniel* que forma una uni-

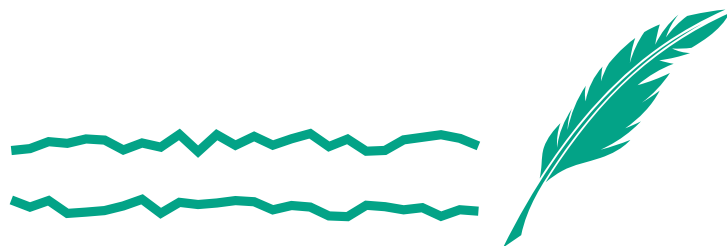

459

tat juntament amb *El bisbe leprós* de 1926. Les dos novel·les es desenvolupen a la ciutat d'Oleza en el últim terç del segle XIX on apareix esta ciutat sumida en la letargia, vista com un microcosmos de misticisme i sensualitat, en el qual els personatges es debaten entre les seues inclinacions naturals i la repressió social, la intolerància i l'obscurantisme religiós als quals estan sotmesos.

Les seues obres estan més atentes a la expressió dels sentiments i sensacions que a comptar successos, predominant la tècnica del fragmentarisme, la utilització de l'el·lipsi i la estructuració del relat en escenes disperses, unides a través de la reflexió i la rememoració.

La temporalitat constituïx el tema essencial de la seua obra, incorporant el passat a un present continuat per mitjà de les sensacions, evocacions i records. Aquestes característiques i temes han sigut usades tradicionalment per a argumentar que Gabriel Miró va ser un estilista, líric o poeta en prosa.

460

462

463

464

465

Alacant i el Teatre

Per a poder donar algunes pinzellades sobre el teatre a Alacant, hauríem de tirar la vista arere diversos segles, a mode de rememorança i record per a poder contextualitzar esta part literària tan important dins de la nostra cultura i societat.

A mitjan segle XIX són moltes localitats de la província i altres més de la tot el territori valencià les quals ja disponien d'un teatre de pedra, representatiu i "oficial" on es duien a terme diferents actuacions sobre les taules. Així, València i Alcoi ja havien obert els seus en 1832 i 1838, i Barcelona ja estava inaugurant el segon.

L'emergent burgesia i classe mitjana de l'època s'adonarien que la ciutat necessitava un espai on

461

462 Espectacle còmic en la Plaça de Bous en 1890
463 i 464 Dues imatges del Teatre Principal de València
465 El Teatre Principal d'Alcoi

VISTA DE ALICANTE

poder gaudir de representacions teatrals i més espectacles, ja que cap dels existents s'ajustava a les seues noves exigències.

Per tot això, durant una subhasta en el port, els assistents debatrien sobre esta qüestió, i en un poc més mes constituïria una societat constructora del teatre, formada per vint-i-una de les cases comercials més importants i influents de la ciutat, entre els quals trobem als aristòcrates Comte de Casa-Rojas i Comte de Santa Clara i les famílies Vasallo Martínez i Manuel Elizacín, afavorits també per José Rafael Guerra.

Este fet ocorreria a l'octubre de 1845, i l'Ajuntament va cedir el terreny situat en la plaça del Barranquet per un cost de 8000 reals, començant la cimentació de les obres el 2 de gener del següent any sota la direcció de l'arquitecte Emilio Jover. El 28 del mateix mes es col·locaria la primera pedra, i el 26 de setembre el primer ganivet d'armadura.

Just un any després, el 25 de setembre de 1847

s'inauguraria el Teatre Nou, primera nomenclatura del coliseu alacantí a causa de l'existència d'un Teatre Vell al carrer de Liorna. Uns deu anys més tard passaria a denominar-se Teatre d'Alacant, i poc després rebria el seu nom actual; Teatre Principal.

Cada temporada s'inaugurava el mes d'octubre, ja que durant l'estiu el local romandria tancat. Els set dies de la setmana estaria obert, amb funció nocturna per als abonats, i de tant en tant es faria alguna representació extraordinària fora d'abonament.

Les representacions duraven més de tres hores a causa de l'extensió de l'obra principal i els descansos per a canviar decorats, sent la primera que va tindre lloc *Guzmán el Bo* d'Antonio Gil i Zárate, per la companyia Cantos-Arjona. Posteriorment, en successius mesos es van representar les primeres operes; *Hernani* i *Norma* de Bellini, *I due foscari* i *Nabucco* de Verdi i *Maria de Roan* i *Donya Maria de Padilla* de Donizetti, entre moltes altres.

Els cafès cantats i similars que a partir de 1868 omplien els diferents teatres de classes populars faria que els empresaris del Principal els atragueren sota la reducció en el preu de l'entrada, canvis d'horaris i programes més variats. Així, una peça representada en els teatres alacantins que obtenia el favor del públic tindria moltes possibilitats de saltar al Principal.

En el període comprés en els primers trenta anys del segle XX es construïren moltes edificacions dedicades a l'espectacle teatral, sent el Principal el que més activitat tindria dins de la dotzena restants, encara que la seua oferta es diversificaria i s'obriria encara més a les diferents classes socials modestes per a poder fer front als diferents i quantiosos pagaments.

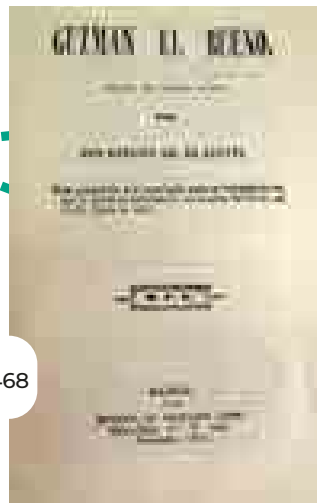
En importància li seguiria el Teatre d'Estiu, espai popular que cobraria especial rellevància durant estos anys, amb una clientela interclassista majorment de la ciutat però també d'altres localitats i províncies, ja que era un dels pocs que tin-

dria les seues portes obertes durant l'estiu.

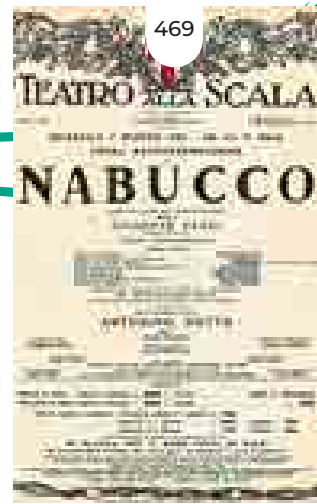
La resta dels locals es nodrien d'un públic de classe mitjana i baixa, alhora que apareixerien altres amb capacitat molt inferior on es podia ballar, beure i delectar-se amb espectacles de varietats. Els locals que oferien aquesta oferta eren els cafè-teatre, cafè-cantat, music-hall o salons d'espectacles, sent el més conegut el Saló Novetats, encara que també existien el Cafè Espanyol, Gran Cafè del Comerç, Saló Espectacles o Music-Hall Meravelles, Hotel Samper, Central Gran Cafè, Maxim's, Cerveseria La Marina o La xica maca, entre molts altres.

Un altre dels locals d'estiu que obriria les seues portes seria el Saló Alhambra, inaugurat el mes de juliol de 1908 en la zona de l'eixample de la ciutat, molt pròxim al primer emplaçament del Teatre d'Estiu.

Al costat d'ells, i dau pel bon clima de la ciutat, la Plaça de Bous seguiria donant espectacles sobretot circenses, encara que el seu públic es

468

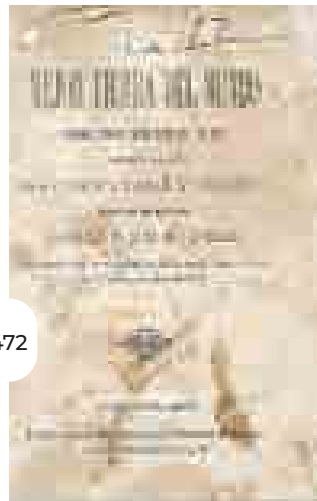
469

470

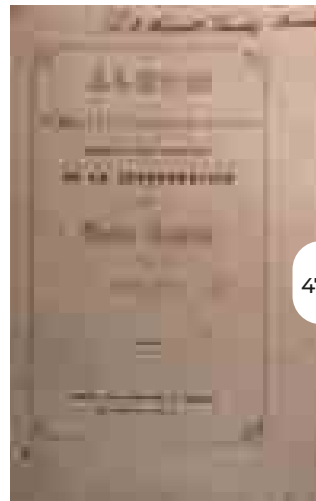
471

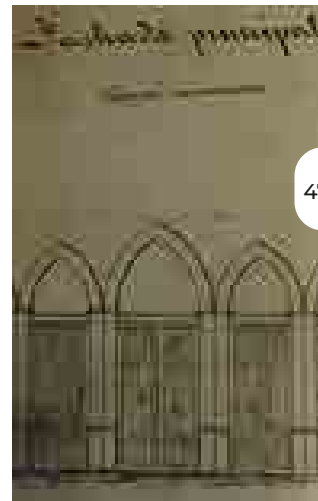
472

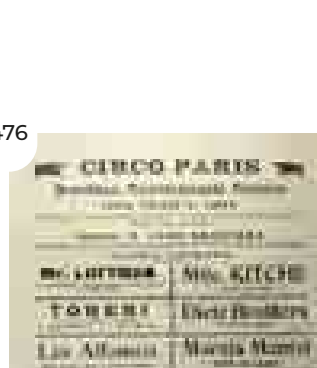
473

474

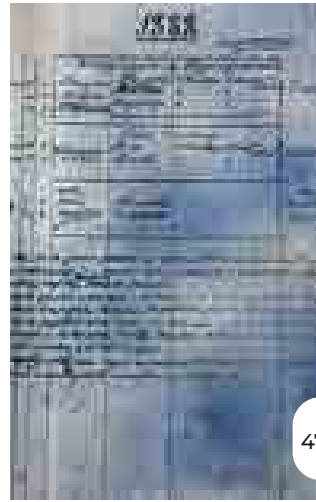
475

476

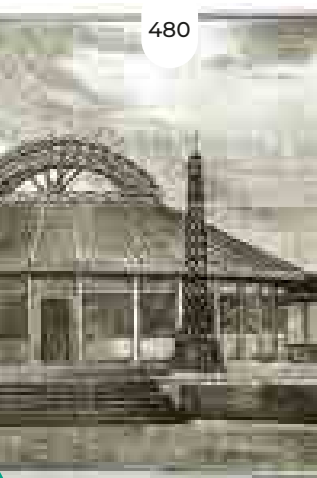
477

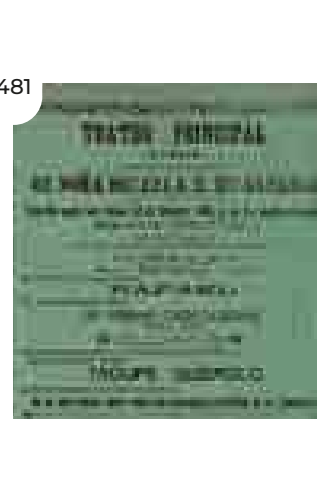
478

479

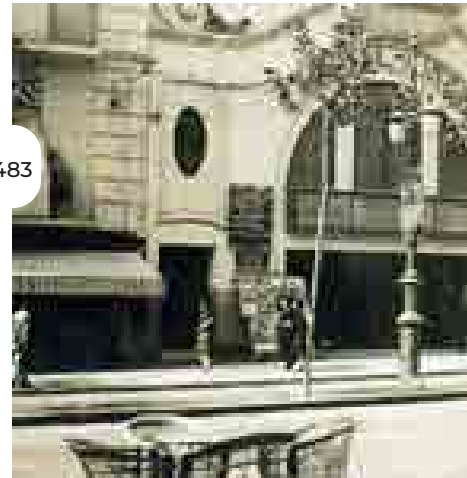
480

481

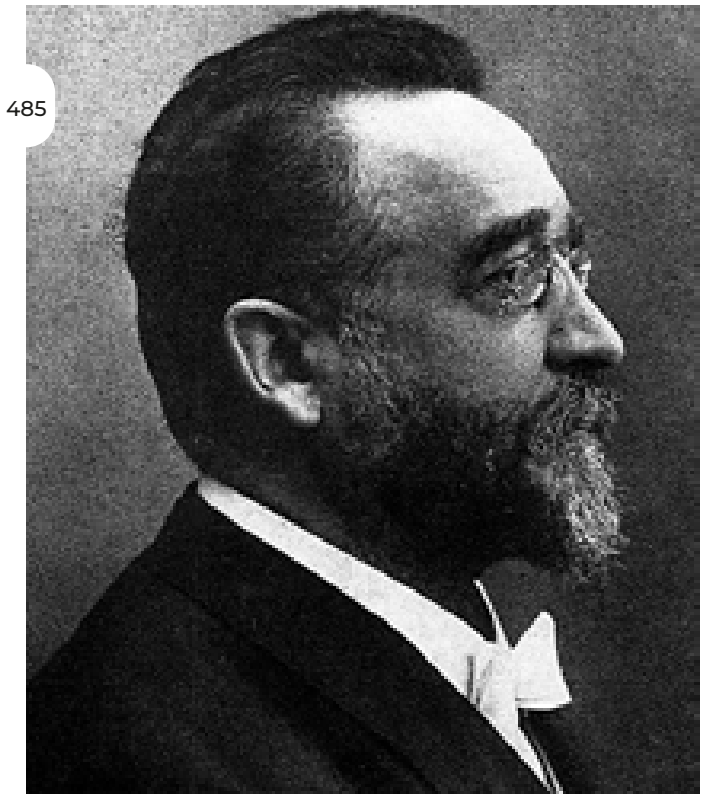
482

483

484

485

486

468 Obra *Guzmán el bo*, d'Antonio Gil i Zarate
 469 *Nabucco* de Verdi, representada en el Principal.
 470 Pablo Gorgé, figura insigne de la lírica
 471 *La Tempestad de Carrión* amb música del mestre Chapí
 472 *La millor terra del món*, representació
 473 Román Bono Guarner, empresari alacantí que també va mantindre relació amb el món de l'espectacle
 474 Inauguració de l'Espanyol. Programa.
 475 Primer Teatre Circ contigu al Principal
 476 Publicitat antiga del Gran Circ de París
 477 Estrena en el Teatre Circ d'una obra en 1890
 478 reinauguració de la Plaça de Bous de 1888
 479 Plaça de Bous a la fi del segle XIX
 480 El Teatre Circ
 481 Cartell d'una funció de la Companyia Eqüestre de Micaela R. d'Alegria a Cadis
 482 Saló Novetats, posteriorment Central Cinema
 483 El Central Cinema
 484 El Teatre Apol·lo de Benalúa
 485 El mestre Chapí
 486 *El rei que va rabià*, de Ruperto Chapí

voría fortament minvat a causa de l'auge de la lírica.

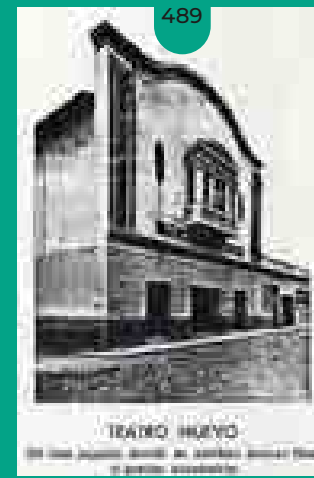
Un altre local d'estiu a destacar és el situat provisionalment en l'antiga plaça de Joaquín Dícanta, actual Plaça de la Mar, el Lucentum-Park, que seria inaugurat en 1917 i en el qual s'oferirien representacions cinematogràfiques, varietats i opereta.

Al poc temps naixerien els coneguts com a teatre-cinema, i com bé indica el nom, es van construir per a donar cabuda als espectacles teatrals i a les reproduccions cinematogràfiques. Solien ser architectures efímeres basades en fusta com a element principal que cada temporada es muntaven i desmuntaven amb una certa facilitat.

El Teatre Recreo apareixeria en l'any 1905 sobre un solar al carrer Gravina i dos més adjacents, solar resultant després de l'enderrocament d'un palau que posteriorment passaria a dependències de la Diputació Provincial.

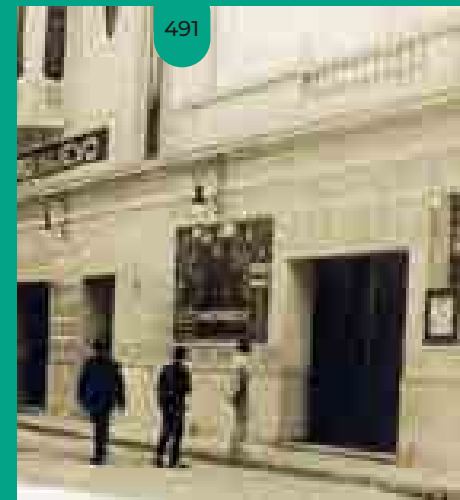
487

489

490

491

492

493

494

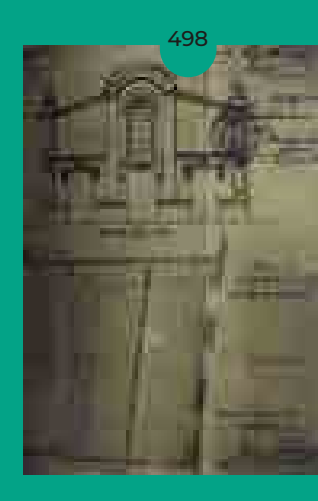
495

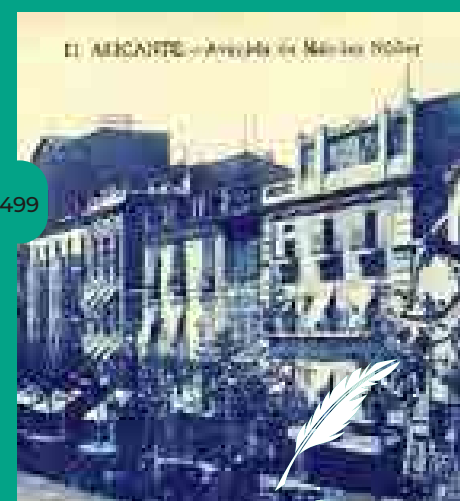
496

497

498

499

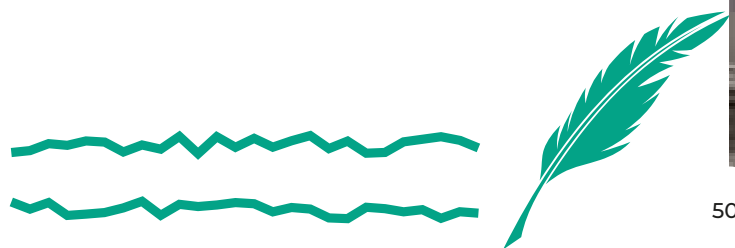

488

En l'any 1906 s'obriria en la Plaça d'Isabel II, just on estava situat el Teatre d'Estiu, el nou Saló Modern, on es realitzarien algunes funcions de varietats. Als dos anys seria reformat i ampliat per a dotar-ho de major capacitat i confort, canviant el seu nom al de Cinema Sport. Poc temps després, patiria una nova reforma per a canviar el sistema elèctric i dotar-lo de major seguretat, tancant definitivament les seues portes en 1916.

Un altre exemple d'esta mena de local s'ha esmentat amb anterioritat, el Saló Novetats, que combinaria en aquestos anys el cinema amb espectacles teatrals com ara el music-hall. Una seriosa reforma en 1924 per part de Juan Vidal Ramos donaria com a conseqüència a un altre canvi de nom; esta vegada ho coneixerem com

- 487 El Teatre Principal en els anys 20
- 488 Funció en el Principal
- 489 Retallada de premsa sobre el Teatre Nou
- 490 Publicitat del Teatre Nou
- 491 Exterior del Teatre Nou
- 492 Any 1900. En aquest edifici de l'actual plaça de Gabriel Miró se situarien diversos teatres
- 493 El Teatre d'Estiu en 1910
- 494 El Teatre d'Estiu vist des de l'Esplanada.
- 495 Alfonso Guixot, famós empresari alacantí
- 496 Publicitat del Lucentum Park
- 497 Programació del Teatre d'Estiu
- 498 Esbarjo Alacantí. Pla de 1907
- 499 Postal del Central Cinema

501

500

507

MONUMENTAL SALÓN-MODERNO: INTERIOR DE ÉPOCA, DE JUAN VIDAL (1924)

508

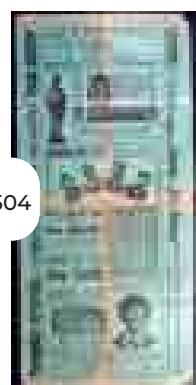
502

503

504

505

506

el Central Cinema, l'entrada principal del qual estava situada en la Rambla. La capacitat total del local era superior als 800 espectadors, dividits els seients entre les dos plantes existents. Estaria actiu fins a la fi de la contesa, quan tanca les seues portes definitivament fins que, no gaire lluny d'allà, s'obriria el Cinema Avinguda, inaugurat en 1945.

Les projeccions cinematogràfiques eren les que estimulaven l'obertura de locals més dedicats a aquest gènere, encara que en la majoria d'espais alternaven les dos activitats de teatre i cinema.

En els anys trenta, el consum i la demanda de cinema es dispararia, per la qual cosa es construïren grans edificis d'obra nova o es reformarien els antics per a adaptar-los a tals necessitats.

500 Façana del Central Cinema
501 El Central Cinema poc abans del seu enderrocament
502 i 503 Diverses imatges del Cinema Avinguda
504 Representacions circenses en la Plaça de Bous d'Alacant. Anys 20

505 Actuació circense davant de l'Associació Alacantina de Caritat cap a 1920
506 Cinema Monumental Saló Modern en els anys 30
507 Orquestra de Cambra d'Alacant
508 Interior del Monumental

509

Al setembre de l'any 1912 s'inauguraria el Saló Modern en l'avinguda d'Alfons el Savi, amb la finalitat exclusiva de projeccions cinematogràfiques, encara que en 1916 va haver-hi un intent per part del propietari José María Marín de convertir-lo en teatre encara que mai aconseguiria aquest objectiu, encara que en 1924 si aconseguiria Manuel Navarro, mitjançant instància a l'Ajuntament d'Alacant, emprendre una sèrie de reformes que el convertiren en el més gran i amb més capacitat de la ciutat.

L'activitat principal del ja Monumental-Saló Modern eren les representacions cinematogràfiques, encara que des dels inicis alternaria amb les representacions teatrals i fins i tot els espectacles esportius, com per exemple combats de boxa. Els gèneres més representats eren els de la sarsuela, revista i varietats, encara que cal destacar que durant uns anys alguna companyia valenciana també passaria per l'escenari principal del local.

En l'any 1916, enfront del Mercat Central i el Monumental, faria la seua aparició el Saló Espanya, i la seua edificació donava a tres carrers, establint l'entrada principal en l'avinguda d'Alfons el Savi, tractant-se d'un edifici modest que comptava amb platea, entrada i un escenari de reduïdes dimensions, les primeres reformes de les quals es portarien a cap en 1925 i 1926, quan l'arquitecte Fajardo entre altres coses reformaria la façana. Més endavant, en els anys 1929 i 1934 també es farien importants reestructuracions en el seu interior per a donar comoditat a tots els espectadors, canviant configuracions i seients.

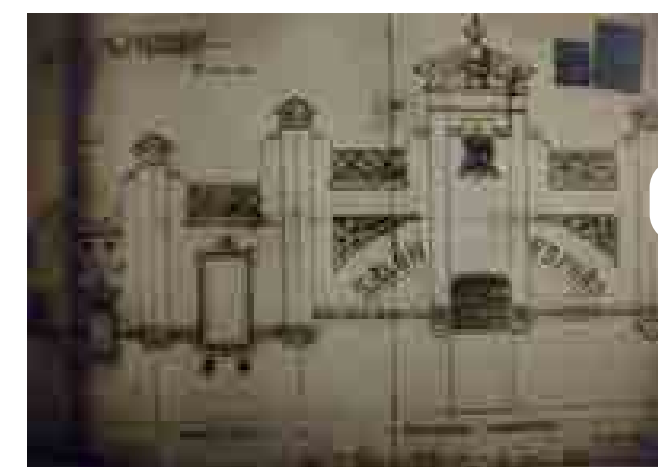
El Saló Granats seria un altre local que va aparèixer en el barri de Benalúa, aquesta vegada en la zona neuràlgica d'aquest, com es la Plaça de Rodrigo Navarro en l'any 1917. Poc després de la posada en marxa de la seua activitat, i de la mà de l'arquitecte Juan Vidal Ramos, es faria la primera reforma per a dedicar-lo quasi íntegrament a les representacions cinematogràfiques, a més d'ampliar l'aforament. Durant els primers anys de funcionament predominava la sarsuela i l'opereta, fins que en 1924 la seua activitat prin-

512

513

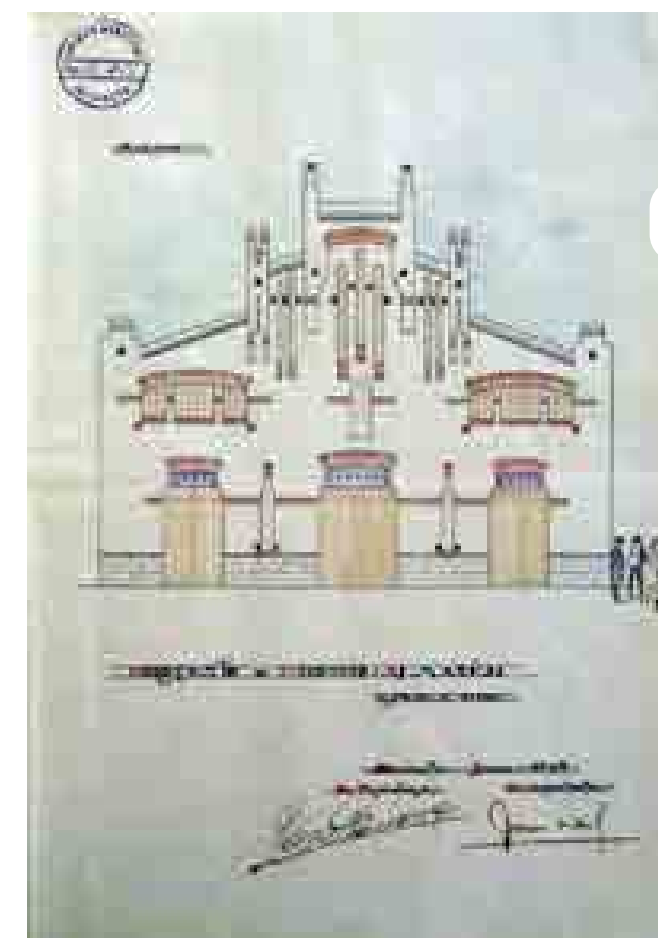
514

510

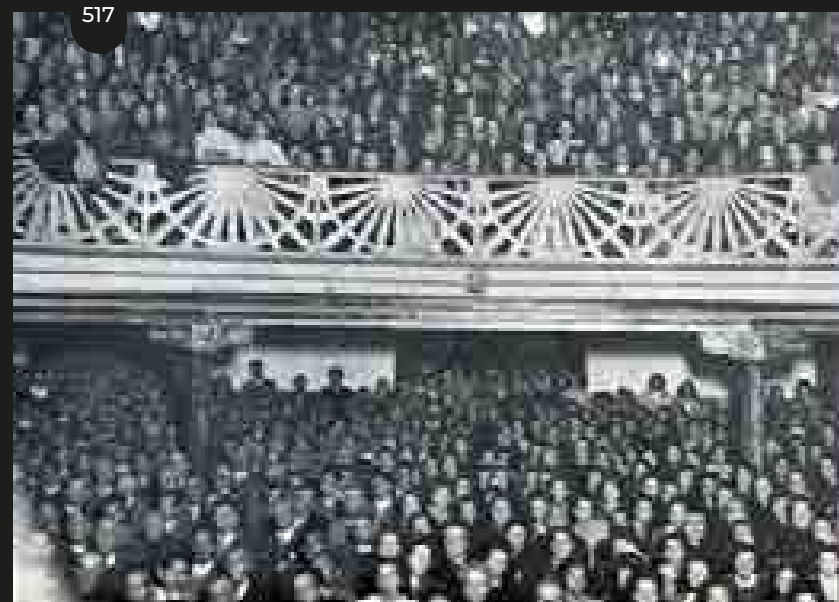
511

515

cipal passaria a el món del cinema, encara que en els anys trenta predominaria la representació teatral en valencià amb les companyies de Paco Hernández, Ángel Más, Lolita Millá i moltes més. Tancaria les seues portes, de manera definitiva, després de la contesa.

Cal esmentar i destacar l'ideal Cinema, edificat en 1925 després de l'enderrocament d'uns locals comercials situats en l'avinguda de Zorrilla (hui Constitució). L'arquitecte Juan Vicente Santafé seria l'encarregat de l'obra, constant l'edifici de planta principal i dos pisos, la capacitat dels quals no superava les 1500 localitats. En la seua construcció no es va pensar a posar-li escenari, ja que la seua fi era el de les representacions cinematogràfiques, encara que, com bé s'ha vist anteriorment, este tipus de locals tindrien activitats mixtes.

517

519

516

518

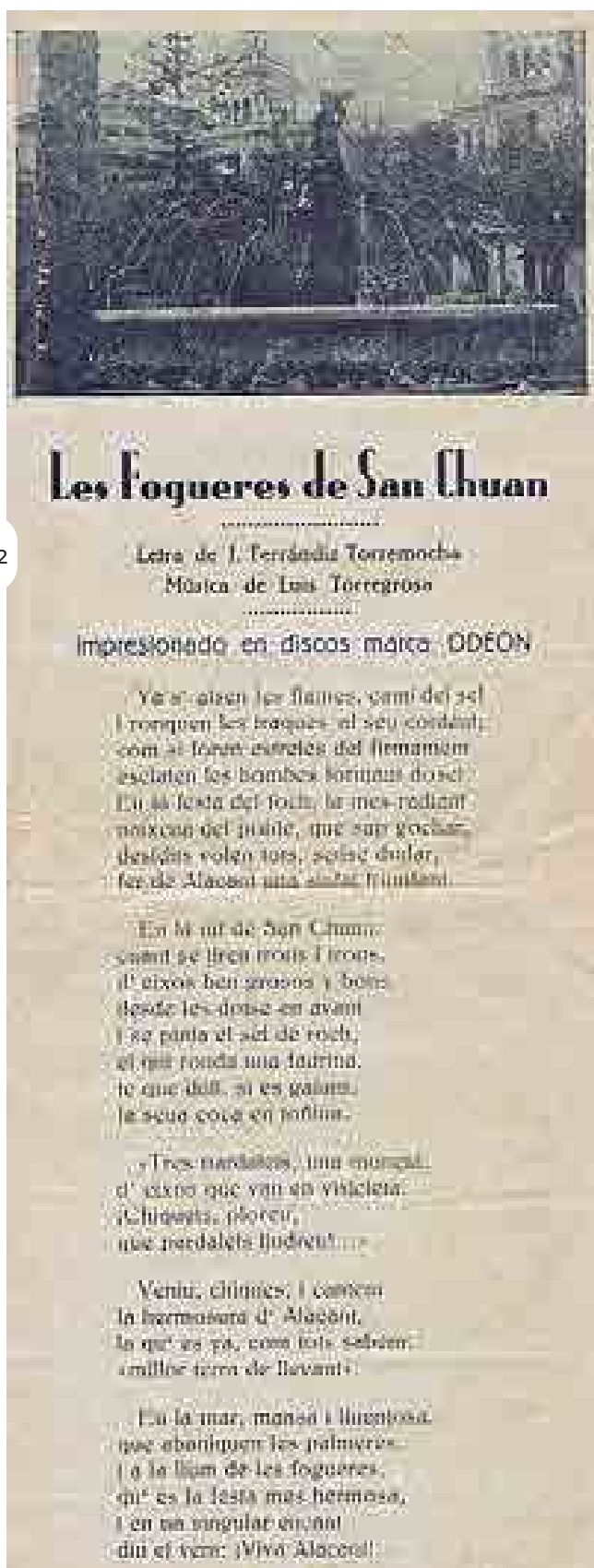

520

521

- 516 Inauguració del Granats de 1917
- 517 Interior del Saló Granats
- 518 L'ideal Cinema
- 519 Exteriors del Cinema Carolines
- 520 Programació de l'ideal Cinema 1938
- 521 Publicitat dels anys 30 de les sales d'espectacles d'Alacant

522

Les Fogueres de San Juan

Letra de J. Ferrándiz Torremocha
Música de Luis Torregrosa

Impresionado en discos marca ODEON

Ya ardejen las flamas, camí del sol
l'ronquen les torques, el seu cordant,
com si fóren estrelles del firmament
esclaten les bombes torijant d'osel.
En la festa del foc, la més redolent
noixada del poble, que sap goçar,
després volen tots, sense durar,
fer de Alacant una ciutat fumant.

En la nit de San Juan,
cant se firen molts trossos,
d' aixos ben grans i bons
desde les dones en avant
i se punta el sol de roch,
el que ronda una fadrina,
te que alit, si es galana,
la seua coca en profum.

«Tres mardales, una enxada,
d' aixos que van en violencia,
«Chivata, plorer,
que mardaleta lludren!»

Veniu, crímenes, i cantem
la hermosura d' Alacant,
la que es fa, com tots sabem,
en millor terra de llevant.

En la mar, manan i llargosa,
que aboniquen les palmeres,
i a la llum de les fogueres,
quí es la festa més hermosa,
i en un singular instant
dón el vent: ¡Viva Alacant!

La festa de Fogueres i un nou gènere teatral: el teatre foguerer

El teatre foguerer, en la seua concepció original, té un tema costumista, l'objectiu primordial del qual no era un altre que el de traslladar als escenaris la vida quotidiana de les gents de la ciutat, molt propera doncs als mateixos autors i al públic general.

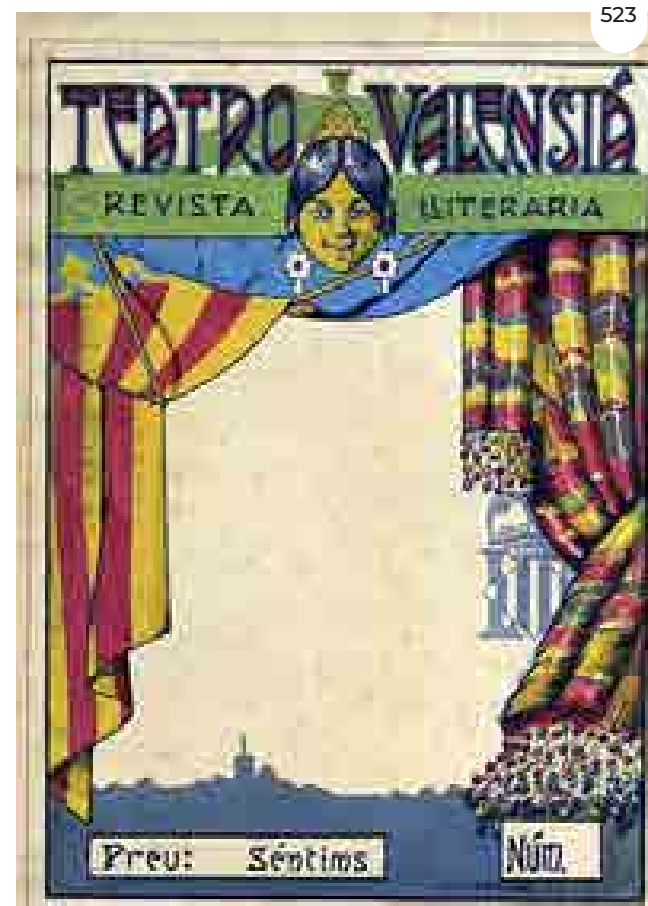
Aprofitant el regionalisme que imperava durant els anys 20 i 30 del passat segle, el qual buscava la pròpia identitat cultural, els propis organitzadors de la festa de Fogueres, inclòs José María Py, van treballar per a arrelar tots estos pensaments a fi que, al voltant de la festa, es deixara fluir el sentiment propi de la regió, els seus costums i la seua identitat.

Amb este treball, el teatre valencià va ressorgir de manera molt positiva, i dins d'ell, es va crear el subgènere conegut com a *teatre foguerer* o sàinet *foguerer*. Aprofitant les presentacions de belleses al barri o en determinats actes, s'estre-

522 Himne de les Fogueres de Sant Joan, de José Ferrándiz Torremocha

523 Revista valenciana de temàtica teatral en la llengua valenciana

524 Revista *Nostre Teatre*, amb Paco Barchino en portada. L'adaptació de la seua *Bellesa Fallera* arribaria a Alacant de la mà de Paco Hernández

523

naven obres escrites per a tal ocasió que moltes vegades quedaven en l'oblit, per la qual cosa a data actual gran part d'elles s'han quedat perdudes en el temps.

Encara que no va ser la fórmula estesa entre la totalitat de les comissions, són més de cinquanta les representacions teatrals que es van estrenar durant el període 1928/1936 i més d'una dotzena de sàinets, demostrant així la importància social que tindria el teatre de llavors com a forma d'entreteniment.

Acabada la Guerra Civil l'any 1939, la qual donaria una pausa a la vida normal de tots els alacantins i, lògicament, a les manifestacions culturals, este tipus de teatre seria engegat per les normes del moment, que no serien unes altres que el protocol regi, la castellanització quasi absoluta, el

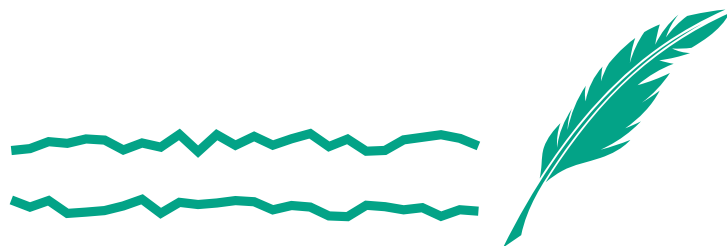

524

menyspreu o no estima per la cultura o la falta de crítica, amén del nou règim.

Fins i tot amb l'arribada de la democràcia i l'obertura que això comportaria, els festivals teatrals van quedar molt desplaçats per noves activitats més relacionades amb cada època, més centrades en l'actualitat per diferents manifestacions musicals.

En la història del sàinet i el teatre foguerer podem trobar tres parts ben diferenciades; la primera començaria amb el naixement de la festa fins als inicis de la contesa en 1936, la segona des de finals dels anys quaranta fins a la dècada dels seixanta i la tercera que començaria a la fi dels anys huitanta, quan es recupera el gènere, arribant fins a l'actualitat, havent-hi dos buits temporals importants; el primer d'ells al acabar la

525

guerra i el segon que s'allargaria durant més de vint-i-cinc anys, en els setanta i huitanta.

Primer període (1928-1936)

En un principi, com bé s'ha esmentat amb anterioritat, els festivals teatrals eren benèfics i servien com a font d'ingressos per a les diferents comissions de Foguera, sent els encarregats de dur a terme la màgia sobre l'escenari els conjunts artístics locals, els quals, professionals o no, s'encarregaven d'estes representacions de tall dramàtic i costumista.

Abans del començament de la primera edició de les Fogueres de 1928, es portaria a cap un acte en el Teatre Nou per a recaptar fons a benefici de la comissió de la foguera de la Plaça de l'Ajuntament, que constaria en primer lloc d'una projecció d'una pel·lícula sobre les Falles i la actuació de l'artista de varietats alacantina Juanita Saeta. En eixe mateix any, la comissió de la Plaça de Chapí portaria a terme un acte amb semblant fi, en el qual es va organitzar una funció amb tres obres valencianes de la companyia d'Ángel Más sobre les taules del Principal.

Ja en 1929, la companyia d'Hernández-Mas actuaria en el Saló Espanya a benefici de la comissió de Sant Roc i la Vilavella el mes de maig, fent el propi a la fi d'eixe any per a la comissió de Sant Ferran.

Veient un parell d'exemples, en molt pocs anys de vida de la festa aficionats i professionals de la matèria es van posar a la feina quant a la confecció d'obres i sainets de temàtica foguera, i és així com en 1930 s'estrena en el Teatre Principal, i a benefici de la comissió de Plaça de Ruperto Chapí, dos obres amb temàtica festera alacantina: *Nit de fogueres* de José Antonio Ferrol i Rafael Ferrándiz Navarro i *La cremà*, de José Ferrándiz Torremocha.

També cal destacar que els sainets fallers travessen fronteres fins a arribar a la nostra ciutat, sent l'any 1931 molt prolífic quant a obres representades, com *La bella fallera* de Paco Barchino o l'adaptació duta a terme Paco Hernandez de l'obra *Ja veu el vaixell faller* convertida en *De l'Argentina a Alacant* o *Les Fogueres de Sant Joan*.

M é s
fes-
ti-

526

527

528

529

- 526 El mestre Luis Torregrosa
- 527 Representació d'una obra per part de la companyia de Paco Hernández
- 528 Elecció de la Bellea del Foc de 1940
- 529 Quadre típic en l'Elecció de la Bellea del Foc celebrat en el Principal

530

531

532

vals i peces s'estrenarien al llarg de 1932, com *Alacant, la dels llunars* de José Coloma Pellicer o els organitzats per les Fogueres de Carrer Sant Vicent i Trafalgar en les dependències del Saló Espanya i l'Orfeó. També, José Ferrándiz Torremocha escriuria *La plantà*, sànet de temàtica foguenera amb música de Luís Torregrosa, encara que no s'arribaria a estrenar.

Com a novetat, i dins de l'exercici de 1933, les eleccions i presentacions de belleses de districte comptarien en el seu repertori amb diverses obres teatrals, les quals eren representacions d'alguna obra menor de caràcter còmic, normalment en llengua valenciana, que servien com distracció just en el moment en què un jurat elegia a la representant de la comissió d'entre les candidates presentades, i seguidament l'acte es tancava mitjançant la lectura de poemes o balls.

En paral·lel a tot això, les funcions s'anaven multiplicant: l'11 de setembre s'estrena en el Teatre d'Estiu un acte titulat *Les Fogueres*, l'autora del qual seria la Bellea del districte de Pasqual Pérez i la comissió de Sant Roc i la Vilavella faria una funció en el Teatre Nou el 25 de novembre

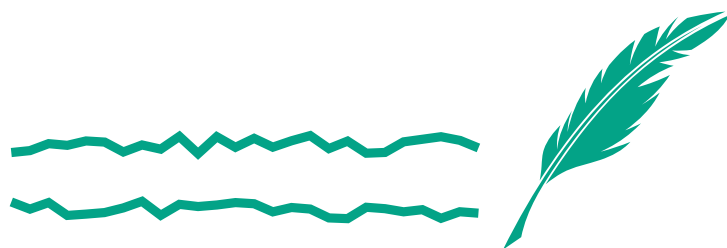
533

534

532 Festival d'art en l'època de Tomás Valcárcel
533 L'actor Agustín Segura, qui continuaria fent teatre en valencià durant la postguerra
534 Inauguració de l'Aula de Cultura de la CAM en 1974. Multitud d'obres de teatre fogueneres s'han representat en les seues dependències.

535

536

amb un nodrit grup d'actors novells i reconeguts. Esta comissió també organitzaria una altra funció a l'abril de 1934 en el Teatre Nou per a triar a la bellesa del districte i les seues dames d'honor, comptant a més amb la companyia Barrachina-Prieto-Más-Álvarez, representant l'obra de Ferrándiz Torremocha *Fum de foguera*. Amb el mateix motiu, el 15 d'abril del mateix any, José Pujalte organitzaria una vetlada teatral per a l'elecció de la bellesa i dames de la comissió de Florida Alta, esta vegada en les dependències del Cercle Cultural Recreatiu, on, amés, es representarien diverses peces valencianes.

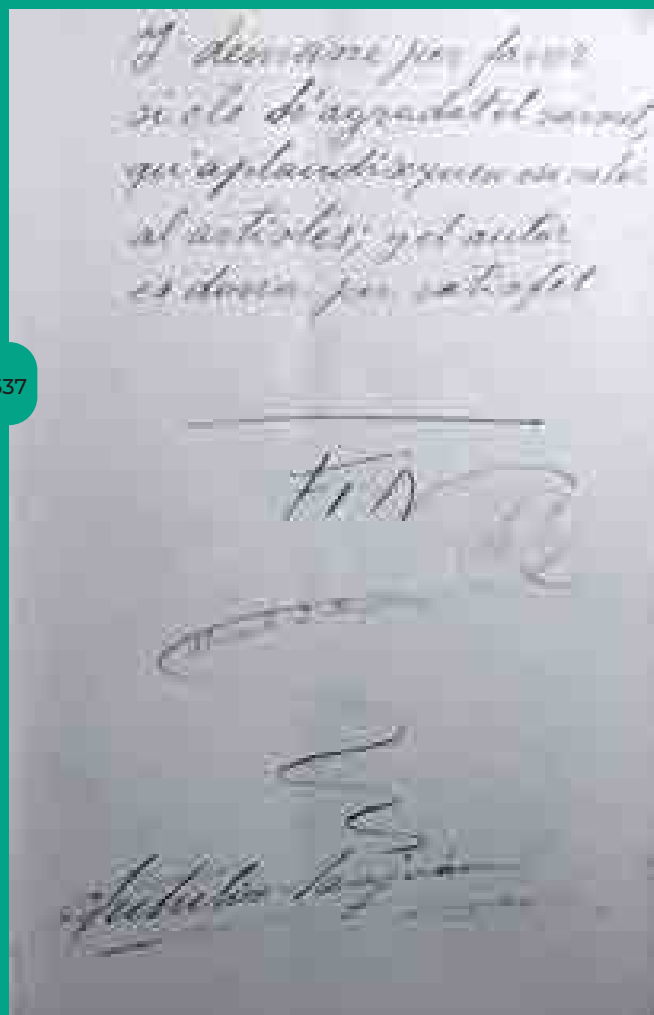
Menció a part mereix el sàinet còmic d'Antulio Sanjuán estrenat el 17 de maig de 1934, que portava per títol *La vellea de la foguera*, el qual estava escrit en correcte valencià (segons la premsa local del moment). Altres representacions serien dutes a terme per diferents comissions, com la del Carrer Sant Vicent, però esta vegada en l'idioma castellà, amb l'actuació d'una cupletista alacantina.

El 24 de març de l'any 1935 s'estrenaria un altre sàinet fester a benefici de la foguera del Raval Roig, esta vegada en la societat Zorrilla, obra de Pepe Pérez Russo i Rafael Ferrándiz que portava per títol *La Bellea del Raval Roig*, fent les delícies dels assistents allà presents.

Una característica comú que s'està veient és que les persones encarregades de dur a terme estes representacions foguereres sempre eren grups d'aficionats o grups de teatre locals, cosa lògica tenint en compte que ells millor que ningú entendrien l'argumentari presentat. Molts dels artífexs de les diferents obres eren persones del tot vinculades amb el món de la festa des de dins, com comissionats o alts càrrecs de les diferents Fogueres o persones molt pròximes a este món.

El pintor i cartellista Lorenzo Aguirre realitzaria l'obra *Fogueres de Sant Joan*, una revista bilingüe en un acte, que es dividia en un pròleg, quatre quadres i una apoteosi final, la trama de la qual girava entorn del món de l'artista de Fo-

537

539

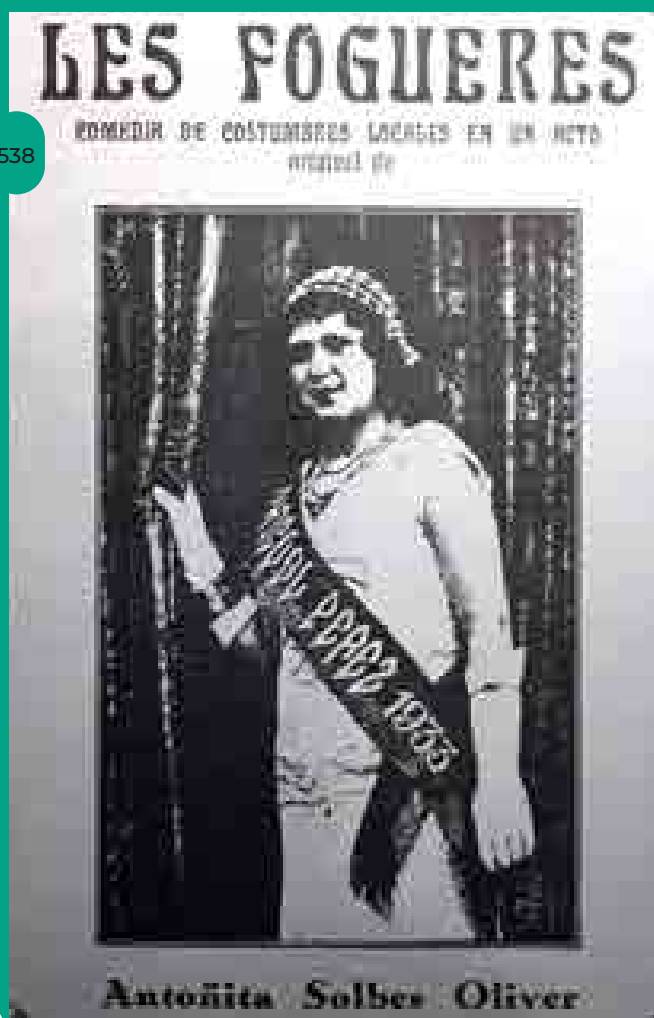
540

541

538

gues que arribava a l'Olimp en el qual els déus grecs li explicaven a un d'ells com es podia portar a terme una obra d'art.

Mes i mig abans del començament de la contesa, la Comissió Gestora de Fogueres organitzaria una funció lírica que es portaria a cap en el Principal, sent una de les últimes representacions emmarcades dins del món festiu.

En total, més de mig centenar de festivals teatrals documentats i prop d'una dotzena d'obres de teatre serien les que es representarien durant esta primera etapa de la festa, caracteritzats ells com anteriorment s'ha dit per la llibertat a l'hora de plasmar el quotidià, l'alcantí, el fester i l'orgull regionalista que amb si va portar la II República.

Segon període (postguerra-1961)

Durant els anys de la postguerra, el teatre foguerer va tindre un moment d'oblit, destacant a més que la llengua valenciana desapareixeria per complet dins del món fester i sols trobaríem

breus relats o frases en els típics llibrets de Foguera, expressats per les autoritats com a meres paraules en dialecte antic.

La castellanització era la norma, quedant patent este tret en els primers espectacles que organitzaria Tomás Valcárcel com a delegat artístic de la Comissió Gestora en l'elecció de la Bellea del Foc i les seues Dames d'Honor, espectacles que presentaven gran bellesa plàstica que consistia en la posada en escena de diferents estampes relacionades amb la ciutat i les seues bondats, amb la festa i en una certa manera amb les tradicions més nostres, acompanyades de la música de la Banda Municipal d'Alacant.

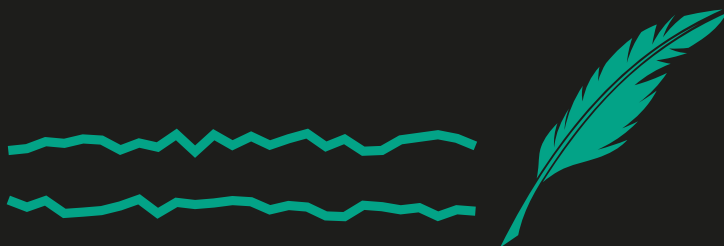
Ressorgiria el sainet foguerer en finalitzar la dècada dels quaranta, encara que castellanitzat fins a principi dels anys seixanta, i el primer a veure la llum seria *Coses de la Festa*, els autors de la qual van ser Antulio Sanjuán i Manuel Dorado, posat en escena el 19 d'abril de 1948 en les taules del Teatre Principal, dins dels actes programats per la comissió de la foguera Pou-Díaz Moreu.

Una de les funcions més conegudes de l'època, i la més nomenada en aquells dies va ser *Benacantil*, original de Paco Hernández, revista còmica i bilingüe que tenia una duració de més de dos hores, estrenada el 28 de febrer de 1950 en homenatge a l'alcalde Francisco Alberola, i patrocinada per la comissió de Sant Antoni de Dalt. L'èxit agafat faria que amb posterioritat es representara en el Monumental Saló Modern per a tornar, més tard, al Principal. Seria també interpretada en anys posteriors amb igual èxit, i Antulio Sanjuán realitzaria una segona versió en 1956, i per a la reposició de 1957 alguns dels quadres de l'obra serien pintats per l'escenògraf Bernardo Carratalá.

Entre els anys 1956 i 1960 Tomás Valcárcel deixaria de ser el delegat artístic de la Gestora, succeint-li en el càrrec Gastón Castelló, qui li encarregaria a Antulio Sanjuán la posada en escena dels diferents espectacles d'elecció de la Bellea el Foc i les seues Dames durant diversos anys, encarregant-se de la part artística el mateix Gastón, amb la col·laboració de López Bravo i López Montejano. En resum, durant estos anys els es-

537 Manuscrit de *La Vellea de la Foguera*
538 Obra *Les Fogueres*, de 1933

539 Estrena de *La Foguera D'Alacant* en el Principal
540 Estrena de l'obra *Benacantil* en el Principal
541 Programa de l'estrena de *Les Fogueres*

pectacles per a este acte estaven formats per escenes dialogades en la qual s'explicaven temes relacionats amb les Fogueres que es plantaven, sense saber exactament la llengua utilitzada per a això.

Un dels últims intents de teatre foguerer en esta etapa vindria de la mà també d'Antulio Sanjuán, amb la col·laboració de Paco Hernández i la música de José Gallardo, veient la llum *Sempre Fogueres* o *Alacant és la glòria*, obra representada en el Teatre Monumental el 26 d'abril de l'any 1961 dins dels actes de la Foguera de Sant Antoni de Dalt.

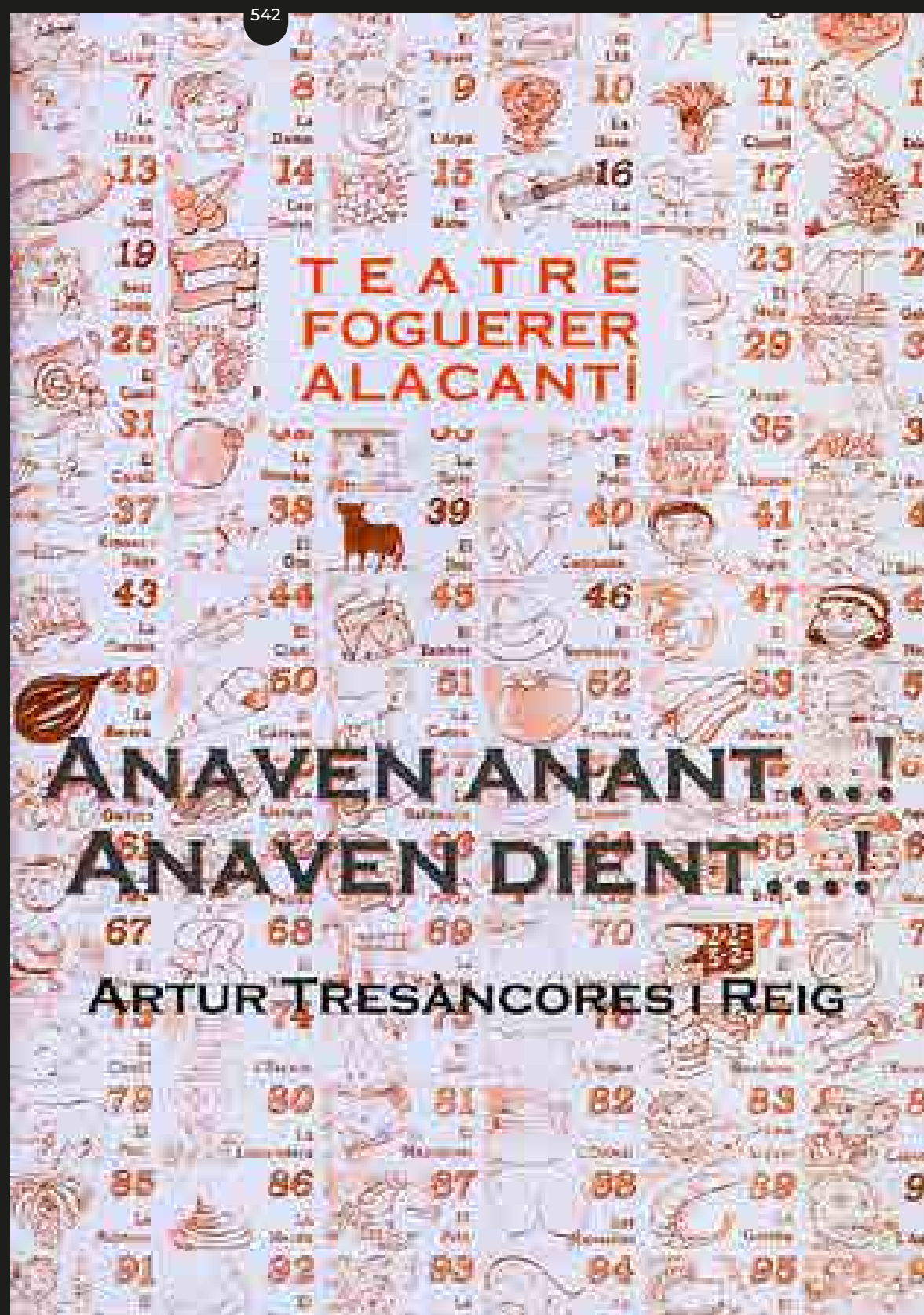
La producció d'Antulio Sanjuán és la més prolífica durant esta etapa, qui intenta seguir el fil conductor dels primers anys de Fogueres i el seu teatre costumista per a portar-ho a l'actualitat i en les següents dècades. Estrenaria un total de 12 peces, encara que la revista seria el gènere que major acceptació tinguera dins del gust del públic.

Tornaria Valcàrcel en 1961 al seu càrrec de delegat artístic fins a l'arribada la democràcia, i en els actes de l'elecció de la Bellea del Foc i les seues Dames d'Honor muntaria llargues posades en escena d'estampes folklòriques i musicals, ben conegudes en la seua primera etapa, que es durien a terme en escenaris tan variats com la sala de festes El Gall Roig, la mateixa Plaça de l'Ajuntament o el Teatre Principal, exhibint un protocol que utilitzaria en les seues diferents delegacions.

Serien, en total, més de 25 els anys en què el sainet foguerer desapareixeria de la festa, encara que amb xicotetes excepcions dutes a terme per alguna comissió de foguera en la presentació de les seues belleses al barri.

Tercer període (1988-actualitat)

Diferents comissions com Alfons el Savi, Benalúa o Plaça de Galícia recuperarien a la fi de la dècada dels huitanta parcialment el teatre foguerer, si bé s'escrivien xicotets guions en castellà o bi-

542

543

544

545

546 547

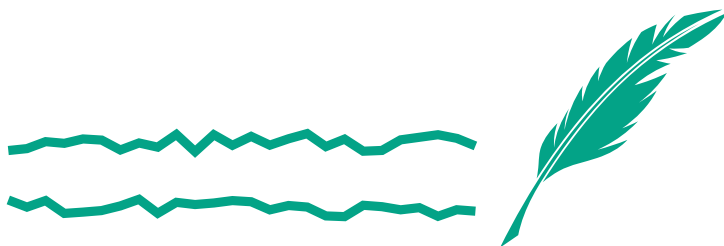
lingüe per a representar durant diferents actes de cada comissió un sainet a mode d'entreteniment.

Noms com Juan Carlos Vizcaíno o Andrés Llorens escrivien guions per als espectacles de presentació de Belleses i dames al barri en la seua Foguera, la de Sèneca-Autobusos, el contingut de la qual es basava majorment en les dramatitzacions de caràcter festiu amb pinzellades de l'actualitat, tant social com política i econòmica.

Al costat d'ells, José Ángel Guirao feia el propi en la seua comissió de la Plaça de Santa Maria, escrivint guions dramatitzats durant bona part dels anys noranta, que fins i tot una de les seues obres seria posada en escena dins de la Basílica de la ciutat, pertanyent al districte.

La comissió que més continuaria amb la tradició teatral seria la de Parc-Plaça Galícia, la qual, en els seus actes de presentació i proclamació de belleses i dames, tenint com a fons el Teatre Arniches o l'Aula de Cultura de la CAM, estrenaria un gran nombre de sainets festers escrits per Arturo Tresáncoras, gran coneixedor del món fester, en el qual va estar involucrat tota la seua vida.

La característica principal en estos anys fins a arribar al nou mil·lenni és la confecció de xicotets textos referents a la festa en llengua cas-

tellana, que principalment serien teatralitzats o dramatitzats però que serviren com a complement, és a dir, formarien part d'un acte major al qual el secundarien artísticament.

És pel que les obres de major envergadura van ser molt comptades, destacant la sarsuela en dos actes *Ànimes de Foc* de José Serraima, que seria estrenada el 10 de març de 1984 a la Casa de la Cultura d'Alacant, reestrenada deu anys després en el Principal. El seu argumentari principal es componia de bona dosi d'humor i crítica en la primera part, mentres que en la segona, que era musical, 12 peces dedicades a les fogueres, barraques i altres tancaven l'espectacle.

Una altra obra que també va centrar l'atenció del món cultural va ser una farsa asainetada en dos actes que portava per títol *El foguerer d'honor*, original de Manuel Botella i José Serraima, amb música del mestre Garberí, que es posaria sobre les taules el 28 de maig de 1989 en col·laboració amb la comissió de Benalúa, comptant amb dos versions, la castellana i la valenciana.

A mode de recuperació total del teatre foguerer, la Comissió Gestora de Fogueres crea l'I Certamen de Teatre amb dos modalitats; castellà i valencià. Les primeres representacions es durien a terme en la Llar Provincial en els mesos de març i novembre.

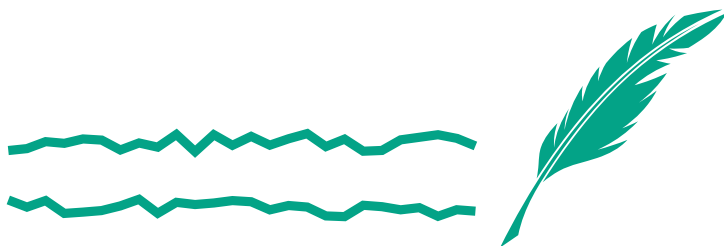
En la primera convocatòria es van premiar set obres, sent el triomf per a la comissió de Pla-Metall en castellà i Parc-Plaça de Galícia en valencià. Arturo Tresáncoras seria l'autor més prolífic, encara que cal destacar la figura d'Alí-Andreu Cremades, que es manifestaria mitjançant esta manera com a autor foguerer.

550

551

La literatura de Fogueres: el llibret i els llibres oficials

552

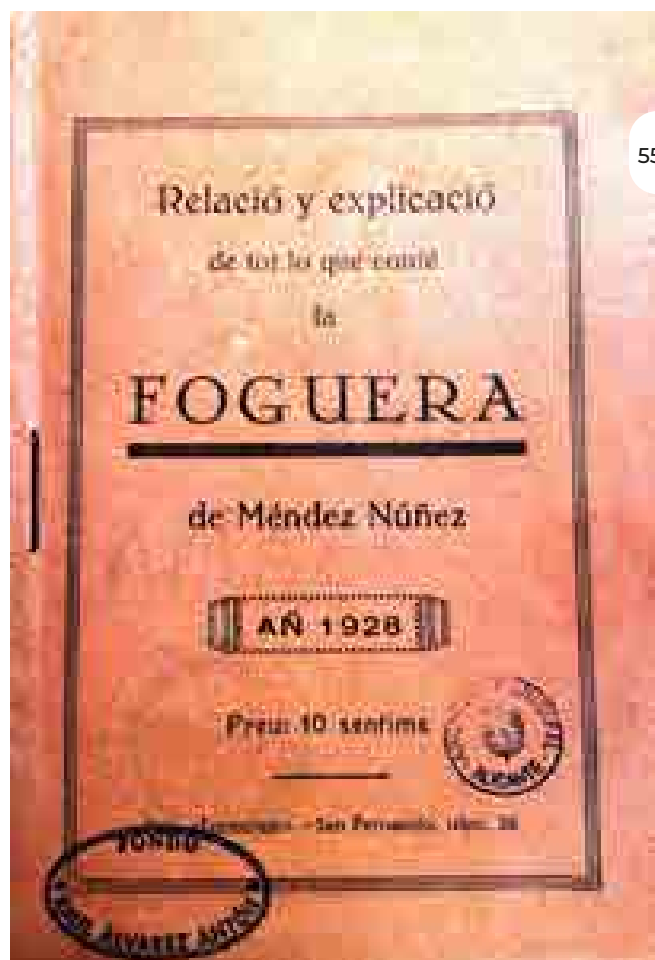
El llibret de Foguera

La festa de Fogueres, nascuda gràcies a la idea de José María Py en 1928 a imatge i semblança en molts aspectes de la festa fallera valenciana, portaria amb si l'arribada del llibret, element indispensable de cada comissió en el qual s'arregla l'esbós i contingut del tema a tractar pel monument en qüestió com a element principal.

Josep Bernat i Baldoví, escriptor i poeta satíric molt popular i llegit pels valencians, seria el creador de l'anomenat "llibret de Falla", ja que l'any 1855 en enquadrar junts els versos que este escriguera per a la Falla de la Plaça de l'Almudí, donaria lloc a la creació d'una xicoteta revista que seria acollida de la millor manera per part

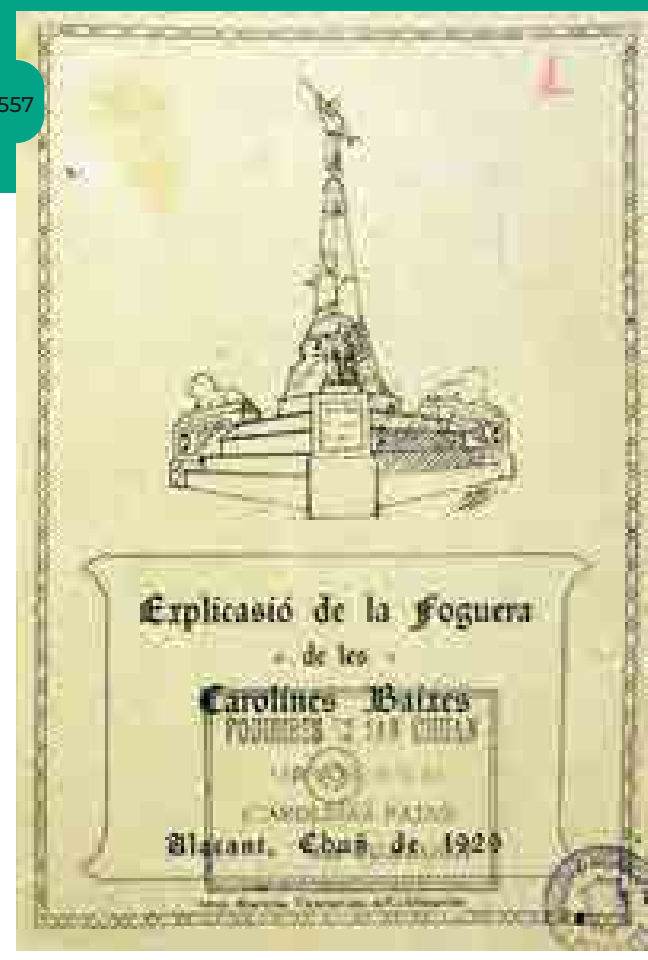
553

554

555

557

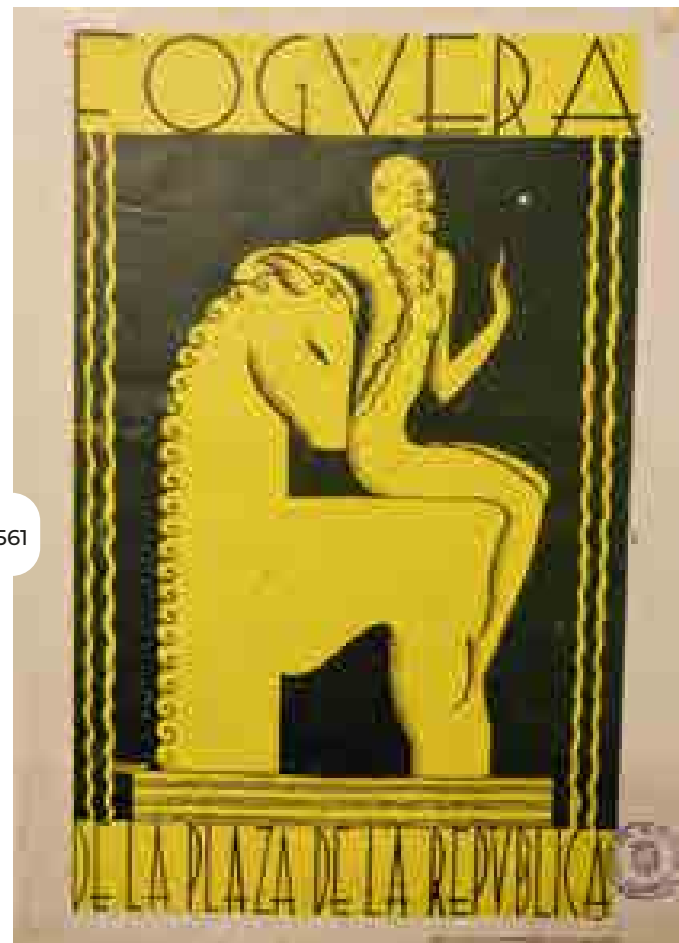
556

558

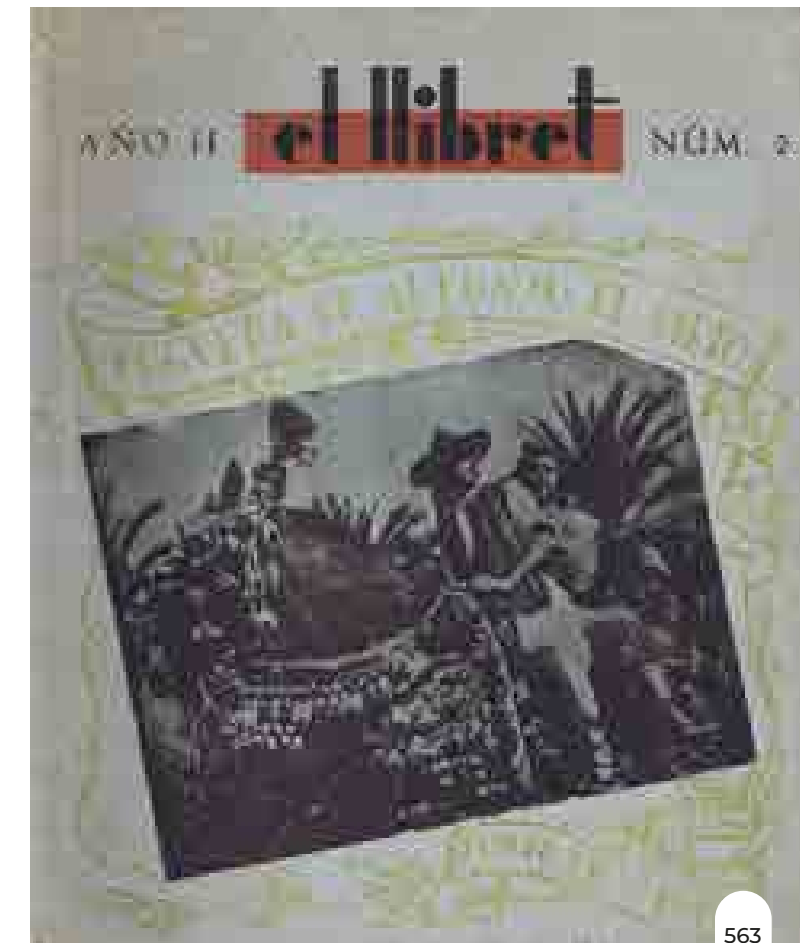
559

561

562

563

560

dels veïns i fallers. La pretensió d'este primer llibret no seria una altra que la de donar sentit i llum, de manera jocosa o graciosa, del que plàsticament no és clar, en relació amb l'impacte inicial de la Falla, i que la pròpia publicació s'encarrega d'aclarir-lo mitjançant el conjunt de versos i textos que conté el monument.

De les nou Fogueres que es van plantar en començar la festa, només es coneixen els llibrets de tres d'elles; els de les comissions de Benalúa, Méndez Núñez i Plaça de la Reina Victòria.

Estos primers exemplars es caracteritzarien per una presentació sòbria, tant exterior com interior, incloent a més el programa de festejos, poesies al·legòriques i cançons de tipus popular, com l'apareguda en el llibret de la Rambla en 1928, que conta la història de Pepica i els seus passejos per tan famós lloc.

Els escrits que acompanyen els llibrets es componen de temes molt centrats en el barri en el qual s'edita, degut en gran part a l'estructura tan tancada d'estos, i sobretot a l'ús intern que se li practica en eixos anys, igual que els primers monuments de Fogueres, que tractaran temes

locals, però sobretot temes del carrer, dels seus propis carrers.

Així, Benalúa en 1928, amb el seu monument "Parada i fonda", feia referència a les forçades i prolongades esperes del tramvia en l'encreuament del pas a nivell del propi barri, Carolines Altes l'any 1929, en el seu primer monument es queixava de "Les necessitats del Barri", Barri Obrer en eixe mateix any "Col·legi que mai arriba", i de nou en 1930 la comissió de Benalúa plantaria "El pont del perill", per citar alguns exemples.

L'estructura del llibret de Foguera es continuarà mantenint els primers anys de la festa, fins aproximadament 1932, data en la qual les comissions es començaran a preocupar un poc més d'ell, millorant les presentacions i insuflant més contingut, és a dir, començarien a donar-li volum a més de qualitat, sense variar el contingut i temàtica d'aquestos.

Els exemplars començarien a idear-se com un producte cultural, volent honrar i enaltir la memòria del "exquisit literari alacantí", omplint-se de firmes de grans escriptors com Julio Bernácer, Figueras Pacheco, Ferrándiz Torremocha o

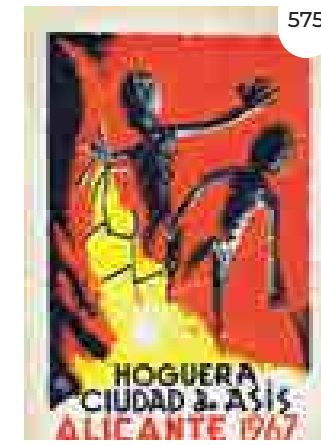
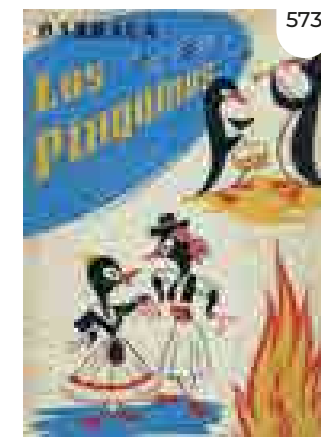
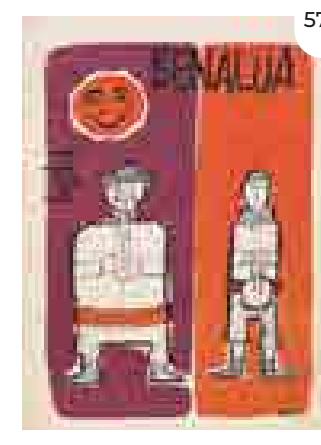
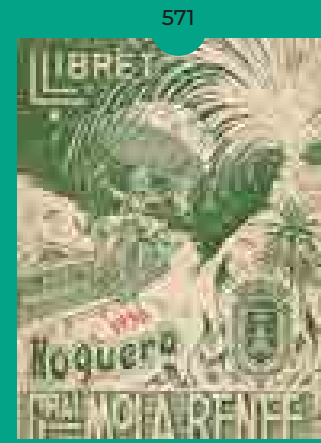
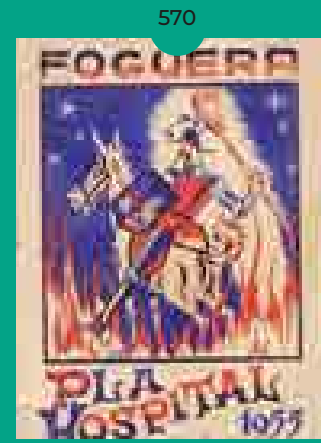
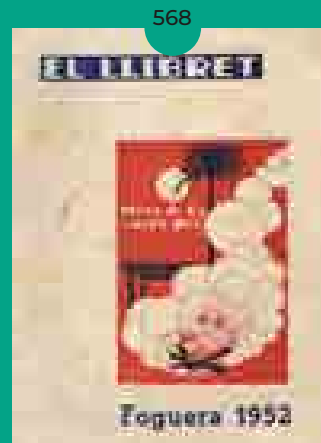
Montero Pérez entre altres. També podríem dir que el canvi de rumb en la publicació festera es deguera a raons sociològiques, ja que la foguera s'enclavava en una zona residencial on la burgesia buscava una diferenciació cultural sobre la resta de les publicacions més de barri.

Amb el pas dels anys el llibret s'aniria fent cada vegada més impersonal, és a dir, els autors dels articles que contenen en la seua majoria no pertanyen a la comissió de la Foguera o al districte en si. Els nous autors, coneguts i reconeguts alacantins, se centren en escrits que lloen les bondats de la nostra terra i la festa, carregats d'un llenguatge tan florit que s'allunya cada vegada més del sentir popular de cada barri, fet molt notable en la dictadura franquista.

Esta similitud entre els llibrets de les diferents comissions faria que en unes certes ocasions fora difícil distingir-los entre si, ja que no van dirigits al barri en qüestió, trobant-nos, a més, el mateix article escrit en diversos d'ells en el mateix any.

D'aquesta manera, la funció del llibret es veuria durant anys lligada a la funció merament econò-

mica a través de la publicitat apareguda en ells, trobant-nos la salutació de la comissió, belleses, esbossos, explicació dels monuments, llistat de comissionats i publicitat, poc més cultural si no fora per algun testimoniatge escrit o poesia per a emplenar pàgines.

Els formats usats serien pràcticament els mateixos, com a portades amb semblances raonables o la reiteració continuada a través dels anys d'una mateixa, a mode de diferenciació, això sí, canviant els colors cada any per a no despistar al col·laborador o entusiasta de la publicació anual festera.

Els continguts, doncs, es desvirtuen amb el pas dels anys, sent d'una pobresa lamentable conforme passa el temps, encara que hi ha excepcions puntuals.

En les successives dècades, més concretament en els anys 60 i 70, els millors llibrets corresponen als editats per les barraques, també propici-

at pel major número d'aquestes, ja que constitueixen quasi el doble en número que de comissions de foguera. Les barraques que van destacar per les seues portades i valor literari en aquells anys van ser les de Els Gorilles, Tot per Alacant, Pica i Vola o Mercers, paqueters i punt.

Quant al valor literari, a trets generals, predomina l'anteriorment esmentat; es despersonalitza el llibret quant al barri, les poesies i textos de persones alienes a este o la comissió predominen, a més dels apartats ja imprescindibles com els esbossos o la publicitat, però destaca l'aparició de l'explicació de la Foguera per part d'Antulio Sanjuán.

En estes dècades la paraula clau per a definir l'esdevenir de la literatura festera, el llibret, seria "evolució", evolució quant a contingut, forma, aparença i utilitat, però ja a partir de 1977 és quan de veres comença la transformació del que actualment coneixem com "llibret de Foguera".

I és que en aquest any s'inicia l'augment de qualitat i interès pel contingut d'aquestos, i comissions com les de Mestratge Industrial, Calvo Sotelo, Benito Pérez Galdós o Sèneca -Autobusos no són alienes a això. La comissió de Barri José Antonio iniciaria en 1983 una sèrie molt interessant de llibrets "d'autor", sent premiats i elogiats pel col·lectiu fester. Destaca sobretot l'exemplar de 1985, primer premi, amb portada de Paco Blasco i escrit tot ell, inclosa la publicitat, a mà per part d'Adolfo Belló. En el seu interior, ens trobem amb escrits d'Alfredo Aracil, Baeza, Emilio Chipont, Agatàngelo Soler i Amparito Quereda, entre altres, i pintures i dibuixos dels artistes Américo Asín, Gastón Castelló, José Gutiérrez o Remigio Soler.

Una altra comissió que iniciaria un ascens important quant a la importància de la publicació festera seria Hernán Cortés, i un exemple d'això seria el seu exemplar de 1986, que obtindria el tercer premi de llibrets. L'original portada vindria a càrrec de Pérezgil, al·lusiva al lema de la

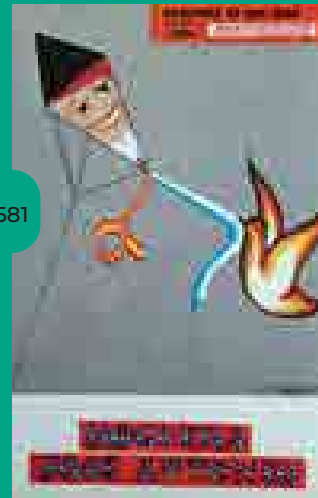
pròpia comissió "Bon tabaquet", amb aportacions gràfiques dels artistes Antogonza, Alfonso Madrid, Edmundo Lloret o Américo Asín, entre altres, i interessants textos, poemes i reflexions com les escrites per Tirso Marín "Bous i Fogueres", "Dades per a una història de la Plaça d'Hernán Cortés" d'Emilio Chipont, "Noms per a una plaça alacantina" de José Ángel Guirao, "A Alacant" de Vicente Mójica o "Adeu Gastón" de Tirso Marín, al·lusiu a la defunció el mes anterior de l'artista Gastón Castelló, entre molts altres.

Este important ascens qualitatiu canvia en forma gràcies també a la comissió de Port D'Alacant, que en els anys noranta seria la que acaparara més premis en els seus exemplars anuals. Publicacions que ara sí que guanyen en qualitat, amb uns continguts altament interessants, com l'arquitectura urbana de la ciutat, fotografies d'un Alacant antic, homenatge a diversos artistes ja desapareguts o relats de la nostra ciutat Mediterrània, cuidant la forma i el continent d'una manera excepcional. Ens trobarem amb

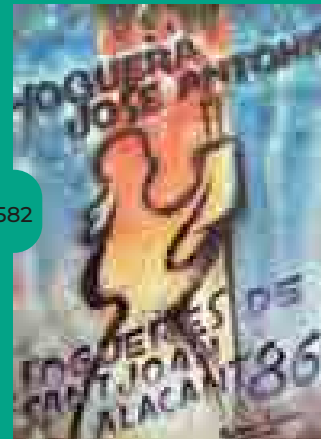

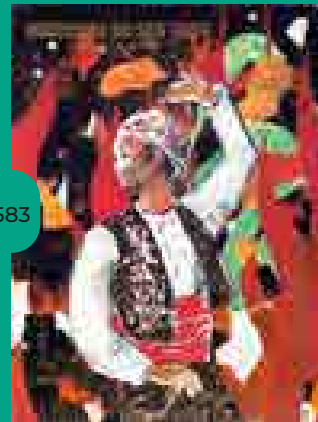
580

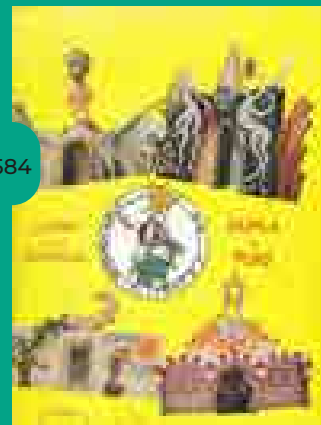
581

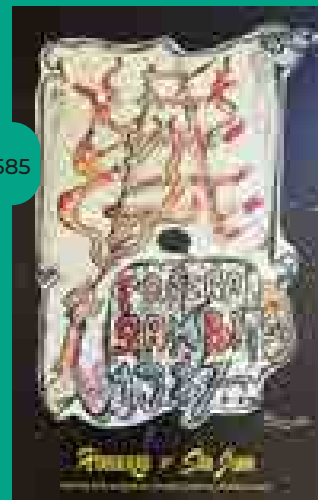
582

583

584

585

586

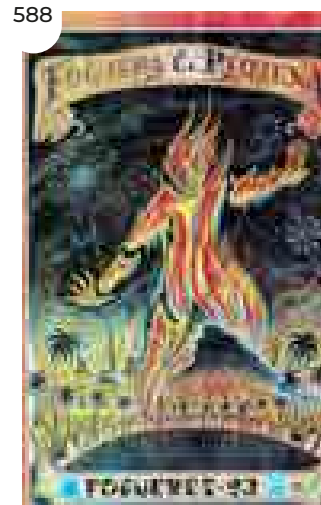

587

exemplars de tapa dura de gran valor artístic, i introduirien el valencià de manera regular fins a dia de hui, aconseguint també per això nombrosos premis de la Generalitat Valenciana. Benalúa, una de les comissions més antigues de la ciutat, ofería cada any en el seu llibret les parts que el componen a la manera tradicional, exemplars que quedaven com a record de l'any i poc més, les portades del qual en els setanta semblaven totes iguals, ja que eren fotografies de castells de focs artificials, testimoniatge este de la comissió, belleses, esbossos dels monuments i poc més. Entrats els anys 80, i més concretament en 1984, canvia per complet esta concepció, i edita un exemplar poc usual per a esta Foguera. I és que just 100 anys són els que complix el barri que dona nom a estos festers, efemèride a festejar i que no deixaran passar debades. L'edició d'aquest llibret s'ix dels seus propis esquemes; el contingut, nombre de pàgines i col·laboradors, portada i grandària canvien de manera dràstica. La portada és a càrrec de l'ar-

tista Edmundo Lloret i representa, mitjançant un oli, els antics habitants del barri en la plaça central escoltant una banda de música que majestuosa toca en el quiosc que allí va haver-hi, el que va ser traslladat des de l'Esplanada. A l'interior, dibuixos de l'artista Pedro Soriano, artífex constructor del monument d'eixe any, a més de diversos dibuixos de Gastón Castelló, i col·laboracions com les de Vicente Mójica, Raúl Álvarez Antón, José Pastor Liza, Francisco Aracil la Falla Na Jordana de València i Luis Dobón, entre molts altres.

Sèneca-Autobusos, segons paraules d'Agustín Medina, és la que es podria considerar com la pionera a donar-li protagonisme marcat a les seues publicacions anuals, i així l'any 1991 començaria una sèrie d'estudis monogràfics de gran interès i valor testimonial. Sota un punt de vista subjectiu o d'opinió, els llibrets de 1992, 1993 i 1994 són autèntiques joies de col·leccionista.

588

589

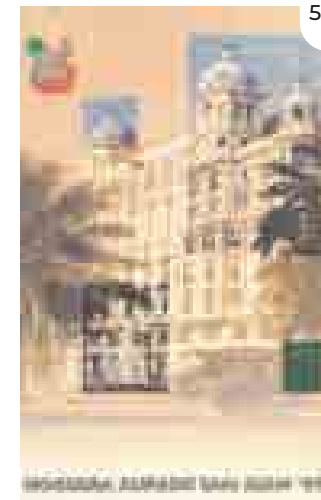
590

591

592

593

594

595

Entre les ja destacades comissions d'estes dos últimes dècades, trobem alguna meravella literària que ens arriba en anys puntuals, com el llibret de la comissió de Tercera Edat-Pius XII de 1990. Presenta una portada de Pérezgil, al·legòrica al ritual del foc en la Nit de Sant Joan mitjançant la cremà d'un primitiu ninot. En el seu interior, col·laboracions literàries de gran valor en mans de Raúl Álvarez Antón, Emilio Chipont, Alfredo Aracil o Agustín Santana, entre altres, fins a arribar a la trentena d'articles, que bé valdrien un quart premi de llibrets, per darrere de comissions com Benito Pérez Galdós o Plaça de Ruperto Chapí, que al costat de noms com els de Passeig de Gómiz, Verge del Remei-La Pau, Plaça de Santa Maria, Pont-la Vilavella o Alipark coparien els premis de les edicions dels últims anys del segle XX.

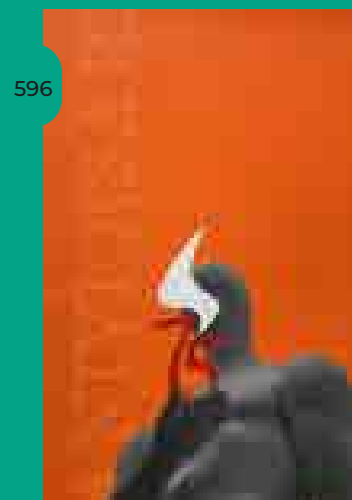
Amb l'arribada del nou segle, el concepte de llibret canviaria per complet: el típic "llibret" amb l'esbós i explicació de la Foguera, les belleses del

districte, programa de festes del barri i publicitat deixava d'existir quasi per complet, donant pas a una nova literatura de culte, de col·lecció, de llibreria.

En els 24 anys que portem de centúria, moltes han sigut les comissions que han mantingut el nivell, moltes altres l'han superat i moltes més han fet el salt qualitatiu en una matèria que es convertix hui dia en una "feroç" lluita a l'hora de fer el millor llibret de la ciutat.

Començant, doncs, l'any 2000 la comissió guardonada en aquestos temes Port D'Alacant revalidaria triomf amb "Alacant 00, el començament d'un segle que s'acaba", un magnífic exemplar que ens retornava a l'Alacant de començament del segle XX, amb temes com ara l'economia, política, transformació urbana, demografia i cultura i festa, de mans de noms com Santiago Linares, de l'Arxiu Municipal d'Alacant, igual que Agustín Medina, Francisco Moreno i Antoni Oliver. Més

de 200 pàgines en blanc i negre i una línia neta i depurada, seria una avantsala dels exemplars que veiem hui dia, si bé, amb el pas dels anys rebaixarien pretensions.

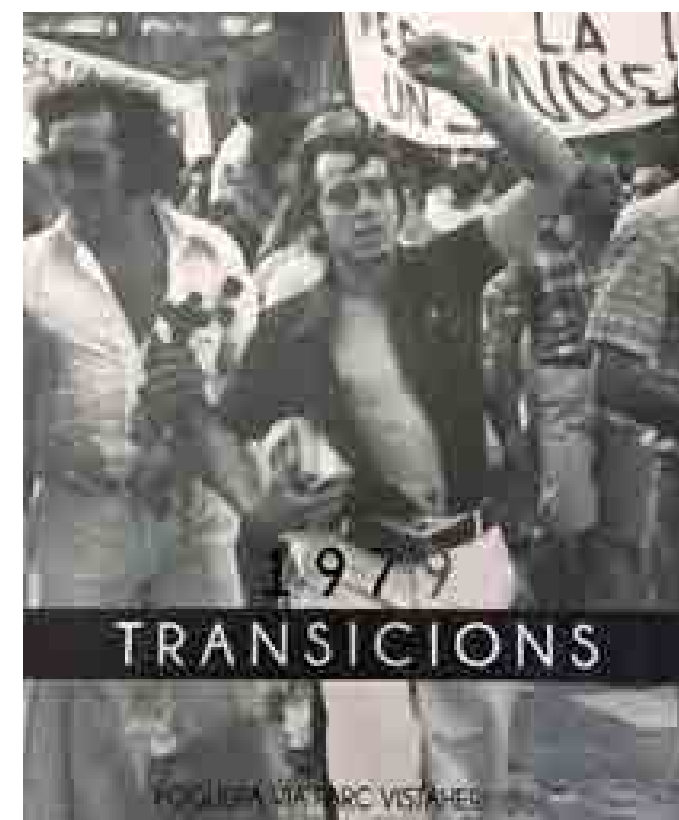
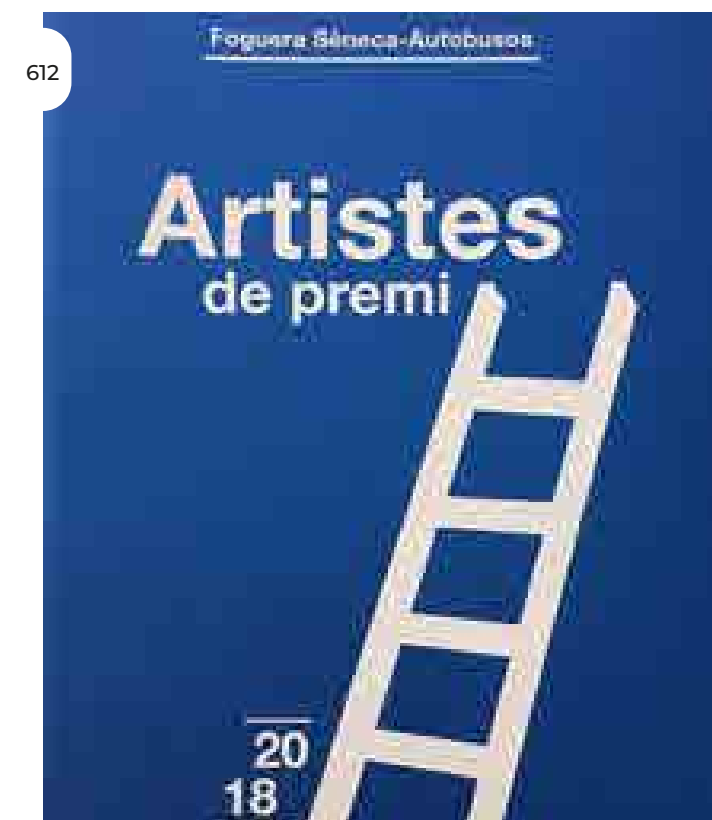
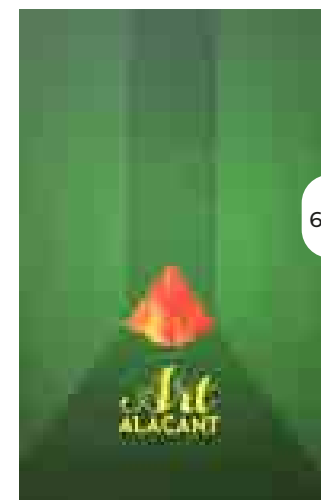
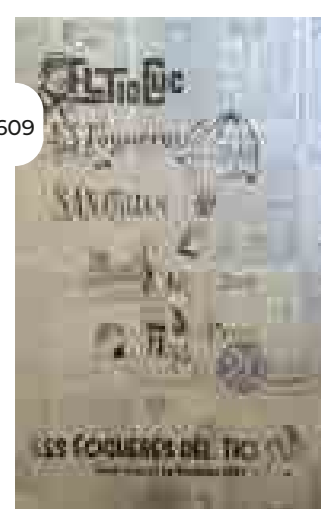
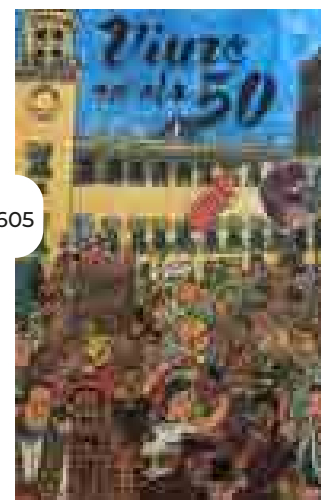
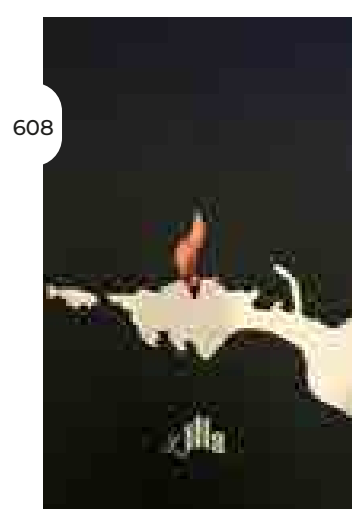
Sèneca-Autobusos seria des dels començaments de centúria altra de les comissions molt a tindre en compte en este apartat. Els seus llibrets anuals, de grandària enciclopèdica i fins i tot per a alguns dels aficionats de caràcter quasi bíblic, ha sabut contra amb les millors personalitats alacantines enteses de la festa, a fi de plasmar una multitud de temes interessants relacionats amb tan particular món, aconseguint en moltes ocasions els primers premis en els dos certàmens actuals.

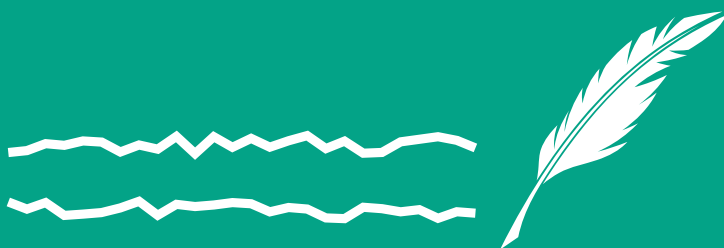
“Alacant Souvenirs” és la proposta de la comissió de Gran Via –La Ceràmica (posteriorment La Ceràmica) en 2007, el primer exemplar de grans dimensions, i “Esbossos, abans de la fusta i el cartó”, és la proposta d'Armando Parodi en 2009 la idea de la qual constitueix tres exemplars editats

en tres anys successius, on es detallen els expedients i esbossos que disposa l'Arxiu Municipal d'Alacant en el període comprés de 1928 a 1931. Amb el pas dels anys, comptant en cada ocasió amb diferents col·laboradors, aconsegueixen situar-se entre els millors exemplars editats, aconseguint suculents premis.

Gran Via-Garbinet, amb Juan Carlos Vizcaíno com a delegat de llibret, comença una sèrie d'exemplars dignes de collecció i admiració. El primer volum ideat per Vizcaíno en 2008 ens introduïx en les publicacions de la festa, però no sols les oficials i les de cada comissió, sinó que ens referix a una infinitat d'estudis, programes de festes i altres que engrandixen la festa, seguint el deixant durant molts anys més amb interessants temes d'Alacant, Fogueres i personalitats destacades.

La innovadora comissió de Pla del Bon Repós porta un aire de bufe fresc en 2009, amb el seu rosat llibret “Elogi de l'experimentalitat”, on

entre les seues pàgines té cabuda les diferents formes de concepció del monument foguerer i fins i tot faller a través dels anys. Interessant en concret l'escrit per Agustín Medina, titulat "Les Fogueres de Sant Josep a València i les Falles de Sant Joan a Alacant", on barreja els conceptes artístics adquirits en cada ciutat i les adaptacions dels mateixos en la realització dels monuments, no si crear polèmica. En anys successius, i gràcies a la implicació i el gran valor literari de Víctor López Arenas, els exemplars de la comissió aconseguixen destacar-se sobre la resta.

Baver-Els Antigons comença el seu particular ascens en matèria cultural amb un xicotet exemplar dedicat a les caigudes de diferents Fogueres a través dels anys, dedicant cada exemplar anual a diferents aspectes de la nostra festa, a més d'aportar diferents publicacions referides a les festes de la província.

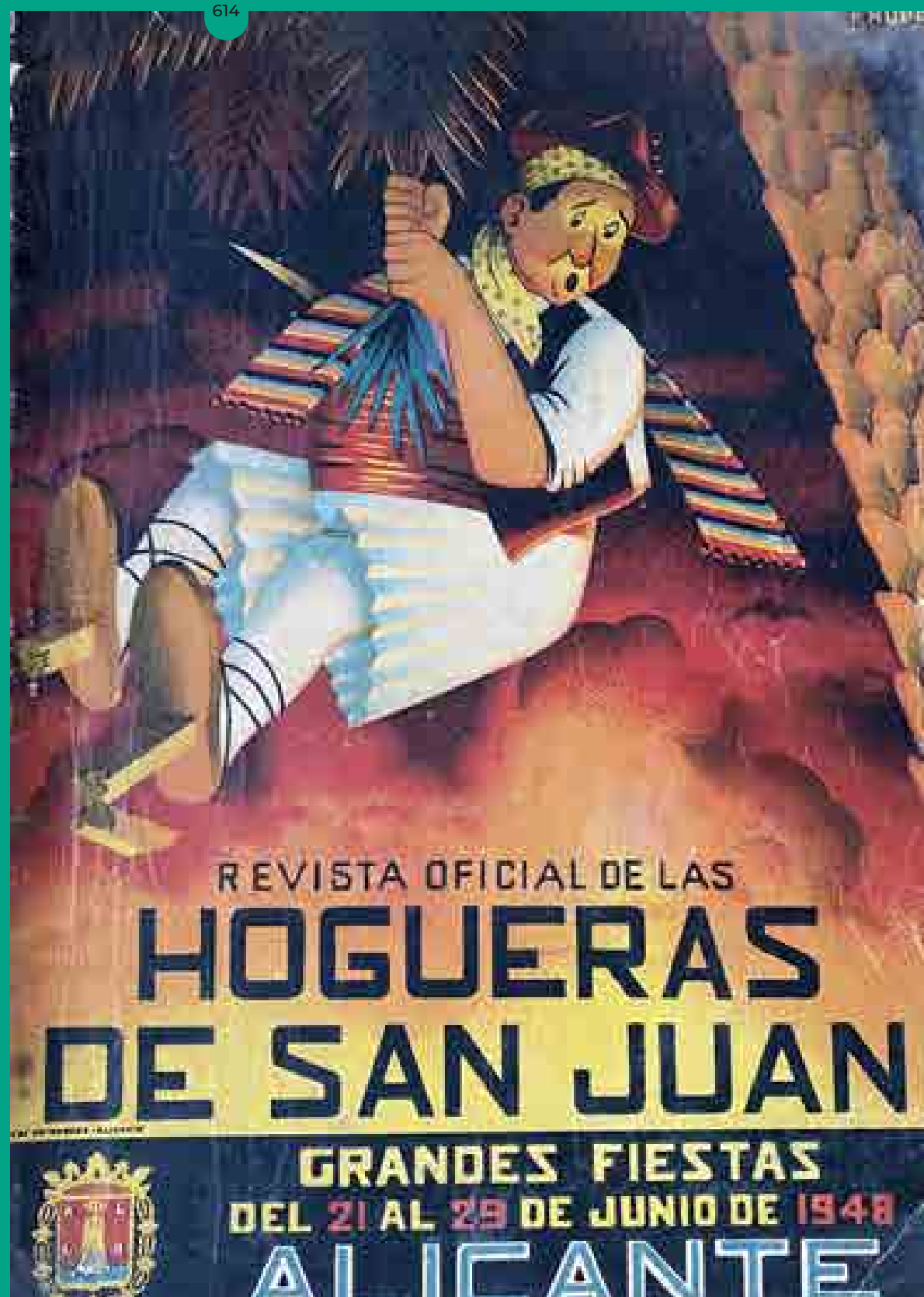
El 85 aniversari de la festa que se celebra en 2013 va ser el tema triat per Àngels-Felipe Bergé a l'hora de confeccionar el seu llibret, un autèntic repàs de la festa ple de multitud de fotografies, relats i explicacions que bé detallen l'esdevenir de la festa a través dels anys, amb el qual aconseguirien, el primer premi de llibrets, una senda traçada per Alejandro González que, a data actual, el convertix en un dels imprescindibles de les monografies culturals alacantines dins d'estos exemplars.

Destaquen també comissions com les d'Avinguda de Loring, que els seus llibrets confeccionats sobretot per Agustín Medina són una verdadera enciclopèdia de la festa, a més d'altres com a Esplanada, les barraques Quina Fumaguera, I no volíem i Pica i Vola, Sant Blai-La Torreta, Passeig de Gómiz, Sant Antoni de Dalt, Via Parc-Vistahermosa, Benalúa, Mercat Central i Hernán Cortés.

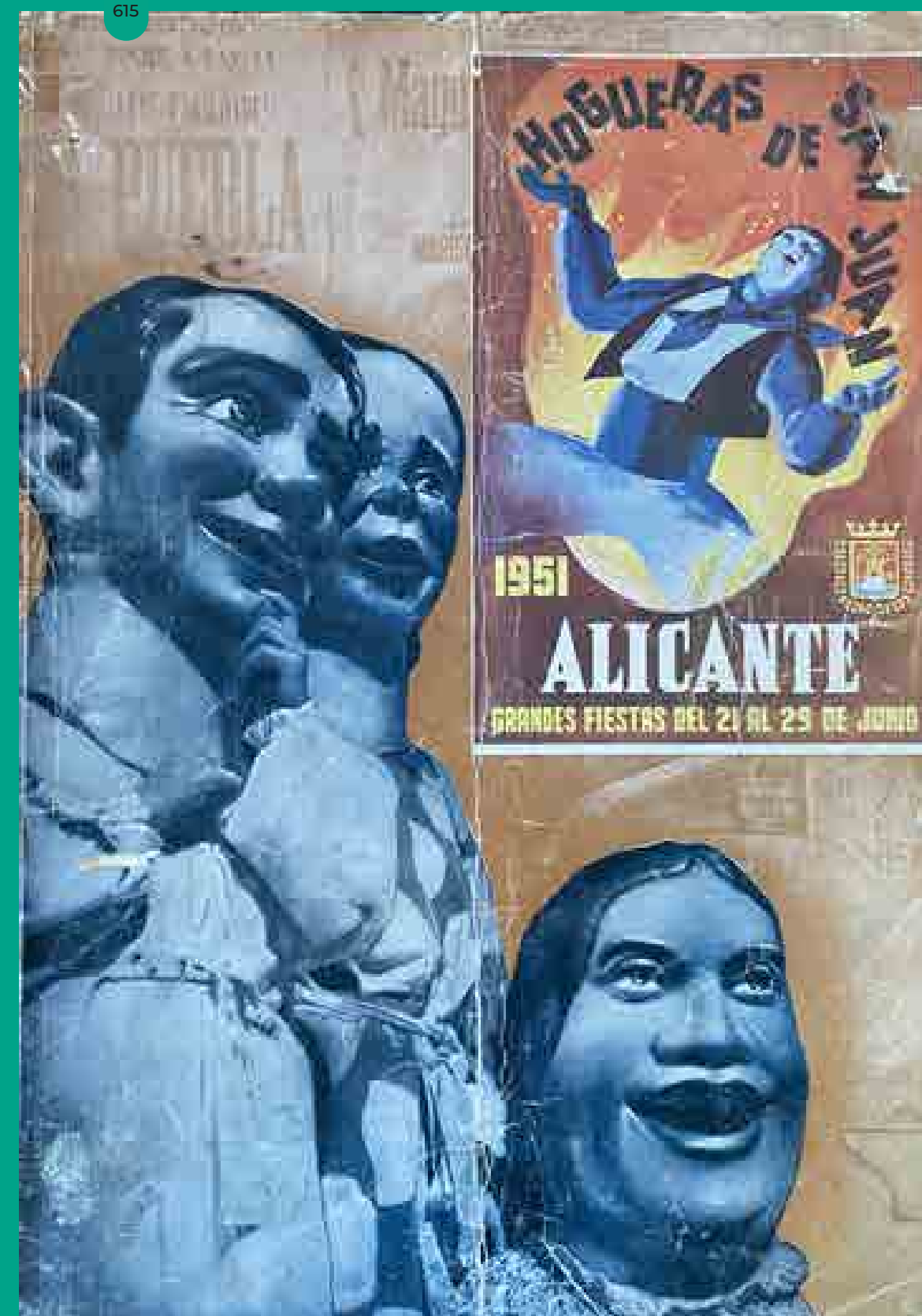
Festa+Fogueres=Festa de Fogueres

Molta ha sigut la literatura relacionada amb la festa de Fogueres des dels inicis propis d'aquesta: publicacions com "El Tio Cuc" es farien ressò de la nova tradició alacantina, actualment festa

614

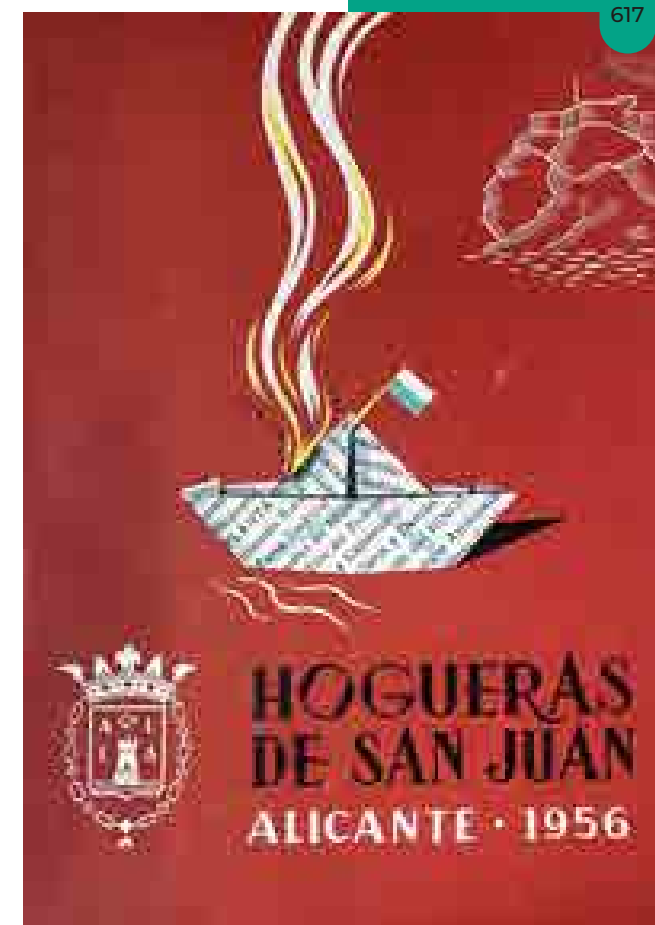

615

616

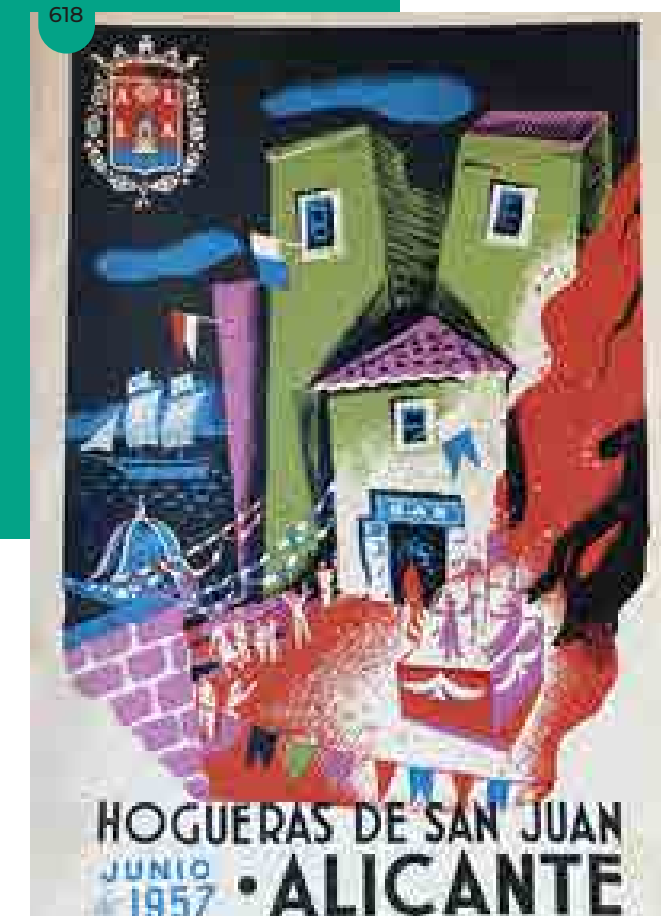

617

Oficial de la ciutat, a més els periòdics locals i diferents publicacions de caràcter nacional.

Els llibrets de Foguera, com hem pogut observar, farien un gran esforç a donar a conèixer, de manera més pròxima, en tractar-se de publicacions dirigides a un barri, el monument i la seua representació femenina, si bé en poc temps la part oficial de la ciutat faria el propi amb la publicació d'un exemplar de manera oficial.

L'any 1982 s'ampliaria el ventall quant al nombre de publicacions de la festa, fent la seua entrada la publicació Festa, revista editada per l'Ajuntament de la ciutat i que pretenia desvincular-se de l'anterior relació amb la Comissió Gestora, per la qual cosa esta última va decidir traure la seua pròpia publicació, denominada Fogueres.

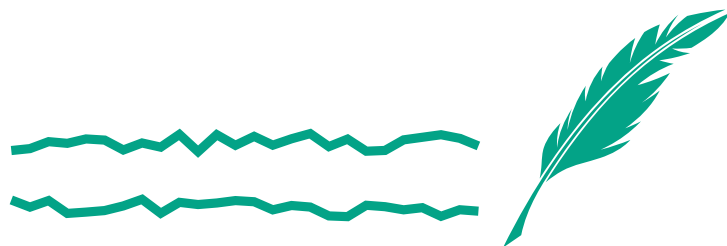
618

Encara que en contingut coincidien molt en expressar capítols de la festa i la pròpia ciutat, este fet no era més que un enriquiment mutu, ja que estes dos visions per part de les persones signants complementaven cada any una sèrie d'articles de gran interès.

De gran valor són les salutacions inicials de cada publicació en este primer any, per la qual cosa la transcripció de les mateixes es detallen a continuació per a poder discernir sobre els pensaments i les posicions de cada entitat; Gestora i Ajuntament (Regidoria de Festes concretament).

Així, en el Fogueres de l'any esmentat en qüestió, en el lloc de la qual apareixia la frase "primer número extraordinari", l'òrgan rector de la festa donava la benvinguda d'esta manera:

"En eixir a la llum pública este número de "Fogueres" estarem immersos en les nostres benvolgudes festes de Fogueres de Sant Joan".

Este número extraordinari de "Fogueres" ha sigut a conseqüència de l'edició de la revista oficial per l'Excel·lentíssim Ajuntament de la ciutat.

"Fogueres" és l'òrgan de la Comissió Gestora de les Fogueres de Sant Joan que edita este número extraordinari per a recopilar totes les dades de la festa i amb la col·laboració dels anunciants portar a felicitat la seua distribució.

En fer balanç de l'exercici, estimem que ha sigut positiu quant als objectius coberts, si bé uns altres no han pogut cobrir-se a causa de les enormes dificultats trobades.

La nostra missió ha acabat, perquè així ho estipula el vigent reglament de les Fogueres de Sant Joan, el nostre treball i dedicació a la festa ha sigut constant, malgrat la falta d'unió observada últimament, desitgem sincerament, que la nova Gestora reba l'ajuda incondicional de tots els foguerers, perquè a l'uníson la festa es beneficie de la calor de tots els seus incondicionals.

En acomiadar-nos, desitgem de cor que la festa transcórrega amb l'alegria i esplendor que la festa mereix i que tots els foguerers, units per una mateixa fi, donem fe del nostre alicantinisme i amor per les nostres benvolgudes Fogueres de Sant Joan.

Comisió Gestora de les Fogueres de Sant Joan".

Per part seua, la revista Festa conservava l'antiguitat amb la publicació del seu número 43, i ho deixava ben clar en el seu saluda recalcant-ho en lletres de gran grandària;

"Ací està la Revista de les Fogueres de Sant

619

620

Joan número quaranta-tres, que no és nova; en tot cas, una cosa diferent en raó al seu pes específic i a la càrrega de temes, assumptes o matisos tractats en les seues pàgines. Quan uns alicantins que havíem sigut convidats per l'alcalde a col·laborar en la confecció d'este exemplar ens vam posar a treballar, no vam tindre un altre horitzó, vistes les possibilitats que se'ns oferien -generosament àmplies, cal dir-ho-, que meditar-lo. Molt. Una publicació té com a meta la seua supervivència, l'ideal és que romanga contínuament a la biblioteca domèstica, la il·lusió és que aporte textos d'amable recordació, o potser de contacte, qui sap si de vivències; l'esperança és que es constituísca com en un ens viu, imprés, però vigent, de coses de la nostra terra. No un llibre de consulta sobre assumptes monogràfics, sí un compendi de la identitat alicantina, tantes vegades adulterada.

A nosaltres ens suggeria, doncs, una revista alicantina al cent per cent, no per a exaltar valors a ultrança, sinó per a tractar

621

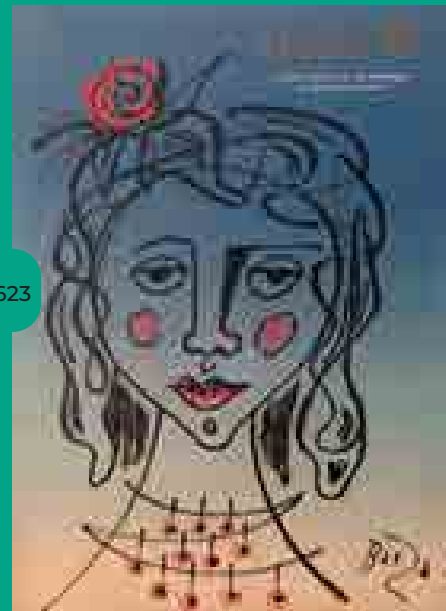

d'identificar-los en el sentit d'eixe poble que no és ambigu perquè està censat, ni ignorat perquè es manifesta en múltiples accions collectives. Que es parle del passat, que n'hi va haver, gojosa; que siguen comentats aspectes folklòrics potser oblidats, o bandejats, o ignorats; que apareguen motivacions estètiques, com l'estupenda i per descomptat impagable col·laboració de diversos artistes alicantins. I que es parle, també, d'eixes parcel·les que se'ns van anar i que ja només pertanyen al record o en la interpretació artística, i les nostàlgies i evocacions abocades per l'emocionada ploma dels absents.

Hem pretés -ja que sabem que aconseguir-ho és impossible- que esta revista, com a publicació anual justificada per les Festes de Fogueres, no sols arplegue l'amplíssim àmbit que dona base a la seua edició, sinó la concurrència d'altres esforços literaris que, eixe va ser el nostre desig, estigueren escrits per alicantins que no solen freqüentar les publicacions de la Terreta.

622

623

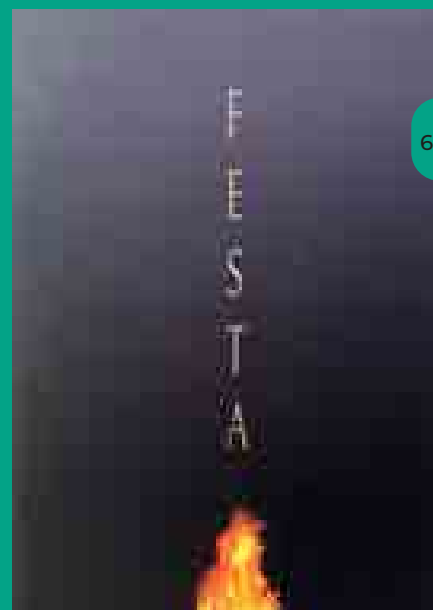
624

625

626

627

628

629

630

631

Creiem que això no sols justifica un temari d'intencions, sinó que queda plasmat en un sumari de realitats. Perquè una capital com la d'Alacant, tan sobrecarregada d'alteracions de tot gènere, no pot silenciar el que, no obstant això moltes circumstàncies, constituïx part fonamental de la seua pròpia essència. Estes pàgines no estan improvisades. Nombroses reunions de treball acrediten voluntats; de l'èxit, si n'hi ha, respondrà el lector. No ens ha faltat entusiasme.

Ací està la nova revista, amic. No és la revista, insistim, d'una nova etapa; creiem, senzillament, que és una revista diferent. Els qui amb freda passió hem traçat la seua realització ens trobem convençuts, almenys, d'haver contribuït a divulgar diverses facetes del nostre Alacant. El que sent respectable és, a més, esperançador.

Que la lectura els siga amable. Bones festes!

La comissió assessora de la Revista número 43".

Si bé el missatge esperançador del primer any de la "nova" i renovada revista Festa pretenia el perdurar durant molt de temps, hem sigut testimonis que, en complir el seu trenta aniversari diria el seu adeu definitiu, bé per causes de la crisi del moment o per la falta d'obstinació a revitalitzar-la, ja que en els seus últims números el volum i les col·laboracions van anar disminuint, també per les causes esmentades o també pel pressupost que esta tindria per a veure la llum cada edició.

La veritat és que durant estos trenta anys les col·laboracions han sigut d'excepció, noms de primera línia dels diferents àmbits festius i culturals de la ciutat han deixat la seua empremta de la millor de les maneres, fusionant-se des de llavors en una sola publicació, la qual corre per compte i risc de la Federació de Fogueres i Barraques.

632

BIBLIOGRAFIA I FOTOGRAFIES

- Gran Enciclopèdia de la Comunitat Valenciana, Levante, D.D.A.A.
- La Gran Història de la Comunitat Valenciana, Levante, D.D.A.A.
- La nostra Història, Mas Ivars Editores, D.D.A.A.
- Història de la Província d'Alacant, Ediciones Mediterráneo, D.D.A.A.
- Diccionari de la literatura valenciana, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, D.D.A.A.
- Arquitectura Modernista valenciana, Bancaixa, D.D.A.A.
- València, Fundación Juan March, D.D.A.A.
- Jaume I, el naixement d'un poble, Fundación Bancaixa, D.D.A.A.
- Ausiàs March i el seu temps, I.B.Ramón Lull, D.D.A.A.
- Les Corts Forals Valencianes, poder i representació, Corts Valencianes, D.D.A.A.
- El llibre del Dret valencià en l'època foral, Biblioteca Valenciana, D.D.A.A.
- El rei conqueridor, Jaume I: entre la història i la llegenda, Bromera, D.D.A.A.
- Art i cultura del País Valencià, Santillana, D.D.A.A.
- 101 Fills il·lustres del Regne Valencià, Vicente Añón Marco
- Mirades inèdites de la ciutat d'Alacant, Arxiu Municipal d'Alacant
- Memòria gràfica d'Alacant i comarca, Diario Información
- Revista Festa 2000 a 2012, Ajuntament d'Alacant
- Monografies Alacantines, Ajuntament d'Alacant 1989
- Fons Todocolección
- Revista Fogueres, diversos anys, Ajuntament d'Alacant i Comissió Gestora
- El cel en la Festa, Diputació d'Alacant, D.D.A.A.
- Història gràfica de València, Levante, D.D.A.A.
- Manuel Boix, obra gràfica i impresa, Generalitat Valenciana, D.D.A.A.
- Ausiàs March 1397-1997, Generalitat Valenciana, D.D.A.A.
- La Comunitat Valenciana en blanc i negre, Espasa, José Aleixandre
- Alacant 1881-1980. Caixa d'Estalvis Provincial d'Alacant.
- Alacant 1898-1930. Arxiu Municipal d'Alacant. V.V.A.A.
- Memòria gràfica d'Alacant i Comarca. Diari Informació. V.V.A.A.
- Alacant CXV. Llibret Foguera La Ceràmica 2015
- Història d'Alacant. Cinqué Centenari Ciutat d'Alacant. Diari Informació. V.V.A.A.
- Memòria Gràfica d' Alacant. V Centenari de la Ciutat. Caixa d'Estalvis d'Alacant, V.V.A.A.
- Federació de Fogueres
- Arxiu Municipal d' Alacant
- Arxiu del Regne de València
- Diputació d' Alacant

*F*OGUERA
DIPUTACIÓ
RENFE

DIPRESIDENT DIPUTACIÓ ANTONIO PÉREZ I PÉREZ

Coincidint amb el solstici d'estiu, la ciutat d'Alacant es transforma en un meravellós decorat coronat per espectaculars monuments que són la màxima representació de l'art efímer a la província. Les Fogueres de Sant Joan porten el nom de la nostra terra per tots els racons del món, difonent la singularitat d'aquesta celebració i mostrant la il·lusió i l'entrega amb la qual festers i veïns viu estos intensos dies de festa.

Com a president de la Diputació d'Alacant, suposa per a mi un immens honor dedicar unes afectuoses paraules a tots els integrants de la Foguera Diputació-RENFE, amb la qual compartim un vincle molt especial per la proximitat, l'afecte i l'admiració que sempre ens hem professat.

Podeu estar molt orgullosos de la gran comunitat que heu creat, una família solidària, generosa i unida per l'immens amor que mostreu cap a esta celebració única, declarada d'Interés Turístic Internacional. Els èxits aconseguits al llarg de la vostra història són el fruit del treball ben fet, de l'aposta per uns monuments de qualitat que any rere any semblen proclamar el seu poder davant l'admiració de tots els que s'acosten a l'Avinguda de l'Estació.

Per tot això, voldria traslladar-vos el compromís de la institució provincial, on sempre trobareu un suport per a continuar creixent i promocionant les nostres benvolgudes festes del foc. Compteu amb tot el nostre suport i reconeixement per contribuir a engrandir les Fogueres de Sant Joan i la cultura de la millor terreta del món.

Bones festes!

Toni Pérez
President de la Diputació d'Alacant

DIPRESIDENT CARLOS LUIS RUIZ I ROMERO

I després d'una espera que se'ns va fer interminable, va sonar el telèfon. Vaig despenjar i vaig reconèixer la veu del nostre Alcalde. Va bastar un "dis-me Luis" perquè es deslligara una mescla d'alegria incontrolada i bogeria meravellosa entre els comissionats de la Foguera Diputació Renfe. Érem els guanyadors de la millor foguera d'Alacant de 2023!

Anys de dur treball dels presidents que em van precedir i moltes nits sense dormir per a posicionar a la nostra foguera en el lloc que li correspon, ser una FOGUERA D'ESPECIAL. I sempre sense deixar de somiar que algun dia el somni es faria realitat.

Gràcies a tots els que heu sigut ací, any rere any, espentant, treballant incansablement per a posicionar a la nostra foguera en el més alt de la festa dels Fogueres de Sant Joan.

I gràcies per descomptat als nostres artistes, David i Mario, per fabricar eixos somnis en forma d'impressionants monuments que donen vida i color al nostre districte, i que són l'ànima de la Festa.

David Sánchez Llongo, Llongo!, Llongo!, Llongo! Recorde el primer dia que ens vas visitar per primera vegada per a conèixer el lloc on es plantaria la teua foguera. La lluentor dels teus ulls delatava que una cosa molt ESPECIAL tenies guardat per a nosaltres. I així va ser. Com no recordar eixe 16 de juny de 2023 i l'expectació creada per l'arribada dels camions i góndoles carregats amb les peces del monument que, ja en el sòl, van causar admiració per la seua bellesa.

A mesura que la foguera anava prenent forma, la nostra il·lusió creixia en la ma-

teixa mesura. Peça a peça, ninot a ninot, fins a completar un monument que va ser referència a la ciutat i passarà a la història de Les Fogueres de Sant Joan.

I ací seguim, amb renovades il·lusions després d'un any de consolidació com a president de la millor foguera d'Alacant. Deixeu-me que dedique unes paraules d'agraïment a tots els components de la junta directiva, Toni, Juanjo, Fran, Suny, Raúl i Mariola, que dia a dia treballen perquè nostra foguera continue sent referent en la Festa.

No em vull oblidar de tots els comissionats que sempre són ací, que són els primers a apuntar-se a totes les activitats que s'organitzen, a contactar amb nous patrocinadors, a ajudar-nos a tirar avant nous reptes, i en general, a donar el seu temps per a engrandir la Foguera Diputació Renfe.

Adriana, Isa, com a Belleses i màximes representants de la foguera, arriben els vostres dies grans. Gaudiu de cada dia, de cada minut, en companyia de les vostres dames d'Honor, Lydia, Aitana, Elena, Ana i Andrea. Ens sentim molt orgullosos de vosaltres i sempre estarem al vostre costat.

Ja falta menys per a gaudir dels nostres dies de festa, de veure plantades nostres fogueres, el so de la dolçaina i tabal de la Colla El Terrós, l'emoció de l'Ofrena de Flores a la nostra Patrona la Mare de Deu del Remei, l'olor de pólvora, compartir el nostre Racó amb els amics, visitar a les nostres Barracas Al final Vorem i l'Esclafit, i com no, tornar a somiar amb aconseguir el més alt amb les nostres fogueres. Ací estarem!

Feliços Fogueres de Sant Joan 2024!
Salutacions

DPRESIDENTA INFANTIL ALBA RODRÍGUEZ-BARBERO I PÉREZ

Estimats comissionats, xiquets i xiquetes de la foguera Diputació-Renfe:

Quina emoció ens embarga al apropar-se les nostres estimades festes! Molt prompte estarem immersos en el bullici festiu, gaudint de l'inconfusible aroma a pólvora que impregna els nostres carrers, mentre contemplem la plantà dels nostres monuments especials. La música ressonarà a cada racó, les mascletàs ens faran vibrar i la cremà i la banyà ens ompliran d'alegria i nostàlgia a parts iguals.

Enguany, per segona vegada, tindré el privilegi de viure les fogueres al costat dels nous càrrecs: Isa, la bellesa, i les seues dametes Ana i Andrea. Estic segura que representaran a tots els xiquets de la comissió amb l'entusiasme i la il·lusió que caracteritza la nostra estimada infància foguera.

En aquest moment especial, vull rendir homenatge a cada xiquet i xiqueta que,

amb la seua energia i el seu enginy, fan possible que les nostres fogueres brillen amb llum pròpia. La vostra participació és la veritable essència de les nostres celebracions, i el vostre entusiasme és el motor que impulsa la nostra diversió festera.

Com a presidenta infantil, vull expressar el meu més profund agraïment a tots els comissionats de la foguera Diputació-Renfe, especialment als infants. Gràcies a la vostra dedicació i creativitat, aquest any promet ser encara més extraordinari. Mario Pérez, gràcies a tu ¡ALICANTE VA A FLIPAR!

Que la música, la mascletà, els passacarrers i l'esperit Diputació ens acompanyen al llarg de les fogueres que estan per venir, creant records inoblidables en cadascun de nosaltres.

Bones fogueres de Sant Joan a tots vosaltres desitja la vostra presidenta infantil 2024.

QUADRE D'HONOR

PRESIDÈNCIA D'HONOR A PERPETUÏTAT DE LA FOGUERA DIPUTACIÓ-RENFE:

EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL D'ALACANT

PRESIDÈNCIA D'HONOR DE LA FOGUERA:

**IL LUSTRÍSSIM SR. D. ANTONIO PÉREZ I PÉREZ
PRESIDENT DE L'EXCMA. DIPUACIÓ PROVINCIAL D'ALACANT**

CREMADOR D'HONOR:

**IL LUSTRÍSSIM SR. D. CARLOS CASTILLO I MÁRQUEZ
ADJUNTO 2º DEL SÍNDIC DE GREUGES DE LA COMUNITAT VALENCIANA**

FOGUERER D'HONOR:

**SRA. DONYA CONSUELO MAJUENDA I QUILES
JEFA DEL GABINET DE PRESIDÈNCIA DE L'EXCMA.
DIPUTACIÓ D'ALACANT**

PADRINA D'HONOR:

**VANESSA MOLINA I CORBÍ
BELLESA DE LA FOGUERA DIPUTACIÓ-RENFE 2023**

QUADRE D'HONOR INFANTIL

PADRINA D'HONOR:

**IRENE SEGURA I BELTRÁN
BELLESA INFANTIL DE LA FOGUERA DIPUTACIÓ-RENFE 2023**

COMISSIÓ 2024

PRESIDENT:

CARLOS LUIS RUIZ I ROMERO

VICEPRESIDENT:

JOSE ANTONIO GARCÍA I NAVARRO

VICEPRESIDENT SEGON:

JUAN JOSÉ GARCÍA I VALERO

SECRETARI:

MARIOLA QUIÑONERO I CARRATALÁ

TRESORER:

FRANCISCO JOSÉ GRAU I BERNABÉ

DELEGAT FEDERACIÓ:

RAÚL GARCÍA I SÁNCHEZ

DELEGAT INFANTILS Y JUVENILS:

ASCENSIÓN PÉREZ I GARCIA

DELEGAT LOTERÍA Y PROTOCOL:

ANABEL SÁNCHEZ I AZNAR

DELEGAT DE BARRAQUES:

ANTONIO CENTENO I PÉREZ

DELEGAT DE BELLESES:

PAOLA MELGAR I REQUENA

DELEGAT ARTÍSTIC:

ADRIANA VICO I MELGAR

DELEGAT DE INDUMENTARIA:

SARA RODRÍGUEZ I FERNÁNDEZ

DELEGAT DE XARXES SOCIALS:

RAQUEL RUIZ I BIRLANGA

DELEGAT ESPORTS:

JUAN MIGUEL GARCÍA I GOMIS

COMISSIÓ 2024

VOCALS:

ELENA GARCÍA I CABALLERO
ELENA CABALLERO I MANERO
PAULA CABALLERO I MANERO
ANA CABALLERO I MORA
ANA MANERO I LEÓN
MANUEL CABALLERO I VIDAL
AINHOA RODRÍGUEZ I BASTANTE
MIRIAM SOTO I RUIZ
FRANCISCO JAVIER SOTO I PAREDES
ANA MARÍA RUIZ I SERRANO
ROBERTO JOSÉ FERNÁNDEZ I SÁNCHEZ
ANTONIO GARCÍA-GRAJALVA I BERNAL
LUCÍA MARTÍN I DE LA HERA
JOSÉ ÁNGEL CÁNOVAS I MARTÍN
JOSÉ LUIS ROCHA I VELA
CRISTINA HUESCA I CLIMENT
CRISTELA MALDONADO I ROPERO
MARÍA TERESA ROPERO I CORTÉS
MANUEL ANTONIO MALDONADO I FERNÁNDEZ AN-
TONIO OLIVER I ESCOBAR
MARIBEL GARCÍA I MARTÍNEZ
MARÍA JOSÉ COBOS I GAMARRA
JOSÉ VICENTE CATALÁ I GOMIS
LAURA PINA I VALENCIA
PALOMA CATALÁ I COBOS
VICENTE HUESCA I RIBES
CRISTINA CLIMENT I ASENSI
REGINA MÍNGUEZ I RAMÓN
TONI SUANA I LÓPEZ
LUCÍA MANZANARO I NAVARRO
ANTONIO PERAL I VILLAR
FRANCISCO FELIPE GRAU I GONZALVEZ
ANA MATEOS I BERNAL
JORGE SOBRINO I BAEZA
SANTIAGO SIERRAS I PERAL
ISMAEL CENTENO I CASANOVA
ALVARO CENTENO I CASANOVA
JUAN PEDRO RUIZ I RAMÓN
SARA REQUENA I RODRÍGUEZ
MARÍA JOSÉ MATEOS I BERNAL
LUCÍA MATAS I MESEGUER
CELIA MARTÍNEZ I ESTEVE
CARLOS BELTRÁN I TORREGROSA
JAVIER APARICIO I ALCARAZ
REGINA RAMÓN I SAPENA
BEGOÑA LÓPEZ I JIMÉNEZ
BEGOÑA BELTRÁN I TORREGROSA
JOSÉ CÁNDIDO PINA I PEÑATARO
JUAN JOSÉ GARCÍA I PUERTAS
MARÍA JOSE GIMENO I MALDONADO
Mª REMEDIOS NURIA GARCÍA I DEL ALBA FRANCIS-

CO JAVIER PASTOR I NAVARRO
JOSÉ MARÍA MANZANARO I PENALVA
MARÍA MANZANARO I NAVARRO
CARMEN NAVARRO I JARA
CAROLINA CRESPO I MATEOS
PATRICIA CRESPO I MATEOS
EDUARDO MEDINA I CORRECHER
ALEJANDRA MEDINA I PÉREZ
ANA ISABEL PÉREZ I GARCÍA
JUAN VICO I SEGARRA
CESAR MOLINA I CORBI
LOLA CORBI I MATEOS
IRENE GRAU IBORRA
MARIOLA GRAU IBORRA
MARÍA JOSÉ GARCÍA I TEROL
PEDRO VALERA I BOCERO
CRISTINA CATALAN I GARCÍA
LEYRE GARCÍA I CATALÁN
INMACULADA TORREGROSA I MARTINEZ
LUIS SEGURA I RAMIREZ
INMACULADA BELTRÁN I TORREGROSA
MERCEDES BELTRAN I TORREGROSA
GUILLERMO RODRÍGUEZ I GIMENO
JOSÉ GARCÍA I CARRATALÁ
ESPERANZA CABALLERO I PEÑA
ESPERANZA GARCÍA I CABALLERO
ISABEL GARCÍA I CABALLERO
MARÍA GINER I POLO
CELSO MIGUEL SERRANO I LUCAS
LUCÍA CLARA SERRANO I LUCAS
HECTOR ANTONIO GARCÍA-GRAJALVA I LUCAS TE-
RESA ARIADNA GARCÍA-GRAJALVA I LUCAS
ASUNCIÓN CASANOVA I MOLLA
JUAN MATAS I MESEGUER
ESPERANZA JIMENEZ I GOMÍS
MARÍA JOSÉ ABRIL I HITA
MARÍA DE LOS ÁNGELES GUIJARRO I MIRA
BENJAMÍN MARCOS I FERRER
CRISTINA MARCOS I MEDINA
EUFRASIO RODRIGUEZ-BARBERO I TRILLO
EMMA CUENCA I LÓPEZ
MIGUEL ANGEL DELGADO I VIÑAS
MARÍA DEL CARMEN GARCÍA I MARTÍNEZ CARMEN
MARTINEZ I LÓPEZ
ALEJANDRA ICARDO I RUIZ
DULCE NOMBRE RUIZ I ALARCÓN
MARÍA CONCEPCION LUCAS I GONZÁLEZ
MARÍA PILAR MESEGUER I RODRÍGUEZ
MARÍA DE LOS ANGELES VALENCIA I MARTIN JUAN
MARIA MATAS I LLEDÓ
VANESSA MOLINA I CORBÍ
ANDREA CALERO I ORTUÑO

REMEDIOS BELTRÁN I JUAN
GRACIA MARÍA RUIZ I ALARCÓN
JESÚS MORA I MORENO
RAQUEL CANTÓN I MATEOS
ESPERANZA MACARENA GRAU I BOTELLA
GERMÁN MÍNGUEZ I RAMÓN
LYDIA MORA I CANTÓN
LORENA COLOMA I MAS
MANUEL MARTÍNEZ I AYELA
MANUEL MARTÍNEZ I PRATS
PAULA FERNÁNDEZ I ABRIL
PEDRO JAVIER VALERA I GARCÍA
IVÁN SUANA I LÓPEZ
EVA BELÉN MARTÍNEZ I ESTEVE
LUCÍA CÁNOVAS I MARTÍN
VICENTE HUESCA I CLIMENT
MARÍA RODRÍGUEZ I GUTIÉRREZ
CASIMIRO DIAZ I LÓPEZ
CONSUELO ORTUÑO I DELICADO
VICENTE IVORRA I CARRASCO

COMISSIÓ INFANTIL 2024

PRESIDENT:

ALBA RODRIGUEZ-BARBERO I PÉREZ

ESTENDARD:

ADRIÁN RODRÍGUEZ-BARBERO I PÉREZ

ESTENDARD INFANTIL:

SERGIO MARTÍNEZ I CRESPO

VOCALS:

DARIO JALÓN I GRAU
JON AIMAR MONCALVILLO I SERRANO
ANDREA RODRÍGUEZ I RODRÍGUEZ
ALVARO SEGURA I BELTRÁN
JIMENA LAPEÑA ICARDO
PATRICIA OLIVER I GARCÍA
DIEGO OLIVER I GINER
IRENE SEGURA I BELTRÁN
JULIA CONCEPCIÓN I RAMÓN
MANUELA GINER I SÁNCHEZ
ELENA CORRECHER I BELTRÁN
HUGO CORRECHER I BELTRAN
SARA BELTRÁN I CAÑADAS
CARLOS BELTRÁN I CAÑADAS
MARTA BARBA I BELTRÁN
SERGIO BARBA I BELTRÁN
INES PASTOR I GARCÍA
ÁNGEL GUERRERO I COLOMA
JAVIER APARICIO I COLOMA
ÁLVARO FERNÁNDEZ I ABRIL
ANA MARTÍNEZ I CRESPO
PABLO MEDINA I CRESPO
AITANA MARCOS I MARCOS
CLARA DELGADO I CUENCA
MAXIMO ISMAEL CENTENO I ROBLES
MACARENA CENTENO I ROBLES
ELENA DE LAS CUEVAS I GARCÍA
LUIS CONCEPCIÓN I RAMON
ISABEL BERNAL I GARCÍA
ÁLVARO OLIVER I GINER
ALBA SERRANO I SÁNCHEZ
LUCAS SERRANO I SÁNCHEZ
PABLO IZQUIERDO I VALERA
AINHOA IZQUIERDO I VALERA
JOSÉ BERNAL I GARCÍA
CESAR PASTOR I GARCÍA
MIGUEL DE LAS CUEVAS I GARCÍA
ELSA GRAU I RODRÍGUEZ
FRANCISCO GRAU I RODRÍGUEZ
MARTINA SANZ I GARCÍA
CARLA DELGADO I CUENCA
LUCAS ANTÓN HÖSL I GARCÍA-GRAJALVA
TERESA DAFNE HÖSL I GARCÍA-GRAJALVA

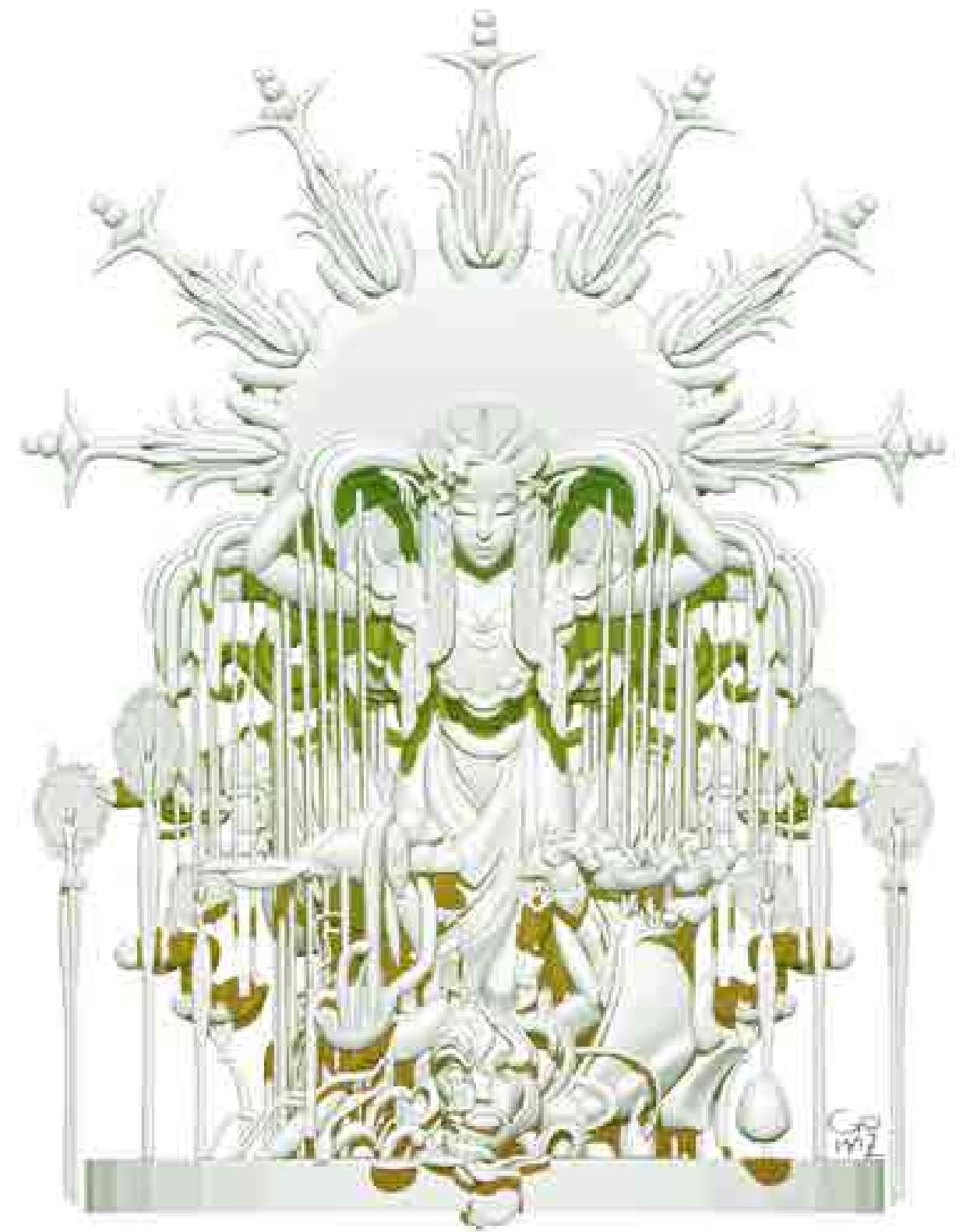

En la nostra obra, "Sàvia, la veu dels arbres", la figura central pren la forma d'una dona majestuosa, encarnant la gràcia i la força dels salzes plorons. Sota la seua presència imponent, s'estén un món de vida i vitalitat, representat per tot allò que floreix i prospera sota la seua protecció. La seua figura és abraçada per un resplendent sol, que encadena les quatre estacions de l'any. Cada estació es personifica mitjançant un arbre, brillant amb els colors característics de la seua època: el verd exuberant de la primavera, el verd profund de l'estiu, el groc daurat de la tardor i el blanc pur de l'hivern.

La escorça dels arbres, envoltada de la càlida abraçada del salze, ens parla de la resistència i la perseverança, mentre que la saviesa que flueix a través de les seues venes simbolitza la profunda connexió amb la naturalesa i la història que ens envolta. Les arrels s'enfonsen fermament a la terra, com a testimonis dels nostres orígens i de la força de les nostres arrels.

A més, la nostra obra fa una crida metafòrica a la societat, destacant la importància dels elements que donen vida als arbres. L'aigua, com a símbol de solidaritat i empatia, la terra, com a fonament de justícia i igualtat, l'aire, com a alè de llibertat i diversitat, i el sol, com a llum de veritat i coneixement. Així com els arbres necessiten aquests elements per créixer i prosperar, la societat també requereix d'aquesta harmonia per a la seua pròpia evolució i benestar.

BELLESA 2024
ADRIANA VICO I MELGAR

Vigueras
Fotografía

DAMA D'HONOR 2024
AITANA MARCOS I MARCOS

DAMA D'HONOR 2024
ELENA CABALLERO I MANERO

DAMA D'HONOR 2024
LYDIA MORA I CANTON

ESTENDARD 2024
ADRIAN RODRIGUEZ-BARBERO I PÉREZ

De la mà de Mario Pérez, i amb disseny de Paco Camallonga, realitzarem, com si es tractara d'un joc, un recorregut per la nostra ciutat usant per a això les lletres de l'abecedari, amb gran profusió d'escenes i colors, que faran les delícies dels xiquets i les xiquetes ajudant-los a conèixer llocs i racons de la nostra ciutat.

Així doncs:

Amb la lletra A.- Platja d'Alacant a la qual pots anar a prendre el sol amb el teu gos: AIGUA AMARGA.

Amb la lletra B.- És el més gran del món i està a Alacant: BELEN MONUMENTAL. Amb la lletra C.- Mesura tota Espanya i és a l'Ajuntament d'Alacant: COTA ZERO. Amb la lletra D.- És la casa de tota la província: DIPUTACIÓ.

Amb la lletra E.- Passejar per ella és un gaudir: ESPLANADA D'ESPANYA. Amb la lletra F.- L'orgull de Foguerers i Barraquers: FOGUERES.

Amb la lletra G.- Va fer "Parada i Fonda" i va presidir la Gestora de Fogueres: GASTÓN CASTELLÓ.

Amb la H.- Vicente Pastor va voler que aquest club fora fort i invencible com un semideu mitològic: HÈRCULES.

Amb la J.- És una autèntica "estrela" de la cuina mundial: JOAQUÍN BAEZA. Conté la K.- Equip esportiu del qual els punts valen triple: BASKET LUCENTUM. Amb la L.- In-

fluencer alacantina que regna en Tik Tok: LOLA LOLITA.

Amb la M.- Perfumen i posen la banda sonora a les nostres Fogueres: MASCLETÀS.

Amb la N.- El foc regna a Alacant una nit a l'any: NIT DE LA CREMÀ. Amb la NY.- Ingredient fonamental del soparet alacantí: NYORRA.

Conté l'O.- Lloc en el qual portem totes i tots a la ciutat d'Alacant: COR. Amb la P.- Venten "la mar mansa i lluentosa": PALMERES.

Conté la Q.- Museu "envaït" l'any passat per guerrers fets de terracota: MARQ. Amb la R.- Pelegrina amb més de cinc segles d'història: ROMERIA DE LA SANTA FAÇ.

Amb la S.- A la teua ciutat hi ha un castell al·lucinant: SANTA BARBARA. Amb la T.- Dolç nadalenc de sabor alacantí: TORRÓ D'ALACANT.

Amb l'U.- El temple de la saviesa: UNIVERSITAT D'ALACANT.

Amb la V.- Comença per "som fills del poble" i acaba amb...: VISCA ALACANT. Amb la W.- El que tothom diu quan ve a visitar Alacant: WOW (FlipAlacant) ALACANT EM FLUIXEJA!

Conté la X.- L'avantsala de la festa de Fogueres: EXPOSICIÓ DEL NINOT. Conté la Y.- Festa tradicional amb molta "marxa" i "entrades": "MOROS Y CRISTIANOS".

Conté la Z.- El barri més florit de tot Alacant, sobretot al maig: BARRI DE "SANTA CRUZ"

mario
crez

BELLESA INFANTIL 2024
ISABEL BERNAL I GARCIA

DAMA D'HONOR INFANTIL 2024
ANA MARTÍNEZ I CRESPO

DAMA D'HONOR INFANTIL 2024
ANDREA RODRÍGUEZ I RODRÍGUEZ

ESTENDARD INFANTIL 2024
SERGIO MARTINEZ I CRESPO

PADRINA 2024
VANESSA MOLINA I CORBÍ

PADRINA INFANTIL 2024
IRENE SEGURA I BELTRAN

COMISSIONADES D'HONOR 2024

INES PASTOR I GARCÍA

PAULA FERNANDEZ I ABRIL

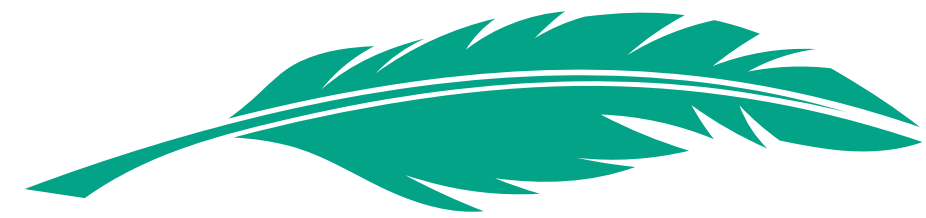
COMISSIONADES D'HONOR INFANTILS 2024

ELENA CORRECHER I BELTRÁN

ELENA DE LAS CUEVAS I GARCÍA

COMISSIONADES D'HONOR INFANTILS 2024

MARTA BARBA I BELTRÁN

SARA BELTRÁN I CAÑADAS

COMISSIONADES D'HONOR INFANTILS 2024

MINI BELLESA
JIMENA
LAPEÑA I ICARDO

MINI PRESIDENT
JON AIMAR
MONCALVILLO I SERRANO

FALLA GERMANA CONVENT (PEGO, ALACANT)

PRESIDENTS
EVA COMPANY
ELOY FEMENIA

Amb l'arribada de l'estiu ens veiem abraçats en plenes Fogueres, i en especial la Foguera Diputació Renfe que com ja fa anys ens acull per gaudir de les seves meravelloses festes de Barri, de l'Ofrena, la pólvora, la música, el color i la il·lusió de la seva comissió que ens brinden el millor.

Des de la Falla Convent de Pego, us volem desitjar unes festes espectaculars i inolvidables. Que tot esforç, sempre té la seva recompensa i vosaltres teniu tots els ingredients principals per triomfar, i que el millor premi és seguir plantant i mantenir la nostra germanor.

Una salutació afectuosa
Presidents Falla Convent 2025

Eloy Femenia
Eva Company

FALLA EXPOSICIÒ (VALÈNCIA)

PRESIDENT
MANOLO MAS I GASPAR

Primer que res, moltes felicitats.

Per sempre quedarà en el record el viscut en el mes de juny passat, on David Sánchez Llongo us va portar al més alt. Un viatge cap a la glòria de la festa que nosaltres férem al març i que, posteriorment, continuarem al vostre costat. Viure l'emoció de guanyar un primer premi no es pot definir amb paraules, són sentiments que se li escapen al més comú dels sentits. Per això, a pocs metres de tots els comissionats, vaig escoltar el veredicte del jurat i vaig saber el que estàveu vivint.

Paradoxes del destí, el meu gran amic, Pedro Valera, em va portar fins a la vostra casa, però la possible relació entre Diputació – Renfe i Exposició podia haver començat molt abans. L'any 96 es va passar pel nostre casal, a València, algú que va parlar en nom d'esta gran foguera, la vostra, i ens va plantejar la possibilitat d'agermanar-nos, i en aquell moment els vam dir que ja veuríem més endavant... Seria..., com diria aquell, la força del destí.

Com a faller i valencià, em sent un absolut enamorat de la ciutat d'Alacant i més en concret de les seues festes de Sant Joan. Enguany, any 2024, es compliran 29 anys baixant de manera ininterrompuda a gaudir d'una festa que t'abraça i no et deixa oblidar-la. La Terreta és molt gran i bona per als qui, fins i tot venint de fora, gaudim com un alacantí.

Els meus primers anys en Tot Bacores, amb María José; o en Alipark, amb Miguel, i a poc a poc, amb tots vosaltres. En Santa María, amb Emi; Nino, en aquells dies regidor, i una llista interminable de gent que sempre em van demostrar ser amics. Sonia Castedo, Luis Díaz Alperi, Miguel Ángel Leal, David Olivares, José Luis Torres, César, Julio d'Altozano, José Fiesta de Carolines, José Manuel Lledó i la seua dona, Manolo Jiménez, Miguel de Florida i actual regidor, Pedro Javier Valera, i un llarg etcètera.

Però els meus majors descobriments van ser, sens dubte, Pedro Valera i Eva Bolaños. Junts vam ser capaços de trencar la barrera de la rivalitat que en aquells dies ens dividia a fallers i comissionats o a alacantins i valencians. I tant que ho aconseguirem. D'allò podem traure pit, perquè no ens obstinarem i ho aconseguirem. Les nostres festes mantenen hui dia una cordialitat meravellosa.

I com a millor exemple, un gran botó. La relació extraordinària que mantenim els d'Exposició i els de Diputació – Renfe. Mateixos colors, sentiments semblants i una experiència única que va marcar el 2023. Gràcies a Roberto, en aquells dies, i a Carlos, ara, per fer-nos sentir com a casa. I felicitats a tots els comissionats per ser com sou i per fer-nos sentir tan feliços i còmodes al vostre costat. Exposició és i serà la vostra casa.

Per un altre u. Felices fogueres!

BARRACA "AL FINAL VOREM"

PRESIDENT
BALTASAR PONS I MARTÍNEZ

Estimats veïns i veïnes de la Foguera Diputació Renfe, en esta màgica època de les Fogueres de Sant Joan em dirigisc a tots vosaltres amb gran emoció i orgull.

Un any més, arriba el moment més important de les Fogueres de Sant Joan, el gran festeig alacantí que arranca el 20 de juny.

Com a president de la barraca "Al final vorem" és un honor representar estes festivitats plenes de tradició i alegria. Els nostres carrers s'omplin de majestuosos monuments que mostren històries crítiques i somnis; l'elegància dels vestits regionals que porten els representants de les nostres festes; cada mascletá retronix en els nostres cors; l'aroma a pólvora impregna a l'aire; les barraques i racos ens fan ballar fins a l'alba.

Que estes Fogueres de Sant Joan ens ompliguen de felicitat i ens inspiren continuar mantenint les nostres tradicions, que cada espurna que salte de les fogueres il·lumine els nostres cors i ens recorde que "Alacant és la millor terreta del mon".

En nom de la barraca "Al final vorem" desig a la nostra Foguera Diputació Renfe i a tots els alacantins i alacantines unes festes inoblidables.

"Visca Alacant"
"Visca els fogueres de Sant Joan"

BARRACA "L'ESCLAFIT"

BARRACA "L'ESCLAFIT"

La barraca l'esclafit aprofita estes línies per a saludar a la nostra foguera Diputació-Renfe, al seu president, belleses i dames, així com a totes i tots les seues comissionades i comissionats, i a la barraca companya de districte "al final vorem".

Ens encantarà que, en estes les nostres benvolgudes festes, puguem gaudir junts des del primer moment, amb la plantá dels nostres monuments, desfilades, i nits i dies en els nostres racós i barraques.

Enguany rendim un xicotet homenatge al nostre artista Gastón Castelló, l'art portat a l'art efímer de la nostra portada.

Us desitgem unes felices fogueres de cor.

- President** José Manuel Severá Mondejar
- Vicepresident** José V. Camarasa Cortes
- Secretari** Jerónimo Torres Griñán
- Tresorer** Manuel Gómez González
- Lotero** Fernando Costa Ferrero

- Vocal Manuel Poyatos Moreno
- Vocal Guillermo Severá Ferrándiz
- Vocal Francisco Polo Botella
- Vocal Francisco Baeza Torres
- Vocal Alejandro Fillol Ortega
- Vocal Juan Vicente Canals López
- Vocal Juan Planelles Seguí
- Vocal Begoña Gómez Hortelano
- Vocal Juan Bautista Flores Arjona
- Vocal Belén Gómez González
- Vocal José Antonio Castillo Torres

ASSOCIACIÓ CULTURAL
FOGUERA DIPUTACIÓ
RENFE

MEMÒRIA 2023

SECRETARIA

Moviment registrat pel Cens d'esta Associació durant l'exercici de 2023:

Associats:

Cens a 01.01.2023	123
Altes	16
Baixes	3
Cens a 31.12.2023	136

Infantils:

Cens a 01.01.2023	50
Altes	2
Baixes	5
Cens a 31.12.2023	47

Total:

Cens a 01.01.2023	173
Altes	17
Baixes	7
Cens a 31.12.2023	183

MEMÒRIA D' ACTIVITATS

A continuació, s'inclou un resum de les activitats organitzades per l'Associació Cultural foguera Diputació Renfe, o en les quals s'ha participat, durant l'exercici 2023.

DIVENDRES 13 DE GENER – LLIURAMENT DE PREMIS “TIO CUC”

Les nostres belleses, Vanessa i Irene, acompanyades pel nostre president Carlos, van acudir a la sala d'actes de la Casa de la Festa per a arreplegar el premi “Tio Cuc” el qual, guardona a l'escena reivindicativa alacantina, i altres dos distincions “Flama” a l'ús de la llengua Valenciana en els cartells de fogueres.

DISSABTE 14 DE GENER – PROCLAMACIÓ

La nostra Bellesa Vanessa, al costat de les seues dames d'honor, Inés i Paula han assistit a l'acte de proclamació de la Bellesa del Foc d'Alacant Belén Mora i les seues dames d'honor en el Teatre Principal d'Alacant.

DIUMENGE 15 DE GENER – PROCLAMACIÓ INFANTIL

Esta vesprada, i igual que feren ahir les nostres representants adultes, la nostra bellesa Infantil Irene, acompanyada per les seues dames d'honor, Sara, Marta i Elena, no han volgut perdre's l'acte de proclamació de la Bellesa del Foc Infantil Inés Llavador i de les seues dames d'honor en el Teatre Principal.

DIMARTS 7 DE FEBRER – REUNION CONVIVÈNCIES BELLESES 2023

La nostra Bellesa Vanessa ha assistit a la Casa de la Festa a la reunió informativa de cara a les Convivències a Còrdova.

DISSABTE 11 DE FEBRER – PRESENTACIÓ FALLA CONVENT DE PEGO

Els nostres càrrecs 2023 es van desplaçar fins a la localitat de Pego per acompanyar als nostres amics de la Falla Convent en el seu acte de presentació.

És sempre un plaer tornar a ajuntar-nos i gaudir de primera mà d'un acte tan especial i emotiu.

DIUMENGE 12 DE FEBRER – CERTAMEN ARTÍSTIC MOD. ÚNICA

Hui els nostres comissionats han trepitjat més fort que mai l'escenari de la Llar Provincial amb la representació de EINHERR on han ballat i gaudit. Després de moltes hores de treball, esforç i moltes hores d'assaig estem molt orgullosos del treball realitzat.

DISSABTE 18 DE FEBRER – FESTA DE CARNESTOLTES

Un any més i gràcies a la cessió de l'espai vam poder celebrar la Festa de Carnestoltes als Jardins de l'Excma. Diputació Provincial d'Alacant on comptem amb concurs de disfresses, pinta cares, globoflèxia, xocolata per a combatre el fred i sobretot molt bon ambient.

DIUMENGE 19 DE FEBRER – CONCURS D'ANIMACIÓ 27a MITJANA MARATÓ AIGÜES D'ALACANT

Durant el matí del diumenge 19 de febrer nostra Foguera va participar, des de l'Av. de l'Estació, en el concurs d'animació de la 27a Marató Aigües d'Alacant on vam obtindre el 4t premi.

Moltíssimes gràcies a tots els que heu aportat el vostre granet d'arena perquè això tirara avant, així mateix donar-los l'enhorabona a tots els participants, però menció especial al nostre comissionat Miguel Ángel que ha sigut un dels corredors de la Mitjana Marató.

DISSABTE 11 DE MARÇ – VISITA AL MUSEU DE L'AIGUA

Els nostres mini diputats han passat un gran matí de dissabte, visitant el Museu de l'Aigua, al costat de molts altres xiquets de diferents fogueres. S'ho han passat pipa i han après molt!

DIUMENGE 12 DE MARÇ – CONCERT HOMENATGE AL FOGUERER INFANTIL

Els nostres càrrecs 2023 encapçalats per la nostra bellesa Irene, han assistit al Concert Homenatge al Foguerer Infantil que ha tingut lloc en el ADDA. Han gaudit d'un gran concert a càrrec de la Banda Municipal d'Alacant dedicat a ells, els més xicotets de la festa.

DISSABTE 18 DE MARÇ – FALLES DE VALÈNCIA

Que gran experiència la de poder desfilat pels carrers de València en Falles, i poder ofrenar a la Mare de Deu dels Desamparats.

Gràcies a la Falla Exposició per la vostra hospitalitat i deixar-nos formar part d'un dels actes més emotius, aprofitem també per a donar-vos l'enhorabona per eixe Primer Premi de Secció Especial de Falles i per tot el treball realitzat perquè estos dies siguen inoblidables. Ens veiem al juny!

DIVENDRES 24 A DIUMENGE 26 DE MARÇ – CONVIVÈNCIES BELLESES 2023 A CÒRDOVA

Durant este cap de setmana la nostra bellesa Vanessa està a Còrdova gaudint de les seues convivències i promocionant les nostres festes.

Al costat de les seues companyes han recorregut els seus carrers, han realitzat un cercaviles, vibrat amb la mascletá i la cremà, en terres andaluses.

Esperem que hages gaudit al màxim de l'experiència.

DISSABTE 1 D'ABRIL – DIA DE L'ARBRE

Els més xicotets han acudit en el dia de hui a una jornada ecològica molt important, per a ajudar a la reforestació de milers d'arbres.

Han aportat el seu granet d'arena en esta labor tan essencial, però, sobretot, han gaudit molt tots junts.

DIUMENGE 2 D'ABRIL – DIUMENGE DE RAMS

Els nostres càrrecs 2023 han assistit a la tradicional processó de Diumenge de Rams, acompanyant a la Germanor de Jesús Triunfante.

Així mateix, alguns dels nostres comissionats també van participar en diverses processons d'este dia.

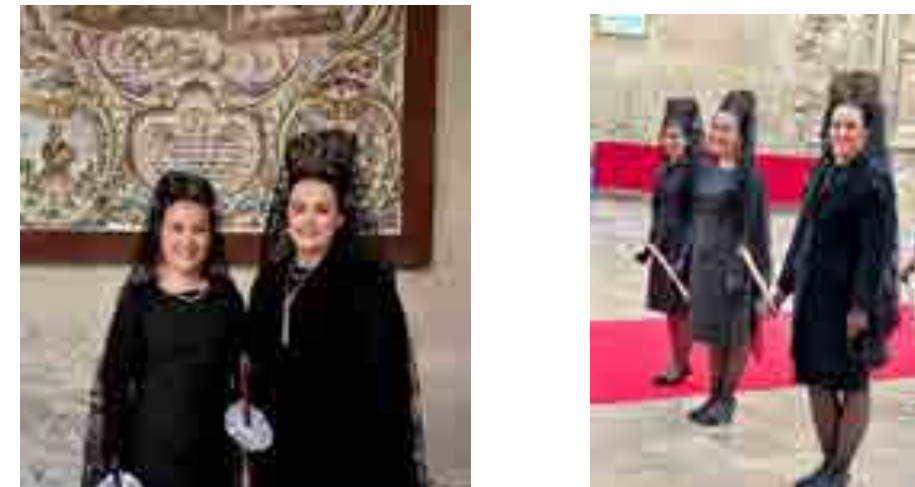
Este dia a la vesprada la nostra Bellesa Infantil Irene ha tingut l'oportunitat de processonar al costat de totes les Belleses Infantils, acompanyant a la Confraria de Sant Pere Apóstol.

DILLUNS 3 AL DIVENDRES 7 – PROCESSIONS DE SETMANA SANTA

Durant la setmana la nostra bellesa Vanessa acompanyada en algunes ocasions de les seues dames d'honor, Paula i Inés, han processonat al costat de diverses germanors.

Així mateix, diversos comissionats també han processonat al costat de les seues germanors.

DIUMENGE 9 D'ABRIL – DIUMENGE DE RESURRECCIÓ

Les nostres belleses, Vanessa i Irene, han tingut el gran honor de poder acompanyar a la Verge de l'Alegria en una de les processons més boniques de la Setmana Santa.

Les nostres Dames Inés i Paula, i un grup de comissionats també han pogut processonar al costat de la Verge de l'Alegria gaudint al costat de la seua Germanor, d'esta bonica experiència.

DIJOUS 13 D'ABRIL – LLIURAMENT NINOT PEDRO HERRERO

Esta vesprada els nostres càrrecs 2023 acompanyats dels nostres presidents, Carlos i Álvaro, han acudit al COMA (Il·lustre Col·legi Oficial de Metges d'Alacant) per a fer lliurament del ninot de Pedro Herrero.

Este ninot, passarà a formar part del Museu del COMA, que estem desitgen visitar en la seua pròxima inauguració amb motiu del seu 125é Aniversari. Gràcies per voler comptar amb la nostra Foguera.

Al seu torn, volem donar-li les gràcies al nostre artista Mario Pérez, ja que este ninot va formar part del monument infantil de les passades fogueres 2022 i el qual, decidim indultar, pel seu gran significat.

DIVENDRES 14 D'ABRIL – CONVIVÈNCIES PRESIDENTS INFANTILS

Aprofitant les vacances escolars de Setmana Santa, hui el nostre president Infantil Álvaro, ha gaudit d'un gran dia al costat dels altres presidents i presidentes infantils dels Fogueres en la Granja Escola La Loma compartint activitats i molt bons records.

DISSABTE 15 D'ABRIL – CONVIVÈNCIES DAMES D'HONOR

Les nostres dames d'honor Inés i Paula, han posat rumb a l'Illa de Tabarca al costat de les altres Dames 2023 per a gaudir d'un gran dia totes juntes on han pogut conèixer-se un poc més i compartir grans moments.

DISSABTE 15 D'ABRIL – PROCLAMACIÓ DE LES BELLESES DEL FOC DE SANT JOAN D'ALACANT I LES SEUES DAMES D'HONOR

Esta vesprada una de les nostres dames infantils, Noa, al costat de Leire, comissionada d'honor i Suni, delegada d'infantils, han acudit a l'acte de proclamació de les noves representants del Foc de Sant Joan.

Des d'ací nostra més sincera enhorabona a totes elles, va ser tot un plaer acompanyar-les en un dels dies més importants per a elles.

DISSABTE 15 D'ABRIL – SOPAR SECTOR RIUET

Esta nit nostra estimadíssima Vanessa, acompanyada del nostre president Carlos i de Roberto, vicepresident, van gaudir d'un gran sopar al costat de la resta de fogueres del nostre Sector.

DIUMENGE 16 D'ABRIL – CONVIVÈNCIES DAMES INFANTILS

Els nostres xicotets terratrémols, les nostres dames infantils... s'han anat de convivències!!

Han passat un gran dia totes al costat de les seues companyes en la Granja Escola La Loma fent un munt d'activitats i gaudint de cada moment.

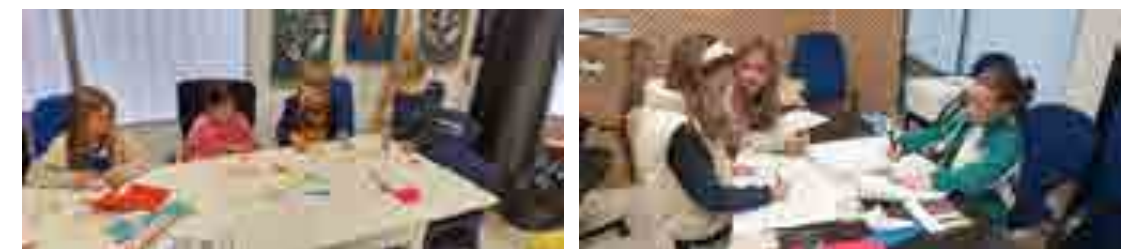
DIUMENGE 16 D'ABRIL – TORNEIG DE PETANCA

Un any més un grup de comissionats han participat en el torneig de Petanca que organitza la Delegació d'Esports de la Federació de Fogueres. Ha sigut una jornada de diversió al costat d'altres equips de diferents comissions de Fogueres i Barraques.

DIMECRES 19 D'ABRIL – TALLER “DIA DE LA MARE”

En la vesprada de hui Suni, la nostra delegada d'infantils, ha realitzat un taller en el racó amb motiu del Dia de la Mare. Ací els nostres xicotets artistes han realitzat uns marcs de fotos molt fanfarrons i que sabem que a les mamis els han encantat.

DIJOUS 20 D'ABRIL – SANTA FAÇ

Com cada any, els diputats no podíem faltar a la ja tradicional Romeria de la Santa Faç.

Hem gaudit del dia i hem acabat menjant tots junts compartint molts moments.

DIVENDRES 21 D'ABRIL – FOGUERES FEST

Els diputats hem passat una de les millors nits en el Fogueres Fest. Hem ballat i cantat cadascuna de les cançons de King Àfrica que ens portava a les nits de Fogueres... que guanyes de repetir una nit així!

DIJOUS 27 D'ABRIL - CURS RCP

Este matí alguns dels nostres comissionats, han assistit al curs de suport vital bàsic i desfibril·lador extern automàtic, impartit pel Col·legi d'Infermeria d'Alacant.

Sempre és una sort poder assistir a cursos tan interessants i necessaris com estos per a aprendre i saber reaccionar davant estes situacions.

DISSABTE 29 DE ABRIL – DESFILADA BELLESA DE LA FOGUERA NOU BABEL

Les nostres belleses Vanessa i Irene han volgut ser presents en la Desfilada de Belleza organitzat per la Foguera Nou Babel.

Volem donar-los l'enhorabona la Foguera per l'organització i la gran faena realitzada perquè tot isquera a la perfecció malgrat no poder finalitzar-se per la pluja, així i tot les nostres xiques ho van passar genial.

DIUMENGE 30 D'ABRIL – DIA DEL FOGUERER INFANTIL

Que gran dia han gaudit els nostres mini diputats en el Dia del Foguerer Infantil on han fet moltes activitats molt divertides i on el matí s'ha passat volant.

DIUMENGE 30 D'ABRIL – SCAPE ROOM

Hui diumenge a la vesprada, els nostres juvenils s'han anat de Scape Room on ho van passar en gran. Podem estar tranquils, tots ens resoldran els misteris i enigmes que ens sorgisquen. Després i per a reposar forces tots junts es van anar a sopar... Que bé s'ho passen!

DILLUNS 1 DE MAIG – BENEDICCIÓ DE BANDES I CARAMBAS

La Catedral de Sant Nicolás ens va acollir, un any més, en un dels actes més especials que tenim la sort de poder compartir amb les altres Comissions de Fogueres.

Ens sentim molt afortunats de poder realitzar any rere any este acte, de benedicció de bandes i carambas, i al seu torn, poder ofrenar aliments, a la nostra patrona, la Verge del Remei, aportant el nostre granet d'arena al costat de Càritas.

Volem agrair als nostres comissionats tots el treball d'organització realitzat i per fer que cada detall fora especial.

Enguany, hem pogut fer extensiva la invitació a totes les comissions que engrandixen la nostra festa, per això gràcies a tots els assistents, va ser una estampa meravellosa poder reunir-nos en un acte tan únic i solidari.

DISSABTE 6 DE MAIG – FESTA HOMENATGE AL FOC

Hui ens ho hem passat genial en la Festa Homenatge a les dones i xiquetes de foc que ens representen durant este any 2023.

DISSABTE 13 DE MAIG – EXCURSIÓ MINI DIPUTATS

Els més xicotets de la nostra comissió s'han anat en el matí de hui al Castell de Santa Bàrbara per a gaudir d'una visita guiada i teatralitzada.

Han après molt amb cada història que els han contat i s'ho han passat en gran!

DISSABTE 13 DE MAIG -LLIURAMENT D'EMBLEMES

Els nostres diputats han lluit els seus millors gal·les i van acudir a arreplegar els seus emblemes en un acte molt especial, on es veu recompensat tot el treball que realitzen per a engrandir a la nostra comissió.

EMBLEMA D'OR INFANTIL:

- Adrián Rodríguez- Barbero i Pérez
- Pablo Medina i Crespo

EMBLEMA D'OR ADULT:

- Raúl García i Sánchez

*EMBLEMA D'OR I PALMES

- Antonio Centeno i Pérez
- Asunción Casanova i Mollá

Així mateix, volem donar l'enhorabona a tots els comissionats que, malgrat no participar d'este acte, també han sigut reconeguts i se'ls farà lliurament d'estos.

DIUMENGE 14 DE MAIG – TORNEIG DE BITLES INFANTILS I JUVENILS

Els nostres infantils i juvenils han participat en el torneig de bitles que organitza la Federació de Fogueres. No sabem si es convertiran en jugadors professionals, però del que si estem segurs és que ho van passar en gran i van compartir molts moments junts.

DIJOUS 18 DE MAIG – RECEPCIÓ NINOTS DE L'EXPOSICIÓ

Les nostres belleses Vanessa i Irene no han volgut faltar a la recepció dels nostres ninots de l'exposició i no podem estar més enamorats i il·lusionats amb el treball realitzat pels nostres artistes Mario Pérez i David Sánchez Llongo.

DISSABTE 20 DE MAIG – PRESENTACIÓ ESBOSOS CATEGORIA ESPECIAL

Per fi s'ha revelat el secret més ben guardat, els monuments 2023, que en molt poques setmanes podrem gaudir en el nostre districte.

CATEGORIA ESPECIAL ADULTA:

- Lema: L-Mental
- Artista: David Sánchez Llongo amb el disseny de Daniel Gomz

CATEGORIA ESPECIAL INFANTIL:

- Lema: Una volta per Alacant
- Artista: Mario Pérez amb el disseny de Paco Camallonga

DIUMENGE 21 DE MAIG – CERTAMEN DE PAELLES

Un dels millors dies de l'any per fi ha arribat... hui tocava Certamen de Paelles! Un dia per a reunir-nos tots, passar una bona estona tots junts i de

germanor amb les altres comissions que allí ens hem reunit. També hi ha hagut temps per a gaudir de jocs amb els més xicotets amb les pistoles d'aigua i gaudir d'uns grans arrossos realitzats amb molta manyaga i afecte... Tot això ha servit per a carregar pilar per al mes de juny...

DIVENDRES 2 DE JUNY – PREGÓ DE FOGUERES

Per fi arranca el mes més esperat i que millor manera de fer-ho que amb la desfilada i el pregó de Fogueres on els nostres càrrecs 2023 van desfilat amb més il·lusió que mai.

Una vegada ja a l'Ajuntament vam poder gaudir del pregó des del balcó a càrrec de Encarnita Pascual i cridar tots junts això de JA ESTEM EN FOGUERES!

DIUMENGE 4 DE JUNY -BENVINGUT JUNY!

Juny és un mes molt especial per a tots els foguerers i és per això que hui ens hem reunit els diputats per a celebrar l'arribada del mes més esperat.

Sabem que per als nostres càrrecs 2023 este juny serà fins i tot més especial si cap i, per això, els hem volgut regalar els esbossos dels quals seran els seus monuments.

DISSABTE 11 DE JUNY – MENJAR AMB LA BARRACA AL FINAL VOREM

La nostra bellesa Vanessa i les seues dames Inés i Paula, acompanyades pel nostre president Carlos van estar en el menjar de la Barraca Al final Vorem. Sempre és un plaer gaudir de la vostra companyia, gràcies sempre per la invitació i el tracte rebut.

DISSABTE 11 DE JUNY – DESFILADA DEL NINOT

Les peces dels nostres escacs van eixir als carrers d'Alacant per a gaudir tots junts de la desfilada més divertida. Moltes gràcies a tots per l'esforç i implicació per les idees, les ganes infinites i paciència perquè tot tirara avant.

DIVENDRES 16 DE JUNY – ARRIBADA DEL FOC

Als nostres càrrecs 2023 no els agrada perdre's res i han assistit també a la inauguració del Mercadito de Fogueres i a l'Arribada del Foc d'El Corte Inglés podent gaudir de la mateixa des d'una ubicació privilegiada.

DIMARTS 20 DE JUNY – VISITA JURAT FOGUERES INFANTILS DE CATEGORIA ESPECIAL

Este matí la nostra Bellesa Infantil Irene, acompanyada per les seues dames d'honor i Álvaro el nostre president infantil, han rebut als membres del Jurat de Fogueres de Categoria Especial Infantil per a explicar-los cada xicotet detall del nostre monument amb moltíssima il·lusió.

A la vesprada rebem molt il·lusionats la notícia que “UNA VOLTA PER ALACANT” de Mario Pérez havia obtingut el 3er Premi de Categoria Especial Infantil. Moltíssimes gràcies Mario per tot el teu treball i implicació.

DIMECRES 21 DE JUNY – VISITA JURAT FOGUERES DE CATEGORIA ESPECIAL

Igual que fera ahir la nostra bellesa infantil, hui ha sigut el torn de la nostra Bellesa Vanessa qui ha rebut al Jurat de Categoria Especial on els ha explicat cadascun dels detalls de la foguera i ha respost a totes les preguntes relacionades amb el monument que el jurat li han fet.

DIMECRES 21 DE JUNY – 1r PREMI DE CATEGORIA ESPECIAL

Per primera vegada en la història la foguera ha obtingut el 1r PREMI DE CATEGORIA ESPECIAL, un moment únic i que recordarem tota la vida.

DIJOUS 22 DE JUNY – ARREPLEGADA DE PREMIS

Hui ha sigut uns dels dies més emocionants que recordarem per sempre...

HEM ARREPLEGAT LA BANDEROLA DEL PRIMER PREMI DE CATEGORIA ESPECIAL!

Fins i tot no tenim paraules suficients per a poder explicar tot el que ha suposat este premi, les emocions que hem sentit no es poden explicar.

Moltíssimes gràcies David Sánchez Llongo per haver fet màgia, fer-nos vibrar i emocionar-nos.

DISSABTE 24 DE JUNY – CREMÀ 2023

“L- Mental” i “Una volta per Alacant” ja han passat a la història de la nostra comissió i d'Alacant.

Estem molt feliços i orgullosos per tot el compartit durant estos dies tan intensos.

DISSABTE 22 DE JULIO – DEMANADA 2024

7 cors emprenen hui un camí replet d'il·lusions i orgull per poder representar a la seua foguera.

Set cors que faran que la flama de la festa seguisca visca omplint els seus cors de pólvora, música, tradició i art.

Els són els nostres càrrecs 2024:

Dames d'honor infantils:

Ana Martínez i Crespo

Andrea Rodríguez i Rodríguez

Dames d'honor:

Aitana Marcos i Marcos

Elena Caballero i Manero

Lydia Mora i Cantón

Bellesa Infantil:

Isabel Bernal i García

Bellesa:

Adriana Vico i Melgar

DIMECRES 26 DE JULIO – TARD DE CINEMA

Els nostres comissionats més xicotets es van anar ahir al cinema a veure una peli que ens porta molt bons records... "ELEMENTAL" com la nostra Foguera de Categoria Especial que tantes alegries ens va donar amb el Primer Premi. Quina casualitat més bonica i especial, veritat?

Així que allà que vam ser ben uniformats amb la nostra samarreta "L-Mental".

DISSABTE 5 D'AGOST – PROCESSÓ VERGE DEL REMEI

En un dels dies més especials per a la ciutat d'Alacant, la nostra bellesa Infantil Irene, acompanyada per Alba, la seua presidenta, van participar en la processó en honor a la nostra patrona, La Verge del Remei.

Al costat d'elles, va estar també el nostre comissionat Adrián, que una vegada més va tornar a portar la Banderola Oficial de la Federació de Fogueres.

DILLUNS 7 D'AGOST – ELECCIONS FEDERACIO FOGUERES DE SANT JOAN

Des de la nostra comissió, volem donar-li l'enhorabona a David Olivares i a tots els membres de la candidatura FUTUR per eixir triats per a presidir la nova Federació de Fogueres per als pròxims anys 2023/2027.

Així mateix, els Diputats estem doblement d'enhorabona, ja que el nostre comissionat Roberto J. Fernández Sánchez treballarà per, i per a la festa, com sempre ens ha demostrat, el futur de la festa està en molt bones mans.

Comptem també amb el nostre Raúl García en Subcomissió, que estem segurs que gaudirà i a donar el millor d'ell.
Enhorabona xics!!

DIUMENGE 10 DE SETEMBRE – FESTA FI D'ESTIU

Este matí ens hem anat a la platja per a gaudir dels últims dies abans de tornar a la rutina i acomiadar l'estiu en gran.
Els Mini Diputats no han parat de jugar, i hem compartit molt bons moments.

DIUMENGE 10 DE SETEMBRE – ARRANQUEN ELS ASSAJOS DEL CERTÁMEN ARTÍSTIC

Els Diputats, el nostre meravellós cos de ball ha començat esta setmana els assajos per a participar en el Certamen Artístic 2024.
Us vam dir fa a penes uns mesos que li havíem agafat el gust al ball, i no hem pogut dir que no a este gran repte...ANEM PER TOTES!!!

DISSABTE 16 DE SETEMBRE – PRESENTACIÓ 2024

Una de les principals característiques de la nostra festa, és la bellesa de l'efímer, i esta vesprada vosaltres deixareu arrere un any, que sabem ha sigut inoblidable

Ens va robar el cor des del primer moment, i hem rigut en infinitat d'ocasions amb les vostres entremaliadures i idees boges.

Dones i xiquetes de la festa, que han portat el nom del seu Foguera allà on han anat, emocionades de pertànyer a esta comissió. A les quals hem vist créixer en el món de la festa, sempre amb un gran somriure i ganes de gaudir de cada xicotet detall que el seu any tan esperat els anava a regalar.

Per a tots els Diputats, el 2023 passarà a la història i quedarà sempre gravat en la nostra memòria, però vosaltres heu sigut les protagonistes d'aconseguir eixe Primer Premi de Categoria Especial i no podem estar més orgullosos que haja sigut amb vosaltres.

Hui direu adeu a una banda, però en vosaltres sempre quedaran tots els moments viscuts al costat d'ella. Gràcies hui i sempre, per ser unes grans representants, estem molt agraïts d'haver comptat amb vosaltres en este any tan màgic.

Irene i Vanessa, per a vosaltres comença una etapa que us brindarà il·lusions i sensacions noves. No dubteu que estarem a cada pas que doneu

Ha arribat el vostre moment...Sara, Noa, Elena, Marta, Isabel, Elena, Paula, Inés, Irene i Vanessa
GRÀCIES I FINS SEMPRE!!

Elles van lluir els seus millors vestits, radiants i amb un gran somriure, van arribar a l'acte que amb tant d'afecte s'ha estat preparant durant mesos. Tot perquè eixe dia quede en els vostres records per sempre

Irene i Vanessa, els vostres discursos ens van emocionar des del primer moment, mirar arrere i recordar cada xicotet detall, és un regal que sempre us agraïm

Volem agrair de tot cor, l'assistència a totes les Comissions de Fogueres, Barracas, amics i familiars, que van voler acompanyar-nos i abrigallar a les nostres xiques en una vesprada tan especial

Ara si...QUE COMENCE L'EXERCICI 2024!!

DIVENDRES 29 DE SETEMBRE – 1r TALLER D'HALLOWEEN

En la vesprada de hui s'han reunit els nostres infants en el racó per a fer activitats molt terrorífiques de cara al pròxim dia d'Halloween.

DIUMENGE 22 D'OCTUBRE – CONVIVÈNCIA INICI D'EXERCICI

El diumenge ens vam anar els Diputad@s de convivència a Casa Tápena. Gaudim d'un gran dia en el camp, trobat l'eixida del gran laberint (creiem que ningú es va quedar allí tancat) i compartint més moments junt@s. Per més dies així!

DIVENDRES 27 D'OCTUBRE – 2n TALLER D'HALLOWEEN

Una vesprada més nostres infantils es van reunir per a un nou i terrorífic taller i per a acabar de decorar terroríficament el racó per a la celebració d'Halloween.

DIMARTS 31 D'OCTUBRE – FESTA D'HALLOWEEN

Hui una vesprada terrorífica en nostra ja tradicional sopar del sobaquillo. Els Diputats amb les seues disfresses, van vindre amb les mans carregades, i poder compartir les seues receptes secretes.

DISSABTE 4 DE NOVEMBRE – EXCURSIÓ CANDIDATES INFANTILS 2024

Hui han posat rumb a Busot, les Candidates Infantils 2024 i així visitar i passar un gran dia a les Cuevas de Canalobre.

La nostra boniquíssima Irene està gaudint d'un gran dia al costat de les seues companyes.

DISSABTE 11 DE NOVEMBRE – DIA DE LA BANDERETA

Hui és un d'eixos dies, que marquem en el nostre calendari ja que, tenim l'oportunitat de poder ajudar a totes eixes persones que més ho necessiten

Al costat de Creu Roja hem eixit als carrers del nostre districte, per a recaptar tot el possible i posar el nostre granet d'arena, per a ajudar a tots eixos xiquets i xiquetes amb dificultats socials.

Per a este dia, els nostres Càrrecs 2024 no han dubtat a posar-se els seus mantillas i ajudar amb les conegudes guardioles del Dia de la Bandereta.

DISSABTE 11 DE NOVEMBRE – CERTAMEN ARTISTIC MOD. ÚNICA

Hui hem a trepitjar ben fort l'escenari, després de mesos de molta faena, nostre bailarin@s ens van deixar bocabadats, mostrant-nos a tots CINDERELLA.

Orgullosos del treball fet, tot esforç té el seu recompensa Diputats

Traure a davant un "PlayBack" en tan sols dos mesos no és tasca fàcil, i per això volem agrair enormement a tots els Diputats que s'han implicat. Coreògrafes, ballarins, perruqueres, maquilladoras, muntadors, tècnic de llums...sense cap de vosaltres hauria sigut més difícil arribar fins a l'escenari.

DIMECRES 15 DE NOVEMBRE – LLIURAMENT PREMIS ARTISTES DE FOGUERES

Hui hem assistit a l'Ajuntament d'Alacant perquè els nostres artistes arrepleguen els premis que rebem en les nostres Fogueres 2023 que sempre passaran a la història.

El nostre artista infantil Mario Pérez amb "Una Volta Per Alacant" va veure recompensat la seua gran faena amb el 3º PREMI DE CATEGORIA ESPECIAL.

I David Sánchez Llongo va aconseguir fer-nos somiar, i viure un dels moments més especials per a la nostra comissió amb "L•MENTAL" i el 1º PREMI DE CATEGORIA ESPECIAL.

Volem donar-vos les gràcies infinites a tots dos per tot l'esforç i afecte que ens demostreu, som molt afortunats de comptar amb vosaltres com a artistes i com a amics Ens esperen anys meravellosos al costat de vosaltres!!

DIUMENGE 26 DE NOVEMBRE - PROCESSÓ EXTRAORDINÀRIA DE LA VERGE DELS DESEMPARATS I LA VERGE DEL REMEI

Este matí els nostres Càrrecs 2024 acompanyades pels nostres Presis han tingut la sort de processionar en una ocasió tan especial, com és el XXV Aniversari de la Coronació Pontifícia de la nostra Senyora del Remei.

Amb motiu d'este fet històric per a la nostra ciutat, han portat a la Verge dels Desemparats de València perquè abrillage i forme part d'este acte tan emocionant.

DIVENDRES 1 DE DESEMBRE - I LECTURA DEL CONTE DE NADAL

En la vesprada de hui la nostra boniquíssima Bellesa 2024 Adriana va participar en la I Lectura del Conte de Nadal organitzat pels nostres amics de la Foguera Calvo Sotelo.

Tota una sort el poder formar part d'este acte, que estem segurs que podrem gaudir cada any en esta època tan màgica.

DIUMENGE 3 DE DESEMBRE – CERTAMEN DE NADALES.

Els diputats hem cantat i ballat al ritme del rock and roll nadalenc en el certamen de nades 2023.

Ens ho hem passat en gran!!

DIMECRES 6 DE DESEMBRE - PROCESSÓ EN HONOR A SANT NICOLÁS

Com cada 6 de desembre els més xicotets ixen als carrers de la nostra ciutat, per a celebrar el dia del nostre Patró, Sant Nicolás de Bari.

Els nostres mini diputats han acompanyat a la imatge del nostre patró, al so dels seus campanitas i xiulets d'aigua tan tradicionals en este dia.

DIUMENGE 10 DE DESEMBRE – FINAL CERTAMEN ARTÍSTIC MOD. ÚNICA

Esta vesprada el nostre Diputat Álvaro Fernández ha viscut una gran experiència, com és la de presentar la Final del Certamen Artístic de Modalitat Única 2023.

Sabem que com el fester incansable que eres, hauràs gaudit i guardaràs per sempre este record. ¡¡Enhorabona Álvaro!!

DIJOUS 14 DE DESEMBRE – CERTAMEN DE PESEBRES. 7º PREMI PESEBRE INFANTIL INNOVADOR.

En el dia de hui ens han donat un gran regal de Nadal amb este premi més que merescut per a tots aquells Diputats que han posat el seu granet d'arena per a aconseguir-lo.

El nostre Racó no pot estar més bonic!! Els més xicotets de la nostra foguera han creat tota la decoració que podrem gaudir en estes dates tan especials per a tots

Va arribar Nadal a la nostra Dipu!!

DIVENDRES 15 DE DESEMBRE - FIRMA AMB ELS NOSTRES ARTISTES

Esta vesprada la nostra Bellesa Adriana, acompanyada pel nostre Presi Carlos i membres de la nostra Foguera van firmar el contracte amb els nostres artistes favorits per a les pròximes Fogueres 2024.

Com ja comuniquem, volem continuar comptant amb ells, per al nostre Monument Infantil de Categoria Especial amb Mario Pérez i per al Monument Adult de Categoria Especial amb David Sánchez Llongo la nostra avinguda els ha agafat afecte, igual que els Diputats.

Estem plenament segurs que el 2024 ens portaran moltes alegries, i ja estem comptant els dies per a tornar a gaudir al vostre costat.

DIVENDRES 15 DE DESEMBRE – FOGUERES EN NADAL INFANTIL

Els nostres boniquíssims minidiputats, es van posar els seus millors vestits i vestits, i van gaudir en gran d'una nit inoblidable.

Van estar ballant, i compartint moments amb tots els xiquets dels Fogueres una nit, que recordaran sempre.

DISSABTE 16 DE DESEMBRE – FOGUERES EN NADAL

Una de les nits més esperades de l'any, el sopar de Fogueres en Nadal on podem compartir grans moments amb Foguerers amants de la nostra festa

Ahir va ser el torn dels adults, i com es pot veure, no podien estar més bonics!!

Nit més que especial per a elles, la nostra Bellesa 2024 Adriana, i la nostra Candidata Vanessa, sempre amb un somriure i ganes de gaudir de cada xicotet moment.

DIVENDRES 22 DE DESEMBRE- BRINDIS NADALENC

El divendres els Diputats ens reunim per a gaudir del nostre tradicional Sopar del Sobaquillo on els nostres Càrrecs 2024 ens van desitjar els millors desitjos per a estes dates tan especials, i perquè l'any pròxim any ens porte tantes alegries com el 2023.

INDEX DE REUNIONS CELEBRADES

La Associació Cultural Foguera Diputació Renfe va celebrar durant l'any 2023 un total de 2 reunions de Junta Directiva i 5 d'Assemblea General Ordinària conforme a continuació es detalla:

DATA	ÒRGAN	FORMA	ACTA Nº
03.02.2023	Junta Directiva	Presencial	308
24.02.2023	Assemblea General Ordinària	Presencial	309
28.04.2023	Assemblea General Ordinària	Presencial	310
21.07.2023	Assemblea General Ordinària	Presencial	311
01.09.2023	Junta Directiva	Presencial	312
28.09.2023	Assemblea General Ordinària	Presencial	313
21.12.2023	Assemblea General Ordinària	Presencial	314

MISSA COCATEDRAL

VISITA AL CASTELL DE SANTA BÁRBARA

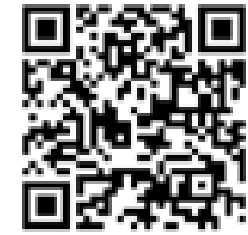
VISITA ALS NOSTRES ARTISTES

DESFILADA DEL PREGÓ

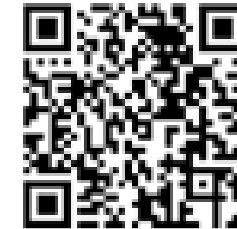
DIA 23 DE JUNY EN EL NOSTRE RACÓ

FOGUERES 2023

DIA 24 DE JUNY, CERCAVILES, MISSA, RACÓ...

EL NOSTRE PRIMER PREMI

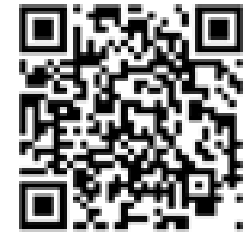
LA CREMÀ

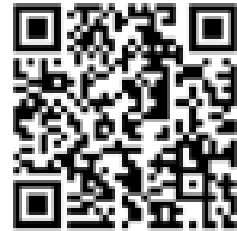
DEMANADA BELLESES I DAMES

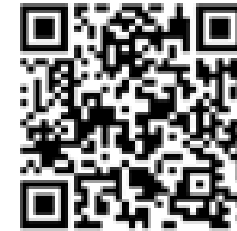
EL SOPAR DE LA PROCLAMACIÓ

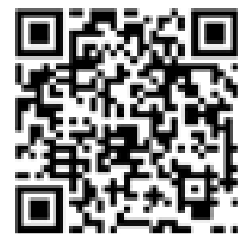
DIA DE LA CREU ROJA

PLAYBACK I TORNEJOS

LA NOSTRA PROCLAMACIÓ

HALLOWEEN

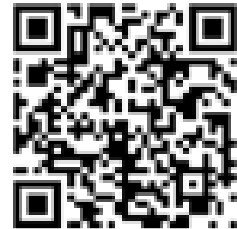
MENJAR DE GERMANOR A CASA TAPENA

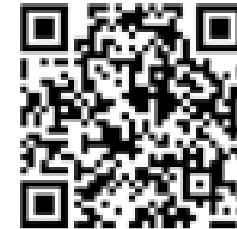
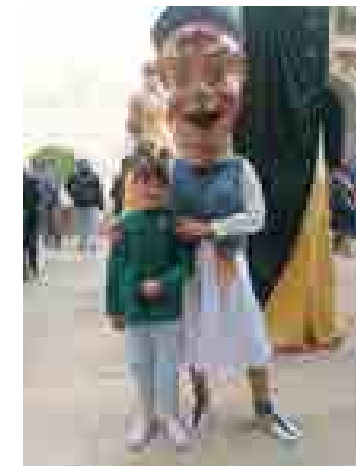
NADAL EN EL NOSTRE RACÓ

FOGUERES EN NADAL

PROCESIÓ SANT NICOLAS

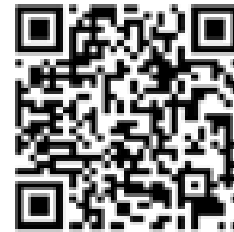
LES FOGUERES PER NADAL

ESMORZAR I MASCLETÀ DEL NOSTRE SECTOR

EN EL CONCERT RIUET

ENS ANEM DE PRESENTACIONS

CARNESTOLTES EN LA DIPU

PROGRAMA FOGUERES 2024

DISSABTE 1 DE JUNY

19:00 hores. Homenatge als Foguerers i Barraquers morts en la Plaça d'Espanya enfront del Monument al Foguerer.

19:30 hores. Desfilada del Pregó. Recorregut: Carrer de Sant Vicent, Rambla de Méndez Núñez, Rafael Altamira i Plaça de l'Ajuntament.

21.00 hores. Pregó oficial de festes des del balcó de l'Ajuntament i inici oficial a les festes de la ciutat.

23.00 hores. Festa del Pregó i benvinguda a les Fogueres 2024 en la Zona Volvo.

DIUMENGE 2 DE JUNY

14.00 hores. Mascletà 'Pólvora tot l'any'. Carrer Francisco Muñoz Llorens. 14.00 hores.

DISSABTE 8 DE JUNY

18.30 hores. Entrada de Bandes i desfilada de Comissions. Recorregut: Plaça dels Estels, Alfons X El Savi, Rambla de Méndez Núñez, Carrer *Altamira i Plaça de l'Ajuntament.

DIVENDRES 14 DE JUNY

23.00 hores. Arribada del Foc en El Corte Inglés. Espectacle de llum, so i pirotècnia.

DISSABTE 15 DE JUNY

14.00 hores. Mascletà 365 en l'Avinguda Pintor Xavier Soler en la rotonda del centre comercial Gran Via, a les 14.00.

19.00 hores. Cavalcada del Ninot. Les comissions dels Fogueres participen disfressades amb motius al·legòrics al tema de la seua foguera. Recorregut: Alfonso el Savi, Rambla de Méndez Núñez, Rafael Altamira i Plaça de l'Ajuntament.

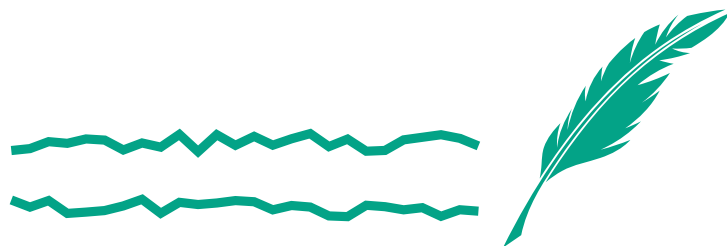
DILLUNS 17 DE JUNY

19.00 hores. Clausura de l'Exposició del Ninot en l'antiga Llotja de Peix i recompte de vots per a conèixer el Ninot Indultat.

DIMARTS 18 DE JUNY

14.00 hores. I Sessió del Concurs de Mascletás en Estels.

19.00 hores. Concert de Fogueres a l'Auditori de Música d'Alacant ADDA

DIMECRES 19 DE JUNY

00.01 hores. Plantá Oficial de Fogueres infantils i 'ninots de carrer'.

14.00 hores. II Sessió del Concurs de Mascletás en Estels.

DIJOURS 20 DE JUNY

00.01 hores. Plantá de Fogueres adultes i Barracas.

09.00 hores. Visita del jurat dels fogueres infantils.

14.00 hores. III Sessió del Concurs de Mascletás en Estels.

17.00 hores. Lectura de premis als fogueres infantils.

17.30 hores. Visita oficial a la foguera infantil guanyadora.

22.30 hores. Inauguració de Barracas i Racós. Coca amb tonyina i bacores.

Mascletá nocturna, pendent de confirmació

DIVENDRES 21 DE JUNY

09.00 hores. Visita del jurat dels fogueres, portades de Barraques i carrers adornats.

12.00 hores. Homenatge a Gabriel Miró en la Plaça Gabriel Miró.

13.00 hores. Homenatge a José M^a *Py al carrer Jose M^a *Py.

14.00 hores. IV Sessió del Concurs de Mascletás en Estels.

17.00 hores. Lectura de premis als fogueres, portades de Barracas i carrers adornats.

17.30 hores. Visita oficial a la foguera i barraca guanyadora.

18.30 hores. I Sessió d'Ofrena de Flores a la Verge del Remei. Recorregut: Alfonso El Savi, Rambla de Méndez Núñez, Carrer San José, Catedral, Sant Nicolás, Rafael Altamira, Plaça de l'Ajuntament.

22.30 hores. Revetles a Barracas i Racós.

DISSABTE 22 DE JUNY

11.00 hores. Desfilada de lliurament de premis. Recorregut: Des de la Plaça de l'Ajuntament fins a la tribuna oficial en la Rambla.

13.00 hores. Desfilada de la Colla de Nanos i Gegants d' Alacant. Recorregut: Altamira, Rambla i Alfonso el Savi.

14.00 hores. V Sessió del Concurs de Mascletás en Estels.

18.30 hores. II Sessió d'Ofrena de Flores. Recorregut: Alfonso El Savi, Rambla de Méndez Núñez, Carrer San José, Catedral, Sant Nicolás, Rafael Altamira, Plaça de l'Ajuntament.

22.30 hores. Revetles a Barracas i Racós.

DIUMENGE 23 DE JUNY

12.30 hores. Lliurament de premis de l'Ofrena de Flores en el Mercadito de Fogueres.

13.00 hores. Desfilada de la Colla de Nanos i Gegants d' Alacant. Recorregut: Altamira, Rambla i Alfonso el Savi.

14.00 hores. VI Sessió del Concurs de Mascletás en Estels.

19.00 hores. Dansà d' Alacant entorn de la Foguera Oficial, en la plaça de l'Ajuntament.

20.00 hores. LXVI Desfilada folklòrica internacional. Mostra del folklore i les tradicions de la Comunitat Valenciana, comunitats i països convidats. Recorregut: Alfonso El Savi, Rambla de Méndez Núñez, Rafael Altamira i Plaça de l'Ajuntament.

22.30 hores. Revetles a Barracas i Racós.

DILLUNS 24 DE JUNY

13.00 hores. Desfilada de la Colla de Nanos i Gegants d'Alacant. Recorregut: Altamira, Rambla i Alfonso el Savi.

14.00 hores. VII Sessió del Concurs de Mascletás en Estels.

20.00 hores. Missa oficial de Fogueres en la Catedral de Sant Nicolás.

00.00 hores. Tret de la monumental palmera des del cim del Mont Benacantil a càrrec de la Pirotècnia Germans Sirvent (composta per 1200 cohetones i amb un radi de 300 metres) i a continuació la Nit de la cremà, començant per Foguera Oficial en la plaça de l'Ajuntament. Seguidament cremà de la resta de fogueres en cadascun dels districtes de la ciutat.

DES DEL 25 FINS AL 29 DE JUNY

00.00 hores. Totes les nits, concurs de Focs Artificials a la Platja del Cocó.

Diumenge 25- I sessió. Dilluns 26 – II sessió. Dimarts 27 – III sessió. Dimecres 28 – IV sessió. Dijous 29 – V sessió.

El dijous a les 19.00 hores, prèviament a l'últim tret del concurs, es realitzarà la Desfilada del Coso Multicolor. Una desfilada de carrosses on es llança confetti de colors. Itinerari: Plaça dels Estels, Avinguda d'Alfons X el Savi.

Els nostres comerços

Els nostres guerrers

MARCOS
automoción

marcosautomocion.es

+100 concesionarios
+2.000 profesionales a tu servicio

PATROCINADOR OFICIAL DE LA FEDERACIÓ DE LES FOGUERES DE SANT JOAN — ALC 2024

*Sé parte de Hogueras
y siempre serán
parte de ti*

Mahou
★★★★★

Mahou recomienda el consumo responsable 5.5%

¡Os deseamos unas felices Hogueras!

NUESTROS SUPERMERCADOS

C/ Ausó y Monzó, 12

☎ 965 104 959

C/ Bahía, 3

☎ 965 289 084

Avda. Benito Pérez Galdós, 49

☎ 965 985 228

Avda. Escandinavia, 2 (Santa Pola)

☎ 966 698 152

C/ Monte Santa Pola, 13 (Santa Pola)

☎ 966 697 975

ALICANTE MOTOR

Booster Easy

XMax 125 Tech Max

Nueva RayZR

Nueva MT-09 2024

Avda. Benito Pérez Galdós, 64. 03005 ALICANTE

Tfno: 965123379

San Carlos
CLÍNICA VETERINARIA

965 140 518 656 665 408

Plaza Gomez Ulla N°7 - 03013 Alicante

sancarlos@medivetgroup.es

El equipo humano de la Clínica,
les desea a todos/as los alicantinos/as y visitantes
que pasen unas Felices Hogueras

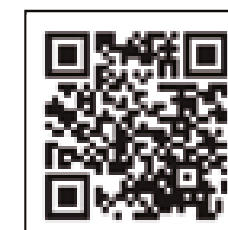
URGENCIAS 24H

965150606

Calle Curricán 44 03540 Alicantea

Llevamos más de 100 años repartiendo grandes premios
entre nuestros clientes. Descarga ahora nuestra app
para iOS o Android y sé el siguiente ganador:

¡¡TAMBIEN PUEDES VISITAR NUESTRA
WEB!!

Calle Portugal, nº35, Alicante

La Administración de lotería nº6 de Alicante "El Negrito" os desea

¡FELICES FIESTAS!

SK
Obras y servicios

www.skobras.es

GRUPO RENOVAK
BUILDING COMPANY

julian lópez

La tienda de las telas

Especialistas en Indumentaria Alicantina

Calle General Lacy 10
03003 Alicante
965 985 189
alicante@julianlopez.es
julianlopez.es

T +34 965 93 93 63

hermanos.escamez@agencia.axa.es

Juan De La Cierva 38 Bajo Local 1
03560 Playa Muchavista - El Campello

GVM S.L.
TRANSPORTES
FRIGORÍFICOS

GERMÁN VICTORIA MÍNGUEZ

Avda. Juan Sanchís Candela, 28 - Esc. C - 4º O.- 03015 Alicante

info@transportesfrigorificosgvm.com - www.transportesfrigorificosgvm.com

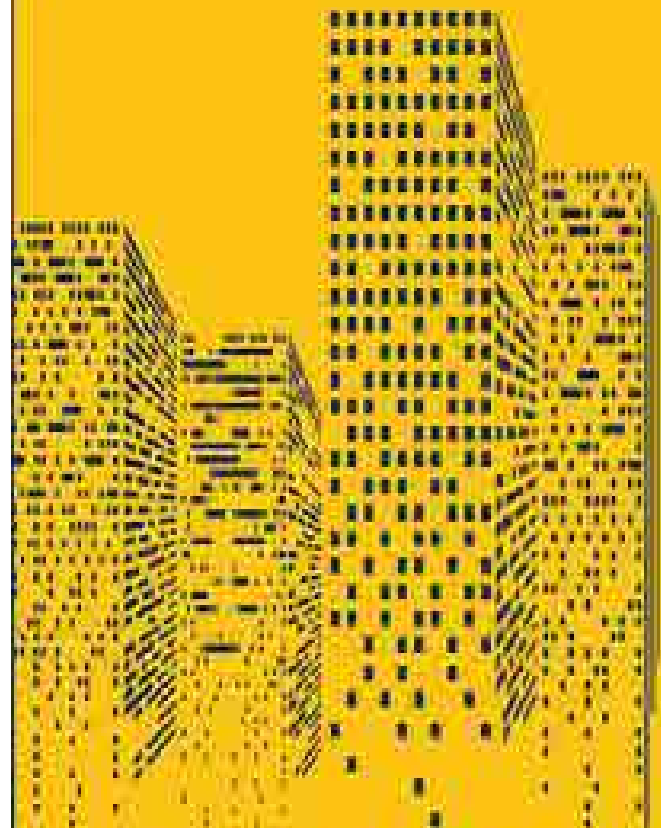
Teléfono 630 926 094

FERNANDO BROTONS
ADMINISTRACIÓN DE FINCAS Y GESTIÓN DE ALQUILERES II

Administrador
Fincas
Colegiado

Tú
Comunidad
en las mejores manos

965213100
info@brotonsadministradores.com

www brotonsadministradores.com

C/Angel Lozano, 10 2º Izd. - ALICANTE

 Estingper
ESTUDIO DE INGENIERÍA Y PERITACIONES, S. L.

PERITACIÓN DE SEGUROS

 :estingper

Calle Pintor Lorenzo Casanova, 15 2E
03003 ALICANTE

965 103 506
FAX 965 103 113

estingper@estingper.com

Tu centro comercial en el centro de Alicante

- Bulevar Plaza Alicante
- @BulevarplazaALC
- @BulevarplazaALC
- @bulevar.plaza.alicante@gmail.com

Avenida de la Estación 5
03003 Alicante

www.bulevarplaza.com

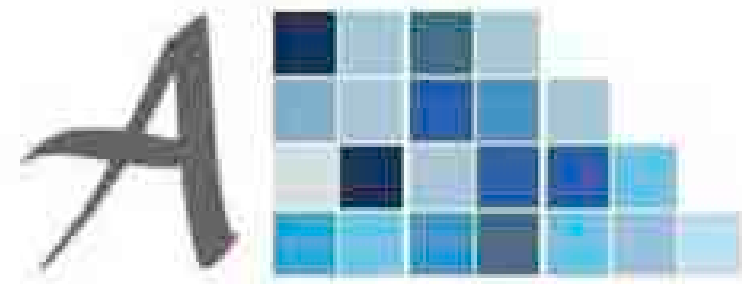

Abogados Especialistas en Protección de Datos

Saluda a la comisión

y os desea unas felices hogueras

begalvi.com

AGB Asesores

Tu asesoría

Laboral - Fiscal - Contable y Jurídica

Calle Castellar, 1 2ºB

03003 Alicante

(Junto Corte Inglés Maisonnave)

 965 923 891

Desea unas Felices
Hogueras
a toda la comisión y al barrio

agbasesores.net

THE BEST CANTINA IN TOWN

CANTINA ALCANTE
MEXICAN CALIFORNIAN RESTAURANT
Since 1992

C/Pintor Cabrera, 12
ALICANTE
965 22 80 45

MARGARITAS
CLÁSICA
TAMARINDO
GUAYABA
FRESA
MANGO

COCHINITA BURRITO

QUESADILLAS

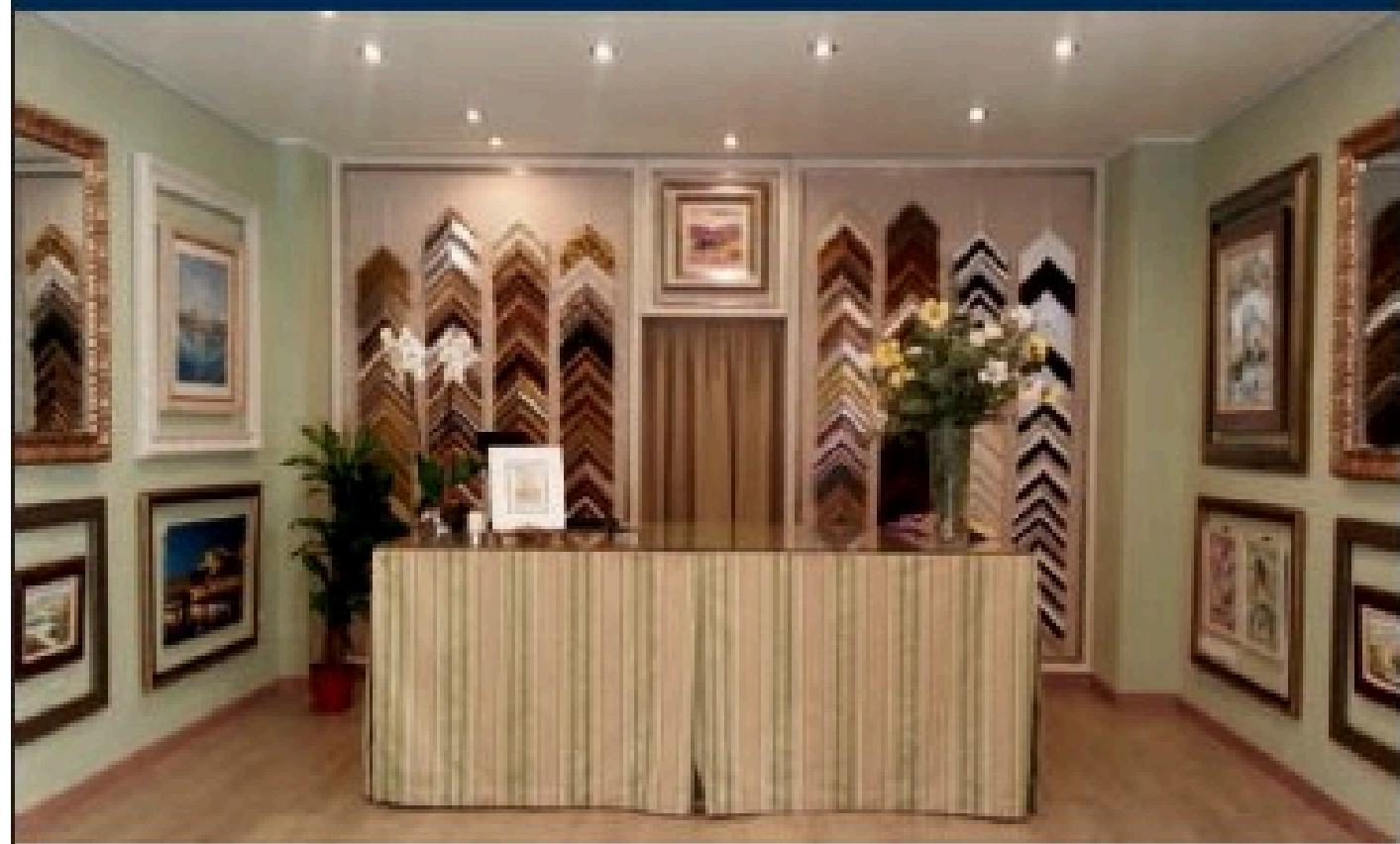
TACO ALAMBRE, PASTOR

COCKTAILS
MICHELADA
OJO ROJO
COCO LOCO

AGUAS
FLOR DE JAMAICA
TAMARINDO

Visita nuestra página web para más platos
www.cantinaalicante.es

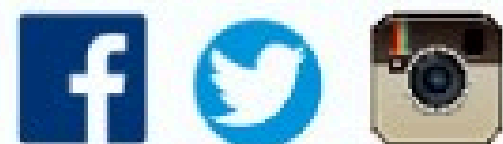
Enmarcaciones **PasPartú** Cuadros

Paspartú - Enmarcaciones

Les desea
felices fiestas
de Hoqueras

Pintor Cabrera 14 - 03003 ALICANTE - Tlf. 965508684
paspartualicante@gmail.com

costablanca.org

aepa
ASOCIACIÓN DE EMPRESARIAS PROFESIONALES Y DIRECTIVAS DE ALICANTE

¡FELICES FOGUERES DE SANT JOAN!

SOMOS LA MAYOR ORGANIZACIÓN PROFESIONAL DE EMPRESARIAS Y DIRECTIVAS DE LA COMUNITAT VALENCIANA

www.aepaalicante.net

secretaría@comunitatva.es

ARANDA
mantenimientos.com

**FUGAS DE AGUA - FONTANERÍA - ALBAÑILERÍA
PISCINAS - TRABAJOS SUBACUÁTICOS**

ARANDA MANTENIMIENTOS, S.L.

Pol. Ind. Garrachico - C/Carpinteros, nave 17 - 03112 Villafranca (Alicante)
Tel. 965 18 13 30 - Móvil y WhatsApp 608 613 535
Horario lunes a viernes de 7:00 horas a 15:00 horas.
oficina@aradamantenimientos.com - aranda@aradamantenimientos.com

Les deseamos felices Hogueras!

AEX S.L.U.
INSTALADOR Y MANTENEDOR: N° B03525185

Empresa Certificada por AENOR conforme a las exigencias de la Norma Española UNE-EN ISO 9001:2015 del Sistema de Aseguramiento de la calidad para el mantenimiento e instalación de:

- Extintores de Incendio
- Sistemas de Bocas de Incendio Esporádicas
- Sistemas Automáticos de Detección de Incendios
- Sistemas Manuales de Alarma de Incendios
- Sistemas de Abastecimiento de Agua Contra Incendios
- Sistemas de Hidrantes Exteriores
- Sistemas de Columna Seca
- Sistemas de Extinción por Bombas Automáticas de Agua
- Sistemas de Extinción por Agua Pulverizada
- Sistemas de Extinción por Espuma
- Sistemas de Extinción por Agentes Químicos
- Sistemas de Extinción por Dióxido
- Puertas Cortafuego
- Tapallugares

AEX S.L.U. agradece a todos sus clientes la confianza depositada desde 1980

Procesos Industrial Pla de la Vallanca - C/ Franco, S/n - 03003 Alicante • Teléfonos: 965 11 0078 - 96 511 0955 • Email: aex@aexs.l.u.

ASESORÍA PERTUSA, S.L.P.

MERCANTIL - FISCAL - CONTABLE - LABORAL

HERENCIAS

CONCURSO DE ACREEDORES

Plz. Calvo Sotelo, 10, 3ªA, 03003 Alicante
info@asesoriapertusa.com
www.asesoriapertusa.com
965 12 24 89

*Licorería
Enoteca*

Bernardino

Licorería:
Foglietti, 34-36
96 528 08 73
96 511 18 46
www.bodegabernardino.es info@bodegabernardino.es

Bodega:
Alberola, 40
96 528 07 25
03007 ALICANTE

CIMER-TEL, S.L.

INSTALACIONES

Televes

Nice

parkingdoor

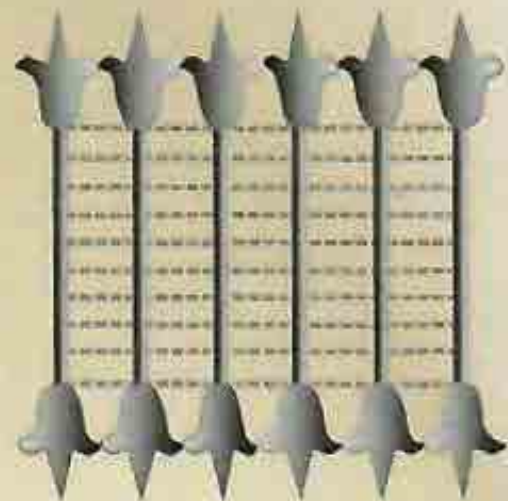
SERVICIO TECNICO

FERMAX

C/ Casiopea, 44 - Local • 03006 ALICANTE
Tels. 965 12 57 50 - 607 571 718 • cimertel@cimertel.com

www.cimertel.com

**Electricidad - Telefonía - Alarmas - Antenas - Videoporteros
Control de accesos - Iluminación - Puertas Automáticas Cimer**

Cerravi

Taller de Cerrajería & Acero Inoxidable

Partida Torregroses, Nave G-48
03690 SAN VICENTE DEL RASPEIG
(Alicante)
Email: cerravi@hotmail.com

Tel. y Fax: **965 17 92 27**
Chato: **656 83 68 72**
José: **627 95 07 87**

PREMIUM SEGMENT

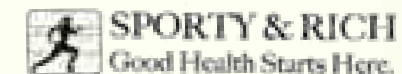
Nueva tienda de ropa multimarca en Alicante

CONCEPT STORE

MAGDA BUTRYM

CHARO

YVES SALOMON

ESPAÑA, ALICANTE,
C/GENERAL O'DONNELL 18

EL AMO PREVISOR, VALE POR DOS!! **CAMPAÑA DESPARASITACIÓN** **24**

GRATIS **TU VETERINARIO DE CONFIANZA**

- CONSULTA
- ANÁLISIS DE HECES
- TRATAMIENTO **15% DESCUENTO***

* EL TRATAMIENTO VENDRÁ DETERMINADO POR LAS NECESIDADES DE CADA MASCOTA

el drac
CENTRO VETERINARIO

TE DESEA UNAS FELICES FOGUERES DE SANT JOAN

NOS PUEDES ENCONTRAR EN PLAZA PAPA JUAN PABLO II, 23 LOCAL 8 -03005 ALICANTE
TELÉFONOS 965 930 490 · 619 282 057 o en www.veterinarioeldrac.com

CAMPAÑA LIMPIEZA BUCAL **24**

SONRISA SANA=MASCOTA SANA

A 160€ +TRATAMIENTO*

- ANALÍTICA GENERAL
- LIMPIEZA
- PULIDO

RIÑÓN
HIGADO
RADIOGRAFÍA TORAX
ELECTRO

B 85€ +TRATAMIENTO*

- EXPLORACIÓN GENERAL
- LIMPIEZA
- PULIDO

* SIEMPRE Y CUANDO SEA PRECISO

KITOKO
CARPINTERÍA DE ALUMINIO, PVC, TOLDOS,
TECHOS MÓVILES Y FUGAS

La casa de las ventanas

KÖMMERLING

Ave. Reina Victoria, 27
03009 E.L.D.A. ALICANTE
Tel. 965 36 81 00 - 699 42 00 00

Genoa Uicy, 17
03005 ALICANTE
Tel. 965 31 78 71

www.veterinarioeldrac.com
www.kitoko.es

ISES *les desea Felices Fiestas*

Instalaciones y Servicios Eléctricos del Sureste S.c.v.l.
C/Virgen del Rosario,4 Bj.
03009 Alicante

Teléfono: 965 179 136

Email: ises@isestaller.es

OS DESEA UNAS FELICES HOGUERAS 2024

M
CLÍNICA **MOSQUEIRA**

AV. MAISONNAVE, 38 ENTRESUELO1
966300028

¡¡VISÍTANOS!!

C/ San Juan Bosco, 10 • ALICANTE
Avgda. San Antoni de Padua, 46 • LA HOYA
T. 600 488 802 / 600 488 803

**EL POLLO
DORADO**

★ ★ ★
*Comidas caseras
para llevar*

Avd. Boqueria, 17 - 01540 Pieve San Jimo
Tlf: 945 13 61 51

AGRESTE EQUIPAJES

- MALETAS
- BOLSOS
- MOCHILAS
- PORTAFOLIOS
- CARTERAS

Gral. O'donnell 14, Alicante
@ agresteequipajes
☎ +34 680 430 864

Heladería - Cafetería

PALENQUE

Les desea felices Hogeras

antixixona

AVDA. DE LA ESTACIÓN, 5 - 965 986 244

Money EXCHANGE

CAMBIO - CHANGE

DAVID RODRIGUEZ ARAGÓN

SALUDA A LA HOGUERA

AVDA. DE LA ESTACIÓN 5 LOCAL 19
03007 ALICANTE
965 135015 - 685 964589

Money EXCHANGE

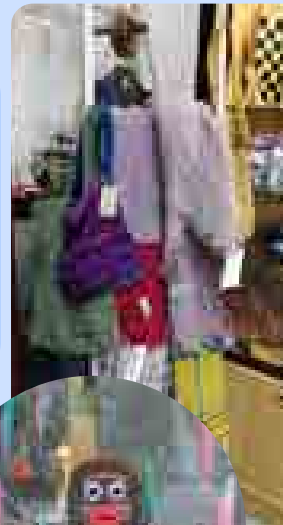
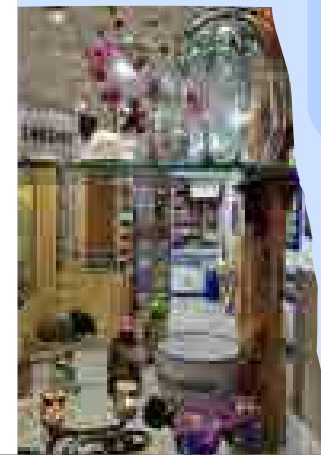
Rafael Lledó Esplá

Expendeduria Nº27

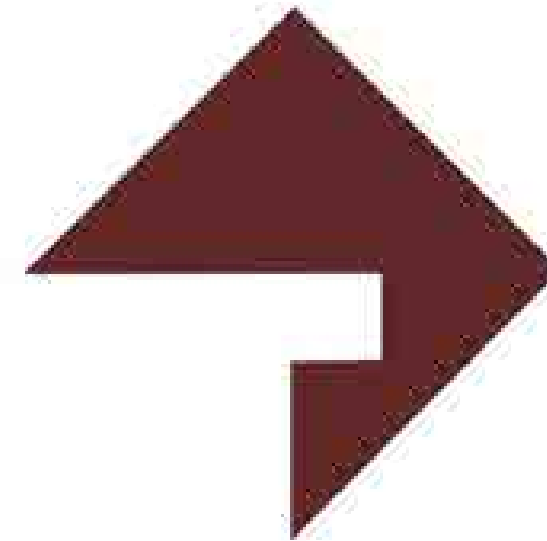
Les desea Felices Fiestas de Hogueras

Loterías y Apuestas del Estado

Tabacos, timbres, Artículos de fumador y regalos

C/Benito Pérez Galdós, 32 - ALICANTE
TFO: 965 21 68 63

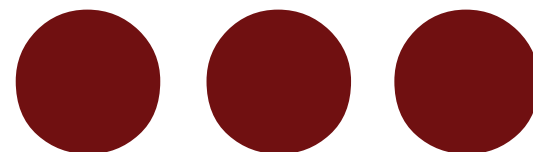

TELLO

ABOGADOS

www.telloabogados.es

Alicante, Av. Maisonnave n.º 3, 2.ª A. ☎ +34 965 204 877 ✉ info@telloabogados.es

SIMPLEMENTE DIFERENTES

Tienda de ciclismo

📍 Av. Primero de mayo, 46, C.P. 03690, San Vicente del Raspeig
☎ 865640681

- Comercial de las marcas Scott y Orbea
- Venta directa y personalizada
- Taller para revisión y reparación

DESATASCOS TORREGROSA

EMPRESA LIDER EN SERVICIO DE LIMPIEZA DE ALCANTARILLADO, FOSAS, DEPURADORAS Y REHABILITACIÓN DE TUBERIAS DE LA PROVINCIA DE ALICANTE

Av. Conde de Lumières, 35, 1ºD, 03010 Alicante
965 253 670

ESTYGES

Correduría de Seguros
Vicente Galiana

Nuestra diferencia está en la transparencia.

Avda. Benito Pérez Galdós, 41-1ºD - Tel: 965922899 - 965126272 - Fax: 965921448 03005 ALICANTE
e-mail: estyges@estyges.com

Lex & victoria lawyers
Expertos en el campo legal

Victoria Yarmolyuk

Abogada de habla Rusa en España

Especialistas en:
Penal
Civil
Herencias
Familia
Reclamación de deudas

info@victoria-lawyers.com
675 744 988

ANTRA
SOCIETAT D'INICIATIVA DE CONSTRUCCIONS S.L.

- viviendes unifamiliares
- reformas
- oficinas
- rehabilitación
- edificios de viviendas
- gestión
- espacios comerciales
- comunidades
- patología
- estructura

Tel: 965922899 - 965126272 | 03005 ALICANTE
www.antra.es

FUP OBRAS Y SERVICIOS S.L.U.

**REFORMAS INTEGRALES DE VIVIENDAS
PINTURA DE VIVIENDAS (INTERIOR Y EXTERIOR)
FONTANERÍA DE TODO TIPO
IMPERMEABILIZACIONES
PEQUEÑOS TRABAJOS DE ALBAÑILERÍA
TRABAJOS EN ALTURA / VERTICALES
REPARACIONES DE FACHADAS , TERRAZAS, BALCONES
SUSTITUCIÓN DE CRISTALES DAÑADOS**

LES DESEAMOS FELICES FIESTAS DE HOGUERAS

C/ Angel Lozano 18 , 1º
03001 Alicante
Telf. 646 204 104
fup.obrasyservicios@gmail.com

Identidad visual
creatividad
y estrategia
para tu marca

SERVICIOS PUBLICITARIOS VISUALES

FOTOGRAFÍA - VÍDEO - DISEÑO - WEB - COPY - SEO - RRSS

CONTACTO@JM2FOTO.ES

TALLERES RUVAMAR **BOSCH Service** Bosh Car Service

Las mejores marcas, al mejor precio

MICHELIN **Continental** **BRIDGESTONE**
GOODYEAR **Bavum** **BestDrive**

MECÁNICA • ELECTRICIDAD • DIAGNÓSIS • NEUMÁTICOS

Señal de Calidad

BOSCH Service
Car Service

Ctra. Agost, 84 (esquina C/ Yunque) Pol. Ind. Concejal
 Tel: 965 66 08 04 - Tel y Fax: 965 67 34 33
 03690 SAN VICENTE (ALICANTE) • talleres@ruvamar.com

MEJOR TALLER DE ESPAÑA
TALLERES RUVAMAR

2021 **PREMIO HEVEA**
GANADOR MEJOR TALLER DEL AÑO

Avda. de la Universidad, s/n. Recinto gasolinera Repsol (Rabasa)
 Tel: 965 646 427 - 621 032 084

Ruvamar **BestDrive**

Mejor Taller del Año 2021 Premios Hevea

bar pepi Restaurante

Avda. Países Escandinavos (esq. San Sebastián)
 03540 Playa de San Juan (Alicante)
 Tel.: 965 26 59 99
 barrestaurantepipi@gmail.com

- Desayunos
- Almuerzos
- Aperitivos
- Arroces
- Menús
- Montaditos
- Celebraciones
- Reuniones familiares

Desde 1986

Saluda al Barrio

DESPACHO DE ARQUITECTURA E INGENIERÍA

T A O

taller de arquitectura y obras

Av. Maisonnave 42, 4º A
 Alicante 96 598 44 88
 www.taoarquitectura.com

Antenaria *Antenas*

**Proyectos de Telecomunicaciones
Instalaciones y Mantenimientos Globales**

- Proyectos de Telecomunicaciones (ICT, redes...)
- Antenas Colectivas y particulares
- Audio y Video Perifoneos Electrónicos
- Domótica (Hogar Inteligente)
- Circuito Cerrado de TV
- Energía Solar Fotovoltaica
- Alarmas Anti-intrusión
- Megafonía
- Electricidad
- Alarman de Detección de Incendios
- Redes Informáticas (Voz y Datos)
- Certificación de Cables Estructurados

Adaptación ANTENAS
Colectivas para el la
Televisión Digital Terrestre

Mantenimiento global de
antenas para ANTENAS
VIDEO-PORTERÍA
ELECTRICIDAD

También instalamos
La TV de FRANCIA y la SKY Digital legal

www.antenaria.es - 601 301 401

Empresas e Empresas, Comités, Centros Políticos y Particulares

Vócher CPE-R, r10 Esp - 03003 Alicante - e-mail: antenaria@antenaria.es

COMPLEMENTOS-MODA-MALETAS-REGALOS

DK *Les desea felices fiestas de hogueras*

Av. de la Estación: 15 - 03003 ALICANTE

CHOCOLATES Y HELADOS ITALIANOS ARTESANALES SIN GLUTEN

Calle SAN FRANCISCO, 38

03001

ALICANTE

(calle de las setas)

RESTAURANTE
CRANKA
LE DESEA A TODA LA
COMISION Y AL
BARRIO UNAS
FELICES HOGUERAS
2024

CALLE NIEVE 10
03006 ALICANTE

POLIGONO INDUSTRIAL
PLAZA DE LA VALLONGA

Cafeteria

Cerveceria

Los Cerezos

Desayunos

Bocadillos variados

Gran surtido en Tapas

Platos combinados

Menús diarios

Avda. Pintor Xavier Soler, 2.- 03015 Alicante

Teléfono 966 355 919

D' Nails

Uñas de Porcelana y gel
Julia & Lidia
965 50 00 11

**FELICES FIESTAS
DE HOGUERAS 2024**

www.dnails.es

www.facebook.com/dnailsjullylidia

C/ General O'Donnell nº 1, 1ª Pta. 4 (esq. Maisonave)

JHONNY ROQUE
BARBER AND STYLIST

CALLE GÓNGORA 12

(Junto plaza Manila)

673 746 624

**MANU
SANCHEZ**

The Barber

C/ TUCUMÁN 16
03005 ALICANTE

Saludos al Distrito

965 12 04 04

Entre Panes

C/ PORTER CARRERA, 4 ALICANTE
TEL. 966 564 247 / 966 700 300

LES DESEA A SUS CLIENTES
UNAS FELICES HOGUERAS

Frutería DANIEL

*Su tienda de siempre
saluda al barrio.*

General Lacy, 13 TIF. 965 13 04 61
03003 ALICANTE

SUPERMERCADO

Manzanares

Antonio Gómez Sánchez

*Saluda
al
Barrio*

Avda. Bruselas, 16
965 044 418
PLAYA DE SAN JUAN
(Alicante)

**MERCERIA ISA
CL ALCALDE
BAEZA
SANTAMARIA, 4
03560 EL
CAMPELLO**

TELEFONO
689 071 426

www.micocheideal.com

Calle Marmillo 19, Nave 3 Polígono El Canastell
San Vicente del Raspeig, Alicante. 03690

685 694 037 / 655 623 964

infomicocheideal@gmail.com

@micocheideal

COMPRA, VENTA Y CONSIGNACIÓN DE VEHÍCULOS DE SEGUNDA MANO

MOLARDENT

SOMOS
TU DENTISTA
DE CALIDAD Y
CONFIANZA

Av .Periodista Rodolfo
Salazar, 52
ALICANTE

965165664

665 568 032

SANYMAR

RECONSTRUCCIÓN - REPARACIÓN
FABRICACIÓN DE REPUESTO
MAQUINARIA DE ELABORACIÓN TABACO

JOSE GARCIA GONZALEZ
Responsable

C/ Bolulla, 8 Pol. Ind. Rabasa - 03009 Alicante
Teléfono: 0034 965 110 383 Fax: 0034 965 109 119
Teléfono móvil: 0034 638 091 246
E-mail: jgg.sanymars@gmail.com

PLORIZ DESARROLLO S.L.U.
CONSTRUCCIONES

TRABAJOS DE ALBAÑERÍA EN GENERAL
ESPECIALISTAS EN: COMUNIDADES DE PROPIETARIOS Y
TRABAJOS EN FACHADAS DE EDIFICIOS

plorizconstrucciones@gmail.com
Móvil 619579464

ESPECTACULAR AMBIENTE DEPORTIVO

AVENIDA DE LA ESTACION 5
PERIODISTA PIRULA ARDERIUS, 2
ALICANTE

965 778 509

RESTAURANTE
EL LLOBARRO

RESERVAS: 965262131
653108094

EMAIL: sergiollobarro96@gmail.com

CALLE TURINA, 2 03013 ALICANTE

Que tu salud
no haga esperar a
tu felicidad

Oficinas en:
Torrellano y Elche
965 682 692

TALLERES ORCIL

ELECTROMECAÁNICA
MULTIMARCA

*José y Roberto Orts Rubio
desean a la
Foguera Diputació - Renfe
unas buenas Fogueres 2024*

C/ Montero Ríos, 67 – 03012 Alicante

Teléfono 965 24 75 83

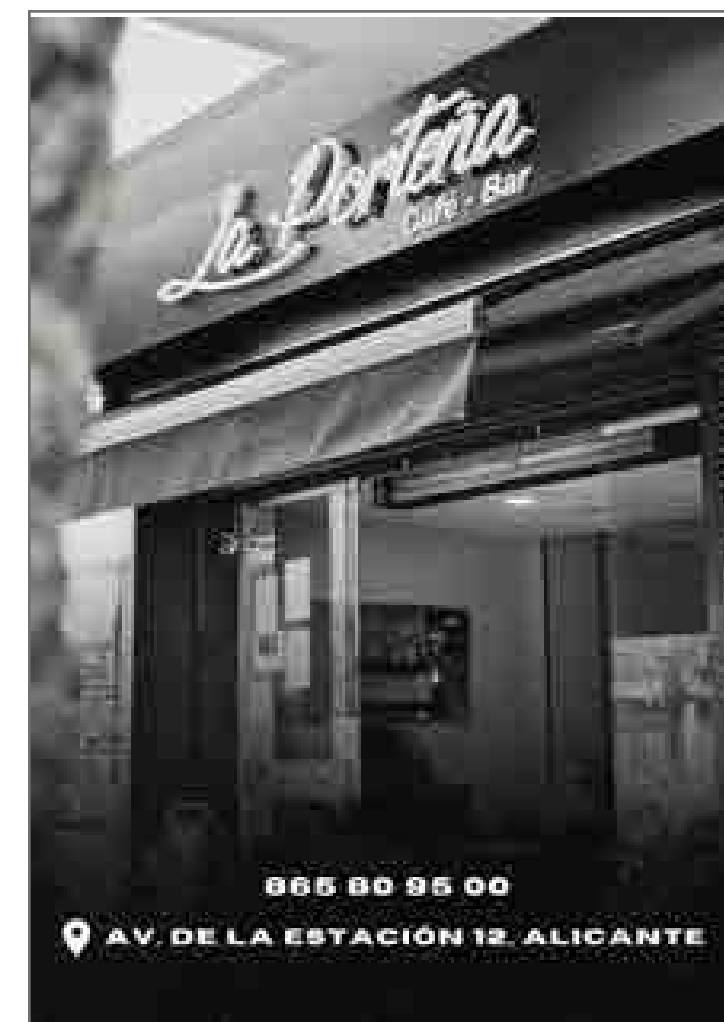

653 43 11 95

INDUMENTARISTA

C/ Pradilla, 30 - ALICANTE
Móvil 695 087 160 (Yolanda)
Tel.: 965 248 197

965 80 95 00

AV. DE LA ESTACIÓN 12, ALICANTE

**CHOCOLATES Y
HELADOS ITALIANOS
ARTESANALES
SIN GLUTEN**

**CALLE DE LAS SETAS,
38
ALICANTE**

C/ Petrer nº2 local izq.
03112 Villafranca, Alicante
e-mail: a2papeleriaalicante@gmail.com
TELÉFONO Y WHATSAPP 633 290 963

*Todo tipo de material escolar, libros de texto y lectura, encuadernaciones,
plastificaciones, fotos carnet, regalos, revistas, Parcel Shop GLS
Etc...*

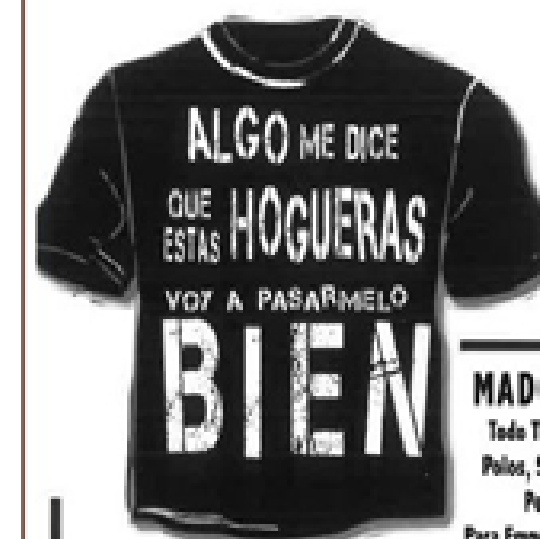
*A todos los Foguerers,
deseamos que paséis unas felices
Fogueres de Sant Joan*

NUESTRO PEQUEÑO MUNDO

¿¿¿DESEA UNAS FELICES HOGUERAS

C/ Petrer nº2 local izq. Alicante T: 633 290 963

MADCAMISETAS

Todo Tipo De Camisetas,
Polos, Sudaderas Y Polares
Personalizados
Para Empresas, Peñas, Fiestas,
Despedidas Y Sobre Todo
Para Hogueras

Miguel Angel Delgado
madcamisetas@gmail.com
628 131 786

C/Arzobispo Lozano, 15 - Plaza 03003, Alicante

SALUDA AL
BARRIO Y A LA
COMISIÓN

FERNANDO CARRATALÁ
LINA COLOMA

Avda. de Alcoy, 145 bajo
03009 ALICANTE

Móvil 647 507 912
Tel. y Fax: 965 256 530

E-mail: ar.campoamor@reale.es

C/ Píxala Arderius, 8
966 364 238
03001 Alicante
www.ninanino.es

**CAMBIA LA PANTALLA
DE TU MOVIL**

EN 30 MINUTOS Y CON 6 MESES DE GARANTÍA

	16 GB	32 GB
Smartphone Galaxy A10	19€	24€
Smartphone Galaxy A10A 5G	24€	29€
Smartphone A10E	29€	34€
Smartphone Galaxy A20	34€	39€
Smartphone A20A 5G	39€	44€
Smartphone A20E	44€	49€
Smartphone Galaxy A30	49€	54€
Smartphone P20 Lite	54€	59€
Smartphone P20 Pro	59€	64€
Smartphone P30	64€	69€
Smartphone P30 Pro	69€	74€
Smartphone P30 Ultra	74€	79€
Smartphone P40	79€	84€
Smartphone P40 Pro	84€	89€
Smartphone P40 Pro 5G	89€	94€
Smartphone P50	94€	99€
Smartphone P50 Pro	99€	104€

Farmacia
GARCÍA QUILEZ

C/ GENERAL LACY, 12 - BAJO
03003 ALICANTE

farmaciagarciaquilez@gmail.com

TFNO. 965 166 391

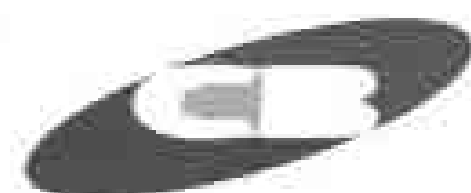

Viviendo momentos especiales!

SERVICIOS:

- MUDANZAS EN COCINAS
- SERVICIO DE COCCIÓN Y SERVICIO DE LIMPIEZA DE ALUMINIO
- SERVICIO DE ALUMINIO
- SERVICIO DE VIDRIO
- SERVICIO DE CERRAJERÍA
- SERVICIO DE CUBIERTAS DE ALUMINIO
- SERVICIO DE CUBIERTAS DE VIDRIO
- COCINAS
- VIVIENDAS SOCIALES
- ALICATORIOS DE ALUMINIO

20 años de experiencia

**Costablanca
Decoración**
REFORMAS EN GENERAL

- PRESUPUESTOS SIN COMPROMISO
- ALICATORIO DE BAÑOS, COCINAS, ETC...
- PINTURA DE PISOS Y LOCALES COMERCIALES
- FONTANERÍA EN GENERAL
- INSTALACIONES DE GAS Y REVISIONES IGI
- FILIADOS Y CRISTALIZADOS
- IMPERMEABILIZADO TERRAZAS, FILTRACIONES
- COLOCACIÓN Y MONTAJE DE ALUMINIO EN BAÑOS, TERRAZAS, GALERIAS, ETC...
- REVESTIMIENTOS EN FACAHADAS
- MANTENIMIENTO DE COMUNIDADES EN GRAL.
- CARPINTERÍA DE MADERA Y CERRAJERÍA
- REPARACIÓN Y MONTAJE DE PERSIANAS

965 120 469

C/ Alemania, 17 - Tf: 965 22 80 98

Regístrate en: [facebook.com/laocinadelbuencomer](https://www.facebook.com/laocinadelbuencomer)

laocinadelbuencomer.com

IMPRESA - RETOLACIÓ - OPERADOR DE MÀRQUETING DIRECTE - MAILING
TARGETES PVC - LLIBRETS DE FESTA - PUBLICACIONS

CARRER ISLA DE CUBA 66 - 03009 ALICANTE
966 28 28 01 - DANIEL@OFIBOOK.COM
IMPRESAENALICANTE.ES

**A TOTS ELS NOSTRES COL·LABORADORS
NOMÉS PODEM DIR-VOS GRÀCIES**

*F*OGUERA
DIPUTACIÓ
RENFE

OFiBOOK
ARTES GRÁFICAS